

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๕ เรื่อง

พุทธศิลป์บำบัด : การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้
ในชุมชนบ้านป่าต๋มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
Buddhist Art Therapy: Co-Building A Buddha Flower of
Ban Pa Tum Don Community, Phrao District, Chiang Mai Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

พุทธศิลป์บำบัด : บูรณาการศาสตร์และศิลป์สู่ชีวิตวิถีใหม่ในชุมชน
Buddhist art therapy : Conservation and innovation from the
community to international

โดย

ดร. ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

สมศักดิ์ พรหมจักร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
MCU RS 800766050

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๕ เรื่อง

พุทธศิลป์บำบัด : การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้
ในชุมชนบ้านป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
Buddhist Art Therapy: Co-Building A Buddha Flower of
Ban Pa Tum Don Community, Phrao District, Chiang Mai Province

โดย

ดร. ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี
สมศักดิ์ พรหมจักร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766050

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Sub-Project 5

Buddhist Art Therapy: Co-Building A Buddha Flower of
Ban Pa Tum Don Community, Phrao District, Chiang Mai Province

BY

Dr. Sirisak Apisakmontree

Somsak Phromchak

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus

B.E. 2566

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800766050

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	พุทธศิลปกรรมบำบัด : การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ ในชุมชนบ้านป่าดุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
ผู้วิจัย:	ดร. ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี สมศักดิ์ พรหมจักร
หน่วยงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องพุทธศิลปกรรมบำบัด: การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ในชุมชนบ้านป่าดุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ ๑) ศึกษาแนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ในล้านนา ๒) วิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ๓) สร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ระเบียบวิธีการวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ประกอบด้วย ๑) การวิจัยเชิงเอกสาร เพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ในเอกสาร ๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการลงพื้นที่เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ และ ๓) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษามาสังเคราะห์เพื่อประโยชน์ในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่วัดป่าดุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่การวิจัย คือ ชุมชนและวัดป่าดุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ประกอบด้วยกลุ่มบุคคล ๒ กลุ่ม ๑) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ ได้แก่ ๑.๑) พระสงฆ์ ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับพระดอกไม้ในพื้นที่ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๓ รูป ๑.๒) ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปกรรม จำนวน ๒ คน ๑.๓) ผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ จำนวน ๒ คน และ ๒) กลุ่มแกนนำต้นแบบในเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ แกนนำในชุมชนป่าดุ่มดอนที่ได้รับการคัดเลือกจากคนในชุมชน จำนวน ๒๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ๑) แบบบันทึกข้อมูลการสำรวจพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ ๒) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ๓) แบบทดสอบความสุขของกรมสุขภาพจิต ก่อนและหลังทำกิจกรรม การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย ๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร โดยวิธีการจำแนกไปตามเรื่องราวและรูปแบบของงานศิลปะด้วยวิธีการพรรณนา รวมทั้งอธิบายตีความตามเนื้อหาสาระที่ปรากฏอยู่ในงานพุทธศิลป์เหล่านั้น เพื่อให้ได้ความรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติความสำคัญ กรรมวิธีการสร้าง และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้โดยทั่วไป ตลอดถึงคติความเชื่อและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปดอกไม้ทั้งในภาพรวมและในวัฒนธรรมล้านนา ๒) การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยส่วนที่ ๑ มาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงาน รวมไปถึงการบันทึก รวบรวม ข้อมูล การค้นคว้าทดลอง ตลอดจนกระบวนการสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ ๓) การวิเคราะห์ตามแบบทดสอบความสุขของกรมสุขภาพจิต รวมกับการวิเคราะห์ตามหลักผล ๕ สำหรับวัดความสุขของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่า ๑) จากองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก พบดอกไม้ที่ใช้บูชาพระพุทธเจ้า ๒๙ ชนิด ส่วนดอกไม้ที่ชาวล้านนานิยมนำมาใช้บูชามี ๔๒ ชนิด การสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ในล้านนาพบตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นอย่างช้า เชื่อว่าได้รับอานิสงส์มากกว่าการสร้างด้วยวัสดุอื่น ๆ ยกเว้นพระพุทธรูปที่สร้างด้วยทองคำ แก้วมณี ไม้จันทน์และไม้มหาโพธิ์ ลักษณะเป็นพระพุทธรูปล้านนาฝีมือช่างพื้นถิ่นที่ได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัย รัตนโกสินทร์ และแบบพระพุทธรูปพม่า ศิลปะมณฑลเลย

๒) พระพุทธรูปดอกไม้ในอำเภอพร้าว พบที่วัดป่าดุ่มดอน ๓๓ องค์ วัดสันขวาง ๑๗ องค์ เป็นพระพุทธรูปพม่าศิลปะมณฑลเลย นำเข้ามาจากพม่า ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๘-๒๔๗๘ มีทั้งพระพุทธรูปและพระสาวกได้แก่พระอุปัชฌาย์กับพระบัวเข็ม ที่ฐานพระพุทธรูปส่วนหนึ่งพบจารึกแสดงคติเกี่ยวกับอายุพระพุทธศาสนา ๕,๐๐๐ และความสุข ๓ ประการ

๓) การสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ใช้พื้นที่ของวัดป่าดุ่มดอนเป็นพื้นที่สร้างสรรค์งาน ซึ่งเป็นพื้นที่ของชุมชนไทใหญ่ มีแกนนำชุมชน ๒๐ คนเข้าร่วมกิจกรรม ๕ กิจกรรม เป็นไปตามกระบวนการตามแนวคิดของโคเฮน และอัฟฮอฟ ผลจากการวิจัยนี้ทำให้เกิดพันธสัญญาของคนในชุมชนว่าจะช่วยกันสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ประดับตามเสาและคานาวิหารวัดป่าดุ่มดอน และเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดโครงการสร้างนวัตกรรมของนักเรียนโรงเรียนทองผาภูมิวิทยา จังหวัดกาญจนบุรี

ทั้งนี้พบว่าคะแนนสุขภาพจิตโดยรวมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรม และเป็นไปตามหลักผล ๕ จึงสรุปได้ว่าการร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ของคนในชุมชนป่าดุ่มดอนมีผลในการเสริมสร้างความสุขของผู้ร่วมกิจกรรม

Research Title: Buddhist Art Therapy: Co-Building A Buddha Flower of Ban Pa Tum Don Community, Phrao District, Chiang Mai Province.

Researcher: Dr. Sirisak Apisakmontree
Somsak Phromchak

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Chiang Mai Campus.

Fiscal year: 2566 / 2023

Research Scholarship Sponsor: Thailand Science Research and Innovation Fund

Abstract

Research on Buddhist Art Therapy: Co-Building A Buddha Flower of Ban Pa Tum Don Community, Phrao District, Chiang Mai Province. The objectives of this research were 1) to study the concepts, beliefs and forms of Buddhist art in Lanna floral Buddha images; 2) to analyze the floral Buddha images in Phrao District, Chiang Mai Province; 3) to create floral Buddha images by people's participation. The research method is a mixed methods research. Consists of 1) documentary research To gain knowledge about concepts, beliefs, and styles of Buddhist art of Buddha and flowers in the documents; 2) Qualitative Research involves visiting the area to study and analyze the patterns of flower Buddha statues in Phrao District. Chiang Mai Province; 3) Action Research is the use of knowledge gained from the study to be synthesized for the benefit of creating flower Buddha statues with the participation of the people at Wat Pa Tum Don, Phrao District. The study area included the community and Wat Pa Tum Don, Phrao District, Chiang Mai Province. There are two groups of key informants in the research: 1) The group of qualitative informants included 1.1) Monks who have knowledge. About the flower Buddha statues in the area of Phrao District, Chiang Mai Province, 3 people. 1.2) 2 art experts. 1.3) Community leaders and people involved in the creation of the flower Buddha statues, 2 people and 2) a group of representative leaders in the workshop, who were selected from people in the community, totaling 20 people. The tools used in this research consisted of 1) a data recording form for surveying the flower Buddha image, 2) an in-depth interview form regarding the creation of the flower Buddha image, 3) a happiness test from the Department of Mental Health. By having all 20 community leaders take a test before and after the activity. To measure the happiness received from doing activities. Data

analysis consists of 1) document data analysis By means of classification according to the story and style of art by means of description. Including explaining and interpreting the content that appears in those Buddhist works of art in order to gain factual knowledge about Important history Creation process and Buddhist art styles, Buddha images, flowers in general As well as beliefs and concepts related to the flower Buddha image both in general and in Lanna culture. 2) Analysis of action research data that focuses on the analysis of the creation of the flower Buddha image with the participation of people in the community It is the use of knowledge gained from the research study, Part 1, as inspiration and guidelines for creating works. Including recording, collecting data, researching and experimenting. Throughout the systematic creative process, people participate in research from the first step until the end of the process. 3) Analysis according to the happiness test of the Department of Mental Health. Combined with analysis based on the 5 physical principles for measuring the happiness of activity participants.

The results of the research revealed that 1) In the Tipitaka, there are 29 types of flowers used to worship the Lord Buddha, while there are 42 types of flowers used by the Lanna people to worship. Creation of flower Buddha statues in Lanna Found since the 24th century at the latest, it is believed that it has received more benefits than construction with other materials. Except for Buddha images made of gold, gemstones, sandalwood and Mahabodhi wood. They are Lanna Buddha images crafted by local artisans who were influenced by Sukhothai, Rattanakosin and Burmese Buddha styles. Mandalay art The Flower Buddha is a lightweight Buddha.

2) Flower Buddha images in Phrao District, 33 of them were found at Wat Pa Tum Don and 17 were found at Wat San Kwang. Imported from Burma between 1895-1935, there are both Buddha images and disciples, including Phra Upakhut and Phra Bua Khem. At the base of the Buddha statue, part of the inscription was found. The inscription illustrates the story of Buddhism spanning 5,000 years and the motto of the Three Happiness in Buddhism.

3) Creation of Buddha flowers with public participation Using the area of Wat Pa Tum Don as a creative area which is the area of the Shan community, 20 community leaders participated in 5 activities in accordance with the process according to the concepts of Cohen & Uphoff. The result of this research resulted in the commitment of the community to build a Buddha image decorated on the pillars and beams of Wat Pa Tum Don Temple. And it is the inspiration for the innovation project of the students of Thong Pha Phum Wittaya School. Kanchanaburi.

It was found that the overall mental health scores of the participants increased and this action is based on the 5 strengths. So it can be concluded that Participating in the construction of Buddha images, flowers of people in Pa Tum Don community resulted in better mental health.

กิตติกรรมประกาศ

ในการทำงานวิจัยครั้งนี้ ขอกราบขอบพระคุณ ครูบาประเสริฐ ปวโร เจ้าอาวาสวัดหนองปลามัน พระครูวิวัฒน์สุภาคม (อาคม อภิวิฑฺฒโน) เจ้าอาวาสวัดป่าตุ่มดอน และพระอธิการกัมปนาท สุธมฺมจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดสันขวาง ในการอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและเข้าร่วมกิจกรรม ขอขอบคุณคณะศรัทธาและประชาชนชุมชนบ้านป่าตุ่มดอนที่ร่วมกันสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ขึ้นในครั้งนี้ ขอขอบคุณพ่อครูสาธิต คำจางยอด ที่อ่านจารึกอักษรไทใหญ่-พม่า ขอบใจนางสาวกิริณา ลี ที่อ่านจารึกอักษรธรรมล้านนา ขอขอบคุณ ดร.ชูชีพ โพชะจา ช่วยพิสูจน์อักษรทั้งในส่วนงานวิจัยและชุดองค์ความรู้ ขอขอบคุณนายศิววงศ์ รักวงศ์วิเศษ นิสิตสาขาวิชาพุทธศิลปกรรมดุขฎิบัณฑิต มจร. และนายรุ่งอรุณ ปัญจนตร นิสิตสาขาวิชาพุทธศิลปกรรมมหาบัณฑิต มจร. ที่ลงพื้นที่สำรวจพระพุทธรูปดอกไม้ในอำเภอฟั่ว จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมถอดแบบลายเส้นจากภาพถ่ายเพื่อการวิเคราะห์รูปแบบทางพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้

งานวิจัยนี้ กระทำเพื่อสืบอายุพระพุทธรูปศานาต่อไปให้ครบ ๕,๐๐๐ ปี และสร้างสมบุญกุศลให้ตนเอง ขอให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมทำงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ถึงสุขทั้ง ๓ ประการ มีพระนิพพานเป็นยอดด้วยกันทุกท่านเทอญ

ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และคณะ

๓ สิงหาคม ๒๕๖๖

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ	ฅ
สารบัญ	ญ
สารบัญตาราง	ท
สารบัญภาพประกอบ	ฒ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ท
บทที่ ๑	๑
บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ คำนียามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๕
บทที่ ๒	๗
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน	๗
๒.๑.๑ ที่มาของแนวคิด	๗
๒.๑.๒ ความหมาย	๘
๒.๑.๓ หลักการสำคัญ	๑๐
๒.๑.๔ ประเภท/ องค์ประกอบ	๑๒
๒.๑.๕ กระบวนการ/ วิธีการ	๑๓
๒.๑.๖ การประยุกต์ใช้	๑๗
๒.๒ ทฤษฎีสัญวิทยา	๑๘
๒.๒.๑ ที่มาของทฤษฎี	๑๘
๒.๒.๒ ความหมาย	๒๕
๒.๒.๓ หลักการสำคัญ	๒๖
๒.๒.๔ ประเภท/ องค์ประกอบ	๒๗
๒.๒.๕ กระบวนการ/วิธีการ	๒๘

๒.๒.๖ การประยุกต์ใช้	๓๐
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ศิลปะ	๓๒
๒.๓.๑ ที่มาของแนวคิด	๓๒
๒.๓.๒ ความหมาย	๓๓
๒.๓.๓ หลักการสำคัญ	๓๕
๒.๓.๔ ประเภท/ องค์ประกอบ	๓๖
๒.๓.๕ กระบวนการ/ วิธีการ	๓๗
๒.๓.๖ การประยุกต์ใช้	๓๘
๒.๔ แนวคิดอานิสงส์	๔๐
๒.๔.๑ ที่มาของแนวคิด	๔๐
๒.๔.๒ ความหมาย	๔๕
๒.๔.๓ หลักการสำคัญ	๔๖
๒.๔.๔ ประเภท/ องค์ประกอบ	๔๖
๒.๔.๕ กระบวนการ/ วิธีการ	๔๗
๒.๔.๖ การประยุกต์ใช้	๔๘
๒.๕ แนวคิดพละ ๕	๕๑
๒.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๓
๒.๖.๑ หนังสือ และบทความที่เกี่ยวข้อง	๕๓
๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๗
๒.๗ กรอบแนวความคิดในการศึกษาวิจัย	๖๑
บทที่ ๓	๖๒
วิธีดำเนินการวิจัย	๖๒
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๒
๓.๒ พื้นที่และองค์กรในการศึกษาวิจัย	๖๔
๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)	๖๕
๓.๔ เครื่องมือการวิจัย	๖๕
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษาวิจัย	๖๖
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๖๘
๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย	๗๐
บทที่ ๔	๗๑
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๗๑
๔.๑ แนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ในล้านนา	๗๑
๔.๑.๑ การบูชาพระพุทธรูปเจ้าด้วยดอกไม้	๗๑
๔.๑.๒ การบูชาพระพุทธรูปด้วยดอกไม้	๗๘
๔.๑.๓ การสร้างพระพุทธรูปดอกไม้	๘๓

๔.๑.๔ กรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้	๘๖
๔.๑.๕ รูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้	๙๑
๔.๒ รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ใน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่	๑๐๐
๔.๒.๑ การศึกษาพื้นที่และชุมชนที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	๑๐๐
๔.๒.๒ พระพุทธรูปดอกไม้วัดป่าต๋มดอน	๑๑๕
๔.๒.๓ พระพุทธรูปดอกไม้วัดสันขวาง	๑๔๘
๔.๒.๔ การวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ ใน อ. พร้าวจ. เชียงใหม่	๑๖๕
๔.๒.๕ การวิเคราะห์จารึกที่ฐานพระพุทธรูปดอกไม้ ใน อ. พร้าวจ. เชียงใหม่	๑๗๙
๔.๓ การสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ชุมชนป่าต๋มดอน	
อ. พร้าวจ. เชียงใหม่	๑๙๑
๔.๓.๑ กระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้	๑๙๑
๔.๓.๒ การวิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้	๒๓๘
๔.๔ การวิเคราะห์ความสุขผู้เข้าร่วมกิจกรรม (พุทธศิลปกรรมบำบัด)	๒๔๒
๔.๔.๑ การวิเคราะห์แบบทดสอบความสุขกรมสุขภาพจิต	๒๔๒
๔.๔.๒ การวิเคราะห์ความสุขจากการจัดกิจกรรมตามหลักพละ ๕	๒๔๔
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๒๔๗
	๒๔๙
บทที่ ๕	๒๔๙
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๒๔๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๔๙
๕.๑.๑ แนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ที่ปรากฏ	
ในเอกสาร	๒๔๙
๕.๑.๒ รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ใน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่	๒๕๒
๕.๑.๓ การสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน	๒๕๕
๕.๑.๔ การวิเคราะห์ความสุขผู้เข้าร่วมกิจกรรม (พุทธศิลปกรรมบำบัด)	๒๕๘
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๒๕๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๖๓
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๒๖๓
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้	๒๖๓
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	๒๖๖
บรรณานุกรม	๒๖๘
ภาคผนวก	๒๗๕
	๒๗๖
ภาคผนวก ก.	๒๗๖

เครื่องมือวิจัย
ภาคผนวก ข.
หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ
ประวัตินักวิจัย

๒๗๖
๒๘๔
๒๘๔
๒๘๖

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๑ กิจกรรมการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้.....	๖๓
ตารางที่ ๒ ลำดับอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุต่าง ๆ จากใบลานล้านนา.....	๘๕
ตารางที่ ๓ แสดงสัญลักษณ์ใต้ฐานรูปปลา หอย ใบบัว.....	๑๗๗
ตารางที่ ๔ รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ วัดป่าตุ้มดอน.....	๑๗๘
ตารางที่ ๕ จารึกที่ฐานพระพุทธรูปดอกไม้ วัดป่าตุ้มดอน.....	๑๗๙
ตารางที่ ๖ กิจกรรมการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้.....	๑๙๑
ตารางที่ ๗ วิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ของคนในชุมชน ป่าตุ้มดอน ตามกระบวนการการมีส่วนร่วมของโคเฮน และอัพฮอฟ.....	๒๔๐

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบที่	หน้า
ภาพที่ ๑ พระพุทธรูปไสยาสน์ วัดหนองคำ จังหวัดเชียงใหม่.....	๙๔
ภาพที่ ๒ พระพุทธรูปขาวคู่ชีวิตครูบาศรีวิชัย พิพิธภัณฑสถานครูบาศรีวิชัย วัดบ้านปาง จังหวัดลำพูน.....	๙๕
ภาพที่ ๓ พระพุทธรูปดอกไม้ วัดนันทาราม จังหวัดพะเยา.....	๙๖
ภาพที่ ๔ งานกฐินวัดป่าต๋มดอน พ.ศ. ๒๕๖๓.....	๑๐๓
ภาพที่ ๕ แผนผังวัดป่าต๋มดอน.....	๑๐๖
ภาพที่ ๖ วิหารวัดป่าต๋มดอน.....	๑๐๘
ภาพที่ ๗ พระประธานในวิหารวัดป่าต๋มดอน.....	๑๐๘
ภาพที่ ๘ พระพุทธรูปดอกไม้และพระพุทธรูปอื่น ๆ เก็บรักษาไว้ในวิหาร วัดป่าต๋มดอน.....	๑๐๙
ภาพที่ ๙ แผนผังวัดสันขวาง.....	๑๑๑
ภาพที่ ๑๐ วิหารวัดสันขวาง.....	๑๑๒
ภาพที่ ๑๑ พระประธานในวิหารวัดสันขวาง.....	๑๑๒
ภาพที่ ๑๒ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลพระพุทธรูปดอกไม้ วัดป่าต๋มดอน อ. พร้าวจ. เชียงใหม่.....	๑๑๓
ภาพที่ ๑๓ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลพระพุทธรูปดอกไม้วัดสันขวาง อ. พร้าวจ. เชียงใหม่.....	๑๑๔
ภาพที่ ๑๔ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๑๕
ภาพที่ ๑๕ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๒ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๑๖
ภาพที่ ๑๖ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๓ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๑๗
ภาพที่ ๑๗ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๔ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๑๘
ภาพที่ ๑๘ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๕ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๑๙
ภาพที่ ๑๙ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๖ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๒๐
ภาพที่ ๒๐ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๗ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๒๑
ภาพที่ ๒๑ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๘ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๒๒
ภาพที่ ๒๒ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๙ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๒๓
ภาพที่ ๒๓ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๐ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๒๔
ภาพที่ ๒๔ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๑ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๒๕
ภาพที่ ๒๕ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๒ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๒๖
ภาพที่ ๒๖ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๓ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๒๗
ภาพที่ ๒๗ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๔ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๒๘
ภาพที่ ๒๘ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๕ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๒๙
ภาพที่ ๒๙ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๖ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๓๐
ภาพที่ ๓๐ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๗ วัดป่าต๋มดอน.....	๑๓๑

ภาพที่ ๖๗ พระพุทธรูปนั่ง ไม่ทรงเครื่อง วัดป่าตุ้มดอน.....	๑๗๓
ภาพที่ ๖๘ พระอุปัชฌาย์ วัดป่าตุ้มดอน.....	๑๗๕
ภาพที่ ๖๙ พระบัวเข็ม วัดป่าตุ้มดอน.....	๑๗๖
ภาพที่ ๗๐ พระพุทธรูปดอกไม้ มีจารึก พ.ศ. ๒๔๓๘-๒๔๔๐	
ก่อนการสร้างวิหารวัดป่าตุ้มดอน.....	๑๘๖
ภาพที่ ๗๑ พระพุทธรูปดอกไม้ มีจารึก พ.ศ. ๒๔๖๗-๒๔๗๘	
หลังการสร้างวิหารวัดป่าตุ้มดอน.....	๑๘๙
ภาพที่ ๗๒ การร่วมกันตากดอกไม้ของคนในชุมชนป่าตุ้มดอน.....	๑๙๓
ภาพที่ ๗๓ การร่วมกันเก็บดอกไม้ที่ได้มาจากวัดพระธาตุดอยคำ.....	๑๙๔
ภาพที่ ๗๔ การตากดอกไม้ของคนในชุมชน.....	๑๙๕
ภาพที่ ๗๕ การร่วมกันเก็บดอกไม้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่.....	๑๙๖
ภาพที่ ๗๖ ดอกกุหลาบตากแห้งจากการบริจาคของประชาชนทั่วไป.....	๑๙๖
ภาพที่ ๗๗ การบดดอกไม้แห้งด้วยเครื่องบด ที่โรงพยาบาล ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.....	๑๙๗
ภาพที่ ๗๘ ภายหลังจากการบดดอกไม้แห้ง.....	๑๙๘
ภาพที่ ๗๙ ผงดอกไม้ที่นำไปใช้ในการสร้างสรรค์พระพุทธรูป.....	๑๙๘
ภาพที่ ๘๐ แบบพระพุทธรูปดอกไม้จากวัดป่าตุ้มดอนและวัดสันขวางที่ได้รับการคัดเลือก.....	๒๐๐
ภาพที่ ๘๑ การออกแบบพระพุทธรูปดอกไม้สำหรับการสร้างสรรค์.....	๒๐๐
ภาพที่ ๘๒ ดินน้ำมันสำหรับการสร้างสรรค์ประติมากรรมต้นแบบ.....	๒๐๓
ภาพที่ ๘๓ กระดานไม้แผ่นรองปั้น.....	๒๐๓
ภาพที่ ๘๔ อุปกรณ์สำหรับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปต้นแบบ.....	๒๐๔
ภาพที่ ๘๕ การขึ้นโครงหุ่นรองรับรูปทรงพระพุทธรูป.....	๒๐๕
ภาพที่ ๘๖ การขึ้นโครงหุ่นรองรับรูปทรงพระพุทธรูปและรายละเอียดลดทอน.....	๒๐๖
ภาพที่ ๘๗ การขึ้นโครงรูปทรงพระพุทธรูปและโครงสร้างขี้ผึ้งเหนียวและฐานบัว.....	๒๐๗
ภาพที่ ๘๘ ขั้นตอนการเพิ่มปริมาตรของพื้นผิวรายละเอียดลดทอน.....	๒๐๗
ภาพที่ ๘๙ ผลงานประติมากรรมต้นแบบเสร็จสมบูรณ์.....	๒๐๘
ภาพที่ ๙๐ ผ้าก๊อชสำหรับใช้ทาสีซิลิโคน.....	๒๐๙
ภาพที่ ๙๑ ยางซิลิโคนและน้ำยาเร่งให้ซิลิโคนแห้ง สำหรับทำแม่พิมพ์ยางซิลิโคน.....	๒๐๙
ภาพที่ ๙๒ โยมะพร้าว และปูนพลาสเตอร์ สำหรับทำพิมพ์ครอบ.....	๒๑๐
ภาพที่ ๙๓ ขั้นตอนการการทำแม่พิมพ์ยางซิลิโคน ทางยางซิลิโคน ๒ ชั้น และปูผ้าก๊อชผ้าขุมายางซิลิโคน.....	๒๑๑
ภาพที่ ๙๔ ขั้นตอนการการทำพิมพ์ครอบด้วยปูนพลาสเตอร์ และเพิ่มความแข็งแรงชั้นที่ ๒ ด้วยการผสมโยมะพร้าวและปูนพลาสเตอร์.....	๒๑๑
ภาพที่ ๙๕ การถอดแม่พิมพ์ซิลิโคน.....	๒๑๒
ภาพที่ ๙๖ แม่พิมพ์ซิลิโคนสำเร็จสมบูรณ์.....	๒๑๒
ภาพที่ ๙๗ ผงขาว.....	๒๑๔

ภาพที่ ๙๘ ผงดอกไม้ ๔ ส่วน.....	๒๑๔
ภาพที่ ๙๙ ผงขาว ๔ ส่วน.....	๒๑๕
ภาพที่ ๑๐๐ ใส่ น้ำสะอาด ๒ ส่วน.....	๒๑๕
ภาพที่ ๑๐๑ คนให้เข้ากัน.....	๒๑๕
ภาพที่ ๑๐๒ การเตรียมแม่พิมพ์ยางซิลิโคน.....	๒๑๖
ภาพที่ ๑๐๓ ใส่ ผงดอกไม้ให้เต็มแม่พิมพ์ยางซิลิโคน และกดให้แน่นเพื่อไม่ให้เกิดฟองอากาศ.....	๒๑๖
ภาพที่ ๑๐๔ การแกะแม่พิมพ์ยางซิลิโคน.....	๒๑๖
ภาพที่ ๑๐๕ การขัดตกแต่งผิวด้านข้างให้เรียบร้อย.....	๒๑๖
ภาพที่ ๑๐๖ การชุດด้านหลังพระดอกไม้ให้เรียบ.....	๒๑๗
ภาพที่ ๑๐๗ การเตรียมประกบแผ่นไม้เข้ากับพระพุทธรูป.....	๒๑๗
ภาพที่ ๑๐๘ ภายหลังการประกบแผ่นไม้เข้ากับด้านหลังพระพุทธรูปแล้ว.....	๒๑๘
ภาพที่ ๑๐๙ การตกแต่งแผ่นไม้ด้วยสีทองบริเวณขอบด้านข้าง และสีดำที่ฐาน.....	๒๑๘
ภาพที่ ๑๑๐ การตกแต่งแผ่นไม้ด้วยสีแดง.....	๒๑๙
ภาพที่ ๑๑๑ การทำแม่แบบลายฉลุสำหรับการทำลายคำ.....	๒๑๙
ภาพที่ ๑๑๒ การตกแต่งด้านหลังด้วยลายคำรูปหม้อปูลมณฐะ.....	๒๒๐
ภาพที่ ๑๑๓ ภายหลังการตกแต่งพระพุทธรูปดอกไม้.....	๒๒๐
ภาพที่ ๑๑๔ ต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้.....	๒๒๑
ภาพที่ ๑๑๕ ลายเส้นต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้.....	๒๒๒
ภาพที่ ๑๑๖ ป้ายรวมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ณ วัดป่าตุ้มดอน.....	๒๒๔
ภาพที่ ๑๑๗ การจัดเตรียมสถานที่.....	๒๒๕
ภาพที่ ๑๑๘ การเรียนรู้วิธีการหล่อพระพุทธรูปดอกไม้.....	๒๒๖
ภาพที่ ๑๑๙ ผงดอกไม้ชนิดต่าง ๆ ในชุมชน.....	๒๒๗
ภาพที่ ๑๒๐ การอธิบายขั้นตอนการหล่อพระพุทธรูปดอกไม้.....	๒๒๗
ภาพที่ ๑๒๑ ปฏิบัติการร่วมกันหล่อพระพุทธรูปดอกไม้.....	๒๒๘
ภาพที่ ๑๒๒ การตกแต่งพระพุทธรูปดอกไม้.....	๒๓๙
ภาพที่ ๑๒๓ วัสดุในการทำลายคำด้านหลังพระพุทธรูปดอกไม้.....	๒๓๐
ภาพที่ ๑๒๔ การทดลองทำลายคำประดับด้านหลังพระพุทธรูปดอกไม้.....	๒๓๐
ภาพที่ ๑๒๕ ผลงานการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ของคนในชุมชน.....	๒๓๑
ภาพที่ ๑๒๖ ร่วมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้.....	๒๓๒
ภาพที่ ๑๒๗ การถวายพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าตุ้มดอน.....	๒๓๔
ภาพที่ ๑๒๘ คณะผู้วิจัยร่วมกับชาวบ้านในชุมชนป่าตุ้มดอนถวายพระพุทธรูปดอกไม้ที่ วัดป่าตุ้มดอน.....	๒๓๔
ภาพที่ ๑๒๙ การถวายพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดสันขวาง.....	๒๓๕
ภาพที่ ๑๓๐ คณะผู้วิจัยร่วมกับชาวบ้านในชุมชนป่าตุ้มดอน	

ถวายพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดสันขวาง.....	๒๓๕
ภาพที่ ๑๓๑ การถวายพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดหนองปลามัน.....	๒๓๖
ภาพที่ ๑๓๒ เจ้าอาวาสวัดป่าตุ้มดอน เจ้าอาวาสวัดสันขวาง ผู้วิชัย และชาวบ้าน ร่วมกันถวายพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดหนองปลามัน.....	๒๓๖
ภาพที่ ๑๓๓ การถวายพระพุทธรูปดอกไม้ที่สำนักสงฆ์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต.....	๒๓๗
ภาพที่ ๑๓๔ ชาวบ้านช่วยกันอัญเชิญพระพุทธรูปดอกไม้ พระไตรปิฎก และผ้าไตร ไปถวายที่สำนักสงฆ์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต.....	๒๓๗
ภาพที่ ๑๓๕ นักวิชัยมอบผลงานการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ให้กับ มจร.....	๒๓๘
ภาพที่ ๑๓๖ การโค้งงอและแตกหักของพระพุทธรูปดอกไม้.....	๒๖๑
ภาพที่ ๑๓๗ การแก้ปัญหาด้วยการยึดกับโต๊ะ.....	๒๖๒
ภาพที่ ๑๓๘ การแก้ปัญหาด้วยการใช้วัสดุที่มีน้ำหนักกดทับ.....	๒๖๒
ภาพที่ ๑๓๙ ก่อนและหลังการแก้ปัญหาการหดตัวของวัสดุ.....	๒๖๒
ภาพที่ ๑๔๐ ชื่อภายในวิหารวัดป่าตุ้มดอน ที่คนในชุมชนวางโครงการว่าจะประดับ พระพุทธรูปดอกไม้ซึ่งสร้างจากแม่พิมพ์ครั้งนี้.....	๒๖๔
ภาพที่ ๑๔๑ ผงดอกไม้แห้งและวัสดุอื่น ๆ ในการทดลองสร้างสรรค์พระพุทธรูป ของนักเรียนโรงเรียนทองผาภูมิวิทยา จังหวัดกาญจนบุรี.....	๒๖๕
ภาพที่ ๑๔๒ นักเรียนโรงเรียนทองผาภูมิวิทยา กำลังปั้นพระพุทธรูปจากผงดอกไม้ผสมปูนหมัก.....	๒๖๕
ภาพที่ ๑๔๓ โครงการที่ ๕๓๗ เป็นโครงการที่ได้รับแรงบันดาลใจจากผลการวิจัย.....	๒๖๖
ภาพที่ ๑๔๔ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลพระพุทธรูปดอกไม้วัดป่าตุ้มดอน อ. พริ้ว จ. เชียงใหม่.....	๒๙๑
ภาพที่ ๑๔๕ การร่วมกันเก็บดอกไม้เป็นวัสดุหลักในการทำพระพุทธรูปดอกไม้.....	๒๙๑
ภาพที่ ๑๔๖ การร่วมกันสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้.....	๒๙๒
ภาพที่ ๑๔๗ การร่วมกันถวายพระพุทธรูปดอกไม้.....	๒๙๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในรายงานวิจัยฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ		พระวินัยปิฎก	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์		(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค		(ภาษาไทย)
วิ.ป. (ไทย)	= วินัยปิฎก	ปริวารวรรค		(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิณณาสก์ (ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปปริปิณณาสก์ (ภาษาไทย)
ขุ.วิ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	วิมานวัตถุ (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.ฉก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ฉกกนิบาตชาดก (ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส (ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิตามรรค (ภาษาไทย)
ขุ.อป. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน (ภาษาไทย)
ขุ.อป. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภ.ป. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ปุคคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธเจ้าเป็นพระศาสดาของพระพุทธศาสนา มีการสร้างรูปเปรียบของพระพุทธองค์มาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาลในลักษณะการแสดงปาฏิหาริย์ เรียกว่าพระพุทธนิรมิตหรือพระพุทธรูปปรากฏในพุทธประวัติตอนยมกปาฏิหาริญาณนิทเทส^๑ หรือธัมมเทสนากถา^๒ เป็นต้น ภายหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วจึงมีการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ แทนเรื่องราวพระพุทธองค์ เช่น รูปม้าประทับฉัตรใช้แทนการเสด็จออกบวช รูปบัลลังก์และต้นโพธิ์ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนการตรัสรู้ รูปธรรมจักรและวงกลมรอบใช้เป็นสัญลักษณ์แทนการแสดงปฐมเทศนา รูปพระสลับใช้เป็นสัญลักษณ์แทนการปรินิพพาน^๓ เป็นต้น ทั้งนี้ในทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะ เชื่อว่าพระพุทธรูปถูกสร้างขึ้นครั้งแรกภายหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานไป ๗๐๐ ปี ตรงกับสมัยพระเจ้ากนิษกะ แห่งราชวงศ์กุษาณะที่แคว้นคันธารราฐ ราว พ.ศ. ๖๖๓ – ๗๐๕ มีลักษณะทางประติมาวิทยาล้ำกับรูปเคารพของชาวกรีก ภายหลังจากที่พระพุทธรูปแพร่หลายไปทั่วโลกแล้ว ในล้านนาสมัยพระเมืองแก้วจึงมีการแต่งตั้งนันทพระแก่นจันทน์^๔ เพื่ออธิบายที่มาของพระพุทธรูป โดยแต่งให้เรื่องราวย้อนกลับไปร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับพระพุทธรูปแก่นจันทน์ว่ามีความเก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์ เพราะร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า

พระพุทธรูปต่าง ๆ นั้น ล้วนถูกสร้างสรรค์ขึ้นด้วยวัสดุหลากหลายประเภท ทั้งไม้ สำริด ทองเหลือง หินมีค่า และดอกไม้ การสร้างด้วยวัสดุต่าง ๆ นี้ ในพระพุทธศาสนาเชื่อว่าจะได้รับอานิสงส์แตกต่างกัน ดังปรากฏในคัมภีร์อานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปฉบับวัดป่าบางจันทน์ว่า จังหวัดเชียงรายว่า พระพุทธรูปที่เขียนบนไม้มีอานิสงส์ ๕ กับ หากสลักจากหิน หยก หรือแกะจากไม้จันทน์มีอานิสงส์ ๑๓ กับ สร้างจากท่อนไม้ต่าง ๆ มีอานิสงส์ ๑๗ กับ หล่อด้วยทองเหลืองหรือทองแดง มีอานิสงส์ ๑๙ กับ สร้างด้วยครั้ง มีอานิสงส์ ๒๐ กับ สลักจากงาช้าง มีอานิสงส์ ๒๕ กับ ก่ออิฐถือปูน มี

^๑ ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๑๑๖/๑๗๗-๑๗๘.

^๒ อภ.ป. (ไทย) ๓๗/๑๗๓๗/๘๔๑.

^๓ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, พระพุทธรูปในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย, (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖), หน้า ๓-๔.

^๔ กรมศิลปากร, ตำนานพระแก่นจันทน์, (กรุงเทพฯ: เอส บี เค การพิมพ์, ๒๕๖๔), หน้า ๑๐-๑๓.

อานิสงส์ ๓๒ กัป สร้างจากหินหรือเงิน มีอานิสงส์ ๔๕ กัป สร้างจากผงดอกไม้ผสมยางรัก มีอานิสงส์ ๑๐๐ กัป สร้างจากทองคำ มีอานิสงส์ ๑๒๐ กัป และสร้างจากแก้วมณี มีอานิสงส์สองซัยกัป เป็นต้น^๕

จากคัมภีร์อานิสงส์ข้างต้น พบว่าการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ได้รับอานิสงส์ค่อนข้างสูง รองมาจากพระพุทธรูปที่สร้างจากทองคำและแก้วมณี ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการให้คุณค่ากับวัสดุผงดอกไม้ที่นำมาใช้ในการสร้างพระพุทธรูปของชาวล้านนา มีเนื้อหาเช่นเดียวกับที่พบในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา ฉบับวัดบ้านท้อ จังหวัดเชียงใหม่ และวัดควนคำม้า จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งหมดได้สะท้อนถึงวัฒนธรรมวิถีคิดในการกำหนดคุณค่าและความหมายในวัตถุอันเป็นสื่อสัญลักษณ์ของความศรัทธาตามคติความเชื่อของชาวพุทธที่สืบทอดมาแต่เมื่อครั้งสมัยพุทธกาลของชาวล้านนา

พระพุทธรูปผงดอกไม้นี้อาจถูกเรียกด้วยชื่ออื่น เช่น พระพุทธรูปมุกดดอกไม้หอม หรือพระพุทธรูปมุก ตามที่จารึกที่ฐานพระพุทธรูปวัดดอกคำ^๖ หรือพระพุทธรูปมุกเกสร วัดหมื่นล้าน^๗ หรือพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ก็เรียก ชาวไทใหญ่เรียกพระปานปอง แปลว่าพระผงดอกไม้ สำหรับในงานวิจัยนี้ เพื่อให้การสื่อความหมายตรงที่สุด จึงเรียกพระพุทธรูปดอกไม้

ในอดีตปรากฏการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ในหลากหลายพื้นที่ทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความนิยมในการใช้วัสดุประเภทนี้ อาทิ การสร้างพระมหามัณีน้องค์จำลองในเมืองมณฑลพะลีย์ พระบัวเข็มในทะเลสาบอินเล เมืองตองยี พระพุทธรูปเครื่องเงินวัดปางล้อ เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า พระเกสรดอกไม้เมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว หลวงพ่อเกสร วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดภูเก็ต หลวงปู่ใหญ่เกสร วัดโนนพระ จังหวัดอุดรธานี พระเกสรดอกไม้ วัดสารพัดนึก จังหวัดอุบลราชธานี หลวงพ่อพุทธเกสร วัดกระโดงทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำหรับในล้านนาพบที่วัดหมื่นล้าน วัดพันเตา วัดดอกคำ วัดทรายมูลเมือง วัดกู่เต้า วัดผ้าขาว จังหวัดเชียงใหม่ พระปานปองที่วัดป่าลาน วัดผาป่องเหนือ วัดก้าก่อ วัดหัวเวียง วัดจองคำ วัดคำโน วัดม่วยต่อ วัดซุ่ม วัดหลวง วัดป่าขาม จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดม่อนปุยักษ์ วัดม่อนสัณฐาน วัดศรีซุ่ม จังหวัดลำปาง วัดจอมสวรรค์ จังหวัดแพร่ วัดป่าเป้า วัดสันขวาง และวัดป่าต๋มดอน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม พบว่าในปัจจุบัน การสร้างพระพุทธรูปประเภทนี้ลดปริมาณลงไปมาก จนแทบจะไม่ใช่รู้จักของผู้คนในสังคมล้านนา แต่ยังคงปรากฏอยู่ในพื้นที่วัฒนธรรมไทใหญ่ พม่า เช่น การสร้างพระบัวเข็มจำลองที่ทะเลสาบอินเล เป็นต้น นอกจากปริมาณการสร้างสรรคงานจะมีน้อยแล้ว การทำวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธรูปดอกไม้ก็ยังมีปริมาณน้อยด้วยเช่นกัน พบเพียงงานดุษฎีนิพนธ์

^๕ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม ๘. (กรุงเทพฯ: ไทยพาณิชย์, ๒๕๕๒), ๔๒๘๙.

^๖ ฮันท์ เพนธ์. คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่. (กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๙), หน้า ๑๒๒.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๕.

ของทิพวรรณ ทั้งยังมี^๔ สาขาวิชาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เท่านั้น ที่ศึกษาภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปสร้างสรรค์พระพุทธรูปร่วมสมัย และในส่วนโครงการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยในล้านนา ก็พบเพียงโครงการพัฒนาองค์ความรู้และสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับพระปานปอง พระพุทธรูปที่สร้างจากดอกไม้ของชาวไทยใหญ่ เพื่อการศึกษาและการท่องเที่ยว ในพื้นที่ อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ที่จัดทำขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากงานวิจัยข้างต้น

ด้วยสถานการณ์ที่ปรากฏในปัจจุบัน จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องค้นหาองค์ความรู้และสืบสานการสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรมประเภทนี้อย่างเร่งด่วน ก่อนที่จะสูญหายไปจากพื้นที่ความทรงจำของชาวล้านนา

งานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นงานวิจัยที่ศึกษา รวบรวม วิเคราะห์เกี่ยวกับองค์ความรู้พระพุทธรูปดอกไม้ โดยนำผลการวิจัยที่ได้ไปสังเคราะห์ เพื่อการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ขึ้นมาใหม่โดยการร่วมมือของคนในชุมชนล้านนา จึงเป็นทั้งการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ไปในคราวเดียวกัน ภายใต้โครงการวิจัยพุทธศิลปกรรมบำบัดที่ต้องการสร้างความสุขให้กับประชาชน ด้วยการสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ ของสาขาวิชาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

งานวิจัยจะเน้นไปที่กระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยประชาชนมีส่วนร่วม โดยมีพื้นที่การวิจัยเป็นชุมชนป่าต๋มดอน อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ ที่มีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นชุมชนไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๕ มีวัดป่าต๋มดอนที่พบพระพุทธรูปดอกไม้เป็นจำนวนมากถึง ๓๓ องค์ และวัดสันขวางที่พบพระพุทธรูปดอกไม้จำนวน ๑๗ องค์ ซึ่งยังไม่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบ ทั้งผลจากโครงการการพัฒนาองค์ความรู้ และสื่อการเรียนรู้ เกี่ยวกับพระปานปอง โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ใน พ.ศ. ๒๕๖๒ นั้น ทำให้คนในชุมชนป่าต๋มดอนมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของพระพุทธรูปดอกไม้ระดับหนึ่งแล้ว เกิดการรวมตัวกันเพื่อช่วยกันอนุรักษ์พระโบราณของวัด เมื่อมีการนำเสนอโครงการวิจัยนี้ ประชาชนจึงเกิดความตื่นตัวที่จะได้มีส่วนร่วมในการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้กันด้วยตนเอง เพราะมองเห็นความสำคัญของการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ขึ้นมาใหม่ในชุมชน

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ แนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ที่ปรากฏในเอกสารเป็นเช่นไร

^๔ ทิพวรรณ ทั้งมั่งมี. “ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนาเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้พระพุทธรูปร่วมสมัย” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาลุ่มแม่น้ำโขงและสาละวินศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๖), หน้า ๓๐๒-๓๐๙.

๑.๒.๒ รูปแบบพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ที่วัดป่าดุ่มดอน และวัดใกล้เคียงใน อ. พรวัว จ. เชียงใหม่ มีลักษณะและโดดเด่นอย่างไร

๑.๒.๓ กระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปเกสรดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่บ้านป่าดุ่มดอนเป็นเช่นไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาแนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ที่ปรากฏในเอกสาร

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ใน อ.พรวัว จ.เชียงใหม่

๑.๓.๓ เพื่อสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา/ประเด็นการวิจัย มุ่งการศึกษาตัวชี้วัดความสุขในมิติต่าง ๆ คือ

๑) ศึกษาแนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ที่พบในล้านนาผ่านกระบวนการศึกษาเอกสาร

๒) ศึกษาสภาพแวดล้อม วัดในชุมชนป่าดุ่มดอนและใกล้เคียงที่มีพระพุทธรูปดอกไม้ผ่านกระบวนการลงพื้นที่ภาคสนาม

๓) วิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ที่ปรากฏในชุมชนวัดป่าดุ่มดอนและใกล้เคียงในเขต อ. พรวัว จ. เชียงใหม่ ผ่านกระบวนการลงพื้นที่ภาคสนาม

๔) สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการศึกษาเอกสารและการลงพื้นที่ภาคสนาม เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนป่าดุ่มดอน อ. พรวัว จ. เชียงใหม่

๕) วิเคราะห์ความสุขจากการร่วมกิจกรรมผ่านแบบทดสอบความสุขของกรมสุขภาพจิต และหลักธรรมพละ ๕

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่/องค์กร ศึกษาในพื้นที่ อ. พรวัว จ. เชียงใหม่ โดยเป็นการศึกษาแบบเจาะจงกับกลุ่มเป้าหมายจากองค์กร ชุมชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ได้แก่

๑) วัดป่าดุ่มดอน อ. พรวัว จ. เชียงใหม่ ที่ภายในวัดประดิษฐานพระพุทธรูปดอกไม้จำนวน ๓๓ องค์ ทั้งคนในชุมชนมีประสบการณ์ร่วมทำโครงการพุทธรูปดอกไม้ใน พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยจะใช้พื้นที่ของวัดป่าดุ่มดอนเป็นพื้นที่สำหรับสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

๒) วัดสันขวาง อ. พร้าว จ. เชียงใหม่ ที่ภายในวัดประดิษฐานพระพุทธรูปดอกไม้ จำนวน ๑๗ องค์

๓) ชุมชนป่าต๋มดอน อ. พร้าว จ. เชียงใหม่ ที่ประชาชนในชุมชนจะเป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

๔.๓ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึก มุ่งเน้นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๗ ราย ดังนี้

๑) พระสงฆ์ ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับพระดอกไม้ในพื้นที่ อ. พร้าว จ. เชียงใหม่ จำนวน ๓ รูป

๒) ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปกรรม จำนวน ๒ คน

๓) ผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ จำนวน ๒ คน

๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา ตั้งแต่ ๒๕๖๕ – ๒๕๖๖

๔.๕ ขอบเขตด้านแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

๑) แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

๒) ทฤษฎีสัญวิทยา

๓) แนวคิดการสร้างสรรค์ศิลปะ

๔) แนวคิดอานิสงส์

๕) แนวคิดพละ ๕

๑.๕ คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

พุทธศิลปกรรมบำบัด หมายถึง การใช้งานพุทธศิลปกรรมในการเสริมสร้างความสุขของผู้ร่วมกิจกรรมตามหลักพละ ๕

พระพุทธรูปดอกไม้ หมายถึง พระพุทธรูปที่สร้างจากผงดอกไม้เป็นมวลสารหลัก

เจ้าพาล้าปานปอง หมายถึง พระพุทธรูปดอกไม้ เป็นภาษาไทยใหญ่

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนไทใหญ่ที่บ้านป่าต๋มดอน อ. พร้าว จ. เชียงใหม่ ในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ประกอบด้วยการวางแผนดำเนินงาน กระบวนการคัดเลือกรูปแบบพระพุทธรูปที่จะสร้าง กระบวนการเก็บดอกไม้ ตากแดด บดดอกไม้ กระบวนการเตรียมสมุก กระบวนการหล่อพระพุทธรูปด้วยแม่พิมพ์ ๒ ซีก และกระบวนการตกแต่งผิวพระพุทธรูป

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทราบแนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ที่ปรากฏในเอกสาร

๑.๖.๒ ทราบสภาพพื้นที่ และประวัติชุมชนป่าต๋มดอน อ. พร้าว จ. เชียงใหม่

๑.๖.๓ ทราบรูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ที่ปรากฏในชุมชนวัดป่าตุ่มดอนและใกล้เคียง ใน
เขต อ. พริ้ว จ. เชียงใหม่ ผ่านกระบวนการลงพื้นที่ภาคสนาม

๑.๖.๔ ได้สร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนบ้านป่า
ตุ่มดอน อ.พริ้ว จ.เชียงใหม่

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง พุทธศิลปกรรมบำบัด: การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ของชุมชนบ้านป่าตุ่มดอน อ. พริ้ว จ. เชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนา การสร้างสรรค์ศิลปะ การตีความเชิงสัญลักษณ์ และการวิจัยแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้ แนวคิดการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ทฤษฎีสัญลักษณ์ แนวคิดการสร้างสรรค์งานศิลปะ แนวคิดเกี่ยวกับอานิสส์ และแนวคิดหลักพละ ๕ มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน มีความสำคัญสำหรับงานวิจัยนี้ เนื่องจากจะทำให้เกิดความร่วมมือในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้อย่างแท้จริง ที่สำคัญจะทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของพระพุทธรูปดอกไม้ร่วมกัน และก่อให้เกิดความรักความหวงแหนในสิ่งได้ร่วมสร้างสรรค์ด้วยกันได้ ด้วยเหตุนี้จึงอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแนวคิดลำดับที่ ๑

๒.๑.๑ ที่มาของแนวคิด

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนมีพื้นฐานความสัมพันธ์กับแนวคิดอื่น ๆ^๑ ที่สำคัญได้แก่ แนวคิดการเกลี้ยกล่อมมวลชน แนวคิดแรงจูงใจ และแนวคิดความคาดหวังเป็นต้น ซึ่งทั้งหมดเป็นแนวคิดทางตะวันตกที่เกิดขึ้นในยุควิทยาศาสตร์เฟื่องฟู ทั้งหมดเป็นพื้นฐานของแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ในลักษณะการชักจูง สร้างแรงจูงใจ หรือสร้างความคาดหวัง เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนขึ้น

แนวคิดการเกลี้ยกล่อมมวลชนของมาสโลว์ เป็นพื้นฐานหนึ่งของแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนใน การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียนเพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ การเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงาน และถ้าจะให้เกิดผลดี ผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อม

ส่วนแนวคิดแรงจูงใจ เป็นแนวคิดที่อธิบายถึงสิ่งที่ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ อันเกิดจากความต้องการ (Needs) พลังกดดัน (Drives) หรือความปรารถนา (Desires) ที่จะพยายามค้น

^๑ อคิน รพีพัฒนา, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย. (กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภารพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๗-๘.

รนเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งอาจจะเกิดมาตามธรรมชาติ หรือจากการเรียนรู้ก็ได้ และอาจเกิดจากสิ่งเร้าภายในหรือภายนอกก็ได้ ดังที่ โลเวลล์ (Lovell) ให้ความหมายของแรงจูงใจว่าเป็นกระบวนการที่ชักนำโน้มน้าวให้บุคคลเกิดความมานะพยายามเพื่อที่จะสนองตอบความต้องการบางประการให้บรรลุผลสำเร็จ และ โดมเจียน (Domjan) อธิบายว่าการจูงใจเป็นภาวะในการเพิ่มพฤติกรรมกระทำกิจกรรมของบุคคลโดยบุคคลลงใจกระทำพฤติกรรมนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ประกอบด้วย แรงจูงใจภายใน (intrinsic motives) ได้แก่ เจตคติ ความคิด ความสนใจ ความตั้งใจ การมองเห็นคุณค่า ความพอใจ ความต้องการ ฯลฯ และแรงจูงใจภายนอก (extrinsic motives) ซึ่งเป็นสิ่งผลักดันภายนอกตัวบุคคลที่มากระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมอาจจะเป็นการได้รับรางวัล เกียรติยศชื่อเสียง คำชม หรือยกย่อง เป็นต้น

แนวคิดความคาดหวังของ Victor Vroom เป็นการอธิบายอย่างละเอียดเกี่ยวกับการจูงใจ โดยกล่าวถึงประสิทธิภาพของความคาดหวังในความพยายามของแต่ละบุคคล ว่าจะเป็นอย่างไบบ้าง และเกิดขึ้นด้วยองค์ประกอบใดเป็นตัวผลักดันสนับสนุน

ด้วยเหตุนี้ ที่มาของแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงมีพื้นฐานจากแนวคิดการเกลี้ยกล่อม การจูงใจผู้คน ให้ร่วมกันแก้ปัญหา หรือทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการสร้างความคาดหวังและทำความคาดหวังของคนให้สำเร็จตามที่ตั้งไว้

๒.๑.๒ ความหมาย

การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนช่วยวิจัยในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนการทำงานวิจัย การร่วมตัดสินใจ การร่วมในการทำวิจัย การร่วมในผลประโยชน์ และการร่วมในการประเมินผล โดยการมีส่วนร่วมนี้ วิลเลียม^๒ มีแนวคิดว่าเป็นการมีส่วนร่วมทางสังคมทั้งด้านจิตใจและอารมณ์ ซึ่งเป็นเหตุให้บรรลุจุดมุ่งหมายการทำงานนั้น ๆ ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม ด้วยเหตุนี้จึงสามารถสรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมได้ ๔ ประการ คือ ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล^๓

โคเฮนและอ็พพอพฟ์^๔ ได้อธิบายเพิ่มเติมแนวคิดการมีส่วนร่วมทั้ง ๔ ประการดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ มีผลโดยตรงต่อขั้นตอนอื่น ๆ

^๒ ธนวัฒน์ คำภีลานนท์. “การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, (๒๕๕๐), น. หน้า ๙.

^๓ ทานตะวัน อินทร์จันทร์. “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อยในเขตเทศบาลเมืองลำพูน”. *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖), หน้า ๑๙

^๔ ธนวัฒน์ คำภีลานนท์. “การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี”, หน้า ๒๑ -๒๒.

๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการประสานขอความร่วมมือ

๓) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ทางด้านต่าง ๆ ประกอบไปด้วยผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล

๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เกี่ยวกับการควบคุมและการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

ดังที่ อคิน รพีพัฒนา อธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ที่ทำทุกอย่าง ไม่ใช่เรากำหนดไปแล้วว่า ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่จะคิดขึ้นมา ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุม การใช้และการกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคมในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน อย่างเป็นตัวของตัวเอง^๕ เป็นการอธิบายในลักษณะเดียวกับนิรันดร์ จงวุฒิเวศน์^๖ จงกล ชุมพรัตน์ และสมศรี ชูจิตร^๗ และณรงค์ วาริชล^๘

อย่างไรก็ตามการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานหรือไม่นั้น องค์การอนามัยโลก^๙ อธิบายว่าขึ้นกับปัจจัยหลายประการ ได้แก่

๑) ปัจจัยของสิ่งจูงใจจากสภาพความเป็นจริง ผู้คนในชุมชนจะเข้าร่วมหรือไม่ขึ้นการมองเห็นว่าตนจะได้ประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไปมากน้อยเพียงใด เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การตัดสินใจ นอกจากนั้นการชักชวนจากเพื่อนบ้านหรือคนในชุมชนก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการตัดสินใจได้เช่นกัน

^๕ อคิน รพีพัฒนา, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย, หน้า ๓๒๐.

^๖ นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒.

^๗ จงกล ชุมพรัตน์ และสมศรี ชูจิตร, รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนลีเล็ด ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี, (สุราษฎร์ธานี: วิทยาลัยตาปี, ๒๕๕๓), หน้า ๕.

^๘ ณรงค์ วาริชล, ณรงค์ วาริชล, “การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาเทศบาลสู่เมืองน่าอยู่ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางพระ”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘.

^๙ ยุพิน ระพิพันธุ์, “ความรู้ ทักษะและการจัดการที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจำแนกประเภทมูลฝอยที่ใช้ในชีวิตประจำวันก่อนทิ้งในเขตเทศบาลเมืองพนัส อำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๑-๒๒.

๒) ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม แม้ว่าบางคนในชุมชนต้องการที่จะเข้าร่วมทำวิจัย แต่อาจไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้เพราะมองไม่เห็นช่องทางของการมีส่วนร่วม หรือเข้าร่วมแล้วก็ไม่ได้รับในสิ่งที่ตนคาดหวังไว้ เนื่องจากการเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มิได้จัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ ลักษณะการทำงาน กฎระเบียบ แบบแผน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้นักวิจัยจึงต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง อาจเข้าร่วมโดยตรงหรือมีตัวแทนก็ได้ ควรมีกำหนดเวลาที่แน่ชัด มีกิจกรรมที่แน่นอน

๓) ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม โดยปกติที่ผ่านมาในกิจกรรมหนึ่ง ๆ แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วยและมีโอกาสเข้าร่วม แต่ไม่อาจกำหนดเป้าหมาย วิธีการ หรือ ผลประโยชน์ของกิจกรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำแทน

โดยปัจจัยอื่น ๆ ที่ทำให้มีการตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมหรือไม่ ได้แก่ ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ^{๑๐} และการทำงานวิจัยที่ประชาชนมีส่วนร่วมจะสำเร็จหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ที่สำคัญ เช่น เป็นโครงการที่ประชาชนต้องการ ลักษณะของชาวบ้านเองที่มีความขยันขันแข็ง สามัคคี หรือมีผู้นำที่ดี เป็นโครงการสำคัญ มีงบประมาณมากพอ มีเจ้าหน้าที่วิชาการสนับสนุน และปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบ เช่น การคมนาคมสะดวก วัสดุพร้อม เป็นต้น^{๑๑}

๒.๑.๓ หลักการสำคัญ

หลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สำคัญ คือ ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน โดย ถวิลวดี บุรีกุล อธิบายว่าประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการ คือ

๑) ต้องมีอิสรภาพ หมายถึง มีอิสระที่จะเข้าร่วม หรือไม่ก็ได้การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วย ความสมัครใจ การถูกบังคับให้เข้าร่วมไม่ว่าจะในรูปแบบใดไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม

๒) ต้องมีความเสมอภาค บุคคลที่เข้าร่วมในกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่น

๓) ต้องมีความสามารถ บุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วม ในกิจกรรมนั้น ๆ หมายความว่า ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและเสมอ

^{๑๐} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. “กลวิธีแนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน” ใน ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ), *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. (กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗: หน้า ๑๘๓.

^{๑๑} พัทยา สายหู. *กลไกของสังคม*. (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๒๔๖.

ภาค แต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้^{๑๒}

เช่นเดียวกับที่ มณฑล จันทน์แจ่มใส กล่าวถึงหลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลเกิดขึ้นตลอดเวลา เริ่มต้นตั้งแต่ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ การบริหารจัดการดำเนินการตามแผน การเสียสละกำลัง แรงงานของบุคคล ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ กำลังเงิน หรือทรัพยากรที่มีอยู่^{๑๓}

ประชุม สุวดีธิ์ กล่าวถึงหลักการของการมีส่วนร่วมของบุคคลว่ามี ๔ ประการ คือ

๑) เป็นบุคคลที่จะต้องมีความสามารถที่จะเข้าร่วม กล่าวคือจะต้องเป็นผู้มีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น จะต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการวางแผน การบริหารจัดการ การบริการองค์กรตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

๒) เป็นบุคคลที่มีความพร้อมที่เข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือ ผู้นั้นจะต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และกายภาพ ที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมได้

๓) เป็นบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความเต็มใจสมัครใจที่จะ เข้าร่วม เล็งเห็นผลประโยชน์ของการเข้าร่วม จะต้องไม่เป็นการบังคับ หรือผลักดันให้เข้าร่วม โดยที่ ตนเองไม่ประสงค์จะเข้าร่วม

๔) เป็นบุคคลที่ต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือเป็นผู้มีโอกาที่จะเข้าร่วม ซึ่งถือการกระจายอำนาจให้กับบุคคลในการตัดสินใจและกำหนดกิจกรรมที่ตนเองต้องการในระดับที่เหมาะสม บุคคลจะต้องมีโอกาและมีความเป็นไปได้ที่จะจัดการด้วยตนเอง สำหรับลักษณะการมีส่วนร่วมของบุคคลโดยทั่วไปแล้ว ยังมีปัจจัยอีกหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม อาชีพและรายได้ เป็นต้น^{๑๔}

ด้วยเหตุนี้ หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน พัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง ผู้เข้าร่วมต้องมีอิสรภาพที่จะเข้าร่วม ไม่ถูกบังคับไม่ว่าจะในรูปแบบใดก็ตาม การมีส่วนร่วมต้องมีความเสมอภาค มีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่น และบุคคลต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ

^{๑๒} ถวิลวดี บุรีกุล, การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎี และกระบวนการ, (กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑), หน้า ๔๕.

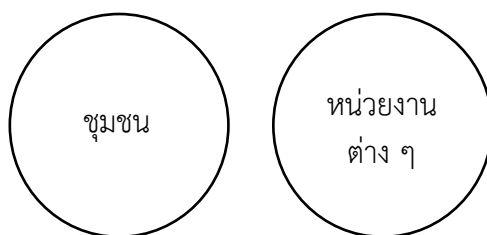
^{๑๓} มณฑล จันทน์แจ่มใส, “ปัจจัยการสื่อสารการตลาดที่มีต่อการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวกรณีศึกษา: เกาะมุกจังหวัดตรัง”, วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔.

^{๑๔} ประชุม สุวดีธิ์, การตลาดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, (กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔-๒๕.

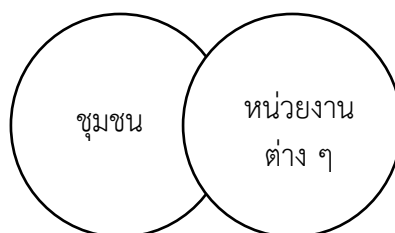
๒.๑.๔ ประเภท/ องค์ประกอบ

องค์การสหประชาชาติได้เสนอองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของชุมชน ๓ รูปแบบ^{๑๕} ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง จะเป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นไปโดยการอาสาสมัคร หรือการรวมตัวกันขึ้นเอง เพื่อแก้ปัญหาของกลุ่มของตนเอง โดยเน้นการกระทำที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภายนอก

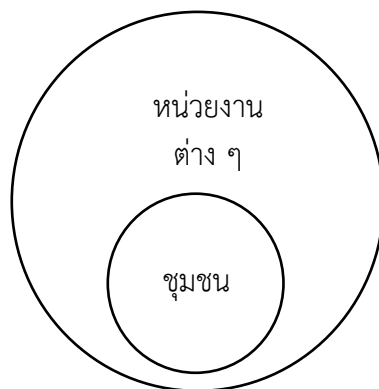

๒) การมีส่วนร่วมแบบชักนำ เป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล หรือหน่วยงานอื่น ๆ เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นในประเทศที่กำลังพัฒนา

^{๑๕} ปิยนุช สมสมัย, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างพื้นที่สาธารณะ กรณีศึกษาชุมชนโพธิ์ไทร เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร.” การค้นคว้าอิสระภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓.

๓) การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมภายในการดำเนินนโยบายของรัฐบาล ภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือโดยการบังคับโดยตรง ผู้กระทำได้รับผลทันที แต่จะไม่ได้รับผลในระยะยาว

๒.๑.๕ กระบวนการ/ วิธีการ

กระบวนการในการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวคิด โคเฮนและอัทซอพ ซึ่งเป็นแนวคิดที่จะใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย ๔ รูปแบบ ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นการแสดงออก ด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เป็นการประเมินปัญหาหรือทางเลือกที่จะสามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาโดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสาเหตุของปัญหา ซึ่งในขั้นตอนนี้ยังแบ่งย่อยออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่

๑.๑) การมีส่วนร่วมในขั้นต้น (Initial Decision) เป็นการค้นหาความต้องการที่แท้จริง ซึ่งเป็นวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมของโครงการ

๑.๒) การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ (Ongoing Decision) เป็นการหาโอกาสหรือช่องทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องดำเนินการ

๑.๓) การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ (Operation Decision) เป็นการหา บุคลากรเข้ามาปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัคร ผู้ประสานงาน หรือกลุ่มที่รวมตัวกันตามประเพณี เช่น กลุ่มสตรี หรือกลุ่มหนุ่มสาว เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการเป็นสมาชิกร่วมดำเนินการคัดเลือกผู้นำและการสร้างพลังอำนาจให้แก่องค์กร

๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) เป็นการดำเนินงานตามโครงการ และแผนงานและเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏ ใน ขั้นตอนนี้ยังแบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วน คือ

๒.๑) การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (Resource Contribution) ได้แก่ การมีส่วนร่วมสละแรงกายการสละเงิน การให้วัสดุอุปกรณ์และการให้คำแนะนำ ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้จะช่วยให้ด้วยความเต็มใจ

๒.๒) การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (Administration and Coordination) จะมีส่วนร่วมโดยวิธีการจ้างบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการการฝึกอบรม ผู้ที่จะเข้าปฏิบัติในโครงการ หรือการให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ และเป็นผู้ประสานงานในโครงการด้วย

๒.๓) การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ มักพบว่ามีลักษณะเป็นการบังคับให้เข้าปฏิบัติในโครงการมากที่สุด การมีส่วนร่วมโดยการบังคับให้ปฏิบัติจะต่างจากการให้ความร่วมมือเพราะการบังคับให้ทำนั้น ผลประโยชน์ (Benefits) จะไม่ใช่เป็นสิ่งที่สำคัญ แต่ถ้าเป็นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจนั้นจะมีการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหลังเกิดการมีส่วนร่วมด้วย

๓) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) ยังแบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วน คือ

๓.๑) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านวัตถุ (Material Benefits) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเพิ่มผลผลิต รายได้หรือทรัพย์สิน

๓.๒) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม (Social Benefits) ได้แก่ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคม เช่น โรงเรียน สถานที่สาธารณะ หรือส่วนกลางของชุมชน เช่น การเพิ่มคุณภาพชีวิต การเกิดระบบน้ำประปา

๓.๓) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล (Personal Benefits) ได้แก่ ความนับถือตนเอง (Self-esteem) พลังอำนาจทางการเมือง (Political Power) ความคุ้มค่าของผลประโยชน์ (Sense of Efficacy)

๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวัดผล และวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการค้นหาข้อดีและข้อบกพร่อง เพื่อหาแนวทางแก้ไข การทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป^{๑๖}

นอกจากนี้ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ได้กล่าวถึงกระบวนการหรือขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑) ลักษณะการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา มีขั้นตอน คือ การคิด การตัดสินใจ การวางแผน การลงมือปฏิบัติ

^{๑๖} ณรงค์ ศรีไสกา, “อัตลักษณ์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนประชาวิทยาการ ตำบลอุโลกสีห์หมื่น อำเภอนาทม จ.น่าน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี , ๒๕๕๓), หน้า ๒๔-๒๖.

๒) ลักษณะการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการและการปฏิบัติซึ่งมีขั้นตอน คือ ในการกำหนดปัญหาการวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผล และการบำรุงรักษา และบริหาร ให้คงไว้^{๑๗}

ชัชวาลย์ ทัดศิวัช แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในมิติของการพัฒนาไว้ ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสำคัญ แรกสุด เนื่องจากหากชาวบ้านยังไม่เข้าใจถึงปัญหา สาเหตุของปัญหา ด้วยตัวของเขาเองแล้ว กิจกรรมที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์เนื่องจากประชาชนจะขาดความเข้าใจ และมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรม นั้น นอกจากนี้สิ่งที่แน่นอนที่สุด คือชาวบ้านย่อมเป็นผู้ที่อยู่กับปัญหา และรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด แต่มนุษย์ก็จะมองปัญหาของตนเองได้ไม่ชัดเจน หากไม่มีบุคคลอื่นมาช่วยให้ตนสามารถวิเคราะห์ ปัญหา และสาเหตุของปัญหาให้เด่นชัดขึ้น

๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ เป็นกิจกรรมขั้นตอนต่อมาที่มีความสำคัญ

๓) การมีส่วนร่วมในการลงทุน และปฏิบัติงาน แม้ว่าชาวบ้านจะยังยากจน และขาดแคลนทรัพยากร แต่ชาวบ้านทั่วไปก็มีทรัพยากรที่สามารถร่วมลงทุนในการพัฒนาได้หลายประเภท ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านได้คิดต้นทุนให้กับตนเอง และจะระมัดระวังการทำการกิจกรรมจากการที่ได้เข้าร่วมดำเนินงาน และรู้สึกเป็นเจ้าของ นอกจากนี้การร่วมปฏิบัติงานยังทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเขาเห็นประโยชน์ก็จะดำเนินกิจกรรมต่อไปด้วยตนเองได้

๔) การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากหากการติดตามผลและการประเมินผลการทำงาน ขาดการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน โดยเป็นการดำเนินงานของบุคคลภายนอกชุมชน แล้วชาวบ้านย่อมไม่ได้ประเมินด้วยตนเองว่าสิ่งที่เขาทำมาได้รับผลดีหรือได้รับประโยชน์มากน้อยเพียงใด^{๑๘}

การมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกได้หลายระดับ เช่นที่ ถวิลวดี บุรีกุล ได้แบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ๖ ระดับ ดังนี้

๑) ระดับการให้ข้อมูลต่ำสุด และเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสาร ระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชน โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การ

^{๑๗} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมและแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพฯ : โพรเพช, ๒๕๕๐), หน้า ๕๖.

^{๑๘} ชัชวาลย์ ทัดศิวัช, “คุณภาพการให้บริการภาครัฐ: ความหมายการวัดและการประยุกต์ในระบบบริหารภาครัฐไทย”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๗ (๑๐) ๒๕๕๑: ๑๐๕-๑๔๖.

แถลงข่าว การแจกข่าวสาร และการแสดงนิทรรศการ เป็นต้น แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใด ๆ

๒) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือผู้วางแผนโครงการจะเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น เพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินข้อดีข้อเสียของโครงการอย่างชัดเจนมากขึ้น เช่น การจัดทำแบบสอบถามก่อนริเริ่มโครงการต่าง ๆ หรือ การบรรยายและเปิดโอกาสให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ เป็นต้น

๓) ระดับการปรึกษาหารือเป็นการเจรจาอย่างเป็นทางการ ระหว่างผู้วางแผนโครงการและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และการเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

๔) ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ผู้วางแผนโครงการกับประชาชน มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการและผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินการโครงการ เหมาะที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อน และมีข้อโต้แย้งมากเช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การใช้อนุญาโตตุลาการเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง และการเจรจาเพื่อหาทางประนีประนอมกัน เป็นต้น

๕) ระดับการร่วมปฏิบัติเป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชน ร่วมกันดำเนิน โครงการเป็นขั้นการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

๖) ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ เป็นต้น^{๑๙}

ด้วยเหตุนี้ การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงอาจทำได้หลายระดับและหลายวิธี บางวิธีสามารถทำได้ง่าย ๆ แต่บางวิธีก็ต้องใช้เวลา ขึ้นอยู่กับความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ค่าใช้จ่าย และความจำเป็นในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยการมีส่วนร่วมของบุคคลจะอยู่ในทุกกิจกรรมของสังคม ขึ้นอยู่กับความสนใจ และประเด็นในการพิจารณา แต่มีเงื่อนไขพื้นฐานในการมีส่วนร่วมว่า ต้องมีอิสรภาพ ความเสมอภาค และความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรม การกระจายโอกาสให้บุคคลมีส่วนร่วมและการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากร ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ โดยการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากบุคคล

การมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการซึ่งบุคคลหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีโอกาสแสดงทัศนะและเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ เป็นการสื่อสารสองทางทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกัน ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมเป็นการเพิ่มคุณภาพของการ

^{๑๙} ถวิลวดี บุรีกุล, การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎี และกระบวนการ, (กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑), หน้า ๔๖-๔๘.

ตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่าย และการสูญเสียเวลา รวมถึงความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชนการมีส่วนร่วมมีความสำคัญอย่างยิ่งย่น

๒.๑.๖ การประยุกต์ใช้

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานวิจัย เช่น งานวิจัยของสุเทพ สังกะเพศ ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต ๑ อธิบายการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าเป็นกระบวนการที่ทุกคนในองค์กรทั้งภายในและภายนอกมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการทำ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ ติดตามประเมินผล ตลอดจนแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน^{๒๐}

งานวิจัยของณรงค์ อภินันท์ ที่ได้ศึกษาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า แนวทางพัฒนาการประกอบด้วยกระบวนการ ๕ ขั้นตอน คือ ๑) การรับรู้ ๒) การรับฟังความคิดเห็น ๓) การเกี่ยวข้อง คือ การร่วมออกแบบ ๔) ความร่วมมือเป็นขั้นการร่วมเรียนรู้ในเวทีชุมชน ร่วมคิด ออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้ ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ กศน.ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และร่วม เรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน ๕) การเสริมอำนาจประชาชนเป็นขั้นการร่วมตรวจสอบคุณภาพโดย คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นตัวแทนชุมชนร่วมประเมินคุณภาพการศึกษาตามระบบประกัน คุณภาพการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน^{๒๑}

นอกจากนี้ยังพบงานวิจัยของสามารถ อินปัน ที่ได้ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต ๔ จังหวัดเชียงราย^{๒๒} งานวิจัยของสัมพันธ์ ญาณสุธี ที่ได้ ศึกษาการพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมในงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัด

^{๒๐} สุเทพ สังกะเพศ, “ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต ๑”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑).

^{๒๑} ณรงค์ อภินันท์, “แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๑).

^{๒๒} สามารถ อินปัน, “แนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต ๔ จังหวัดเชียงราย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๑).

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายก โดยวิธีการเสริมพลังอำนาจ^{๒๓} และงานวิจัยของบุญช่วย เทพนัน ได้ศึกษาการจัดการศึกษาแบบชุมชนมีส่วนร่วมบริหาร โรงเรียนบ้านไชยพรม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา^{๒๔} เป็นต้น

๒.๒ ทฤษฎีสัญวิทยา

การสร้างสรรค้งานพุทธศิลปกรรมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ต่างล้วนมีความหมายหรือคติความเชื่อเบื้องหลังการสร้างสรรค้งานนั้นเสมอ การอธิบายคติความเชื่อนั้นถูกกระทำผ่านแนวคิดและทฤษฎีหลายลักษณะ หนึ่งในนั้นคือทฤษฎีสัญวิทยาที่จะใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์สัญลักษณ์ซึ่งปรากฏในพระพุทธรูปดอกไม้ของล้านนาได้

๒.๒.๑ ที่มาของทฤษฎี

ผู้บุกเบิกในการวางรากฐานทฤษฎีสัญวิทยา คือ Ferdinand de Saussure (ค.ศ. ๑๘๕๗-๑๙๑๓) กับ Charles Sanders Peirce (ค.ศ. ๑๘๓๙-๑๙๑๔) และนักสัญวิทยาที่มีชื่อเสียงต่อจากทั้งสองท่าน คือ Roland Barthes (ค.ศ. ๑๙๑๕-๑๙๘๐) อันเป็นผู้ประสานแนวคิดของ Saussure กับ Peirce เข้าด้วยกัน George Herbert Mead (ค.ศ. ๑๘๖๓-๑๙๓๑)

Ferdinand de Saussure นักวิชาการภาษาศาสตร์ชาวสวิสเซอร์แลนด์เชื่อว่า สัญยะไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติต้องมีมนุษย์สร้างขึ้นมา แต่การสร้างขึ้นมานั้นก็สร้างขึ้นอย่างไม่มีเหตุผล และปราศจากแรงจูงใจของผู้สร้างสัญยะ Saussure ใช้วิธีการวิเคราะห์สัญยะจากภาษาพูดกับภาษาเขียน โดยเชื่อว่าความหมายของสัญยะจะเกิดขึ้นได้เพราะมีความแตกต่างระหว่างสัญยะต่าง ๆ ภายในโครงสร้างหนึ่ง ๆ^{๒๕} กล่าวคือเราจะรู้ความหมายของสัญยะใดนั้น ก็ต่อเมื่อมีการเปรียบเทียบกับสัญยะอื่น ๆ ที่อยู่ในโครงสร้างเดียวกัน

ตัวอย่างเช่น จีวรพระภิกษุในปัจจุบันมีหลายสี ทั้งสีเหลืองพระราชทาน สีเหลืองขมิ้น สีกล้วยแดง เป็นต้น เราจะไม่สามารถทราบได้เลยว่าสีเหลืองใดเป็นสีเหลืองพระราชทาน หรือสีเหลืองขมิ้น หรือสีเหลืองออกแดงกล้วย หากไม่มีการนำมาเปรียบเทียบกับกันให้เห็นความแตกต่าง โดยความแตกต่างที่เห็นชัดเจนที่สุด คือ ความแตกต่างแบบคู่ตรงข้าม ได้แก่สีขาวกับสีดำ พระเอกกับผู้ร้าย นางเอกกับนางอิจฉา เป็นต้น ดังนั้นเมื่อมีจุดมุ่งหมายจะแสดงความเก่งกล้าของพระเอกก็ต้องสร้างตัวละครที่ซื่อเลาะขึ้นควบคู่กันไปด้วย เป็นต้น

^{๒๓} สัมพันธ์ ญาณสุธี, “การพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมในงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายก โดยวิธีการเสริมพลังอำนาจ”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑).

^{๒๔} บุญช่วย เทพนัน, “การจัดการศึกษาแบบชุมชนมีส่วนร่วมบริหารโรงเรียนบ้านไชยพรม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๒).

^{๒๕} กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, *สื่อเก่า-สื่อใหม่ สัญยะ อัตลักษณ์ อุดมการณ์*, (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๓๔.

ด้วยเหตุนี้ ตามแนวคิดของ Ferdinand de Saussure การสร้างสัญญะต่าง ๆ ภายในโครงสร้างหนึ่ง ๆ จึงต้องมีการสร้างในลักษณะคู่ตรงกันข้ามนั่นเอง

นอกจากสัญญะที่เป็นคู่ตรงข้ามกันแล้ว Saussure ยังได้อธิบายการศึกษาสัญญะในเชิงโครงสร้างภาษาอันเป็นสัญญะรูปแบบหนึ่งที่ถูกใช้เพื่อการสื่อสารว่าประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ รูปสัญญะ กับความหมายสัญญะ^{๒๖}

รูปสัญญะ คือ ภาพสะท้อน หรือรูปที่นำมาใช้เพื่อถ่ายทอดหรือสื่อความหมาย ซึ่งอาจเป็นตัวหนังสือ ภาพ เสียง หรือวัตถุใด ๆ ก็ตาม ที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส^{๒๗}

ความหมายสัญญะ คือ แนวคิด หรือมโนภาพแทนวัตถุ ซึ่งถูกสื่อออกมาผ่านตัวหนังสือ ภาพ เสียง หรือวัตถุใด ๆ ก็ตาม^{๒๘}

ในความหมายนี้ รูปสัญญะ หมายถึง วัตถุ ส่วนความหมายของสัญญะ คือ มโนภาพแทนวัตถุนั้น โดยความหมายของสัญญะมีทั้งความหมายโดยตรงและโดยอ้อม

ความหมายโดยตรง คือ ความหมายที่อธิบายรูปลักษณะของวัตถุหรือรูปสัญญะ

ความหมายโดยอ้อม คือ ความหมายที่แฝงอยู่ในรูปสัญญะนั้น

เช่นกรณีของดอกชบา รูปสัญญะ คือ รูปดอกชบา ความหมายโดยตรง คือ ดอกไม้สีแดง มีกลีบหยักโค้ง ทั้งแบบกลีบดอกชั้นเดียวและแบบซ้อนกันหลายชั้น มีสีส้มสวยงาม สดใสนัยความหมายโดยนัยหรือความหมายโดยอ้อม คือ ในอดีตดอกชบาถูกนำมาใช้ในทางที่ไม่เป็นมงคล ในกฎหมายตราสามดวงใช้ดอกชบาในการประจานผู้หญิงอันร้าย หรือผู้หญิงแพศยา ดังว่า ส่วนหญิงอันร้ายให้เอาเฉลวประหน้า ทัดดอกชบาแดงทั้ง ๒ หู ร้อยดอกชบาแดงเป็นมาลัยใส่ศีรษะใส่คอ แล้วให้เอาหญิงนั้นเข้าเทียมแอกข้างหนึ่งชายชู้เทียมแอกข้างหนึ่ง ประจานด้วย โถนา ๓ วัน เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วยังมีการนำดอกชบามาทัดหูให้นักโทษประหารอีกด้วย

หรือในกรณีของดอกกุหลาบ รูปสัญญะ คือ รูปดอกกุหลาบ ความหมายโดยตรง คือ ดอกไม้ที่มีสีแดง มีหนาม ความหมายโดยนัยหรือความหมายโดยอ้อม คือ กุหลาบเป็นดอกไม้ที่ใช้แทนความรักของหนุ่มสาว เป็นต้น สมัยพระนางวิกตอเรียของอังกฤษ ราว พ.ศ. ๒๓๖๒-๒๔๔๔ ที่นิยมพูดจาภาษาดอกไม้กันนั้น ดอกกุหลาบที่ต่างสีก็ถูกใช้แทนความหมายที่แตกต่างกัน เช่น ชายหนุ่มมอบกุหลาบสีแดงให้หญิงสาว ดอกกุหลาบแดงนี้ก็เป็นสื่อสัญญะหมายถึงฉันรักเธอ และหากหญิงสาวยื่นกุหลาบสีเหลืองให้ชายหนุ่ม เธอต้องการสื่อสัญญะในความหมายว่า แฉใจแล้วหรือ แต่หากเป็นดอก

^{๒๖} พระครูศรีปัญญาวิกรม (บุญเรือง ปญฺญาวชิโร), “การศึกษาวิเคราะห์สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๕

^{๒๗} Roland Barthes. *Mythologies*, translated by Annette Lavers, (New York: Noonday Press, 1991), p. 112.

^{๒๘} Ibid, p. 112.

กุหลาบสีขาวก็สื่อสัญญาณว่า ฉันยังเด็กเกินไปสำหรับความรัก เป็นการปฏิเสธแบบสุภาพ แต่หากต้องการตัดเยื่อใยก็ยื่นใบกุหลาบให้ชายหนุ่มกลับคืน เพื่อสื่อความหมายว่า ฉันไม่สนใจเธอ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาสัญญาณนั้น นอกจากจะศึกษารูปสัญญาณกับความหมายของสัญญาณแล้ว ยังพบการศึกษาในเชิงวัฒนธรรมกับความหมายด้วย โดยพบว่า มนุษย์ใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสารในระดับต่าง ๆ กัน มี ๒ ระดับ^{๒๙}

๑) ระดับของความหมาย คือ ความหมายโดยตรงกับความหมายโดยนัยหรือโดยอ้อม

๒) ระดับของวัฒนธรรม คือ เครื่องหมายต่าง ๆ ถูกสื่อสารโดยผ่านหลักเกณฑ์และขนบธรรมเนียม อันเป็นกฎเกณฑ์สำคัญที่จะทำให้เราเข้าใจสัญลักษณ์นั้น ๆ ภาษาที่ต่างออกไปคือตัวอย่างหนึ่งที่ตีเกี่ยวกับหลักเกณฑ์หรือขนบธรรมเนียมที่แตกต่างที่นำมาใช้เป็นตัวแทน หรือแสดงออกสำหรับโลกเรา

ในกรณีของดอกชบา ชาวอินเดียเองก็ใช้พวงมาลัยดอกชบาสวมคือนักโทษประหารเช่นกัน แต่ชาวมาเลเซีย ดอกชบากลับมีความหมายในทางมงคล โดยได้รับการยกย่องให้เป็นดอกไม้ประจำชาติมาเลเซีย เพราะลักษณะของดอกไม้ที่มีสีแดงสื่อถึงความอิสระ เช่นเดียวกับชาวอินโดนีเซียที่เชื่อว่าดอกชบาเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นมงคล ชาวอินโดนีเซียนิยมนำดอกชบามาทัดหูหรือแซมผมเพื่อความงดงาม

หรือในกรณีของภาพธงชาติที่มีสีแดงสีขาวสีน้ำเงินนั้น หมายถึงธงชาติไทย ที่ชาวไทยทั้งหลายตกลงและรู้กันว่าสีแดงหมายถึงชาติ สีขาวหมายถึงศาสนา และสีน้ำเงินหมายถึงพระมหากษัตริย์ ทว่าสีแดงบนธงชาติสหรัฐอเมริกาอาจไม่ได้หมายถึงชาติก็ได้ ขึ้นอยู่กับการตกลงกันของคนในชุมชนหรือในวัฒนธรรมนั้น ๆ แม้อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกันแต่อยู่ในต่างยุคต่างสมัยกัน การให้ความหมายสัญญาณของสิ่งเดียวกันก็อาจแตกต่างกันได้เช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ สัญญาณตามความคิดเห็นของ Saussure จึงหมายถึงรูปแบบที่มีทั้งระดับความหมายโดยตรงกับความหมายโดยอ้อม และระดับวัฒนธรรม สัญญาณหนึ่งจึงมีความหมายหลากหลายขึ้นอยู่กับข้อตกลงกันของคนในชุมชน วัฒนธรรม หรือต่างยุคต่างสมัยกัน การวิเคราะห์สัญญาณสามารถวิเคราะห์ได้โดยการเปรียบเทียบความแตกต่างของสัญญาณประเภทเดียวกันที่ปรากฏในโครงสร้างเดียวกัน

Charles Sanders Peirce เป็นนักปรัชญาด้านภาษาชาวอเมริกัน ได้ขยายฐานการวิเคราะห์มาจากการศึกษา มุ่งไปสู่การจัดแบ่งประเภทของสัญญาณมากกว่ากระบวนการสร้างหรือสถาปนาความหมายของสัญญาณ^{๓๐} Peirce ได้เสนอความคิดเห็นว่า มีแต่มนุษย์เท่านั้นที่เป็นสัตว์รู้จัก

^{๒๙} ภักพรพงศ์ อัครเศรณี, “การออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อสื่อความหมายโดยประยุกต์ใช้หลักการของวิชาสัญลักษณ์” วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๘), หน้า ๑๒.

^{๓๐} กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, สื่อเก่า-สื่อใหม่ สัญญาณ อัตลักษณ์ อุดมการณ์, หน้า ๓๖.

สร้างและใช้สัญลักษณ์ การสร้างสัญลักษณ์เกิดจากความตั้งใจหรือมีแรงจูงใจและสร้างขึ้นมาจากเหตุผลบางอย่าง ซึ่งความเห็นนี้ขัดแย้งกับ Saussure ที่เชื่อว่า มนุษย์สร้างสัญลักษณ์ขึ้นมาอย่างไม่มีเหตุผล และปราศจากแรงจูงใจ และ Peirce ยังมุ่งเน้นการศึกษาสัญลักษณ์ไปยังรูปภาพมากกว่าที่จะเป็นตัวอักษร ไม่ว่าจะเป็นภาพเหมือนหรือภาพถ่ายก็ตาม

สัญลักษณ์ที่เป็นภาพนั้นสร้างขึ้นมาจากของจริง แต่ภาพที่สร้างอาจเหมือนหรือไม่เหมือนของจริงก็ได้ แต่ล้วนมีต้นแบบที่เป็นของจริง เช่น อนุสาวรีย์ก็ปั้นมาจากต้นแบบที่เป็นของจริง แต่อนุสาวรีย์ที่ปรากฏแล้ว จะมีลักษณะเหมือนของจริงหรือไม่เหมือนของจริงหรือเหมือนบางส่วนก็ได้

ด้วยเหตุนี้ งานของ Peirce จึงเป็นการศึกษาช่องว่างระหว่างของจริงกับภาพ โดยนำช่องว่างนั้นมาจัดประเภทของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ซึ่งจัดแบ่งไว้ ๖๖ ประเภท แต่เขาให้ความสนใจอย่างยิ่งกับสัญลักษณ์ ๓ ประเภท คือ Icon Index และ Symbol^{๓๑} เท่านั้น มีรายละเอียดดังนี้

๑) รูปแบบเหมือนหรือไอคอน (Iconic mode) หมายถึง รูปแบบที่ใช้ความเหมือนหรือความคล้ายคลึงกับรูปที่ต้องการสื่อสาร เช่น อนุสาวรีย์ พระพุทธรูป พระเยซู ภาพถ่าย ภาพเขียน ลายเส้น เป็นต้น รวมถึงเสียง ทำนอง ท่วงทำ เสียง กลิ่น รส ซึ่งเลียนแบบของจริง โดยการเลียนแบบนั้นไม่จำเป็นต้องเลียนแบบเหมือนของจริงทุกประการ อาจเป็นเพียงมิติใดมิติหนึ่ง แต่ทุกคนยอมรับกันว่ามันได้ทำหน้าที่เสมือนต้นแบบจริง

๒) รูปแบบบ่งชี้หรือดัชนี (Indexical mode) หมายถึง รูปแบบที่ทำหน้าที่บ่งชี้สิ่งหรือปรากฏการณ์บางอย่าง เช่น เข็มนาฬิกา เงาแดด เป็นเครื่องบ่งชี้เวลา ดัชนีตลาดหุ้นเป็นเครื่องบ่งชี้ราคาของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เป็นต้น

รูปแบบบ่งชี้ต่างจากรูปแบบเหมือน ตรงที่รูปแบบบ่งชี้สิ่งที่มีอยู่จริง แต่รูปแบบเหมือนอาจเป็นแบบเสมือนของสิ่งที่ไม่ได้อยู่จริงก็ได้ เช่น ภาพวาดมนุษย์ต่างดาว เป็นต้น

รูปแบบบ่งชี้ไม่อาศัยความเหมือนแต่อาศัยความเกี่ยวเนื่องบางอย่าง อย่างไรก็ตามรูปแบบบ่งชี้บางอย่างต้องอาศัยการตีความ หรือความรู้ความเข้าใจเป็นการเฉพาะ เช่น การเดินของชีพจร ความดัน อุณหภูมิร่างกาย เป็นต้น บ่งชี้การใช้ซึ่งต้องอาศัยการตีความของแพทย์ เป็นต้น

๓) รูปแบบสัญลักษณ์และสัญลักษณ์ (Sign, Symbol) หมายถึง รูปแบบที่มักใช้สื่อความหมายที่ปกติไม่เกี่ยวกับตัวมันเองเลย เช่น สีดำเป็นสัญลักษณ์ของการไว้ทุกข์ โดยตัวมันเองไม่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกอย่างใดเลย และในอดีต คนไทยก็ไม่ได้ถือว่าสีดำเป็นสีไว้ทุกข์เช่นกัน หรือแมวดำที่เรียกว่าแมวโกนจาที่มีขนสีดำทั้งลำตัวก็เป็นแมวมงคลประเภทหนึ่งตามความเชื่อของคนไทยในอดีต หรือสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ เป็นต้น เป็นสัญลักษณ์ที่เกิดจากข้อตกลงกันของคนในสังคม โดยไม่มีความคล้ายคลึงหรือความมีเหตุผลเข้ามาเกี่ยวข้อง ฉะนั้นรูปแบบสัญลักษณ์และสัญลักษณ์จึงมีปัจจัยด้านวัฒนธรรมของแต่ละสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมาก

^{๓๑} กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, สื่อเก่า-สื่อใหม่ สัญลักษณ์ อุดมการณ์, หน้า ๓๗.

สัญญาณในลักษณะอื่นที่พบ เช่น รูปแบบเครื่องหมายหรือป้าย (Signic mode) หมายถึง เครื่องมือสื่อสารที่มีลักษณะเป็นป้าย สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ที่ไม่ใช่ถ้อยคำหรือคำศัพท์ต่าง ๆ ในภาษา เช่น ป้าย โลโก้สินค้า โลโก้ร้าน เครื่องหมายลูกเสือ เครื่องหมายเดินรถ เครื่องหมายห้ามสูบบุหรี่ เป็นต้น เครื่องหมายเหล่านี้อาจเริ่มรับรู้กันเฉพาะกลุ่ม ต่อมาก็ขยายเป็นที่เข้าใจของคนโดยทั่วไป^{๓๒}

สัญญาณอีกลักษณะหนึ่ง ได้แก่ รูปแบบสัญญาณหรือรหัส (Signal, Code) หมายถึง เครื่องมือสื่อสารที่บ่งบอกสิ่งที่จะเกิดขึ้น สัญญาณหรือรหัสในลักษณะนี้ เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ยอมรับ หรือมีข้อตกลงร่วมกัน เช่น สัญญาไฟจราจร สัญญาณมือสำหรับจราจร สัญญาณธงสำหรับนักกีฬา สัญญาณมอร์ส รหัสโทรเลข เป็นต้น สัญญาณทั้งหมดจะมีรหัสกำกับ เช่น สีแดงของไฟจราจรหมายถึงหยุด เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม สัญญาณภาพหนึ่ง ๆ ก็ไม่ได้มีความหมายที่ตายตัว แต่มีคุณสมบัติเหมือนสัญญาณที่เป็นภาษาพูดและภาษาเขียนเช่นเดียวกัน คือ มีความหมายที่หลากหลาย แม้จะไม่ใช้สัญญาณทางวัฒนธรรมก็ตาม เช่น รูปนกพิราบที่อาจสื่อความหมายเรื่องการสื่อสาร สันติภาพ อาหาร หรือการเป็นพาหนะนำโรคก็ได้

Barthes เป็นนักวิพากษ์วรรณกรรม นักทฤษฎีวรรณกรรมและทฤษฎีสังคม นักปรัชญา และนักสัญวิทยาชาวฝรั่งเศส งานของบาร์ตแผ่คลุมหลายสาขาวิชาและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาสำนักทฤษฎีหลายสำนักรวมถึงโครงสร้างนิยม สัญวิทยา อัตถิภาวนิยม ลัทธิมาร์กซ์ และหลังโครงสร้างนิยม เป็นต้น

Barthes ได้ประยุกต์และพัฒนาความคิดต่อจาก Saussure และ Peirce โดยจัดแบ่งประเภทความหมายที่สัญญาณจะสื่อออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) ความหมายโดยอรรถ หรือความหมายเชิงการพรรณนาบอกว่าสิ่งนั้นคืออะไร

๒) ความหมายโดยนัยประหวัด หมายถึง ความหมายที่ต้องการการตีความ^{๓๓} ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ค่านิยมของกลุ่ม หรือท่าทีทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม เขาได้ให้ความสำคัญกับความหมายเชิงนัยประหวัดที่มีคุณสมบัติลื่นไหล เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สถานที่ หรือกลุ่มคนที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

ดังนั้นไม่ว่าสัญญาณที่เป็นภาษาพูดหรือภาษาเขียนหรือภาษาภาพ ต่างก็มีความหมายทั้งความหมายโดยอรรถกับความหมายเชิงนัยประหวัดทั้งสิ้น

^{๓๒} ชีรยุทธ บุญมี, การปฏิวัติศาสตร์ของโซซูร์ เส้นทางสู่โพสต์โมเดิร์นนิสึม, (กรุงเทพฯ: วิชาษา, ๒๕๕๑), หน้า ๕๖-๖๐.

^{๓๓} โรลองด์ บาร์ตส์, แปลโดยประชา สุวิธานนท์, “โวหารของภาพ” วารสารวรรณศาสตร์ ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๓๘), ๑๑๐-๑๒๘.

อย่างไรก็ตาม Barthes เชื่อว่า สาเหตุที่ทำให้ความหมายอันหลากหลายของสัญลักษณ์ภาพในสังคมถูกกดลงเหลือเพียงความหมายเดียว เกิดจากอำนาจในสังคมที่เข้ามาจัดการควบคุมนั่นเอง^{๓๔} แนวความคิดเช่นนี้ สุภา ศิริมานนท์^{๓๕} ได้ขยายให้เห็นถึงความหมายนัยประหวัดของคำว่ายิว ว่าเกิดจากอำนาจในสังคม โดยศึกษาจากคำในพจนานุกรมที่นำความหมายนัยประหวัดอื่น ๆ เข้าไปบรรจุไว้กับคำว่ายิว ทำให้ยิวหมายถึง พ่อค้าหน้าเลือด พวกกินดอก ฯลฯ ส่งผลให้ความหมายโดยนัยประหวัดนี้กลายเป็นความหมายโดยอรรถไป ผู้คนส่วนใหญ่จึงเข้าใจว่ายิวหมายถึงคนหน้าเลือดตระหนี่ถี่เหนียว ไม่ได้หมายถึงชนชาติยิว เป็นต้น

นอกจากนี้ Barthes ยังให้ความสนใจเรื่องชั้นกับสัญลักษณ์ที่ปรากฏ ว่าคนในชนชั้นที่ต่างกันย่อมแสดงสัญลักษณ์ที่ต่างกัน และชนชั้นที่มีอำนาจในสังคมนั้นย่อมมีแนวโน้มที่จะควบคุมกลไกหรือกระบวนการติดตั้งรหัสความหมายของสรรพสิ่งหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ เพื่อรักษาอำนาจในสังคมของชุมชนตนเอง

Mead ชาวอเมริกัน เป็นนักสังคมวิทยา และนักจิตวิทยา มหาวิทยาลัยชิคาโก เป็นหนึ่งในนักปฏิบัติที่มีชื่อเสียง ได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งสัญลักษณ์การปฏิสัมพันธ์

สัญลักษณ์การปฏิสัมพันธ์ หรือสัญลักษณ์ในเชิงความสัมพันธ์ หรือปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ เป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม กล่าวคือ บุคคลจะมีการสร้างสัญลักษณ์แปลความและให้ความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรมที่คนอื่นแสดงออก และมีพฤติกรรมตอบสนองต่อความหมายที่ตนสร้างขึ้น มากกว่าที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อพฤติกรรมที่บุคคลนั้นแสดงออกโดยตรง^{๓๖} กล่าวคือ คนมักตีความพฤติกรรมของผู้อื่นตามการแปลความของตน มากกว่าจะตีความตามพฤติกรรมที่เห็นนั้น

เช่นเดียวกับการตีความวรรณกรรม ที่ผู้ตีความมักตีความเนื้อหาวรรณกรรมจากประสบการณ์ที่ตนมี ไม่ได้ตีความเนื้อหาจากเนื้อหาแวดล้อมที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรม ประหนึ่งเป็นการตีความจากผู้อ่าน ไม่ได้ตีความจากผู้เขียน ซึ่งการตีความในลักษณะแรกนั้น ทำให้เกิดความหมายใหม่ ๆ มากมาย แต่การตีความในลักษณะที่ ๒ ทำให้เข้าใจเนื้อหาวรรณกรรมได้อย่างถ่องแท้ ว่าผู้แต่งมีวัตถุประสงค์ในการแต่งเช่นไรกันแน่

อธิบายทฤษฎีนี้ว่า เป็นแนวคิดที่จะทำให้เราสามารถเข้าใจกลไกทางความคิด การรู้จักวางแผน การปรับพฤติกรรมให้เข้ากับสถานการณ์ และเป้าหมายที่วางไว้ กระบวนการของการสื่อสารกับผู้อื่นในสังคมโดยการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ นับตั้งแต่การใช้ภาษา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญที่สุด เพราะมนุษย์รู้จักตีความสิ่งที่ผู้อื่นพูดและตอบโต้ นอกจากนั้นมนุษย์ยังมีสำนึกว่า ผู้อื่นมี

^{๓๔} กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, *สื่อเก่า-สื่อใหม่ สัญลักษณ์ อุดมการณ์*, หน้า ๓๗-๔๑.

^{๓๕} สุภา ศิริมานนท์, *วรรณสาส์นสำนึก เล่ม ๑*, (กรุงเทพฯ: มหานคร, ๒๕๒๙), หน้า ๒๒.

^{๓๖} วรรณภา ศรีธัญญา, “ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์: การประยุกต์ใช้”, *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์*, [ออนไลน์]: <http://tdc.thailis.or.th>. [๒๐ กันยายน ๒๕๖๕].

ความรู้สึก ความคิดเห็นตามแบบของเขาเช่นกัน มนุษย์จึงเรียนรู้ที่จะทำความเข้าใจว่า ผู้อื่นคิดอะไร
ตีความสถานการณ์อย่างไร

Mead ได้เสนอหลักการสำคัญของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ไว้ว่าประกอบด้วย
๕ ส่วน ได้แก่

๑) ความคิด ประสบการณ์ และพฤติกรรมมีส่วนสำคัญต่อสังคม โดยมนุษย์สร้างความสัมพันธ์ผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ และสัญลักษณ์ที่สำคัญที่สุด คือ ภาษา

๒) สัญลักษณ์ คือ วิธีการที่มนุษย์ปฏิสัมพันธ์อย่างมีความหมายกับธรรมชาติและบริบททางสังคม สัญลักษณ์ไม่ใช่สัญชาตญาณเพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดและสร้างขึ้น

๓) มนุษย์สร้างสัญลักษณ์และอยู่ในโลกของการตีความหมาย คือ ตีความหมายต่อสิ่งเร้าและตอบสนองต่อสิ่งนั้น

๔) สัญลักษณ์ร่วมที่มนุษย์ในสังคมตีความร่วมกัน ทำให้มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กันสามารถสื่อสารกัน

๕) การรับรู้บทบาท ทำให้เราทราบความหมายและความตั้งใจของผู้อื่น และแสดงตอบสนองในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี เพราะเมื่อบุคคลคิดออกไปนอกตัว แล้วมองย้อนกลับมาที่ตัวเอง เหมือนการรับรู้บทบาทของผู้อื่นจะทำให้บุคคลได้รู้จักตัวเองดีขึ้น และรู้ว่าผู้อื่นคิดอย่างไรกับตน ทำให้สามารถอยู่ในสังคมและสร้างความร่วมมือทางสังคมได้อย่างดี

อย่างไรก็ตาม Mead ได้อธิบายการรับรู้ของบุคคลว่ามีขอบเขตจำกัด เพราะมีความรู้ ประสบการณ์เฉพาะเรื่องที่ตนระลึกหรือจดจำได้เท่านั้น จึงเป็นเหตุให้บุคคลมีการแปลความและให้ความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่รับรู้ นั้น ๆ แตกต่างกันไป^{๓๗)}

ดังนั้นในความคิดเห็นของนักทฤษฎีสัญชาตวิทยานั้น สัญลักษณ์คืออะไรก็ได้ที่ก่อให้เกิดความหมาย โดยการเทียบเคียงให้เห็นถึงความแตกต่างไปจากสิ่งอื่น และคนในสังคมยอมรับหรือเข้าใจ เช่น ตัวหนังสือของคนหูหนวก สัญลักษณ์ต่าง ๆ ในพิธีกรรม กฎเกณฑ์เกี่ยวกับมารยาททางสังคม สัญลักษณ์ทางทหาร การเดินของคนในเมือง การไม่สวมรองเท้าเข้าบ้าน เป็นต้น เหล่านี้ถือเป็นสัญลักษณ์ได้ทั้งสิ้น^{๓๘)} สัญลักษณ์แต่ละสัญลักษณ์มีองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ ๑) ของจริง เช่น ขวดแก้วจริง ๆ หรือรูปจริง ๒) ตัวหมาย คือ สัญลักษณ์ได้แก่ภาษาหรือรูปภาพหรือเสียงที่ใช้แทนรูปจริง ๓) ตัวหมายถึง คือ ความหมาย หรือภาพในใจหรือภาพในความคิด ตัวหมายถึงมี ๒ ประเภท คือ ระดับความหมายแบ่งเป็นความหมายโดยตรง กับความหมายโดยนัย และระดับวัฒนธรรม ซึ่งแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล สถานที่ ชนชั้น หรือกาลเวลา เป็นต้น

^{๓๗)} พระครูศรีปัญญาวิกรม (บุญเรือง ปญญาวชิโร), “การศึกษาวิเคราะห์สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย”, หน้า ๓๓

^{๓๘)} ไชรัตน์ เจริญสินโอฬาร, สัญลักษณ์โครงสร้างนิยมหลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์, (กรุงเทพฯ: วิชาษา: ๒๕๔๕), หน้า ๑๘.

๒.๒.๒ ความหมาย

สัญศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับสัญลักษณ์ และเครื่องหมายต่าง ๆ^{๓๙} ความหมายจากรากศัพท์เดิม คือ ศาสตร์แห่งสัญญาณ เป็นศาสตร์ที่พยายามอธิบายถึงวงจรของสัญญาณอย่างเป็นระเบียบและมีแบบแผน เริ่มจากการเกิดขึ้น พัฒนา การแปรเปลี่ยน การเชื่อมโยง และการสูญเสียของสัญญาณหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยการศึกษาเรื่องเครื่องหมาย รหัส ระบบ และวัฒนธรรม^{๔๐}

ทั้งนี้คำว่าสัญลักษณ์ หรือสัญญาณ หมายถึง สิ่งที่กำหนดนิยามกันขึ้นเพื่อให้ใช้ความหมายแทนอีกสิ่งหนึ่ง เช่น ตัวหนังสือเป็นสัญลักษณ์แทนเสียงพูด เป็นต้น^{๔๑} เช่นเดียวกับความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรม Chamber^{๔๒} ที่ให้คำนิยามคำว่า สัญลักษณ์คือเครื่องหมายที่รู้กันหรือที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าสื่อถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นวัตถุที่กำหนดขึ้นมาหรือนำมาเพื่อใช้แทนสิ่งที่ระบุถึง หรือสิ่งใด ๆ ซึ่งระบุถึงสิ่งนอกเหนือจากตัวมันเอง^{๔๓}

สัญลักษณ์นี้เป็นได้ทั้งภาษา รหัส สัญญาณ เครื่องหมาย ฯลฯ^{๔๔} และเป็นได้ทั้งวัตถุ การกระทำ ความคิด หรือรูปแบบทางภาษา ซึ่งมีความหมายแฝงหลายประการ สามารถกระตุ้นอารมณ์และความรู้สึกทั้งผลักดันก่อให้เกิดการกระทำต่าง ๆ^{๔๕}

ด้วยเหตุนี้ สัญลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดขึ้นสำหรับการสร้างความหมายแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีหลายรูปแบบ เช่น ภาษา ตัวอักษร เครื่องหมาย การพูด เป็นต้น ครอบคลุมความรู้หลายแขนง ทั้งโหราศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม มานุษยวิทยา หรือศาสนาต่าง ๆ ต่างล้วนแต่ใช้สัญลักษณ์ด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิดขึ้นหรือแม้แต่ตัวมนุษย์เองก็คือสัญลักษณ์เช่นกัน^{๔๖}

^{๓๙} Deneil Chandler, “Semiotics for Beginners” (Online) Accessed Available form <http://www.aber.ac.uk> (20 September 2022).

^{๔๐} พระครูศรีปัญญาภิรม (บุญเรือง ปัญญาวิโร), “การศึกษาวิเคราะห์สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย”, หน้า ๒๓.

^{๔๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๐๓.

^{๔๒} W.J.Townsend. *The Great Symbols*, (London: Charies H. Kelly, 1901), p. 3.

^{๔๓} Rodulf Modley. “The Challenge of Symbology” in Elwood Whitney, (ed.), *Symbology: The use of Symbols in Visual Communication*. (New York: Hasting House, Publishers, 1959), p. 19.

^{๔๔} ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. *สัญลักษณ์โครงสร้างนิยมหลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์*. (กรุงเทพฯ: วิชาษา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

^{๔๕} Victor Tuner. “Symbolic Studies”, *Annual Review of Anthropology*, Vol 4 (1975), p. 145.

^{๔๖} Milton B. Singer, *Man’ s Glassy Essence Explorations in Semlotic Anthropology*, (Bloomington: Indiana University Press, 1984), p. 2.

๒.๒.๓ หลักการสำคัญ

หลักการสำคัญของสัญลักษณ์ คือ การใช้สัญลักษณ์แทนความหมายใดความหมายหนึ่ง เพื่อกระตุ้นเตือน เพื่อให้ระลึกถึง หรือสื่อความหมายถึงอีกสิ่งหนึ่งนอกเหนือจากตัวมันเอง เช่น ภาพภูเขาสูงลดหลั่นกันไปบนผนังด้านหลังพระประธานในวิหาร เป็นสัญลักษณ์ที่ใช้แทนภูเขาพระสุเมรุในพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏเนื้อหาอยู่ในหนังสือไตรภูมิพระร่วง ซึ่งระบุว่าภูเขาตั้งอยู่แกนกลางจักรวาล มียอดเป็นที่ตั้งเมืองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์อันเป็นที่อยู่ของพระอินทร์ มีทิวเขาเจ็ดชั้น ล้อมรอบเรียกสัตบริภณห์ ได้แก่ ภูเขาญคนธร อสิณธร กรวิก สุทัสนะ เนมิณธร วินตกะ และอัสกัณ มีทะเลสีทันดรล้อมรอบภูเขาทั้ง ๗ วงนอกสุดมีภูเขาเล็กกั้นรอบทะเลเรียกขอบจักรวาล เป็นต้น จากตัวอย่างข้างต้น สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาก็คือ ภาพภูเขาสูงลดหลั่นกัน เพื่อใช้แทนความหมายภูเขาพระสุเมรุ และภูเขาล้อมรอบทั้ง ๗ สัญลักษณ์นี้มีหน้าที่กระตุ้นเตือนพุทธศาสนิกชนให้นึกถึงภพภูมิที่ปรากฏในภูเขาพระสุเมรุ ซึ่งมีทั้งนรก สวรรค์ และมนุษย์ สามารถสื่อความหมายไปถึงสภาพจิตใจของมนุษย์ด้วย

ทั้งนี้สิ่งที่ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์อาจเป็นได้ทั้งรูปภาพ เสียง วัตถุสิ่งของ เป็นต้นอย่างที่กำลังมาข้างต้น ทว่าสัญลักษณ์ที่รู้จักกันมากที่สุด คือ ภาษา ดังนั้นการศึกษาสัญลักษณ์จึงพบในการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารของมนุษย์ เพราะการสื่อสารเป็นจุดกำเนิดของความหมายหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ การศึกษาแนวนี้ไม่สนใจความล้มเหลวหรือความสำเร็จของการสื่อสาร ไม่เกี่ยวข้องับประสิทธิภาพและความถูกต้องของการสื่อสาร แต่เป็นการศึกษาเชิงโครงสร้างของสัญลักษณ์ ซึ่งสามารถแปรเปลี่ยนไปได้ตามสังคม หรือความแตกต่างของวัฒนธรรมระหว่างผู้ให้และผู้รับสาร ตลอดจนความหลากหลายของความหมายภายในระบบภาษา วัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม แม้สัญลักษณ์จะเป็นเพียงตัวแทนของความจริง แต่ก็ไม่ได้ทำให้สัญลักษณ์ลดความสำคัญน้อยลงไปเลย แต่กลับยิ่งเพิ่มความสำคัญมากขึ้นไปอีก ในลักษณะของความหมายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังวัตถุความจริงนั้น เพราะสัญลักษณ์เป็นจุดประสงค์สำคัญของผู้ที่จะสื่อสารนั่นเอง ดังที่ปรากฏในวรรณกรรม ตำนานต่าง ๆ ที่มักซ่อนความหมายหรือจุดประสงค์ของผู้แต่งไว้เบื้องหลังข้อความที่ปรากฏ เช่น เมื่อตำนานกล่าวถึงการเดินทางของนาคจากหนองแสไปอยู่อาศัยยังดินแดนลุ่มแม่น้ำโขงตามที่ปรากฏในตำนานอุรังคธาตุนิทาน สัญลักษณ์หรือความหมายที่แฝงอยู่ของเนื้อหาตอนนี้คือการแบ่งเขตเมืองในลุ่มแม่น้ำโขง โดยเมืองที่นาคทั้งหลายไปอาศัยอยู่เรียกสุวรรณภูมิ อาณาเขตของเมืองสุวรรณภูมิจึงขึ้นอยู่กับที่อยู่ของนาคแต่ละตน นาคอยู่ที่ไหนเขตเมืองสุวรรณภูมิก็แผ่ไปถึงที่นั่น ส่วนเมืองที่ไม่มีนาคอาศัยเรียกเมืองศรีโคตรบูร เป็นต้น^{๔๗}

ด้วยเหตุนี้ สัญลักษณ์จึงเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับสัญลักษณ์ และเครื่องหมายต่าง ๆ มีหน้าที่กระตุ้นเตือนให้ระลึกถึงหรือสื่อความหมายถึงอีกสิ่งหนึ่งนอกเหนือจากตัวมันเอง

^{๔๗} ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. “ตำนานอุรังคธาตุ: นาคอยู่ในสุวรรณภูมิ ไม่มีนาคที่พระธาตุพนม” วารสารปณิธาน ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓), ๑๔๙-๑๘๓.

การศึกษาสัทศาสตร์จะสนใจการสร้างสรรค์และการแปรเปลี่ยนความหมายที่ดำรงอยู่ในสัญญาณต่าง ๆ นั้นเอง^{๔๘}

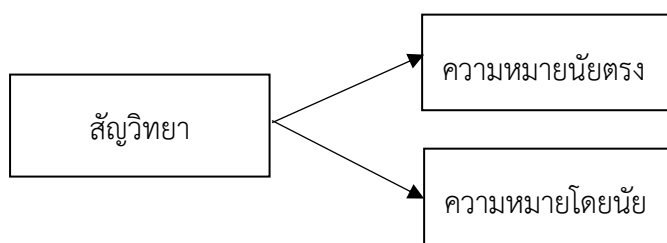
๒.๒.๔ ประเภท/ องค์ประกอบ

องค์ประกอบของสัทศาสตร์ ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ๒ ส่วน คือ

๑) ความหมายนัยตรงหรือความหมายโดยอรรถ เป็นกระบวนการสร้างความหมายในขั้นแรก เป็นความหมายที่มีลักษณะเป็นสากล เป็นสภาวะวิสัย คืออ้างอิงขึ้นมาโดยไม่มีการประเมินคุณค่าจากตัวผู้ใช้ความหมาย

๒) ความหมายนัยประหวัดหรือความหมายโดยนัย เป็นความหมายทางสังคม ความหมายในขั้นนี้จะเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมในการรับสารเป็นความหมายทางอ้อม ที่เกิดจากข้อตกลงของกลุ่มคน หรือเกิดจากประสบการณ์เฉพาะบุคคล เช่น เมื่อกล่าวถึงแม่ บางคนอาจนึกถึงความอบอุ่น ในขณะที่อีกคนอาจนึกถึงความเข้มงวด ดังนั้นความหมายในขั้นนี้จึงเป็นการให้ความหมายถึงสิ่งอื่นนอกเหนือจากตัวมันเอง และเป็นความหมายที่มีความสำคัญกับบุคคลอย่างแท้จริงในแง่ของการรับรู้ การถอดรหัส และการตีความ

ความหมายโดยนัยนี้สามารถแปรเปลี่ยนได้อีกมากมาย เนื่องจากความหมายทางสังคมมีความซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม และวัฒนธรรมของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ดังนั้น การตีความหมายของสัญญาณระหว่างทั้ง ๒ ฝ่ายอาจไม่ตรงกัน กรณีเช่นนี้ไม่ถือเป็นความล้มเหลวทางการสื่อสาร แต่เป็นการถอดรหัสที่คลาดเคลื่อน (Aberrant Decoding) ซึ่งเป็นสิ่งปกติที่เกิดขึ้นได้ของการสื่อสาร ตัวอย่างเช่น คำว่า ความใจกว้าง ในยุคสมัยหนึ่งทำให้นึกถึงพระเวทสันดร ผู้บำเพ็ญทานบารมีที่มีความใจกว้าง และมักทำทานด้วยการให้ แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยน เมื่อเอ่ยถึงความใจกว้าง ส่วนใหญ่จะนึกถึง แม่น้ำเปรียบความใจกว้างเหมือนแม่น้ำที่มีความกว้างใหญ่ เป็นต้น สาเหตุสำคัญอยู่ที่การไม่หยุดนิ่งของความหมายในการสื่อสารของมนุษย์

^{๔๘} กาญจนา แก้วเทพ, การวิเคราะห์สื่อ แนวคิด และเทคนิค, (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๗๗.

๒.๒.๕ กระบวนการ/วิธีการ

กระบวนการวิเคราะห์ความหมายสัญญาณมีหลายแนวทาง อาทิ

Saussure ได้จำแนกความหมายของสัญญาณไว้ ๒ ประการ คือ ความหมายโดยตรงกับความหมายโดยนัย ภายหลัง Barthes ได้พัฒนาต่อจาก Saussure โดยได้จัดแบ่งประเภทความหมายที่สัญญาณจะสื่อออกเป็น ๒ ประเภท คือ ความหมายโดยอรรถ หรือความหมายเชิงการพรรณนาบอกว่สิ่งนั้นคืออะไร และความหมายโดยนัยประหวัด หมายถึง ความหมายที่ต้องการการตีความ^{๔๙}

การวิเคราะห์สัญญาณแบบ Syntagmatic

การวิเคราะห์สัญญาณในลักษณะนี้ เน้นลำดับขั้นหรือช่วงเวลาของเหตุการณ์ หรือการปรากฏของสัญญาณ มักพบในการเล่าเรื่องต่าง ๆ เนื่องจากโครงสร้างของการเล่าเรื่องนั้น ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนแล้ว หากสลับขั้นตอนกัน ความหมายก็อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ เช่น การวิเคราะห์โครงสร้างของการเล่าเรื่องของนิทานมหัศจรรย์ของรัสเซีย โดย Propp (๑๘๙๕-๑๙๗๐) พบว่าการกระทำของตัวละครในนิทานพื้นบ้านมี ๓๑ บทบาทด้วยกัน เช่น การพลัดพราก การแสวงหาของวิเศษ การค้นพบ การละเมิดกฎ การต่อสู้ การถูกลงโทษ เป็นต้น และเนื้อหามิขึ้นตอนการถ่ายทอดที่เป็นแบบแผนก่อนหลัง^{๕๐} ในการศึกษา Propp ได้เสนอสมมติฐาน ๔ ข้อ^{๕๑} ดังนี้

๑) พฤติกรรมของตัวละครจะคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้กระทำ และกระทำอย่างไร

๒) จำนวนพฤติกรรมในนิทานมหัศจรรย์ของรัสเซียเท่าที่คนรัสเซียรู้จักมีจำกัด

๓) การเรียงลำดับพฤติกรรมในนิทานเรื่องต่าง ๆ จะเหมือนกัน

๔) นิทานมหัศจรรย์ทั้งหมดมีโครงสร้างอันเดียวกัน

ในทางคติชนวิทยาเรียกการวิเคราะห์สัญญาณแบบ Syntagmatic ว่าการวิเคราะห์แบบเรื่องนิทาน (tale type)

Stith Thompson อธิบายแบบเรื่องไว้ว่า นิทานเรื่องหนึ่ง ๆ ที่ดำรงอยู่อย่างอิสระ นิทานนั้น ๆ สามารถนำมาเล่าได้ในฐานะเรื่องเล่าที่สมบูรณ์ในตัวเอง และไม่ต้องอาศัยความหมายที่อ้างอิงจากนิทานเรื่องอื่น ๆ แน่นอนว่านิทานเรื่องที่ว่านี้อาจถูกนำมาเล่าพร้อมนิทานอีกเรื่องหนึ่ง แต่ความจริงที่ว่านิทานเรื่องนั้นสามารถปรากฏอยู่ได้โดยลำพังก็เป็นข้อพิสูจน์ความเป็นอิสระในตัวเอง

^{๔๙} กาญจนา แก้วเทพ, การวิเคราะห์สื่อ แนวคิด และเทคนิค, หน้า ๙๔-๙๕.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๖-๙๗.

^{๕๑} ศิราพร ณ ถลาง, ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิถีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๒.

ของนิทานเรื่องดังกล่าว นิทานแบบเรื่องหนึ่งอาจประกอบด้วยอนุภาคเพียงอนุภาคเดียวหรือหลายอนุภาคก็ได้^{๕๒}

การวิเคราะห์สัญลักษณ์แบบ Paradigmatic

การวิเคราะห์เช่นนี้เป็นไปตามแนวคิดของ Claude Levi-Strauss มี ๓ ลักษณะ^{๕๓}

๑) การหาแบบแผนที่ซ่อนเร้นของคู่ตรงข้าม และสร้างความหมายขึ้นมา เป็นการแสวงหาคุณลักษณะทั้งหมดของสัญลักษณ์ที่ตรงกันข้ามของพระเอกและผู้ร้าย โดยพบว่าคุณสมบัติของพระเอก เป็นหนุ่มหล่อ โสด ไม่เจ้าชู้ รักเดียวใจเดียว เป็นสุภาพบุรุษ รักษาสัญญา ตรงกันข้ามกับคุณสมบัติของผู้ร้ายที่เป็นชายชรา แต่งงานแล้ว มีผู้หญิงหลายคน เจ้าชู้ ขี้โกง ไม่รักษาสัญญา หลอกลวง เป็นต้น

๒) การแสวงหาตัวเชื่อมหรือสิ่งที่อยู่ตรงกลาง ที่จะเชื่อมคู่ตรงข้ามแต่ละคู่ได้ เช่น หากคู่ตรงข้ามเป็นฟ้ากับดิน ตัวเชื่อมที่อยู่ตรงกลางคือหมอก ตัวเชื่อมระหว่างพืชกับสัตว์ในตำนานอินเดียแดงคือหมาป่า เพราะเป็นทั้งสัตว์กินพืชและกินเนื้อ เป็นต้น หรือในกรณีของตำนานน้ำเต้าป๋ง น้ำเต้าก็เป็นตัวเชื่อมระหว่างแกนกับมนุษย์

๓) การกลับหัวกลับหาง เป็นลักษณะนิทานที่ตอนต้นเรื่องมีเนื้อหาอย่างหนึ่ง ส่วนตอนจบเรื่องมีเนื้อหาที่กลับกันกับตอนต้น

การวิเคราะห์สัญลักษณ์แบบ Metaphor

Metaphor เป็นการถ่ายทอดความหมายโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์ ๒ ตัวที่มีความคล้ายคลึงกัน และถูกนำมาใช้ถ่ายทอดด้วยวิธีการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย โดยสัญลักษณ์แรกเป็นที่รู้จักความหมายกันดีอยู่แล้วนำไปเปรียบเทียบกับสัญลักษณ์ที่ยังไม่ค่อยรู้จักความหมายกันดี ในที่สุดจึงทำให้รู้จักความหมายของสัญลักษณ์ที่สองไปด้วย^{๕๔}

การวิเคราะห์สัญลักษณ์แบบ Metonymy

Metonymy เป็นการถ่ายทอดความหมายโดยอาศัยการหยิบส่วนเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์มาแทนความหมายโดยรวมทั้งหมด เช่น พระปรางค์วัดอรุณ แทนความหมายถึงกรุงเทพฯ หรือพระธาตุไชยาแทนความหมายของจังหวัดสุราษฎร์ธานี หรือดอกบัวเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า เป็นต้น การถ่ายทอดในลักษณะนี้ เป็นการเชื่อมโยงของผู้รับสารที่จะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยกับส่วนรวมไว้แล้ว เช่น ต้องรู้ว่าวัดอรุณอยู่ที่กรุงเทพฯ หรือต้องรู้ว่าพระธาตุไชยาอยู่ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น^{๕๕}

^{๕๒} ศิราพร ณ ถลาง, ทัศนคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน, หน้า ๖๖.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๐๐-๓๑๓.

^{๕๔} กาญจนา แก้วเทพ, การวิเคราะห์สื่อ แนวคิด และเทคนิค, หน้า ๙๙-๑๐๐.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

ด้วยเหตุนี้ สัญญาหรือสัญลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดขึ้นสำหรับการสร้างความหมายแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีหลายรูปแบบ เช่น ภาษา ตัวอักษร เครื่องหมาย การพูด เป็นต้น ประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ ๑) ของจริงหรือวัตถุจริง ๒) ตัวหมาย คือ ภาษาหรือรูปภาพหรือเสียงที่ใช้เขียนแทนของจริง ๓) ตัวหมายถึง คือ ความหมาย หรือภาพในใจหรือภาพในความคิด ซึ่งแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล สถานที่ ชนชั้น หรือกาลเวลา เป็นต้น มีวิธีการวิเคราะห์สัญญา ได้แก่ การวิเคราะห์ความหมายสัญญา การวิเคราะห์สัญญาแบบ Syntagmatic การวิเคราะห์สัญญาแบบ Paradigmatic การวิเคราะห์สัญญาแบบ Metaphor และการวิเคราะห์สัญญาแบบ Metonymy

๒.๒.๖ การประยุกต์ใช้

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ทฤษฎีสัญญาศาสตร์ในงานวิจัยต่าง ๆ เช่น งานของฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ^{๕๖} ที่ศึกษาพิธีสวดภาณยักษ์ โดยในการศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นถึงการให้ความหมายของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมไทยที่มีต่อพิธีสวดภาณยักษ์ โดยพบว่า กลุ่มพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงมีความรอบรู้อย่างลึกซึ้งในพุทธศาสนามีความเห็นคล้ายกันว่า พิธีสวดภาณยักษ์เป็นไสยศาสตร์ ไม่ใช่พุทธศาสนา ส่วนชาวพุทธทั้งพระสงฆ์และฆราวาสที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีในบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ต่างเห็นว่าพิธีสวดภาณยักษ์มีรากฐานที่มาในพระพุทธศาสนา มีความศักดิ์สิทธิ์สามารถปกป้องคุ้มครองพุทธศาสนิกชนให้หลุดพ้นจากเคราะห์ร้ายต่าง ๆ ได้ จึงเป็นการอนุเคราะห์ผู้คนที่ประสบชะตากรรมและหารายได้ให้วัดในคราวเดียวกัน แต่ฆราวาสบางส่วนในพื้นที่เห็นว่าเป็นการหลอกลวงและเป็นพุทธพาณิชย์ ไม่ถูกหลักการทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้การให้ความหมายของกลุ่มคนที่มีบทบาทหน้าที่ต่างกัน เป็นการอธิบายความหมายโดยนัยประหวัดของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมที่มีต่อพิธีสวดภาณยักษ์นั่นเอง

การศึกษาของ ปฐม หงษ์สุวรรณ^{๕๗} ที่ศึกษาดำเนินพระพุทธรูปได้อธิบายความหมายนัยประหวัดของพระพุทธรูปล้านนาจากตำนานการสร้างพระพุทธรูปว่า ชาวล้านนาได้แฝงนัยเพื่อเชื่อมโยงและสร้างความเกี่ยวพันระหว่างพระพุทธรูปเจ้าโดมกับอดีตพุทธเจ้าที่มีอยู่ในภทรกับ ด้วยเหตุนี้พระเจ้าตนหลวงที่มีตำนานอ้างอิงถึงพระพุทธรูปเจ้า ๕ พระองค์ จึงทรงเป็นตัวแทนของพระพุทธรูปเจ้าในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตรวมอยู่ด้วยนั่นเอง

การศึกษาของ รศ.ดร.สุภาพร คงศิริรัตน์ และคณะ^{๕๘} ที่วิเคราะห์ความหมายสัญญาสุภาษิตในอาเซียน พบว่าสุภาษิตแต่ละสุภาษิตล้วนมีความหมายโดยนัยประหวัดทั้งสิ้น เช่น สุภาษิตไทย “เสน่ห์ปลายจวัก” หรือ สุภาษิตลาว “เป็นลูกหญิงให้รู้จักพางาย (สำหรับกับข้าว) มีความหมายนัยประหวัดว่า ผู้หญิงต้องมีคุณสมบัติด้านการบ้านการเรือน โดยเฉพาะฝีมือในการปรุงอาหาร ซึ่งจะทำให้

^{๕๖} ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ สิริพร สมบูรณ์บุรณะ และพิเชฐ สายพันธ์, **พิธีสวดภาณยักษ์: ความหมายและการเปลี่ยนแปลง**, (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๖๒), หน้า ๑๗๗-๑๗๘.

^{๕๗} ปฐม หงษ์สุวรรณ, **น่านมาแล้ว มีเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน ชีวิต**, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๐๐-๒๐๒.

^{๕๘} สุภาพร คงศิริรัตน์ และคณะ, **โลกทัศน์ของอาเซียนจากภาษิต**, (พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๘), หน้า ๗๗/ ๒๓๗-๒๕๒.

ให้หญิงนั้นมีเสน่ห์ดึงดูดชาย เป็นต้น สุภาชิตในอาเชียนั้น ยังได้สะท้อนโลกทัศน์ของผู้คนในอาเชียนรวม ๑๔ โลกทัศน์ ได้แก่ โลกทัศน์ต่อเพศ วัย จิตใจ อารมณ์และความรู้สึก ขาดิระกุลและวงศ์ตระกูล ชื่อเสียง เกียรติยศและศักดิ์ศรี ครอบครัว เครือญาติ มิตร บุคคลทั่วไป ครูและศิษย์ การดำเนินชีวิต การศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง และชาติพันธุ์และบ้านเมือง

เช่นเดียวกับในงานวิจัยของสุกัญญา สุฉฉายา^{๕๙} ที่ศึกษาการประยุกต์ใช้คติชนในการสร้างวัฒนธรรมในปัจุบัน แสดงให้เห็นความหมายโดยนัยประหวัดที่ซ่อนอยู่ในวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น รูปชุกที่เป็นชายรูปร่างอัปลักษณ์ แต่ตามนิทานว่ามีภรรยาสวยครวลุก รูปชุกจึงมีความหมายโดยนัยประหวัดถึงการเป็นผู้มีเสน่ห์ทางเพศด้วย การบูชาชุกจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศนั่นเอง เป็นต้น

งานวิจัยของสายป่าน ปุริวรรณชนะ^{๖๐} ที่ศึกษาด้านานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลาง ๓๕ จังหวัด เป็นตัวอย่างการวิเคราะห์สัณญะแบบ Syntagmatic ในด้านานประจำถิ่นพบมีแบบเรื่องของด้านาน ๑๒ แบบ ดังนี้ แบบเรื่องมาทางน้ำ แบบเรื่องสามพี่น้อง แบบเรื่องเทวดารักษา แบบเรื่องผ่านทางพบเทพ แบบเรื่องจระเข้เจ้า แบบเรื่องตายในน้ำกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งท้องน้ำ แบบเรื่องเหยียบน้ำทะเลจืด แบบเรื่องผู้เฒ่าประลองฤทธิ์ แบบเรื่องผู้สยบสัตว์ร้าย แบบเรื่องวิเศษแปลงกายเป็นจระเข้ แบบเรื่องตามองล่าย และแบบเรื่องน้ำไม่ท่วมผู้มีบุญ ทั้งนี้พบว่าลักษณะเด่นที่ปรากฏในแบบเรื่องต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับลักษณะภูมิศาสตร์ สภาพสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชน ที่เชื่อมประสานกลุ่มชนต่าง ๆ ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข เป็นต้น

พิชญานิ เชิงศิริ^{๖๑} ศึกษานิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ทั่วประเทศ เป็นจำนวน ๖๑ เรื่อง โดยวิเคราะห์โครงสร้างนิทานตามแนวคิดของ Propp พบว่าตัวละครมีพฤติกรรมซ้ำกัน ได้แก่ พฤติกรรมอิจจาริษยาระหว่างมเหสีเอก มเหสีรอง อันเป็นเหตุให้มารดาของพระเอกและพระเอกถูกกลั่นแกล้ง และถูกขับไล่ออกจากเมือง เมื่อพระเอกเป็นหนุ่มจะได้ธิดายักษ์เป็นเมีย โดยมีภรรยาต้องต่อสู้กับพ่อตาที่เป็นยักษ์ จากนั้นจึงเดินทางกลับบ้านเมืองและได้ครองเมืองในที่สุด เป็นต้น

งานวิจัยของอภิลักษณ์ เกษมผลกุล^{๖๒} ที่วิเคราะห์เรื่องเล่าพื้นบ้านซึ่งถูกนำไปใช้กับการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นลักษณะการถ่ายทอด

^{๕๙} สุกัญญา สุฉฉายา, การประยุกต์ใช้คติชนในการสร้างวัฒนธรรมในปัจุบัน ใน ศิราพร ณ ถลาง (บรรณาธิการ), (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๘), หน้า ๗๑-๑๑๓.

^{๖๐} สายป่าน ปุริวรรณชนะ, ด้านานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลาง: ความสมานฉันท์ในความหลากหลาย, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐๖-๑๓๘.

^{๖๑} พิชญานิ เชิงศิริ “การศึกษาวรรณกรรมนิทานไทยตามทฤษฎีโครงสร้างของวลาดิมีร์ พรอพพ์” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

^{๖๒} อภิลักษณ์ เกษมผลกุล, เรื่องเล่าพื้นบ้านกับการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นในบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์, ในศิราพร ณ ถลาง (บรรณาธิการ), (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๕๘), หน้า ๒๐-๖๘.

ความหมายโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์ ๒ ตัว คือ สัญลักษณ์ที่ปรากฏในเรื่องเล่าพื้นบ้านซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่คนในสังคมรู้ความหมายกันดีแล้ว กับสัญลักษณ์ที่เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่คนยังไม่รู้จักความหมาย เป็นการแสดงลักษณะหรือคุณสมบัติที่โดดเด่นตามสัญลักษณ์ที่ปรากฏในเรื่องเล่าพื้นบ้าน เช่น ผลิตภัณฑ์ดินสอพองของบ้านหินสองก้อน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ที่ใช้เรื่องเล่าตำนานประจำถิ่นว่า เมื่อครั้งแรกสร้างเมือง พระรามแผลงศรมาตกที่หมู่บ้านนี้ ศรพระรามร้อนแรงเหมือนไฟ ดินแถวนี้จึงสุกพองเป็นสีขาว เป็นต้น

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ศิลปะ

มนุษย์สร้างสรรค์ศิลปะด้วยกระบวนการ เทคนิคต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นในโลกด้วยปัญญา เป็นงานต้นแบบ เป็นกระบวนการอิสระ มีเสรีภาพ มีความนึกคิดอย่างอิสระมีความคิดริเริ่มและก้าวหน้า ในบริบทขององค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานศิลปะ จะถูกนำไปใช้ร่วมกับการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการวิจัยเรื่องนี้

๒.๓.๑ ที่มาของแนวคิด

การสร้างสรรค์ศิลปะเป็นการกระทำของมนุษย์ สัตว์ทั้งหลายไม่สามารถสร้างสรรค์งานศิลปะได้ การที่สุนัข ลิง ช้าง วาดรูปหรือเขียนอักษรหรือเล่นดนตรีได้นั้น เป็นการกระทำซ้ำ ๆ ตามคำสั่งของผู้ฝึกจนทำได้ แต่ไม่สามารถสร้างสรรค์งานด้วยจินตนาการแบบที่มนุษย์ทำได้ เช่นเดียวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ไม่ใช่เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะ แต่เมื่อใดที่มนุษย์พินิจปรากฏการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้น จนเกิดจินตนาการและสร้างสรรค์งานขึ้นมาจากจินตนาการนั้น จึงถือว่าเป็นการสร้างสรรค์ศิลปะ และสามารถสืบต่อไปเป็นมรดกภูมิปัญญาของมนุษย์ได้^{๖๓}

ด้วยเหตุนี้การสร้างสรรค์ศิลปะจึงเกิดขึ้นมาพร้อมกับมนุษย์ ศิลปะในยุคเริ่มแรกของมนุษย์เรียกว่าศิลปะดั้งเดิม (Primitive Art) หมายถึง ศิลปะของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ มีลักษณะใช้สีแท้ (สีแดง) ใช้เทคนิคและวิธีทำแบบเรียบง่าย^{๖๔} ตรงไปตรงมา เป็นการสร้างงานตามอารมณ์ความรู้สึก หรือตามมโนภาพของความเชื่อ เช่น ศิลปะสมัยหินเก่าในแอฟริกา ศิลปะของชาวออสเตรเลียนอะบอริจิน ศิลปะกรีกสมัยเริ่มต้น ศิลปะก่อนประวัติศาสตร์ในไทย เช่นศิลปะในถ้ำมีโอแดงที่บ้านศรีบุญเรือง อำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม ถ้ำมีม อำเภอโนนสูง จังหวัดอุดรธานี ถ้ำฝ่ามือที่หมู่บ้านภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ถ้ำลาย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ถ้ำรูปเขียน อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น^{๖๕}

^{๖๓} ณรงค์ชัย ปิฎกัธช์, “ทฤษฎีการสร้างสรรค์ศิลปะ”, วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒: ๒๓๓-๒๔๘.

^{๖๔} ศิลป์ พิระศรี, ศิลปะสงเคราะห์, แปลโดย พระยาอนุমানราชธนะ, (ปทุมธานี : มูลนิธิศาสตราจารย์ ศิลป์ พิระศรี อนุสรณ์, ๒๕๕๓), หน้า ๖๖.

^{๖๕} ประติมา ธีรบุรณัฏระกุล, “การสร้างสรรค์งานศิลปะโดยได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะดั้งเดิม”, วารสาร Veridian ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๐): ๒๔๔๐-๒๔๕๖.

ศิลปินยุโรปมีความสนใจเกี่ยวกับศิลปะดั้งเดิมอย่างจริงจังในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ศิลปินที่มีบทบาทสำคัญและเป็นที่รู้จักกันในปัจจุบัน คือ โกแกง ที่ได้จุดประกายให้เห็นคุณค่าของผลงานศิลปะดั้งเดิมของพวกชาวเกาะตาอิตี ซึ่งต่อมาศิลปินเยอรมันได้ศึกษาและนำแรงบันดาลใจจนกลายเป็นขบวนการทางศิลปะลัทธิหนึ่งที่สำคัญในศิลปะสมัยใหม่-และศิลปะร่วมสมัย^{๖๖} นอกจากนี้ยังมีศิลปะอีกหลายประเภทที่มีการแสดงออกคล้ายคลึงกับศิลปะดั้งเดิม ได้แก่ ศิลปะนาอีฟ (Naïve Art) ศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) และศิลปะเด็ก (Child Art) เป็นต้น

๒.๓.๒ ความหมาย

การสร้างสรรคศิลปะประกอบด้วยคำสำคัญ ๒ คำ คือ ศิลปะ กับการสร้างสรรค์ สำหรับคำว่าศิลปะ หมายถึง ฝีมือทางการช่าง การทำให้วิจิตรพิสดาร การแสดงออกซึ่งอารมณ์ สะเทือนใจให้ประจักษ์ด้วยสื่อต่าง ๆ อย่างเสียง เส้น สี ผิว รูปทรง เป็นต้น เช่น วิจิตรศิลป์ ศิลปะการดนตรี ศิลปะการวาดภาพ ศิลปะการละคร^{๖๗} แบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ได้แก่

๑) วิจิตรศิลป์ (Fine art) บางทีเราก็มักเรียกว่าประณีตศิลป์ หมายถึง ศิลปะที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ด้านจิตใจและอารมณ์แบ่งออกได้เป็น ๕ แขนง คือ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม และนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์

๒) ประยุกต์ศิลป์ (Applied art) หมายถึง ศิลปะที่ตอบสนองความต้องการทางร่างกาย จิตใจ ได้แก่ พาณิชยศิลป์ อุตสาหกรรมศิลป์ มัณฑนศิลป์ และศิลปหัตถกรรม

สำหรับคำว่าสร้างสรรค์ หมายถึง สร้างให้มี ให้เป็นขึ้น มักใช้ทางนามธรรม เช่น สร้างสรรค์ความสุขความเจริญให้แก่สังคม มีลักษณะริเริ่มในทางดี เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะสร้างสรรค์ เป็นต้น^{๖๘} ชลูด นิ่มเสมอ ขยายความคำว่าสร้างสรรค์ คือ การทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นในโลก ด้วยปัญญาของมนุษย์ สิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นนั้นต้องมีลักษณะเป็นต้นแบบในทางใดทางหนึ่ง ไม่ซ้ำกับสิ่งที่เคยมีอยู่แล้ว การสร้างสรรค์เป็นกระบวนการอิสระไม่เป็นทาสของสิ่งใด ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์ หรือปัญญาลัทธิ หรือแบบอย่าง (Style) การสร้างสรรค์ต้องมีเสรีภาพ มีความนึกคิดอย่างอิสระมีความคิดริเริ่มและก้าวหน้า^{๖๙}

ทวีเดช จีวบาง อธิบายคำว่าสร้างสรรค์งานศิลปะว่า หมายถึงการใช้กลวิธีทางศิลปะ ผลิตงานศิลปะ ที่ไม่มีใครทำมาก่อน โดยไม่ใช้การลอกแบบ เลียนแบบ หรือชื่นชมในผลงานศิลปะที่มีอยู่แต่เดิม การแสดงออกทางสร้างสรรค์เป็นการแสดงออกใด ๆ ก็ตามที่เป็นไปโดยเสรี โดยใช้สื่อกลาง เช่น ภาษา ดินเหนียว สี ไม้ ดนตรี และอื่น ๆ เป็นเครื่องมือแสดงถึงความรู้สึก ประสบการณ์ ความสามารถ ความเข้าใจที่ชัดเจน และอารมณ์ที่ลึกซึ้ง กระตุ้นให้เกิดการแสดงออกซึ่ง

^{๖๖} กำจร สุนพงษ์ศรี, สุนทรียศาสตร์, (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๒.

^{๖๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๑๑๔๔.

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗๘.

^{๖๙} ชลูด นิ่มเสมอ, องค์ประกอบของศิลปะ, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑), หน้า ๓๐๗.

การสร้างสรรค อย่างไม่รู้ก็ตามการสร้างสรรคก็เช่นเดียวกับประสบการณ์ ความรู้ ความคิด บุคลิกภาพ ความใฝ่ฝันต่าง ๆ กัน แต่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามประสบการณ์ของชีวิต^{๗๐}

การสร้างสรรคศิลปะนี้ วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์ เสนอแนวคิดที่ว่า ศิลปินสร้างสรรคงานศิลปะจากความคิดและความรู้สึก ผ่านกระบวนการที่ต้องใช้ทักษะและความชำนาญ จนได้ผลงานศิลปะที่ตนพึงพอใจ ในการสร้างสรรคงานแต่ละชิ้น ศิลปินต้องตัดสินใจทั้งในด้านความคิด การใช้วัสดุ เครื่องมือ และเทคนิคสร้างสรรค นอกจากนี้ศิลปินยังต้องแก้ปัญหาเกี่ยวกับคุณค่าทางสุนทรียภาพ ซึ่งต้องตัดสินใจอีกเกี่ยวกับการใช้องค์ประกอบศิลปะ เช่น การแก้ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการใช้เส้น สี รูปร่าง ช่องว่าง และรูปทรง ลักษณะ พร้อมกับตัดสินใจเรื่องใช้หลักการจัดองค์ประกอบเพื่อให้งานเกิดดุลยภาพและมีความกลมกลืน และความขัดแย้งได้ส่วนสัมพันธ์กัน มีสัดส่วนและช่วงจังหวะที่เหมาะสม จึงเห็นได้ว่าการสร้างสรรคงานศิลปะแต่ละชิ้นนั้น ศิลปินต้องแก้ปัญหา ต้องเลือกและตัดสินใจในการดำเนินงานอย่างซับซ้อน^{๗๑}

การสร้างสรรคตรงข้ามกับการลอกเลียนแบบ เช่นแนวคิดของเซลูต นิมเสมอที่อธิบายว่า เป็นการทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นในโลกด้วยปัญญาของมนุษย์ มีลักษณะเป็นต้นแบบในทางใดทางหนึ่ง ไม่ซ้ำกับสิ่งที่เคยมีอยู่แล้ว^{๗๒} หรือที่ทวีเดช จีวบาง อธิบายว่า เป็นการใช้กลวิธีทางศิลปะในการผลิตงานศิลปะที่ไม่มีใครทำมาก่อน โดยไม่ใช้การลอกแบบ เลียนแบบ หรือชื่นชมในผลงานศิลปะที่มีอยู่แต่เดิม^{๗๓} การเลียนแบบนั้น ไม่ว่าจะเป็นการเลียนแบบจากธรรมชาติหรือจากสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นก็ครอบคลุมอยู่ในความหมายของการเลียนแบบทั้งสิ้น การไม่เลียนแบบนี้ อาจกระทำได้ด้วยการใช้ธรรมชาติเป็นสื่อ ด้วยการเลือกสรร เพิ่มเติม ตัดทอน หรือแปรสภาพของธรรมชาติให้เป็นรูปทรงที่สามารถเป็นสื่อแสดงความหมาย ทั้งในส่วนของอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด หรือจินตนาการของผู้สร้าง หรืออาจกระทำได้ด้วยการใช้รูปทรงที่สร้างขึ้นจากการประสานกันของทัศนธาตุ ได้แก่ เส้น น้ำหนัก ที่ว่าง สี และลักษณะผิว เพื่อแสดงอารมณ์ ความรู้สึก หรือความงาม

นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมายของการสร้างสรรคศิลปะว่า หมายถึงการสร้างสรรคองค์ประกอบศิลป์ เป็นการนำเอาส่วนประกอบสำคัญของศิลปะมาจัดเข้าด้วยกันตามความคิด จินตนาการ หรือประสบการณ์ของผู้สร้างแต่ละคน โดยอาศัยหลักของศิลปะสร้างให้เกิดการประสานกลมกลืนกันอย่างเป็นเอกภาพ^{๗๔}

อย่างไรก็ตาม การสร้างสรรคศิลปะนั้น อาจเป็นงานศิลปะเท่านั้น หรือเป็นงานวิจัยด้วยก็ได้ มีการให้ความคิดเห็นไว้ ๓ กรณี^{๗๕} ดังนี้

^{๗๐} ทวีเดช จีวบาง. *ความคิดสร้างสรรคศิลปะ*. (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๒-๓.

^{๗๑} ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, *การวิจัยทางศิลปะ*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔๔.

^{๗๒} เซลูต นิมเสมอ, *องค์ประกอบของศิลปะ*, หน้า ๓๐๗.

^{๗๓} ทวีเดช จีวบาง. *ความคิดสร้างสรรคศิลปะ*. หน้า ๒-๓.

^{๗๔} เทียนชัย ตั้งพรประเสริฐ. *องค์ประกอบศิลป์ ๑*. (กรุงเทพฯ: เพ็ญฟ้า, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

^{๗๕} ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, *การวิจัยทางศิลปะ*, หน้า ๕๒-๖๑.

กรณีที่ ๑ การสร้างสรรค์ศิลปะมีลักษณะเฉพาะ แตกต่าง และแยกจากการวิจัยอย่างสิ้นเชิง โดยการวิจัยเป็นการวิเคราะห์ ใช้กระบวนการคิดเชิงเหตุและผล ในขณะที่ศิลปะเป็นการสังเคราะห์ ใช้กระบวนการด้านความรู้สึก

กรณีที่ ๒ การสร้างสรรค์ศิลปะบางประเภทมีความคล้ายคลึงกับกระบวนการวิจัย เช่น การเก็บบันทึกข้อมูลทางศิลปะ อาจนับว่ามีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากวิธีการเก็บบันทึกข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์ โดยศิลปินนั้นเก็บข้อมูลจากการใช้ความรู้สึกสัมผัสอารมณ์ที่เกิดจากตัววัตถุนั้น ๆ โดยถือว่าข้อมูลทางด้านวัตถุ เช่น กรณีชายหาด ทศนียภาพโดยรอบเกาะ ข้อมูลเชิงกายภาพมีขีดแก่งหินเท่าไรนั้นเป็นข้อมูลขั้นต้น แต่การนำข้อมูลมาสังเคราะห์จนกลายเป็นการสร้างสรรคเป็นงานศิลปะนั้น ศิลปินอาจใช้ปัจจัยภายนอกเข้ามาเสริม เช่น จินตนาการของตนต่อวัตถุนั้น ๆ ความทรงจำของตนต่อวัตถุนั้น ๆ หรือแม้แต่ประสบการณ์ในอดีต

กรณีที่ ๓ กระบวนการสร้างสรรค์และกระบวนการวิจัยเป็นกระบวนการเดียวกัน เพราะมีขั้นตอนและกระบวนการที่เป็นระเบียบแบบแผนในการดำเนินงาน^{๗๖}

แม้การวิจัยกับการสร้างสรรค์ศิลปะจะมีกระบวนการที่ต่างกัน แต่ก็พบส่วนที่คล้ายคลึงกัน คือ ผู้ศึกษาได้สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย นำมาเป็นข้อมูลในการสร้างสรรคงานศิลปะ (ศิลปะวิจัย) นอกจากนี้หากมีการวิจัยผลงานศิลปะทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพื่อหาข้อสรุปและก่อให้เกิดความเข้าใจนั้น ก็เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ (วิจัยศิลปะ)

ด้วยเหตุนี้ การสร้างสรรค์ศิลปะ หมายถึง การนำเสนอสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในทางศิลปะ สามารถกระทำโดยการนำวิธีจัดรูปแบบองค์ประกอบศิลปะโดยใช้ทัศนธาตุ เช่น เส้น สี น้ำหนัก พื้นผิว รูปร่าง รูปทรง เป็นสื่อในการถ่ายทอด และผ่านเทคนิคต่าง ๆ ในทางจิตรกรรมอาจใช้ดินสอสี สีน้ำมัน สีน้ำ สีอะครายลิก สีฝุ่น หรือเทคนิคผสม เป็นต้น ไม่ใช่การเลียนแบบธรรมชาติ มีกระบวนการทำงานอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ที่ต้องศึกษาผลงานศิลปะในอดีตและปัจจุบันมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งาน

๒.๓.๓ หลักการสำคัญ

การสร้างสรรค์ศิลปะมีหลักการสำคัญ ดังนี้

๑) แสดงลักษณะพิเศษ คือลักษณะที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่ามีอะไรบางอย่างในผลงาน มากกว่าการผลิตหรือการกระทำตามปกติ หรือมากกว่าในผลงานที่ผู้อื่นทำมาก่อน

๒) ทำงานสำเร็จด้วยตนเอง ผลงานที่ทำปลอมแปลงหรือลอกเลียนแบบของผู้อื่นไม่จัดว่าเป็นผลงานสร้างสรรค์

^{๗๖} วิรุณ ตั้งเจริญ, *ทัศนศิลปะวิจัย*, (กรุงเทพฯ: อีแอนด์ไอคิว, ๒๕๔๕), หน้า ๙๘.

๓) แสดงความแปลกใหม่ มีความคิดริเริ่มและมองเห็นความแตกต่างไปจากผลงานประเภทเดียวกันที่มี เป็นการทำขึ้นใหม่ให้ปรากฏเป็นครั้งแรก หรืออาจจะเป็นผลงานที่พัฒนามาอย่างต่อเนื่อง จากสิ่งที่เคยมีอยู่หรือเคยรู้จักมาก่อนก็ได้

๔) แสดงถึงการใช้ปัญญา หมายถึงผลงานที่สร้างขึ้นด้วยความตั้งใจ และความมีสติมากกว่าสร้างด้วยความบังเอิญ

๕) แสดงคุณภาพสูงขึ้น พิจารณาจากคุณค่าของผลงานหรือการกระทำในภาพรวมว่า สูงขึ้นกว่าเดิมหรือไม่ ไม่ควรแยกพิจารณาจากรายละเอียดปลีกย่อยเชิงปริมาณ หรือเชิงรูปแบบเท่านั้น

๖) แสดงออกอย่างต่อเนื่อง พลังสร้างสรรค์ผลงานต้องสามารถแสดงออกมาให้ปรากฏได้มากกว่าหนึ่งครั้ง มีความต่อเนื่อง

องค์ประกอบดังกล่าวให้ความสำคัญกับลักษณะสร้างสรรค์ที่ปรากฏเป็นภาพรวมของผลงานและการกระทำมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อยอย่างที่นักการศึกษาทางความคิดสร้างสรรค์โดยทั่วไปนิยมทำกัน^{๗๗}

๒.๓.๔ ประเภท/ องค์ประกอบ

ประเภทของการสร้างสรรค์ศิลปะ สามารถแบ่งเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑) รูปแบบเหมือนจริงตามธรรมชาติ (Realistic)

การถ่ายทอดลักษณะนี้ เป็นการถ่ายทอดโดยใช้สื่อรูปแบบตามธรรมชาติ เช่น ภาพคน สัตว์ ทิวทัศน์ ดอกไม้ ต้นไม้ ฯลฯ ซึ่งผู้ดูส่วนใหญ่สามารถเข้าใจได้ด้วยเคยมีพื้นฐานประสบการณ์เกี่ยวกับรูปแบบเหล่านี้มาแล้ว ศิลปินอาจถ่ายทอดตามตาเห็น หรือนำมาจัดวางใหม่ตามความคิดเห็นที่คิดว่าเหมาะสม โดยศิลปินมีโอกาสเลือกมุม การจัดวางรูปแบบ การตัดทอนบางส่วน นำมาแสดงเฉพาะบางส่วน ซึ่งศิลปะลักษณะนี้ดูเหมือนเลียนแบบธรรมชาติก็จริง แต่การเลียนแบบธรรมชาติของศิลปิน ไม่ใช่เป็นกระจกเงาที่ต้องสะท้อนทุกสิ่งตรงหน้า ศิลปินจะสอดแทรกความคิดเห็น ความรู้สึก ประสบการณ์ ความรู้ความชำนาญในการใช้สื่อเครื่องมือ เทคนิค วิธีการ ฯลฯ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในตัวศิลปิน ส่วนผู้ดูจะอาศัยประสบการณ์เดิมมาประกอบในการตีความ

๒) รูปแบบกึ่งนามธรรม (Semi abstract)

เป็นการถ่ายทอดโดยให้ความสำคัญแก่ธรรมชาติน้อยลง และเพิ่มความสำคัญที่ตัวบุคคลผู้สร้างศิลปกรรมมากขึ้น โดยรูปแบบของธรรมชาติที่นำมาเป็นสื่อ นั้นถูกลด สกัด ตัดทอน การจัดวางมีได้คำนึงถึงกฎเกณฑ์ความเป็นจริงตามธรรมชาติ โดยศิลปินตัดทอนเอารูปแบบจากธรรมชาติมาเป็นสื่อแสดงความรู้สึกนึกคิดของตน บางครั้งนำเอาลักษณะเด่น ๆ ของธรรมชาติมาประกอบกัน

^{๗๗} พิระพงษ์ กุลพิศาล, “พลังสร้างสรรค์กับการศึกษาศิลปะ”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.google.com/search> [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕].

จัดเป็นเรื่องราวขึ้นใหม่ เป็นการสะท้อนความรู้สึกภายในของศิลปิน โดยอาศัยรูปแบบทางธรรมชาติ เป็นสะพานมายังผู้ดู ศิลปินต้องแสวงหาข้อมูลที่มีอยู่ในธรรมชาติ แล้วตัดทอนเอาแต่ลักษณะเด่น ๆ ของรูปแบบในธรรมชาติมาผูกเป็นเรื่องราวใหม่ โดยมีการจัดวางตำแหน่งข้อมูล ซึ่งเรียกว่าการจัดองค์ประกอบ (Composition) การดูงานศิลปะก็งานนามธรรม ผู้ดูต้องสร้างจินตนาการขึ้นมาโดยอาศัยข้อมูล คือ รูปแบบที่ปรากฏในผลงานส่วนจินตนาการจะตรงกับจุดประสงค์ของผู้สร้างหรือไม่นั้น ไม่ใช่สิ่งสำคัญ เพราะงานศิลปะให้อิสระในความคิดแก่ผู้ดู สุนทรียรสที่ผู้ดูจำได้คือ จินตนาการของตนเอง โดยอาศัยศิลปกรรมเป็นแรงผลักดัน และอาศัยข้อมูลอื่น เช่น การตั้งชื่อภาพ ซึ่งเป็นการสรุปครอบคลุมเรื่องราวทั้งหมดภายในชื่อนั้น การอธิบายเป็นข้อความ เทคนิคกรรมวิธีในการสร้าง เป็นส่วนของการทำความเข้าใจในตัวของผู้สร้างงานศิลปกรรม

๓) รูปแบบนามธรรม (Abstract)

เป็นการถ่ายทอดที่ผู้สร้างงานศิลปกรรมไม่คำนึงถึงรูปแบบหรือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ แต่จะคำนึงถึงรูปแบบอันเป็นลักษณะที่ตนจะต้องแก้ปัญหา ให้สามารถนำมาใช้เป็นสื่อถ่ายทอดความรู้สึกของตนเองไปยังผู้ดู โดยมีกฎเกณฑ์ทางศิลปะเป็นแนวประกอบในการสร้างงาน (ทัศนธาตุ ได้แก่ เส้น สี พื้นผิว รูปทรง น้ำหนัก) ความชำนาญในการถ่ายทอด ความสามารถในการใช้สื่อวัสดุ ทักษะและความชำนาญในด้านเทคนิควิธีการ สื่อที่ใช้เป็นตัวกลางการถ่ายทอดความรู้สึกภายในไม่มีการจำกัด จึงมีอิสระในการค้นหาวัสดุ อุปกรณ์ประเภทต่าง ๆ มาดัดแปลงประยุกต์ ประกอบรวมกันออกมาเป็นผลงาน การดูศิลปกรรมลักษณะนามธรรม ถ้าผู้ดูตั้งใจดูให้รู้ว่าเป็นรูปร่างหรือรูปทรงอะไรที่เคยเห็นจากธรรมชาติจะกล่าวว่าดูไม่รู้เรื่อง เนื่องจากไม่สามารถใช้พื้นฐานประสบการณ์เดิมที่เคยพบเห็นธรรมชาติเข้ามาตีความได้^{๗๘}

๒.๓.๕ กระบวนการ/ วิธีการ

การสร้างสรรค์งานศิลปะมีกระบวนการหรือขั้นตอนตามลำดับ ส่วนใหญ่ศิลปินจะเริ่มจากกระบวนการคิดและปฏิบัติตามขั้นตอน^{๗๙} ดังนี้

๑) วางกรอบแนวทางจากความคิดรวบยอดในการสร้างสรรค์จากสิ่งที่ประทับใจ แรงบันดาลใจ จากเนื้อหาดังกล่าวข้างต้น เพียง ๑ ประเด็น (จากแหล่งที่มาของความคิดสร้างสรรค์)

๒) ศึกษา ค้นคว้า ทำวิจัย หรือจากผลงานของศิลปินที่สร้างสรรค์ผลงานศิลปะเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ โดยเฉพาะ

๓) พยายามสรุปประเด็นทำงานออกมาเป็นลักษณะตัวเอง โดยการทดลองเทคนิคที่จะใช้ในการสร้างสรรค์โดย ทำซ้ำ เปลี่ยนแปลงรูปแบบ อาจนำกล้องดิจิทัล คอมพิวเตอร์ มาช่วยใน

^{๗๘} ประเสริฐ ศีลรัตน์, **จิตรกรรม**, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๒๕ – ๓๓.

^{๗๙} คณศ ศิลลัตย์, การสร้างสรรค์งานศิลปะ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://arit.rmutsv.ac.th>. [๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๕].

การสะเกต (Sketch) จนได้ผลเป็นที่พอใจ แล้วนำไปเป็นกลวิธี ที่พึงพอใจที่สุดไปใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะชิ้นนั้น ๆ

๔) คัดเลือกและสร้างสรรค์ผลงานที่มีลักษณะ เฉพาะตน ตามจุดประสงค์ที่วางไว้ เช่น ชุด (Series) ละ ๑๐ ชิ้น ๒๐ ชิ้น

๕) เริ่มโครงการใหม่ โดยนำวิธีการสร้างสรรค์จากข้อ ๑-๔ มาปฏิบัติและต้องสำนึกอยู่เสมอว่า ผลงานที่เกิดจากกระบวนการสร้างสรรค์นั้น จะต้องเปลี่ยนแปลงและพัฒนารูปแบบที่นำไปสู่สิ่งแปลกใหม่อยู่เสมอ

๖) การพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์จะเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอก็ต่อเมื่อศิลปินเปิดใจกว้างโดยยอมรับให้อิทธิพลของสิ่งเร้าจากบริบทต่าง ๆ ตลอดจนรูปแบบของศิลปินท่านอื่น ๆ เข้ามามีบทบาทร่วมในการแสดงออกทั้งทางด้านความคิดและแรงบันดาลใจ เพื่อให้เกิดผลในด้านพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ สิ่งสำคัญที่สุด คือ การสร้างสรรค์ผลงานแต่ละครั้งจะต้องมีสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นจากความต้องการภายในจิตใจของศิลปินเอง

๒.๓.๖ การประยุกต์ใช้

ในปัจจุบันการสร้างสรรค์ศิลปะถูกนำไปประยุกต์ใช้ในศาสตร์ต่าง ๆ ในที่นี้จะอธิบายถึงการนำศิลปะไปประยุกต์ใช้ในการบำบัด หรือรักษาอาการเจ็บป่วยของผู้คน หรือใช้ในการกระตุ้นให้เกิดพัฒนาการที่ดีขึ้น เป็นต้น เรียกกระบวนการดังกล่าวว่า ศิลปะบำบัด

จากการทบทวนวรรณกรรมมีผู้ให้ความหมายของศิลปะบำบัดไว้ดังนี้ สมาคมศิลปะบำบัดแห่งสหรัฐอเมริกา^{๘๐} ให้ความหมายของคำว่าศิลปะบำบัด คือ การใช้ศิลปะในการช่วยเหลือผู้ป่วยหรือผู้รับบริการ โดยใช้ประโยชน์จากกระบวนการและผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองจากผู้ป่วยหรือผู้รับบริการ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการความสามารถ บุคลิกภาพ ความสนใจ ความกังวล และความขัดแย้งในตนเองได้

ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เสหา^{๘๑} ให้ความหมายศิลปะบำบัด คือการบำบัดรักษาทางจิตเวช รูปแบบหนึ่ง ที่ประยุกต์ใช้กิจกรรมทางศิลปะเพื่อค้นหาข้อบกพร่อง ความผิดปกติบางประการของกระบวนการทางจิตใจ โดยให้ความรู้เกี่ยวกับการประเมินทางจิตวิทยา เพื่อเปิดประตูเข้าสู่จิตใจในระดับจิตไร้สำนึก และเลือกให้กิจกรรมทางศิลปะที่เหมาะสมช่วยในการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพให้ดีขึ้น

^{๘๐} American Art Therapy Association. (2013). **A guide to conducting art therapy research**, mundelein IL: American art therapy association. Retrieved from <http://www.arttherapy.org>. [7/9/2565]

^{๘๑} ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เสหา. ศิลปะบำบัด ศาสตร์และศิลป์แห่งการบำบัด. (กรุงเทพฯ: ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๐), หน้า ๓๒.

Edith^{๘๒} ให้ความหมายว่า ศิลปะบำบัด คือการใช้ศิลปะเป็นสื่อสะท้อนถึงความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ตลอดจนพื้นฐานทางวัฒนธรรมและจิตใจของผู้ที่รังสรรค์ศิลปะชิ้นนั้นขึ้นมา ดังนั้น ในทางการแพทย์ โดยเฉพาะด้านจิตวิทยาและจิตเวช จึงได้นำศิลปะมาเป็นเครื่องมือในการตรวจ วินิจฉัยผู้ที่มีปัญหาทางด้านจิตใจ

Cathy Malchiodi^{๘๓} กล่าวว่า ศิลปะบำบัดเป็นการใช้ภาพแทนภาษา เช่น สี รูปร่าง เส้น และรูปภาพ ซึ่งจะสื่อสารกับเราในแบบที่ถ้อยคำไม่อาจบอกได้ เป็นตัวช่วยในการเป็นภาษาที่ไม่ใช่คำพูดของศิลปะสำหรับการเติบโต การหยั่งรู้ และการปรับเปลี่ยนของบุคคล โดยเชื่อมโยงระหว่างส่วนลึกภายในของเรา เช่น ความคิด ความรู้สึก และการรับรู้ กับความเป็นจริงด้านนอกและประสบการณ์ชีวิต

ด้วยเหตุนี้ ศิลปะบำบัด คือการบำบัดรักษาทางจิตเวชรูปแบบหนึ่งที่ประยุกต์ กิจกรรมทางศิลปะมาใช้ เพื่อค้นหาความบกพร่องผิดปกติบางประการของกระบวนการทางจิตเจ้านั้นเอง ดังความเห็นของ Florence Nightingale ในบันทึกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ ว่า ดอกไม้สีสันสดใส และศิลปะอันงดงามจะช่วยฟื้นฟูคนไข้ให้หายเร็วขึ้น

ศิลปะบำบัดมีรากฐานมาจากแนวคิดดั้งเดิม ๒ แนวคิดหลัก คือ แนวคิด “Art as therapy” ของ Edith Kramer ที่เชื่อว่าศิลปะเป็นการบำบัดในตัวเอง และแนวคิด “Art therapy” ของแพทย์หญิง Margaret Naumburg ที่ศิลปะเป็นเครื่องมือในการทำจิตบำบัด ปัจจุบัน ทั้ง ๒ แนวคิดนี้ ก็ได้ถูกนำมาผสมผสานกันอย่างลงตัวพอสมควร^{๘๔} ด้วยเหตุนี้ ศิลปะบำบัดจึงสามารถส่งเสริมให้ผู้ที่มีปัญหาสุขภาพจิตและคนทั่วไปที่ต้องการค้นหาตนเอง หรือเพิ่มเสริมพลังทางจิตใจได้ตามแนวคิดทั้ง ๒ นี้ ทำให้เชื่อได้ว่าการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้อันเป็นงานศิลปะแห่งศรัทธา ที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน ย่อมสามารถบำบัดจิตใจ หรือสร้างกำลังใจ หรือฟื้นฟูจิตใจของคนในชุมชนได้อย่างแน่นอน

ทั้งนี้รูปแบบของศิลปะบำบัดประกอบด้วยรูปแบบกิจกรรมทางศิลปะที่มีความหลากหลาย ซึ่งได้ครอบคลุมถึงดังนี้^{๘๕} ๑) ทัศนศิลป์ (Visual) ได้แก่ การวาด ระบายสี การปั้น การแกะสลัก การถัก การทอ การประดิษฐ์ ฯลฯ ๒) ดนตรี (Music) ได้แก่ การเล่นดนตรี ร้องเพลง และกิจกรรมทางดนตรี ๓) การแสดง (Drama) ได้แก่ การแสดง การละคร และการเคลื่อนไหวร่างกาย ๔) วรรณกรรม (Literature) ได้แก่ บทกวี นิยาย เรื่องสั้น ฯลฯ

^{๘๒} เลิศศิริ บวรกิตติ. ศิลปะเพื่อการบำบัด โดย อธิศ เครเมอร์. (กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯเวชสาร, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑.

^{๘๓} Cathy A. Malchiodi. *Handbook of art therapy*. 2nd ed. New York: Guilford, 2012.

^{๘๔} ชลิตา รัชตะพงศ์ธร. “สีและปัจจัยเกี่ยวเนื่องในศิลปะบำบัดที่มีอิทธิพลต่อการลดภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบนิเทศศิลป์*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๘๕} ทวีศักดิ์ สิริรัตนธาดา. ศิลปะบำบัด ศาสตร์และศิลป์ แห่งการบำบัด, หน้า ๓๑.

ขั้นตอนหลักในการทำศิลปะบำบัดแบ่งได้หลายกลุ่ม โดยทวิศักดิ์ สิริรัตน์เรขา^{๔๖} ได้รวบรวมสรุปไว้ ๔ ขั้นตอน คือ

๑) สร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้บำบัดกับผู้รับการบำบัด ซึ่งรวมถึงการประเมินสภาพปัญหา และวางแผนการบำบัดรักษาด้วย

๒) การค้นหาปัญหา เป็นขั้นของการสำรวจ ค้นหา วิเคราะห์ ปมปัญหาความขัดแย้ง ภาพในส่วนลึกของจิตใจ

๓) การทบทวนประสบการณ์ เป็นขั้นการบำบัดโดยดึงประสบการณ์แห่งปัญหาขึ้นมาจัดเรียง ปรับเปลี่ยน แก้ไขใหม่ในมุมมองและสถานะใหม่

๔) การเสริมสร้างพลังใจ โดยเสริมสร้างความภาคภูมิใจในตนเองและให้โอกาสแห่งการเปลี่ยนแปลง

ด้วยเหตุนี้ เทคนิคสำคัญของการบำบัด คือ การสนับสนุนเสริมสร้างกำลังใจ และการตีความหมายที่ซ่อนเร้นภายในจิตใจ

ศิลปะบำบัดจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการแพทย์เสริม และทางเลือก (Complementary and alternative medicine) ที่เน้นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม นำมาเสริมในการดูแลรักษาแนวทางหลักให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการประสานงานกันเป็นทีมระหว่างนักศิลปะบำบัด แพทย์ที่ดูแลรักษาผู้ป่วย ไม่ใช่รูปแบบการบำบัดรักษาที่สามารถแยกเป็นอิสระได้ ต้องทำไปควบคู่กัน ในปัจจุบันศิลปะบำบัดเริ่มมีการขยายตัวเป็นทางเลือกใหม่ในการบำบัดรักษา และได้รับความสนใจมากขึ้นในสังคมไทย มีนักวิชาการ นักบำบัด ที่ไปฝึกอบรมหลักสูตรศิลปะบำบัด ในต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น มีการนำมาประยุกต์ใช้ในกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายขึ้น^{๔๗}

๒.๔ แนวคิดอานิสงส์

อานิสงส์เป็นแนวคิดหนึ่งของพระพุทธศาสนา ที่มีความสำคัญในการทำให้เกิดการสร้างสรรคงานพุทธศิลปกรรมต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันของพุทธศาสนิกชน เช่นเดียวกับการงานวิจัยชิ้นนี้ ที่แนวคิดอานิสงส์จะนำผู้คนให้มาร่วมกันสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

๒.๔.๑ ที่มาของแนวคิด

แนวคิดอานิสงส์เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ปรากฏแนวคิดอานิสงส์ในพระไตรปิฎกทั้งในพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า .๕๖-๕๙.

^{๔๗} ทวิศักดิ์ สิริรัตน์เรขา และสมจิตร ไกรศรี, โปรแกรมศิลปกรรมบำบัด สถาบันราชานุกูล, (กรุงเทพฯ: ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๑), หน้า ๔๖.

พระมหาสุทิตย อาภากรโ (อบอูน) ที่ศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนาสรุปผลเรื่องอานิสงส์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกไว้ดังนี้

อานิสงส์ในพระวินัยปิฎก มุ่งเน้นคุณประโยชน์และผลแห่งการปฏิบัติตามพระวินัย เช่น การรักษาศีล การรักษาอาจาระแห่งพระวินัย การทำสังฆกรรม การทำกิจวัตรของบุคคล เป็นต้น โดยแสดงให้เห็นว่าถ้าบุคคลใดได้รักษาวินัยหรือได้ปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับวินัย บุคคลนั้นพึงได้รับอานิสงส์ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติในกิจวัตรนั้น

อานิสงส์ในพระสุตตันตปิฎก มุ่งเน้นการประกอบกุศลตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิปัญญา และการเจริญกุศลตามหลักกุศลกรรมบถ ๑๐ ที่ให้ความสำคัญกับการประพฤติปฏิบัติทางกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรมในฝ่ายดี ในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต คัมภีร์อุปทาน และวิมานวัตถุนั้น ได้แสดงอานิสงส์ต่าง ๆ อย่างมากมาย ซึ่งมีผลต่อการรณาคัมภีร์อานิสงส์ของล้านนาในสมัยต่อมา

อย่างไรก็ตามในพระอภิธรรมปิฎกไม่มีการกล่าวถึงเรื่องอานิสงส์ตรง ๆ แต่มีการอธิบายถึงสถานะของจิตที่เป็นกุศลอันนำไปสู่การประกอบคุณงามความดี โดยเฉพาะในธัมมสังคณี มีการกล่าวถึงเรื่องธรรมที่เป็นกุศล (ฝ่ายดี) ธรรมที่เป็นอกุศล (ฝ่ายชั่ว) และธรรมที่เป็นกลาง ๆ ไม่ได้ไม่ชั่ว อานิสงส์ในพระอภิธรรมปิฎก เป็นกุศลจิตอันเป็นที่มาและแรงผลักดันให้มนุษย์ประกอบกุศลกรรมทั้งปวง^{๘๘}

ตัวอย่างอานิสงส์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

อานิสงส์ในการเรียนพระวินัยมี ๕ ประการ^{๘๙} คือ ๑) คัมภีร์ครองรักษาองรักษาศีลของตน ๒) ผู้ที่ถูกความรังเกียจครอบงาย่อมหวนระลึกได้ ๓) กล่าวพูดในท่ามกลางสงฆ์ ๔) ต่อด้วยดีซึ่งฆ่าศึกโดยสธรรม ๕) เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

อานิสงส์ของการรักษาศีล ๕ ประการ คือ ๑) ได้โภครัยพีใหญ่หลวงซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ ๒) กิตติศัพท์อันดีงามย่อมกระฉ่อนไป ๓) เป็นผู้แก่กล้ากล้า ไม่เก้อเขิน ๔) ไม่หลงลืมสติตาย ๕) ไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๙๐}

^{๘๘} พระมหาสุทิตย อาภากรโ (อบอูน), “การศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๖๓-๑๘๔.

^{๘๙} วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๒๓/๖๐๐.

^{๙๐} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๘๔/๙๙.

อานิสงส์การกวาดลานวัด ลานเจดีย์ มี ๕ ประการ คือ ๑) จิตของตนเลื่อมใส ๒) จิตของผู้อื่นเลื่อมใส ๓) เทวดาชื่นชม ๔) สัมผัสความเป็นไปเพื่อให้เกิดความเลื่อมใส ๕) หลังตายไปแล้ว ย่อมไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๙๑}

อานิสงส์ของการให้ทานในทานานิสังสสูตร โดยแสดงผลแห่งการให้ทานที่เป็นปัจจุบันและอนาคตว่า ๑) เป็นที่รักของคนหมู่มาก ๒) ย่อมคบหาผู้ให้ทาน ๓) กิตติศัพท์งามย่อมขจรไป ๔) ย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์ ๕) หลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๙๒}

อานิสงส์แห่งการประพาดิพรหมจรรย์ ประกอบด้วย การมีสิกขา การมีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่น มีสติเป็นอธิปไตย^{๙๓}

อานิสงส์ของการมีเมตตาเจโตวิมุตติ จะได้อานิสงส์ ๑๑ ประการ คือ ๑) กลับเป็นสุข ๒) ตื่นเป็นสุข ๓) ไม่ฝันลามก ๔) เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย ๕) เป็นที่รักของอมนุษย์ทั้งหลาย ๖) เทวดาทั้งหลายรักษา ๗) ไฟ ยาพิษ หรือศาสตราภยันตรายมิได้ ๘) จิตตั้งมั่นได้เร็ว ๙) สนิหাসดใส ๑๐) ไม่หลงลืมสติตาย ๑๑) เมื่อไม่แทงตลอดคุณอันยิ่ง ย่อมเป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก^{๙๔}

ทั้งนี้พบว่า รูปแบบการกล่าวถึงอานิสงส์ในพระไตรปิฎกมีลักษณะสำคัญดังนี้^{๙๕}

๑) มีการเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างอานิสงส์กับวิบาก ดังเช่น การแสดงคุณ (อานิสงส์) และโทษของการรักษาศีล

๒) มีการพรรณนาคุณค่าแห่งธรรมและการปฏิบัติในธรรมฝ่ายดี ดังเช่น การพรรณนาเรื่องอานิสงส์แห่งการเดินจงกรม การเจริญสติปัฏฐาน อานิสงส์แห่งเจโตเมตตาวิมุตติ เป็นต้น

๓) มีการอธิบายตามลำดับความยาก-ง่าย เช่น การแสดงอานิสงส์ในอนุปปกัปปิกถาและการแสดงอานิสงส์ของการเรียนพระวินัย เป็นต้น

๔) มีการแสดงในลักษณะการถามตอบโดยมุ่งประโยชน์เป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน เช่น การแสดงอานิสงส์ของการบัญญัติพระวินัย เพื่อความผาสุกของหมู่คณะ เป็นต้น

๕) มีการแสดงเพื่อให้บุคคลมีจิตใจร่าเริงแจ่มชื่นเบิกบาน เช่น การแสดงอานิสงส์ของการถวายทานโดยการพรรณนาผลที่บุคคลจะพึงได้รับ ซึ่งจะทำให้ผู้ถวายทานมีจิตใจแจ่มชื่นเบิกบาน ซึ่งคล้ายกับหลักสมปหงสนา การปลอบปลอบใจให้สดชื่น

ภายหลังอิทธิพลมาจากพระสูตรต้นตปิฎกได้ทำให้เกิดมีการแต่งคัมภีร์อานิสงส์แยกออกมาโดยเฉพาะ เช่น ทสวตถุทานกถา ว่าด้วยอานิสงส์และอุทาหรณ์แห่งทานวัตถุ ๑๐ มีการให้ข่าว

^{๙๑} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๕/๔๖๖.

^{๙๒} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๕/๕๖.

^{๙๓} อจ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๔๕/๓๖๔.

^{๙๔} อจ. เอกาทสก. (ไทย) ๒๔/๑๕/๔๒๕-๔๒๖.

^{๙๕} พระมหาสุทิตย อาภากรโ (อบอูน), “การศึกษาของคัมภีร์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา”, หน้า ๑๘๖-๑๙๐.

น้ำ วัสดุสิ่งของ เป็นต้น วตถทหานานิสังกถา ว่าด้วยอานิสงส์ของการถวายผ้า เตะปกฺกานิสังกถาว่าด้วยอานิสงส์การสร้างพระไตรปิฎก อตฺตพภาคพุทฺธปาณูทธานิว่าด้วยอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูป เป็นต้น^{๙๖} ซึ่งสามารถแบ่งช่วงเวลาของการแต่งคัมภีร์อานิสงส์ได้ ๒ สมัย คือ ๑) สมัยอรรถกถา ได้แก่ คัมภีร์มิลินทปัญหาและคัมภีร์วิสุทธิมรรคปกรณหรือวิสุทธิมรรคอรรถกถา ๒) สมัยราชวงศ์มังรายของล้านนา ประกอบด้วยมังคลัตถทีปนี ปัญญาสชาดก และคัมภีร์สารัตถสังคหะ เป็นต้น^{๙๗}

ตัวอย่างอานิสงส์ที่ปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ

ในคัมภีร์มิลินทปัญหาพบเรื่องอานิสงส์ในหลายวรรค เช่น ปรรณภเมณฑกปัญหา จตุตถวรรค ข้อที่ ๖ กล่าวถึงอานิสงส์ของการถวายวิหารแต่พระภิกษุสงฆ์ที่เป็นพระพหูสูตทรงพระไตรปิฎกกว่า ๑) อาจสำเร็จพระนิพพาน พ้นจากชาติทุกข์ขรา ทุกข์พยาธิ ทุกข์และมรณทุกข์ ๒) เพื่อเป็นที่พบปะพระภิกษุสงฆ์ของมหาชน เพราะเมื่อได้สร้างวิหารถวายแล้ว พระภิกษุผู้เที่ยวจาริกสั่งจรรอยู่ในป่าย่อมได้พักอาศัยเป็นครั้งคราว และมหาชนก็มีโอกาสได้ทำบุญกุศล เป็นต้น^{๙๘}

อานิสงส์ที่ปรากฏในวิสุทธิมรรค มีเนื้อหาตรงกับที่พระพุทฺธองค์ตรัสไว้ในพระไตรปิฎก โดยพระพุทฺธโฆษาจารย์ผู้ประพันธ์จะนำมากล่าวไว้เป็นส่วนประกอบของแต่ละหมวดในลักษณะของการตั้งคำถาม เช่น อะไรเป็นศีล ที่เรียกว่าศีล เพราะอรรถว่าอะไร อะไรเป็นลักษณะ เป็นรส เป็นปัจจุปัญฐาน เป็นปทัฏฐานของศีล ศีลมีอานิสงส์อย่างไร ศีลมีก้อย่าง อะไรเป็นความเศร้าหมอง และอะไรเป็นความผ่องแผ้วของศีล เป็นต้น มีลักษณะเดียวกับการตั้งคำถามเกี่ยวกับสมาธิและปัญญา^{๙๙}

อานิสงส์ที่ปรากฏในมังคลัตถทีปนี เป็นการกล่าวถึงผลของการบูชาและการปฏิบัติตามธรรม ว่ามีอานิสงส์ให้ผู้ปฏิบัติได้รับความสุข ความเจริญ เช่น มงคลข้อที่ ๑ และ ๒ อเสวนา จ พาลานุปตฺติตานญจ เสวนา กล่าวถึงการไม่คบคนพาล คบแต่บัณฑิต ย่อมมีอานิสงส์ดังนี้ ๑) จะเป็นผู้พ้นจากทุกข์ในอบาย ๒) จะเป็นผู้แก้หลักในท่ามกลางบริษัท ๓) ไม่มีความโศกเศร้า เตือนเนื้อร้อนใจในโลกนี้และโลกหน้า ส่วนโทษของการคบคนพาลก็ตรงกันข้ามกับอานิสงส์การคบบัณฑิต^{๑๐๐}

^{๙๖} นิยะดา เหล่าสุนทร, ปัญญาสชาดก ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ ภาควิชาวรรณคดี, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๗.

^{๙๗} พระมหาสุทิตย อาภากร (อบอู่), “การศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา”, หน้า ๑๙๑-๑๙๕.

^{๙๘} พระติปิฎกจุฬากัญ, มิลินทปัญหา, ฉบับแปลชำระของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๑๒.

^{๙๙} มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๒ ตอน ๑, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒-๑๐.

^{๑๐๐} พระสิริมงคลาจารย์, คัมภีร์มงคลทีปนีแปล, เรียบเรียงโดย พระครูสิริปัญญาโมณี (อ่อน), (พระนคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๐๖), ๓-๒๐.

อานิสงส์ที่ปรากฏในปัญญาสชาดก^{๑๐๑} เช่น

- ๑) ชาดกที่แสดงอานิสงส์ของการถวายภัตตาหาร ได้แก่ สิริธราชาดก
- ๒) ชาดกที่แสดงอานิสงส์ของการบูชาพระพุทธรูป และการปฏิสังขรณ์พระพุทธรูป ได้แก่ วิริยบัณฑิต วัณฐกัณฐิราชาดก เทวรุกขกุมารชาดก จันทเสนชาดก เป็นต้น
- ๓) ชาดกที่แสดงอานิสงส์การจารพระไตรปิฎก ได้แก่ โบราณกบิลราชชาดก
- ๔) ชาดกที่แสดงอานิสงส์ของการถวายผ้า ได้แก่ จาคทานชาดก นรชิวกรินทานชาดก (ลำดับที่ ๓๗) อติเทวราชชาดก เป็นต้น
- ๕) ชาดกที่แสดงอานิสงส์ของการสร้างศาลา ได้แก่ ธรรมราชชาดก
- ๖) ชาดกที่แสดงอานิสงส์ของการสงฆ์ ได้แก่ บุณยชาดก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงอานิสงส์ที่เกิดจากการสละอวัยวะร่างกายเป็นทาน อันถือว่าเป็นอัมมติกทาน ได้แก่ สิริจุฑามณีชาดก เป็นต้น

ภายหลังเรื่องอานิสงส์ที่ปรากฏในปัญญาสชาดกนั้น ได้ให้อธิพลต่อคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาในยุคต่อมา เช่น คัมภีร์อานิสงส์สร้างธรรม อานิสงส์สร้างพระพุทธรูป อานิสงส์สร้างศาลา เป็นต้น

คัมภีร์สารสังคหะ^{๑๐๒} แบ่งเนื้อหาออกเป็นตอน ๆ เรียกมาติกา มีทั้งหมด ๔๐ หัวข้อ โดยมีตอน ที่ว่าด้วยเรื่องอานิสงส์ เช่น หัวข้อที่ ๖ สัมมชานนีสังสกา กล่าวถึงอานิสงส์ของการกวาดวัด หัวข้อที่ ๗ ธัมมจณรียกา กล่าวถึงอานิสงส์แห่งการฟังธรรม หัวข้อที่ ๑๒ สรณปเภทกา ว่าด้วยอานิสงส์ของโลกียสรณคมน์และโลกุตสรณคมน์ หัวข้อที่ ๑๓ สีสปเภทกา ว่าด้วยเรื่องอานิสงส์ศีล หัวข้อที่ ๒๔ ว่าด้วยทานาทีปญญกัมมกา อานิสงส์แห่งข้าวยาคุ อานิสงส์แห่งจีวรทาน ความแตกต่างของอานิสงส์แห่งการทำงานเฉพาะบุคคลต่าง ๆ หัวข้อที่ ๓๘ ปกิณณกกาว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ด กล่าวถึงอานิสงส์ของการสีฟัน การตั้งอยู่ในอิริยาสนขันธ์ การจงกรม เป็นต้น

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถสรุปที่มาของแนวคิดอานิสงส์ ว่าเป็นแนวคิดในพระพุทธศาสนา ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ซึ่งต่อมาได้อธิพลต่อคัมภีร์อานิสงส์ในสมัยหลัง แบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่ คัมภีร์ที่มีเนื้อหาเน้นผลอานิสงส์ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติตามหลักธรรม ข้อปฏิบัติที่อำนวยการอานิสงส์ทั้งที่เป็นโลกียะและโลกุตระ เป็นต้น คัมภีร์อานิสงส์ที่พรรณนาอานิสงส์ของการทำกรรมดีโดยมีการยกเรื่องราวมาประกอบ เป็นเรื่องราวของมนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ และเป็น

^{๑๐๑} กรมศิลปากร, **เขียนใหม่ปัญญาสชาดก**, (กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๑).

^{๑๐๒} พระนันทาจารย์, **พระสารสังคหะ**, (พระนคร: ดำรงธรรม, ๒๓๙๓).

ปัจจัยให้เกิดต่อโลกุตรสมบัติต่อไป มีคัมภีร์อปทาน วิมานวัตถุชาดก เป็นต้นแบบ สำหรับคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาปรากฏแนวคิดทั้งสองประการ อธิบายเรื่องอานิสงส์โดยเฉพาะ^{๑๐๓}

๒.๔.๒ ความหมาย

อานิสงส์ หมายถึง ผลแห่งกุศลกรรม ผลบุญ ประโยชน์^{๑๐๔} ถ้าผลที่ชั่วจะใช้คำว่าวิบาก^{๑๐๕} ปรากฏในอนุพุทฺธิกาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงมาครั้งแก่บุคคลผู้เริ่มต้นเข้าสู่พระศาสนา ทรงแสดงอานิสงส์แห่งการออกบวชและแสดงวิบากของกามคุณควบคู่กัน ดังที่ทรงประกาศทานกถาสีลกถา สัคคกถา โทษความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอานิสงส์ในการออกจากกาม (เนกขัมมาสังกถา) กับยสกุสุมสูตรก่อนออกบวช และเมื่อทราบว่ายสกุสุมธรรมมีจิตปราศจากนิวรณ์ เบิกบาน ผ่องใสแล้ว จึงประกาศสามกัณฑ์ศีลธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค^{๑๐๖} อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ความหมายอานิสงส์ในพระไตรปิฎก พบว่าหมายถึงผลที่ได้รับจากการกระทำกุศล เป็นคุณค่าที่ควรสรรเสริญ ทั้งยังกรอบการปฏิบัติที่พึงประสงค์ และเครื่องเตือนสติให้ทำดี^{๑๐๗}

ทั้งนี้การให้ความหมายอานิสงส์ที่ปรากฏในปัจจุบัน เป็นไปตามความหมายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อาทิ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้ความหมายอานิสงส์ว่า ผลแห่งความดี ผลแห่งกุศล และประโยชน์ ผลดี ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติในธรรมฝ่ายดี^{๑๐๘}

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า อานิสงส์ แปลว่า ผลแห่งกุศลกรรม ผลบุญ ประโยชน์ เช่น อานิสงส์กฐิน^{๑๐๙}

พทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับมหาวิทยาลัย ให้ความหมายว่า คุณอันไหลออกยิ่ง คุณเป็นที่ไหลมาเป็นนิത്യแห่งผล^{๑๑๐}

^{๑๐๓} พระมหาสิงห์คำ รักษาปา, “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อานิสงส์ล้านนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), หน้า ๗๕-๗๘.

^{๑๐๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๑๔๐๕

^{๑๐๕} อติศักดิ์ ละครเขต, “การศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์การบูชาในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วารสารธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๗ เล่ม ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐), หน้า ๑๔๗-๑๕๖.

^{๑๐๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๖/๓๒.

^{๑๐๗} พระมหาสุทิตย อาภากร (อบอูน), “การศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา”, หน้า ๑๘๔-๑๘๕.

^{๑๐๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรม ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔๗.

^{๑๐๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๑๔๐๕.

^{๑๑๐} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๖๒.

พจนานุกรมบาลี-ไทย ฉบับ ป. หลงสมบุญณ์ อธิบายว่า หมายถึงผลอันน่าชื่นใจจากการทำความดี มี อา นิ บทหน้า สัส ธาตุ^{๑๑๑}

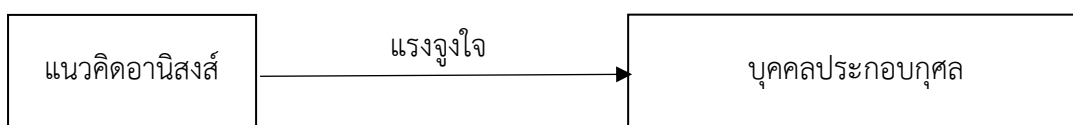
ด้วยเหตุนี้ อานิสงส์จึงหมายถึงผลที่ได้รับจากการประกอบกุศลกรรม แต่หากเป็นการประกอบกุศลกรรม ผลที่ได้รับจะเรียกว่า วิบาก ผลแห่งกุศลหรืออานิสงส์นั้นแสดงผลทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า เช่นเดียวกับผลแห่งอกุศลหรือวิบาก

๒.๔.๓ หลักการสำคัญ

หลักการสำคัญของอานิสงส์ในพระไตรปิฎก เพื่อใช้เป็นปฐมเหตุจูงใจให้บุคคลที่ต้องการเข้าถึงธรรม มีจิตผ่องใส เบิกบาน ด้วยการคิดถึงประโยชน์หรือผลที่จะได้รับจากการประกอบกุศลนั้น ๆ โดยจิตใจเบิกบาน เป็นจิตใจที่พร้อมจะรับฟังธรรมในลำดับต่อไป เช่นเดียวกับในกรณีของพระอุบาลี ที่พระองค์ทรงประกาศคุณของพระวินัย ตรัสสรรเสริญการเรียนพระวินัย และพรรณนาคุณพระอุบาลีให้ภิกษุทั้งหลายฟัง ทำให้ภิกษุทั้งหลายต้องการเรียนพระวินัยในสำนักพระอุบาลี^{๑๑๒}

แม้ภายหลังจุดประสงค์ของการประกอบกุศลจะเปลี่ยนจากการเข้าถึงธรรม เป็นการประกอบกุศลเพื่ออุทิศให้บรรพชนที่ล่วงลับไปแล้ว หรือเพื่อส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามในแต่ละท้องถิ่นก็ตาม แต่หลักการสำคัญของแนวคิดอานิสงส์ยังคงเช่นเดิม คือ การแสดงผลหรือประโยชน์ที่จะได้รับจากการประกอบกุศลกรรม ซึ่งจะถูกใช้เป็นแรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจให้บุคคลนั้น ๆ กระทำความดี เพื่อไปสู่จุดหมายตามผลของอานิสงส์ต่าง ๆ

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า หลักการสำคัญของอานิสงส์ คือ แนวคิดทางพระพุทธศาสนา ที่แสดงผลจากการทำดีอันจะได้รับทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นการโน้มน้าวจิตใจของบุคคลให้ทำดี

๒.๔.๔ ประเภท/ องค์ประกอบ

การแจกแจงประเภทของคัมภีร์อานิสงส์ตามแหล่งที่มาของข้อมูล สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑) อานิสงส์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบทั้งในพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก

^{๑๑๑} ประยุทธ์ หลงสมบุญณ์, พจนานุกรมบาลี-ไทย, (กรุงเทพฯ: ศรุสภา, ๒๕๒๐), หน้า

^{๑๑๒} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๓๘/๕๔๘

๒) อานิสงส์ที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา ได้แก่ คัมภีร์มิลินทปัญหา คัมภีร์วิสุทธิมรรค ปกรณ์ หรือวิสุทธิมรรคอรรถกถา มังคลัตถทีปนี ปัญญาสาตก และคัมภีร์สารัตถสังคหะ เป็นต้น

องค์ประกอบของอานิสงส์^{๑๑๓} ประกอบด้วย

๑) ผลประโยชน์ที่ได้รับ ได้แก่ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำในธรรมฝ่ายดีหรือตามหลักตามหลักบุญกิริยาวัตถุไตรสิกขา และกุศลกรรมบถ

๒) ผลที่คาดหวัง ได้แก่ ผลที่จะพึงเกิดขึ้นจากการที่ได้ปฏิบัติในธรรมฝ่ายกุศลเหล่านั้น

๓) การกระทำในฝ่ายดี ได้แก่ อานิสงส์จะปรากฏขึ้นในเมื่อบุคคลนั้นปฏิบัติในธรรมฝ่ายกุศล แต่ถ้าเป็นผลจากธรรมฝ่ายอกุศลใช้คำว่า วิบาก

๔) การให้ผลทั้งที่เป็นปัจจุบันและอนาคต (ทิฐุธรรมิกัตถประโยชน์และสัมปรายิกัตถประโยชน์) อานิสงส์ถือว่าเป็นผลที่มาจากบุญกุศล หรือหมายถึง คุณเป็นที่ไหลมาเป็นนิตยแห่งผลโดยไม่จำกัดสถานที่ และกาลเวลา

๕) ความสัมพันธ์เชิงเงื่อนไขของเหตุปัจจัย ได้แก่ อานิสงส์จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีเหตุปัจจัยจากการปฏิบัติ หรือได้ทำการสิ่งที่เป็นกุศลแล้ว

๒.๔.๕ กระบวนการ/ วิธีการ

แนวคิดเรื่องอานิสงส์เป็นแรงจูงใจให้บุคคลประกอบกุศล โดยมีกระบวนการดังนี้ เริ่มจากการแสดงผลของอานิสงส์ซึ่งมีเนื้อหาที่สามารถสร้างความศรัทธาให้กับพุทธศาสนิกชนได้ เมื่อบุคคลได้รับรู้ถึงผลของอานิสงส์ต่าง ๆ ผ่านการอ่านคัมภีร์ หรือฟังการเทศนา ทำให้เกิดความเชื่อถือและมีศรัทธาในการทำความดีต่าง ๆ พร้อมกับการเกิดขึ้นของความต้องการที่จะได้รับผลอานิสงส์นั้น ๆ จึงประพฤติตนตามเรื่องราวที่ปรากฏในคัมภีร์ ซึ่งเป็นการทำความดีในลักษณะต่าง ๆ ตามผลที่ตนต้องการ แม้ในระยะแรกบุคคลจะประกอบกุศลกรรมเพราะหวังอานิสงส์ต่าง ๆ แต่เชื่อว่าภายหลังเมื่อบุคคลทำดีบ่อยครั้งและนานครั้ง การทำความดีจึงมีโอกาที่จะกลายเป็นนิสัยได้ ถึงตอนนั้นการทำความดีก็เพราะต้องการทำความดี ไม่ได้คำนึงถึงอานิสงส์แต่อย่างใด สามารถเขียนเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

๑) มีการแสดงผลของอานิสงส์

๒) บุคคลได้รับรู้และเชื่อในผลที่จะได้รับ

๓) บุคคลมีความต้องการในผลที่จะได้รับ

๔) บุคคลทำความดีเพื่อที่จะได้รับผลนั้น

๕) บุคคลทำความดีเพื่อความดี

^{๑๑๓} พระมหาสุทิตย อาภากร (อบอ่น), “การศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา”, หน้า ๑๘๖.

ตัวอย่างคัมภีร์อานิสงส์การสร้างหอไตรในใบลานอานิสงส์หิดหอธรรม วัดพระหลวง จังหวัดแพร่^{๑๑๕} ได้แสดงอานิสงส์ของการสร้างหอไตรไว้พร้อมกับการสร้างศาสนสถานศาสนวัตถุอื่น ๆ มี ๘ ใบลาน จำนวน ๑๖ หน้า ในหนึ่งหน้ามี ๕ บรรทัด จารด้วยอักษรธรรมล้านนาและอักษรไทย ใช้ภาษาบาลี, ภาษาไทยถิ่นเหนือ และ ภาษาไทยปัจจุบัน เมื่อ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๗ ทำใบลานเขียนเป็นอักษรไทย ภาษาไทยว่า “คำอ้ายภิกษุเขียนแล”

คำอ้ายภิกษุนี้ เป็นชื่อที่ชาวบ้านพระหลวง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ เรียกพระครูปัญญาภิชัย อภิขโย ชื่อเดิม คือ คำอ้าย ก้อนอาทร ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดพระหลวงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๖ – ๒๕๓๔ ตำแหน่งสูงสุดเป็นเจ้าคณะอำเภอสูงเม่น สมณศักดิ์สูงสุดเป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นพิเศษ งานศาสนประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับหอไตรของท่าน มีดังนี้ การจารใบลานอานิสงส์หิดหอไตรพร้อมถวายตู้พระธรรม ไว้กับวัดพระหลวง ใน พ.ศ. ๒๔๖๗, สร้างพระไตรปิฎกถวายวัดพระหลวงใน พ.ศ. ๒๔๙๐, สร้างหอไตรถวายวัดพระหลวง ใน พ.ศ. ๒๕๒๗ (ปัจจุบันไม่ปรากฏหอไตรหลังนี้แล้ว) ^{๑๑๖}

ใจความสำคัญหรือแก่นเรื่องของใบลานฉบับนี้ กล่าวถึงอานิสงส์ในการรักษาพระไตรปิฎกว่ามีอานิสงส์มาก เทียบเท่ากับอานิสงส์ของพระโพธิสัตว์ขณะสร้างโพธิสมภาร จำแนกรายละเอียดการสร้างศาสนวัตถุ ศาสนสถานอันเกี่ยวข้องกับการรักษาพระไตรปิฎกและอานิสงส์ไว้ดังนี้

การสร้างหีบธรรม หอไตร กากะเยีย ธรรมาสน์ และเครื่องบูชาธรรม ได้อานิสงส์เป็นทิพย์ปราสาท ๓ หลัง การสร้างหีบธรรม หอไตร ได้อานิสงส์เป็นผู้มีบริวารมาก การถวายสัตถภัณฑ์แบบชั้นบันไดได้อานิสงส์เป็นเรือทองคำ การทำความสะอาดคัมภีร์ใบลาน ได้อานิสงส์เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ บริบูรณ์ด้วยโภชนาหาร, การถวายผ้าห่อคัมภีร์ ได้อานิสงส์เป็นผ้าทิพย์ และการจุดผางประทีป (เครื่องปั้นดินเผารูปคล้ายจานสำหรับใส่น้ำมันตามไฟต่างตะเกียง) บูชาพระธรรม ได้อานิสงส์เป็นต้นจันทน์ที่มีดอกและลูกย่อมด้วยเงินและทองและได้แก้ว ๗ ประการ และการถวายเครื่องบูชารูปช้างม้า ได้อานิสงส์ช้างม้าตัวมงคล

การอธิบายแก่นเรื่องได้อธิบายผ่านพุทธประวัติ ทั้งประวัติพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ และสมัยที่พระพุทธเจ้าโคตมียังคงดำรงพระชนม์ชีพอยู่ เพื่ออ้างอิงตัวบุคคล คือ พระพุทธเจ้า และอ้างอิงเหตุการณ์ คือ พุทธประวัติ สนับสนุนอานิสงส์ในการรักษาพระไตรปิฎก ว่าเคยได้บังเกิดขึ้นกับพระพุทธองค์เองมาก่อนแล้วในอดีตชาติ ได้เล่าย้อนกลับไปในสารกับ นันทองสวัย สมัยที่พระพุทธเจ้าพรหมทเวยังคงทรงมานตนในโลก และพระพุทธเจ้าโคตมะอุบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินนามอติทเวะ (พระเจ้าอรดีเทวราช, พระเจ้าอติเทพ) และพระเมตไตรยโพธิสัตว์อุบัติเป็นอำมาตย์สิริคุตต์ (สิริคุต)

^{๑๑๕} ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, “หอไตรล้านนา”, รายงานการวิจัย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๗, หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๑๖} ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, “อานิสงส์การสร้างหอไตร ฉบับวัดพระหลวง อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่”, ตำรววิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๕๙), หน้า ๕๙-๘๘.

ความน่าสนใจของเรื่องนี้ อยู่ที่เรื่องราวของพระพุทธเจ้าพรหมเทวะ (พรหมเทโว, พรหมเทพ) นั้น ไม่ปรากฏในพระไตรปิฎกแต่อย่างใด พบเพียงในเอกสารโบราณล้านนา ที่ประพันธ์โดยพระสงฆ์ล้านนา ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๙ – ๒๐ ได้แก่ โสวัตตคัมภีรนิทาน (โสวัตตคัมภีรนิทาน), สัมภารวิบาก, มุลศาสนา และชินกาลมาลีปกรณ์ เป็นต้น

ในสัมภารวิบากนั้น นอกจากจะได้แสดงประวัติพระโพธิสัตว์อติเทพแล้ว ยังได้แสดงพระโพธิสัตว์ประวัติเป็นลำดับขึ้นไปก่อนหน้านั้นและถดถอยมาหลังจากนี้อย่างเป็นระบบ พระโพธิสัตว์ที่นับขึ้นไปเป็นลำดับก่อนหน้านั้น อยู่ในระยะเวลาที่พระโพธิสัตว์ได้ตั้งความปรารถนาไว้ในใจ โดยไม่ได้พบพระพุทธเจ้า ปรากฏเป็นนิทานกथा ๔ เรื่องด้วยกัน ได้แก่ พระโพธิสัตว์ที่เกิดเป็นมาณพหนุ่มแบกมารดาว่ายนน้ำข้ามมหาสมุทร, เกิดเป็นพระเจ้าสัตตตพาปะ ผู้เห็นโทษแห่งราคะกิเลส เกิดเป็นพระพรหมดาบส ผู้ให้ชีวิตเป็นทานแก่แม่เสือ และเกิดเป็นพระราชบุตรถวายน้ำมันเมล็ดผักกาด เป็นต้น

พระโพธิสัตว์ลำดับถัดจากพระโพธิสัตว์อติเทพะ สมัยพระพุทธเจ้าพรหมเทวะลงไป เป็นพระโพธิสัตว์สาครอันเป็นผู้เอ่ยวจีปณิธานเป็นครั้งแรก ต่อด้วยเรื่องพระโพธิสัตว์สุเมธดาบสซึ่งเป็นกาวจีปณิธานและได้รับพยากรณ์ครั้งแรก จบเรื่องพระพุทธเจ้าที่ปิงกรพยากรณ์พระโพธิสัตว์สุเมธดาบสแล้ว จึงเป็นเรื่องพระพุทธเจ้า ๒๓ พระองค์ อันเป็นที่รู้จักกันดี ปรากฏเรื่องราวในสุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย “พุทธวงศ์” หรือ พระพุทธเจ้า ๗ พระองค์ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก สุดตันตปิฎก ทีฆนิกาย “มหาวคค”

เรื่องพระพุทธเจ้าพรหมเทวะ พระเจ้าอติเทพ และสิริคุปต์อำมาตย์นั้น ต้องเป็นที่รับรู้กันเป็นอย่างดีแล้วในหมู่พระสงฆ์ล้านนาราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา แนวคิดเรื่องพระพุทธเจ้าที่มีมากกว่าในพระไตรปิฎกนี้ คงสืบอยู่ในล้านนาไปถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ดังที่ปรากฏในอานิสงส์หิตหอไตร ฉบับวัดพระหลวง จังหวัดแพร่ โดยภิกษุคำอ้ายผู้ประพันธ์ได้แต่งเนื้อหาเพิ่มเติมจากเค้าเรื่องเดิมเพื่อนำไปสู่การอธิบายอานิสงส์ของการรักษาพระไตรปิฎกในท้ายที่สุด ทั้งนี้ อานิสงส์ของการสร้างหอไตรในใบลานอานิสงส์หิตหอธรรม วัดพระหลวง จังหวัดแพร่ จะได้ อานิสงส์เป็นทิพยปราสาท ๓ หลัง เป็นต้น

สรุป อานิสงส์ คือ ผลของการกระทำในธรรมฝ่ายดี มีกุศลกรรมเป็นเหตุ ผลที่ได้จากการกระทำนั้นเรียกว่าอานิสงส์ โดยผลนั้นคาดหวังได้และให้ผลทั้งในปัจจุบันและอนาคต จุดประสงค์ของการตรัสเรื่องอานิสงส์ของพระพุทธเจ้าเพราะต้องการโน้มน้าวจิตใจของบุคคลให้แจ่มใสเพื่อเตรียมรับฟังธรรมเทศนาต่อไป เป็นการสร้างแรงจูงใจในการประกอบธรรมฝ่ายกุศล ทั้งการอธิบายเรื่องอานิสงส์นี้สามารถชี้แจงข้อสงสัยของบุคคลต่อการปฏิบัติธรรมฝ่ายดีด้วย อย่างไรก็ตามเมื่อพระพุทธองค์ตรัสธรรมฝ่ายกุศลก็ย่อมตรัสธรรมฝ่ายอกุศลประกอบเพื่อชี้แจงให้เห็นความแตกต่างระหว่างหนทางทั้งสองนี้ เช่นทรงสอนให้ละความกำหนัด ความพอใจ ความรัก ความกระหาย ความกระวนกระวาย ความทะยานอยากในรูป เวทนา สัญญา สังขารและ วิญญาณ ด้วยเห็นประโยชน์ของการปฏิบัติในธรรมข้อนี้ อานิสงส์นั้นมิใช่จะเกิดขึ้นเพียงบุคคลคนเดียวยังเกิดขึ้นได้กับหมู่คณะหรือสังคมด้วย เช่น อานิสงส์ของการถวายทาน การรักษาศีล เป็นต้น

๒.๕ แนวคิดพละ ๕

พละ ๕ หมายถึง หลักธรรมอันเป็นกำลัง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อินทรีย์ ๕ ที่เรียกว่าพละ เพราะเป็นพลังทำให้เกิดความมั่นคง ซึ่งความไร้ศรัทธาจะเข้าครอบงำไม่ได้ ที่เรียกว่าอินทรีย์ เพราะเป็นใหญ่ในการกระทำหน้าที่แต่ละอย่าง ๆ ของตน พละ ๕ เป็นหลักปฏิบัติทางจิตใจ ให้ถึงความหลุดพ้นโดยตรง^{๑๑๗} ประกอบด้วย ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา

๑) ศรัทธาพละ แปลว่า ความเชื่อ กิริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง^{๑๑๘} หมายถึงผู้มีศรัทธาเชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า^{๑๑๙} ในฐานะที่ทรงเป็นต้นแบบหรือผู้นำของมนุษย์ที่ยืนยันถึงสมรรถวิสัยของมนุษย์ว่า มนุษย์สามารถยังรู้สัจธรรม เข้าถึงความต้งามสูงสุดได้ด้วยสติปัญญา และความเพียรพยายามฝึกฝนพัฒนาตนเอง เป็นพลังทำให้เกิดความมั่นคง^{๑๒๐} ประกอบด้วย ๔ ประการ คือ ๑) อาคมนศรัทธา หมายถึง ความเชื่อของพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย เพราะศรัทธานั้นมีมาแล้วตั้งแต่ตั้งความปรารถนา ๒) อธิคมศรัทธา หมายถึง ความเชื่อของพระอริยสาวกทั้งหลายเพราะพระอริยสาวกบรรลุด้วยการแทงตลอด ๓) โอภปณศรัทธา หมายถึง ความปลงใจเชื่อโดยไม่หวั่นไหวในเมื่อคนกล่าวว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ๔) ปสาทศรัทธา หมายถึง การบังเกิดความเลื่อมใสขึ้น^{๑๒๑}

๒) วิริยะพละ คือ การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความชวนชวย ความพยายาม ความอดุสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่นอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระวิริยะ^{๑๒๒} มีนัยหมายถึงผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิดมีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคงไม่ทอดธุระในกุศลธรรม^{๑๒๓}

๓) สติพละ คือ ความระลึก ความหวนระลึก กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลหาย ความไม่หลงลืม^{๑๒๔} มีนัยหมายถึง ผู้มีสติ ประกอบด้วยสติปัญญา เป็นเครื่องรักษาตนอย่างยิ่ง ไม่หวั่นไหวในความประมาท^{๑๒๕}

^{๑๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก, ๒๕๖๑), หน้า ๔๓๑.

^{๑๑๘} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๔๗/๕๐๒.

^{๑๑๙} พระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐๙.

^{๑๒๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๐๙.

^{๑๒๑} ม.ม.อ. (ไทย) ๑/๓๐๔

^{๑๒๒} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๒๖/๓๑.

^{๑๒๓} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔/๑๗-๑๘

^{๑๒๔} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๒๗/๓๑-๓๒

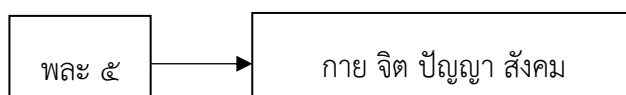
^{๑๒๕} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๔/๕๑๓-๕๑๔

๔) สมานิพละ คือ ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความที่จิตไม่ซัดส่าย สมณะ สมาธิทริย สัมมาสมาธิ^{๑๒๖} มีนัยหมายถึงผู้สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย

๕) ปัญญาพละ หมายถึง เครื่องทำลายกิเลสเป็นเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ดี ปัญญินทริย เปรียบเสมือนศัสตรา ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนดวงประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลงมกมาย ความเลือกเฟ้นธรรมสัมมาทิฐิ^{๑๒๗} ได้แก่ ผู้มีปัญญาประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นถึงความเกิดขึ้นและความเสื่อมสิ้นไปเป็นอริยะ^{๑๒๘}

ด้วยเหตุนี้ พละ ๕ จึงประกอบด้วย ศรัทธาพละ (ความเชื่อ) วิริยะพละ (ความเพียร) -สติพละ (ความระลึก ความทรงจำ) สมานิพละ (ความตั้งอยู่แห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่าน) และปัญญาพละ (ความรู้ชัด) ผู้มีพละ ๕ ย่อมจะถึงอิทธิบาท ๔ ด้วย คือทางให้ถึงความสำเร็จ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา^{๑๒๙}

พละ ๕ มีความสัมพันธ์กับการเสริมสร้างสุขภาวะ เพราะเป็นการพัฒนากาย จิต ปัญญา และสังคัม

ความสัมพันธ์นี้ปรากฏในผลการวิจัยเรื่องการเสริมสร้างสุขภาพด้วยหลักพละ ๕ สำหรับชุมชนริมทางรถไฟในจังหวัดขอนแก่น พบว่า การทดสอบภาพรวมของรูปแบบการใช้หลักพละ ๕ การเสริมสร้างสุขภาพของชุมชนริมทางรถไฟในจังหวัดขอนแก่นก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๓๐}

การเสริมสร้างสุขภาวะทางกาย จิต สติปัญญา และสังคัม จากการพัฒนาตามหลักพละ ๕ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จและมีความสุขสงบในชีวิต เพราะมีความรู้ดีรู้ชั่วรู้สิ่งใดถูกสิ่งใดผิด มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในสิ่งที่ดีงาม ไม่ว่าจะมีความวิตกกังวลอย่างไรย่อมไม่หวั่นไหวไปกับคำติฉินนินทาของผู้อื่น ย่อมเป็นบุคคลที่มีกำลังใจกล้าแข็ง หากปรารถนาหรือต้องการสิ่งใดในชีวิตแล้ว

^{๑๒๖} อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๒๘/๓๒.

^{๑๒๗} อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๒๘/๓๒

^{๑๒๘} ข.ป (ไทย) ๓๑/๔๔/๕๑๓-๕๑๔

^{๑๒๙} ธฤชิตา แก้วภราดัย, “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพละ ๕ กับอิทธิบาท ๔” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๓๐} ณัฐอร เจือจันทร์, อภิชาติ เหมือยไธสง, พระครูวินัยธรรวชิต ปยุตโต, วารินิ โพธิราช, “การเสริมสร้างสุขภาพด้วยหลักพละ ๕ สำหรับชุมชนริมทางรถไฟในจังหวัดขอนแก่น” Journal of Buddhist Education and Research ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๔): ๙๙-๑๑๐.

จะมีความมานะบากบั่นเพียรพยายามกระทำให้สำเร็จ จนได้บุคคลผู้นั้นยอมเป็นผู้มีสติรู้ตัวอยู่เสมอ ควบคุมตนเองได้ดี ไม่ใจลอย ไม่เผลอไผล ย่อมเป็นผู้มีสมาธิที่มีใจสงบแน่วแน่มั่นคง หากทำสิ่งใดก็จะมีสมาธิอยู่กับสิ่งที่ทำ อีกทั้งยังเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และเกิดจากประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมาจึงทำให้มีวิจารณ์ญาณที่ดี มีความสามารถเข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และมีการตัดสินใจที่ถูกต้อง^{๑๓๑} นอกจากนี้ หลักพละ ๕ ยังมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมด้านคุณธรรมตามหลักสังคหวัตถุ ๔^{๑๓๒}

๒.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ หนังสือ และบทความที่เกี่ยวข้อง

๑) ปฐม หงส์สุวรรณ^{๑๓๓} เขียนหนังสือเรื่องตำนานพระพุทธรูปล้านนาที่มีผลต่อโครงสร้างทางสังคมล้านนา สรุปเนื้อหาได้ว่า ตำนานพระพุทธรูปล้านนาสามารถจำแนกความหมายทางสัญลักษณ์ออกเป็น ๔ ชุดความคิด ได้แก่ ๑) ความหมายของสัญลักษณ์ผ่านอิริยาบถ ๒) ความหมายของสัญลักษณ์ผ่านรูปร่างลักษณะ ๓) ความหมายของสัญลักษณ์ผ่านอำนาจอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ และ ๔) ความหมายของสัญลักษณ์ผ่านสละ โดยพลังของตำนานพระพุทธรูปส่งผลต่อชุมชนท้องถิ่นล้านนา ทั้งในส่วนของ การอธิบายอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การอธิบายขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรม การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางศาสนา และการอธิบายความสัมพันธ์ของเพศวิถีระหว่างหญิงชาย ตลอดจนยังช่วยให้มองเห็นการดำรงอยู่ของเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ที่อำนวยความสะดวกอย่างกว้างขวางในชุมชนท้องถิ่น และช่วยให้เข้าใจลักษณะสังคมและวิถีชีวิตของชาวล้านนาได้

๒) ชัยชนะ ปิ่นเงิน^{๑๓๔} เขียนหนังสือเรื่องปริวรรตและสาระสังเขปของอานิสงส์ล้านนา สรุปเนื้อหาได้ว่า คัมภีร์อานิสงส์ฉบับล้านนามีลักษณะเด่นเฉพาะตัวที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิต โดยมุ่งเน้นในเรื่องการทำบุญ ซึ่งมีที่มาจากความเชื่อความศรัทธาในพุทธธรรม เรื่อง บุญกิริยาวัตถุ ๓ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ และบูชา ๒ ส่วนในเรื่องการให้ทานแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ อามิสทานคือทานด้วยการให้ และปฏิบัติทานคือทานด้วยการปฏิบัติ เพื่อจะได้รับผลานิสงส์จากการทำบุญกุศล อัน

^{๑๓๑} พระมหาคณาวุฒิอศุคปญโญ (บำรุงทรัพย์), พระมหานพพรอภิพินฺโท (ศรีวัฒน์สกุลชัย), พระสุรพล อารโณ (ไกรรอด), “หลักพละ ๕ ช่วยพัฒนาชีวิตสู่ความสำเร็จในยุคไทยแลนด์ ๔.๐”, วารสารศึกษาศาสตร์ มจร คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๕๖๓-๕๗๐.

^{๑๓๒} ชัยนรินทร์ อธิไชยพัฒน์, “การศึกษาตัวแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่าง พละ ๕ และพฤติกรรมด้าน คุณธรรมในมิติของสังคหวัตถุ ๔ ของผู้ปฏิบัติกรรมฐานในพุทธศาสนาเถรวาท และความสามารถเชิงปัญญาของผู้นำเชิงกลยุทธ์ในธุรกิจธนาคารพาณิชย์ไทย”, วิทยานิพนธ์การจัดการดุขปฏิบัติ วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีปทุม ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๓๓} ปฐม หงส์สุวรรณ, ตำนานพระพุทธรูปล้านนา, (กรุงเทพฯ: กองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓.

^{๑๓๔} ชัยชนะ ปิ่นเงิน (บรรณาธิการ), ปริวรรตและสาระสังเขปของอานิสงส์ล้านนา, (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘).

ได้แก่ มนุษย์สมบัติ (ความสุขในโลกมนุษย์) สวรรค์สมบัติ (ความสุขในสวรรค์) และนิพพานสุข คือ ความสิ้นกิเลส

๓) ฮันส์ เพนธ์^{๑๓๕} เขียนหนังสือเรื่องคำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปนครเชียงใหม่ สรุปเนื้อหาได้ว่า คำจารึกที่พบในช่วง พ.ศ. ๑๙๐๐-๒๑๐๐ ได้แบ่งเป็น ๓ ระยะ คือ ๑) ยุคก่อนสี่หริภิกษุ ราว พ.ศ. ๑๒๙๓-๑๙๖๗ อันเป็นยุคสมัยที่พระนางจามเทวีเสด็จจากลพบุรีขึ้นมาครองอาณาจักรหริภุไชย ในขณะนั้นพุทธศาสนาเถรวาทยังมีลักษณะที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนามหายาน พราหมณ์ และความเชื่อท้องถิ่น พระสงฆ์กลุ่มแรกเป็นพระสงฆ์แบบนครวาสีหรือคามวาสี ซึ่งบางครั้งก็แยกไปอยู่ป่าแบบฝ่ายอรัญวาสีชั่วคราวเช่นกัน มีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนามอญและพม่า ๒) ยุคสี่หริภิกษุ ราว พ.ศ. ๑๙๖๗-๒๐๙๓ เริ่มตั้งแต่สมัยของพระยาโกนาที่ประสงค์ได้มาซึ่งคณะสงฆ์อรัญวาสีที่สามารถกระทำสังฆกรรมได้บริสุทธิ์ ก่อให้เกิดฝ่ายวัดสวนดอกขึ้น ๓) ยุคหลังสี่หริภิกษุ ราว พ.ศ. ๒๐๙๓-๒๓๔๓ เป็นช่วงที่เกิดฝ่ายวัดป่าแดงขึ้น ในสมัยพระเจ้าติโลกราชเป็นต้นมา

๔) สรัสวดี อ๋องสกุล^{๑๓๖} เขียนหนังสือวิเคราะห์คัมภีร์ไบเบิลในหนังสือหลักฐานประวัติศาสตร์ล้านนา สรุปเนื้อหาได้ว่า เมื่อมีการสร้างพระพุทธรูปแล้ว ชาวล้านนาจะมีคติความเชื่อเกี่ยวกับการมีชีวิตเหมือนมนุษย์ทั่วไปและอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในพระพุทธรูป จึงก่อให้เกิดประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป เช่น การถวายน้ำล้างพระพักตร์ แปรงสีฟัน ผ้าเช็ดหน้า แก้วพระพุทธรูปในตอนเช้า การถวายอาหารแก่พระพุทธรูป การฝังไฟพระพุทธรูปในฤดูหนาว การสรงน้ำพระพุทธรูป เป็นต้น ตลอดจนการทำนายเหตุการณ์ตามลักษณะพระพุทธรูป เช่น ถ้าพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองมีเหงื่อไหลออกมา หรือมีน้ำพระเนตร ทำนายว่าบ้านเมืองจะเกิดอุบาสว เป็นต้น

๕) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ^{๑๓๗} ทรงประพันธ์หนังสือตำนานพุทธเจดีย์ สรุปเนื้อหาได้ว่า วัตถุบูชาอันเกี่ยวเนื่องด้วยองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่ามีอยู่ด้วยกันหลายอย่างตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนมากก็จะเริ่มสมัยหลังจากที่พระพุทธรูปเจ้าานิพพาน เพราะในสมัยครั้งพุทธกาล บุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนาจะนับถือแต่พระพุทธรูป พระธรรมคำสั่งสอน และพระสาวกเป็นหลัก หากมีวัตถุอื่นใดเป็นที่ตั้งแห่งการเคารพบูชาไม่ โดยสันนิษฐานว่าวัตถุที่ทำเป็นชิ้นแรก ๆ ในการรำลึกบูชาถึงพระพุทธรูปเจ้าหลังนิพพานแล้ว ก็คือพุทธบัลลังก์ เรียกว่าอาสนบูชา โดยอาศัยแนวคิดที่ว่า เมื่อครั้งที่พระพุทธรูปองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ เมื่อจะเสด็จไปที่แห่งใด เหล่าพุทธสาวกย่อมจัดอาสนะไว้รับเสด็จ ต่อมาจึงได้สร้างสิ่งของต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องรำลึกถึงพระพุทธรูปองค์มากขึ้นเป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสถูปเจดีย์เพื่อบรรจุอัฐิธาตุของบุคคลที่ควรบูชาทั้งหลาย ถือว่ามีประเพณีการก่อสร้างมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พวกเดียรถีย์ก็มีการสร้างสถูปบรรจุอัฐิธาตุตนเช่นกัน

^{๑๓๕} ฮันส์ เพนธ์, คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปนครเชียงใหม่, หน้า ๕๖.

^{๑๓๖} สรัสวดี อ๋องสกุล (ปริวรรต), หลักฐานประวัติศาสตร์ล้านนา จากเอกสารคัมภีร์ไบเบิลและพัสสา, (เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๔), หน้า ๑๐๖.

^{๑๓๗} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานพระพุทธเจดีย์, (กรุงเทพฯ: เจริญธรรม, ๒๕๓๘).

๖) เจริญ ตันมหาพราน^{๑๓๘} เขียนหนังสือเรื่องพระบรมธาตุกรุงสยาม สรุปเนื้อหาเกี่ยวกับการบูชาได้ว่า การบูชา หมายถึง การทำความสักการะ การเคารพ นอบน้อม การไหว้ต่อบุคคล สถานที่หรือสิ่งที่ควรบูชา การปฏิบัติตามอย่างบุคคลที่ควรปฏิบัติตาม หรือการปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอนของบุคคลหรือคำแนะนำสั่งสอนที่ควรปฏิบัติตาม โดยบุคคลที่ควรบูชา หมายถึง คนดีมีคุณธรรม และบุคคลที่มีคุณธรรมประเสริฐสุด คือ พระพุทธเจ้า เรียกบูชาบุคคล ส่วนสถานที่ที่ควรบูชา เรียก บูชานิยมสถาน

๗) ยิ่งยง เทาประเสริฐ และอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว^{๑๓๙} เป็นบรรณาธิการหนังสือเรื่องภูมิปัญญาล้านนาในมิติวัฒนธรรมที่เขียนขึ้นโดยนักวิจัยหลายท่าน ในจำนวนนี้มีเรื่องพรรณไม้มงคลในวิถีชีวิตของไทลื้อลุ่มแม่น้ำคำ โดยสมพงษ์ สุพงษ์ สรุปเนื้อหาได้ว่า ไทลื้อที่ลุ่มแม่น้ำคำเป็นชาวไทลื้อที่อพยพมาจากลำพูน สำหรับพรรณไม้มงคลในบริเวณลุ่มน้ำคำมี ๑๗ ชนิด จากพรรณไม้มงคลของชาวไทพื้นเมือง ๔๗ ชนิด แบ่งได้เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ คือ ๑) กลุ่มพรรณไม้ที่ปลูกบริเวณศาสนสถาน ได้แก่ วัด ใจบ้าน เลื้อบ้าน มี ๒ ชนิด คือ ต้นโพธิ์กับต้นกร่าง ๒) กลุ่มพรรณไม้ที่ปลูกในบริเวณบ้าน มี ๑๓ ชนิด ได้แก่ ขนุน มะขาม มะพร้าว ต้นตาล ต้นแก้ว จำปี จำปา กระดังงา สารภี กล้วยน้ำว่าหมาก พลู ส้มป่อยและ ๓) กลุ่มพรรณไม้ที่ปลูกในที่สาธารณะหรือป่าเขา ไร่ นา สวน มี ๒ ชนิด คือ คำ (ตะคร่ำ) กับตองเต่า (กะหนานปลิง) ทั้งหมดเป็นต้นไม้ที่นำไปใช้ในพิธีกรรมทั้งสิ้น

๘) ญาณภัทร ยอดแก้ว แพรภัทร ยอดแก้ว^{๑๔๐} เขียนบทความวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์คุณค่าแท้และคุณค่าเทียมของการบูชาพระพุทธรูปในสังคมไทย สรุปเนื้อหาได้ว่า การบูชาในพระพุทธศาสนามี ๒ ลักษณะ คือ ๑) การบูชาพระพุทธรูปตามแนวจารีต และ ๒) การบูชาพระพุทธรูปตามแนวประชานิยม โดยคุณค่าแท้ของการบูชาพระพุทธรูป คือ การบูชาโดยมีจุดมุ่งหมายในลักษณะเสริมสร้างปัญญา ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง ผู้อื่นและประโยชน์รวมกัน และเป็นแนวทางให้ได้รับประโยชน์ทั้งในปัจจุบัน และในภายหน้า มีประโยชน์สูงสุด คือ ความดับทุกข์ ส่วนคุณค่าเทียมของการบูชาพระพุทธรูป คือ การบูชาโดยมีจุดมุ่งหมายหรือมุ่งประโยชน์ในทางที่พอกพูนกิเลส บูชาด้วยอำนาจของตัณหาวิชา ขาดเหตุผล นำมาซึ่งความเจริญขึ้น พอกพูนขึ้นแห่งอกุศลธรรม ไม่ก่อประโยชน์ที่แท้จริงต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคมอย่างแท้จริง

^{๑๓๘} เจริญ ตันมหาพราน, พระบรมธาตุกรุงสยาม, (นนทบุรี: ธารบัวแก้ว, ๒๕๔๒).

^{๑๓๙} ยิ่งยง เทาประเสริฐ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว (บรรณาธิการ), ภูมิปัญญาล้านนาในมิติวัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๔๒).

^{๑๔๐} ญาณภัทร ยอดแก้ว แพรภัทร ยอดแก้ว, “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าแท้และคุณค่าเทียมของการบูชาพระพุทธรูปในสังคมไทย”, การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ครั้งที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๕๓.

๙) จารุพันธ์ เขาวนดี ธัญญะ เตชะศิลปัทธย์^{๑๑} เขียนบทความวิจัยเรื่องดอกไม้ในเครื่องสักการบูชาที่เกี่ยวข้องในประเพณีล้านนาไทย กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ สรุปเนื้อหาได้ดังนี้ว่า การใช้ดอกไม้ในเครื่องสักการบูชาที่เกี่ยวข้องในประเพณีล้านนาไทยมีที่มาจากความเชื่อในเรื่องบุญกุศลที่ปฏิบัติแล้วก่อให้เกิดกำลังใจแก่บุคคลและครอบครัวในการดำเนินชีวิต ทั้งยังเป็นการแสดงถึงการมีกตัญญูต่องานต่อบรรพชนหรือผู้พระคุณ โดยการแสดงออกผ่านสัญลักษณ์ในการใช้ดอกไม้ในเครื่องสักการบูชา โดยชาวล้านนาจะเลือกใช้ดอกไม้ที่หาได้ง่ายในจากท้องถิ่นออกดอกตามฤดูกาล มีกลิ่นหอม มีชื่อที่เป็นมงคลและมีความหมายคนส่วนใหญ่นิยมใช้ดอกไม้ที่มีสีขาวสีเหลืองและแดง มีเพียงบางประเพณีที่ไม่นิยมใช้ดอกไม้สีแดงจึงหลีกเลี่ยงการใช้ดอกไม้สีแดงเพราะเชื่อว่าสีแดงเป็นสีที่คล้ายระดูของผู้หญิง และถ้าเป็นฤดูกาลที่ต้นไม้ยังไม่ออกดอก ชาวล้านนาจะใช้ใบไม้หรือดอกไม้ซึ่งตากแห้งแทนดอกไม้ที่ใช้ในเครื่องสักการบูชาที่พบ ได้แก่

๑) ดอกกรรณิการ ๒) ดอกกระดังงา(ดอกสบันงา) ๓) ดอกกาหลง(ดอกเสี้ยวดอกขาว) ๔) ดอกกุหลาบ ๕) ดอกเกี้ยวเกล้า (ดอกไหมพรหม) ๖) ดอกแก้ว (ดอกตะไทรแก้ว) ๗) ดอกขจร (ดอกสลิด) ๘) ดอกจำปา (ดอกจุมปา) ๙) ดอกจำปี (ดอกจุมปี) ๑๐) ดอกขมิ้น (ดอกอัมสาย) ๑๑) ดอกช้างเคียน (ดอกเคียน) ๑๒) ดอกช่อนกลิ่น ๑๓) ดอกดาวเรือง (ดอกคำปู้จู้) ๑๔) ดอกนมแมว ๑๕) ดอกบัว ๑๖) ดอกบัวสาย ๑๗) ดอกบานไม่รู้โรย (ดอกตะล่อม) ๑๘) ดอกบุญนาค (ดอกสารภีดอย) ๑๙) ดอกเบญจมาศ ๒๐) ดอกปีบ (ดอกกาสะลอง) ๒๑) ดอกพวงทอง ๒๒) ดอกพิกุล (ดอกแก้ว) ๒๓) ดอกพุท (ดอกปู้ด) ๒๔) ดอกพุทซ้อน (ดอกเก็ดถวา) ๒๕) ดอกพุทษาด ๒๖) ดอกพุทธรักษา (ดอกบัวหลวง) ๒๗) ดอกมหาหงส์ (ดอกตาเหิน) ๒๘) ดอกมะลิ (ดอกละว้า) ๒๙) ดอกยี่หุบ(ดอกจีหุบ) ๓๐) ดอกรสสุคนธ์ (ดอกมะตาด) ๓๑) ดอกราชพฤกษ์ (ดอกคูณ ดอกกลมแล้ง) ๓๒) ดอกรัก (ดอกปานเถื่อน) ๓๓) ดอกราชวดี (ดอกหงสา) ๓๔) ดอกสร้อยทอง ๓๕) ดอกสารภี ๓๖) ดอกหงอนไก่ (ดอกด้าย) ๓๗) ดอกหม้อไก่ ๓๘) ดอกหางนกยูง (ดอกหอมพอ) ๓๙) ดอกอุณ ๔๐) ดอกเอื้องคำ ๔๑) ดอกเอื้องผึ้ง ๔๒) ดอกเอื้องสมปอย

๑๐) รุ่งอรุณ กุลธำรง^{๑๒} เขียนบทความวิจัยเรื่องดอกไม้วิจิตร: มรดกศิลปวัฒนธรรมในงานช่างสิบหมู่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สรุปเนื้อหาได้ว่า สังคมไทยมีการสร้างสรรค์ดอกไม้วิจิตรในงานช่างตั้งแต่ดินแดนสุวรรณภูมิ มีงานสลักหินรูปดอกบัวบานเพื่อบูชาพระพุทธเจ้าก่อนมีการสร้างพระพุทธรูป แล้วมีงานสร้างสรรค์ลายดอกบัว ลายดอกพุดตานในงานช่างสิบหมู่สมัยสุโขทัย สืบเนื่องมาถึงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในรัชกาลที่ ๓ และรัชกาลปัจจุบันได้มีการสร้างสรรค์ดอกไม้วิจิตรอย่างโดดเด่น ได้แก่ ลายดอกบัว ลายดอกพุดตาน ลายดอกพิกุล ลายดอกไม้ทิพย์ ลายดอกไม้ประดิษฐ์ ลายดอกไม้ธรรมชาติ ปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของงานช่างสิบหมู่เพื่อบูชาพระพุทธศาสนาประเภทอามิสบูชา

^{๑๑} จารุพันธ์ เขาวนดี ธัญญะ เตชะศิลปัทธย์ “ดอกไม้ในเครื่องสักการบูชาที่เกี่ยวข้องในประเพณีล้านนาไทย กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่” วารสารวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๔): หน้า ๑๖-๒๖.

^{๑๒} รุ่งอรุณ กุลธำรง, “ดอกไม้วิจิตร: มรดกศิลปวัฒนธรรมในงานช่างสิบหมู่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์” วารสารไทศึกษา ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (กุมภาพันธ์-กรกฎาคม ๒๕๕๗): ๙๐-๑๒๖.

ตามแนวคิด ๓ ประการ คือ ๑) การศึกษาธรรมชาติเรื่องดอกไม้ ได้แก่ ดอกบัว ดอกพุดตาน ๒) ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระวินัย ความบริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้า บุคคลกับดอกบัว พุทธประวัติ การบูชาพระพุทธเจ้า พระธรรม การแสดงวิมานที่เป็นผลแห่งกรรมดี ๓) การสืบทอดงานช่างสิบหมู่ ได้แก่ งานลายดอกบัวต่าง ๆ การนำลายดอกไม้วิจิตรไปใช้ในงานช่างสิบหมู่ทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการสร้างและปฏิสังขรณ์พุทธศาสนาสถาน พุทธศาสนวัตถุ ตามรูปแบบเดิมจากรัชกาลที่ ๑ จนถึงปัจจุบัน

๑๑) ชูวทย์ รัตนพลแสนย์^{๑๔๓} เขียนหนังสือเรื่องการใช้ศิลปกรรมบำบัดที่มีต่อภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า กรุงเทพมหานคร สรุปเนื้อหาได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีภาวะซึมเศร้าลดลงหลังการเข้าร่วมโปรแกรมศิลปกรรมบำบัดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) ทิพวรรณ ทังมั่งมี^{๑๔๔} ทำงานวิจัยเรื่องภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา เพื่อการสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมาาร่วมสมัย สรุปผลงานวิจัยได้ว่า ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา มีความเป็นมาเชื่อมโยงสัมพันธ์กับเนื้อหาเรื่องดอกไม้ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา และชาดก โดยเฉพาะเรื่องราวในพุทธประวัติ การสักการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ และพุทธวัจนะในธรรมบท อีกทั้งยังมีคติความเชื่อเรื่องอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปด้วยเกสรดอกไม้ในเอกสารคัมภีร์ไบเบิล และตำราการสร้างพระพุทธรูปของล้านนา ซึ่งมีเนื้อหาสะท้อนถึงวัฒนธรรมวิถีคิดในการกำหนดคุณค่าและความหมายในวัตถุอันเป็นสื่อสัญลักษณ์ของความศรัทธาตามคติความเชื่อของชาวพุทธที่สืบทอดมาแต่เมื่อครั้งสมัยพุทธกาล สำหรับแนวคิดในการสร้างมีที่มาจากพุทธปรัชญาแบบเถรวาท ได้แก่ แนวคิดมหาปุริสลักษณะ แนวคิดสัญลักษณ์ปางพระพุทธรูป แนวคิดสัญลักษณ์อดีตพระพุทธเจ้า และแนวคิดสัญลักษณ์จากวัสดุที่ใช้ในการสร้าง ส่วนรูปแบบทางศิลปกรรม มีทั้งแบบศิลปะล้านนาและแบบศิลปะพม่า-ไทใหญ่ อีกทั้งยังมีกรรมวิธีการสร้างที่หลากหลาย ซึ่งสะท้อนผ่านคำเรียกขานพระพุทธรูป ในส่วนการสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมาาร่วมสมัยนั้น ได้สร้างสรรค์พระพุทธรูปล้านนา ปางมารวิชัย ด้วยดอกไม้ที่ชาวพุทธนำมาสักการบูชาพระ โดยประยุกต์ใช้กรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปศิลปะเครื่องเงิน ผสมผสานกับเทคนิคการสร้างงานประติมากรรมสมัยใหม่

^{๑๔๓} ชูวทย์ รัตนพลแสนย์, ผลของการใช้ศิลปกรรมบำบัดที่มีต่อภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า. (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยดุสิต, ๒๕๕๑).

^{๑๔๔} ทิพวรรณ ทังมั่งมี. “ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนาเพื่อการสร้างสรรค์พระพุทธปฏิมาาร่วมสมัย”, หน้า บทคัดย่อ.

๒) พระนคร ปณฺณวชิโร (ปรังฤทธิ)^{๑๔๕} ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปเจ้าในสังคมวัฒนธรรมล้านนา สรุปผลการศึกษาได้ว่า ความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปเจ้าในสังคมล้านนาเป็นความเชื่อที่สัมพันธ์และผสมกับความเชื่อท้องถิ่นและความเชื่อพราหมณ์ ทำให้ชาวล้านนาเชื่อว่าพระพุทธรูปเจ้าเป็นผู้มีบุญญาธิการ การตรัสรู้เป็นไปเพื่อโปรดสัตว์โลก แม้ปรินิพพานแล้วยังเชื่อว่าพระพุทธรูปเจ้าดำรงอยู่ในสภาวะที่เป็นวิญญานศักดิ์สิทธิ์ มีพุทธานุภาพเหนือพลังอำนาจลึกลับในท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนออกมาอย่างชัดเจนในพิธีเปลี่ยนผ่านสภาวะของการสร้างพระพุทธรูปที่คล้ายกับการอัญเชิญวิญญานและขัณุมาสถิตจนเป็นพระพุทธรูปที่สมบูรณ์ เป็นสิริมงคล มีพละนาภาพศักดิ์สิทธิ์ และวิธีปฏิบัติต่อพระพุทธรูปเช่นเดียวกับบุคคลมีชีวิต ตลอดจนถึงการประกอบพิธีกรรมเพื่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์จากพระพุทธรูปเจ้าในการปิดเป่า แก้ว และป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ

๓) ธรรมศ ศิริรัตนบัลล์^{๑๔๖} ทำวิจัยเรื่องพระพุทธรูปและตำแหน่งทางศาสนาในสังคมไทใหญ่ สรุปผลการศึกษาได้ว่า ชาวไทใหญ่มีคติและความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูป และอานิสงส์ในการสร้างพระพุทธรูป ส่งผลให้มีการสร้างพระพุทธรูปต่อเนื่องในจังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๕ เป็นต้นมา แบ่งได้เป็น ๔ รูปแบบ คือ ๑) พระพุทธรูปที่ได้รับอิทธิพลล้านนา ๒) พระพุทธรูปที่ได้รับอิทธิพลพม่า ๓) พระพุทธรูปที่ได้รับอิทธิพลจากรัฐไทย ๔) พระพุทธรูปแบบไทใหญ่ การสร้างพระพุทธรูปกระทำผ่านความเชื่อเรื่องอานิสงส์ โดยพระพุทธรูปที่ผ่านพิธีพุทธาภิเษกแล้วจึงจะมีชีวิต ทั้งพิธีกรรมและเครื่องสักการะล้วนมีความหมายในแง่การสั่งสมบุญจากการถวายอามิสบูชาต่อพระพุทธรูปเจ้า และมีความหมายเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ ความร่มเย็นของชีวิต ทั้งพบว่าการเป็นเจ้าภาพในการสร้างพระพุทธรูปรวมถึงวัตถุมงคลที่เกี่ยวข้องจะได้รับตำแหน่งทางศาสนาที่ใช้น้ำหน้าชื่อ

๔) พระมหาสิงห์คำ รักษาป่า^{๑๔๗} ทำวิทยานิพนธ์เรื่องคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา สรุปผลการศึกษาได้ว่า แนวคิดเรื่องอานิสงส์มีปรากฏในพระไตรปิฎก หมายถึง ผลดีที่อานวยประโยชน์แก่ผู้ที่ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งภายหลังได้ส่งอิทธิพลต่อคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาในฐานะเป็นวรรณกรรมคำสอนที่มีอิทธิพลต่อสังคมล้านนาในมิติต่าง ๆ ได้แก่ ค่านิยม โลกทัศน์ และเป็นแรงบันดาลใจให้แสดงออกในงานศิลปกรรมที่เนื่องในพุทธศาสนา อาทิ วิหาร อุโบสถ ธรรมาสน์ คัมภีร์ และพระพุทธรูป ตลอดจนยังมีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะประเพณี ๑๒ เดือนของล้านนา

^{๑๔๕} พระนคร ปณฺณวชิโร (ปรังฤทธิ), “การวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปเจ้าในสังคมวัฒนธรรมล้านนา” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๑), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๔๖} ธรรมศ ศิริรัตนบัลล์ “พระพุทธรูปและตำแหน่งทางศาสนาในสังคมไทใหญ่” รายงานการวิจัย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๙: หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๔๗} พระมหาสิงห์คำ รักษาป่า. “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อานิสงส์ล้านนา”. หน้า บทคัดย่อ.

๕) พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอ่น)^{๑๔๘} ทำวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณพระพุทธศาสนาเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา สรุปผลการศึกษาได้ว่า วรรณกรรมเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา มีส่วนสำคัญในฐานะที่เป็นฐานความเชื่อของการรณาวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนา เป็นรากฐานที่สำคัญของการส่งเสริมวัฒนธรรม จารีตประเพณี และที่สำคัญเป็นแนวคิด ความเชื่อ และวิถีการปฏิบัติขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนาของชาวล้านนา ซึ่งปรากฏเป็นองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ คือ ๑) องค์ความรู้ที่แสดงถึงความเป็นมา แนวคิด และหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ๒) องค์ความรู้ที่มีผลต่อการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และค่านิยม ทางสังคมของชาวล้านนา และ ๓) องค์ความรู้ที่สร้างกระบวนการผสมผสานความรู้ในทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อในท้องถิ่นเข้าด้วยกัน ซึ่งองค์ความรู้เหล่านั้น มีความเชื่อมโยงกับหลักคิดและวิถีการปฏิบัติที่นำไปสู่การสร้างกฎเกณฑ์ทางสังคม วัฒนธรรม จารีตประเพณี โดยมีอิทธิพลต่อแนวความคิด ความเชื่อ การเมืองการปกครองจารีตประเพณีในแผ่นดินล้านนา รวมทั้งการสร้างสรรคัวรรณกรรมในสังคมไทย และที่สำคัญยิ่ง คือเพื่อความยั่งยืนของพระสัทธรรม ส่วนบริบททางสังคม วัฒนธรรม และพระพุทธศาสนาในล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนา

๖) พระมหาบุญนำ ปรุกโก (คนหมั่น)^{๑๔๙} ทำวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาพระธาตุของชาวพุทธในล้านช้าง สรุปผลการศึกษาได้ว่า ในพุทธศาสนามีวิธีการบูชา ๒ อย่าง คือ อามิสบูชาเป็นการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของและธัมมบูชาเป็นการบูชาด้วยการน้อมนำคำสอนมาปฏิบัติ การบูชาสิ่งที่ควรบูชาเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างพระธาตุเจดีย์และบูชาพระธาตุในพระพุทธศาสนา สำหรับในล้านช้างมีการบูชาพระธาตุผสมกับความเชื่อเรื่องผี เทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ และคำสอนในพระพุทธศาสนา ทำให้ความเชื่อ แนวคิด จุดมุ่งหมายและวิธีการบูชาพระธาตุในล้านช้างเปลี่ยนไป ซึ่งมีทั้งที่สอดคล้องกับขัดแย้งกับคำสอนทางพระพุทธศาสนา

๗) จารุพันธ์ เชาวนดี^{๑๕๐} ทำรายงานวิจัยเรื่องสวดยดอกล้านนา สรุปผลการวิจัยได้ว่า สวดยดอกหรือกรวยดอกไม้ เกิดจากการใช้ใบตองหรือกระดาษมันขดเป็นกรวย เพื่อใส่ดอกไม้ รูป เทียนให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสะดวกในการนำไปบูชา ผลการวิจัย สันนิษฐานว่าสวดยดอกอาจเกิดจากการหลอมรวมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอดีตที่มาอยู่รวมกันในล้านนาทำให้เกิดการถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน และนำไปสู่การสร้างเอกลักษณ์ที่เกี่ยวกับวิถีแห่งวัฒนธรรม กอปรกับชาวล้านนามีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาทำให้มีความเชื่อว่าดอกไม้

^{๑๔๘} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอ่น). “การศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณพระพุทธศาสนา เรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา”, หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๔๙} พระมหาบุญนำ ปรุกโก (คนหมั่น). “การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาพระธาตุของชาวพุทธในล้านช้าง” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๕๐} จารุพันธ์ เชาวนดี. “สวดยดอกล้านนา”. รายงานการวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕: หน้า บทคัดย่อ.

คือของหอมที่ใช้สำหรับบูชา เป็นเครื่องแสดงถึงความเคารพสักการะ จึงใช้ดอกไม้เป็นเครื่องสักการบูชาแทบทุกพิธีกรรม ทั้งในประเพณี ๑๒ เดือนและประเพณีครั้งคราวเช่น การทำบุญ การนิมนต์พระ การเลี้ยงผี หรืองานศพ โดยเฉพาะงานศพมีการระบุงถึงการใช้สวดดอกว่า ผู้ตายจะต้องพนมมือและถือสวดดอก ไว้เพื่อนำดอกไม้ไปไหว้พระเกศแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สวดดอกจึงต้องทำอย่างประณีตบรรจง

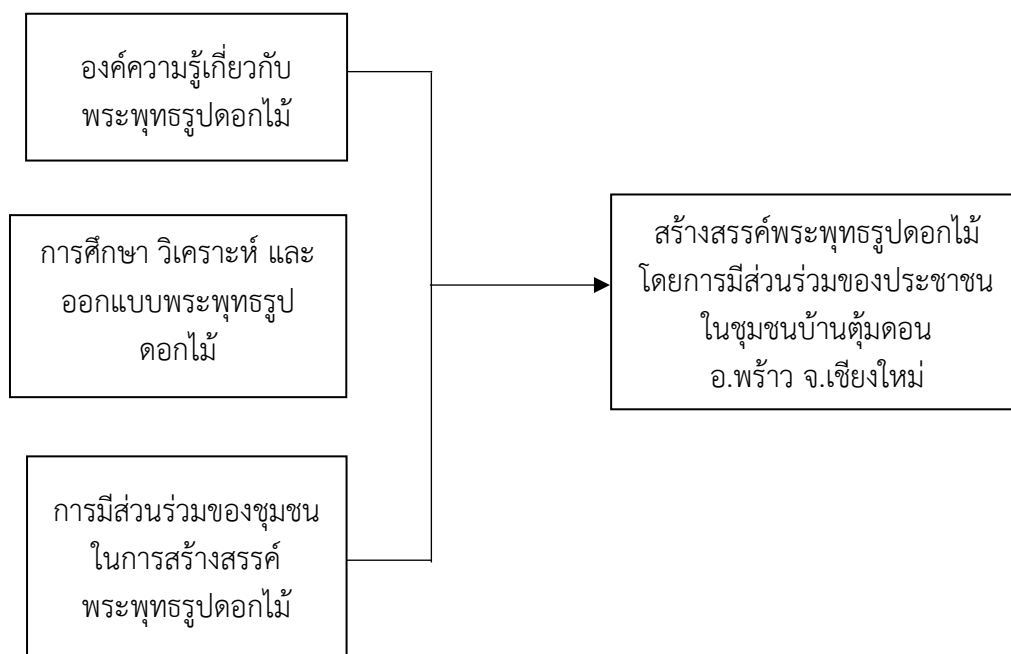
๘) นฤมล อินทหมื่น^{๑๕๑} ทำวิจัยเรื่องผลของศิลปะบำบัดต่อการลดระดับภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านธรรมปกรณ์ เชียงใหม่ สรุปผลการวิจัยได้ว่า กลุ่มทดลองมีภาวะซึมเศร้ามลดลงหลังได้รับศิลปะบำบัดและมีภาวะซึมเศร้ามลดลงกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับศิลปะบำบัด

๙) ขวัญฤทัย อัมสมโภชน์^{๑๕๒} ทำวิจัยเกี่ยวกับผลของศิลปะบำบัดต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ บ้านบางแค สรุปผลการวิจัยได้ว่า หลังจากการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับก่อนการทดลอง และกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ แสดงว่ากลุ่มทดลองมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงขึ้นกว่ากลุ่มควบคุม

^{๑๕๑} นฤมล อินทหมื่น, “ผลของศิลปะบำบัดต่อการลดระดับภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านธรรมปกรณ์ เชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขภาพจิต ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์, (บัณฑิตศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๕๒} ขวัญฤทัย อัมสมโภชน์, “ผลของศิลปะบำบัดต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ บ้านบางแค” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขภาพจิต ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์, (บัณฑิตศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

๒.๗ กรอบแนวความคิดในการศึกษาวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องพุทธศิลปกรรมบำบัด: การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ในชุมชนบ้านป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ประวัติความสำคัญ คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ใน อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ และเพื่อสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (mixed methods research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยที่มุ่งศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปดอกไม้เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์องค์ความรู้สำหรับการใช้เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรมร่วมกับคนในชุมชนป่าตุ่มดอน อ.พร้าว จ. เชียงใหม่ การศึกษาวิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาเอกสาร เพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิด ประวัติความสำคัญ คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ในเอกสาร ก่อนลงพื้นที่เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากนั้นจึงนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษามาสังเคราะห์เพื่อประโยชน์ในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่วัดป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

๓.๑.๑ การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มุ่งเน้นการศึกษา รวบรวมข้อมูล จากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปดอกไม้ โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป และการบูชาพระพุทธรูปด้วยดอกไม้ประเภทต่าง ๆ

๒) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นแนวคิด ประวัติความสำคัญ คติความเชื่อ และรูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ที่ปรากฏในล้านนา

๓) วิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปดอกไม้ที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ต่อไป

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งเน้นให้ได้คำตอบจากการลงพื้นที่ สัมภาษณ์ โดยเขียนคำตอบที่ได้ในลักษณะเชิงพรรณนาความ (Descriptive Presentation) มีการดำเนินการดังนี้

- ๑) การลงพื้นที่สำรวจพระพุทธรูปดอกไม้ใน อ. พริ้ว จ. เชียงใหม่
- ๒) สัมภาษณ์พระสงฆ์ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับพระดอกไม้ในพื้นที่ อ. พริ้ว จ. เชียงใหม่ จำนวน ๓ รูป
- ๓) สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศิลปกรรม จำนวน ๒ ท่าน เพื่อถอดองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปดอกไม้ในล้านนา
- ๔) สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ จำนวน ๒ รูป/คน
- ๕) ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้เห็นกระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

๓.๒.๓ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนป่าต๋มดอน อ. พริ้ว จ. เชียงใหม่ มีการประชุมคนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน ๕ ครั้ง ดังนี้

ตารางที่ ๑ กิจกรรมการสร้างพระดอกไม้

ลำดับที่	กิจกรรม	สถานที่	วัน เดือน ปี
๑.	บอกเล่าโครงการ (เก็บดอกไม้ในชุมชน)	วัดป่าต๋มดอน	๑๘/๒/๖๖
๒.	คัดเลือกและออกแบบงานพุทธศิลปกรรม	วัดป่าต๋มดอน	๑๘/๓/๖๖
๓.	สร้างสรรค์ต้นแบบ	มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่	๒๕/๓/๖๖
๔.	ชุมชนร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้	วัดป่าต๋มดอน	๒๒/๔/๖๖
๕.	ถวายพระพุทธรูปดอกไม้	วัดต่าง ๆ ในอำเภอพริ้ว	๒๘/๖/๖๖

กิจกรรมที่ ๑ บอกเล่าโครงการ (เก็บดอกไม้ในชุมชน) วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อทำความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับการร่วมกันวางแผนในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้
- ๒) เพื่อมอบหมายงานให้กับผู้เข้าร่วมในการเก็บดอกไม้และตากดอกไม้สำหรับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

๓) ให้ผู้ร่วมกิจกรรมทำแบบทดสอบความสุขของกรมสุขภาพจิต

กิจกรรมที่ ๒ คัดเลือกและออกแบบงานพุทธศิลป์กรรม วันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

วัตถุประสงค์

๑) เพื่อคัดเลือกพระพุทธรูปดอกไม้สำหรับการออกแบบ

๒) เพื่อออกแบบพระพุทธรูปดอกไม้

กิจกรรมที่ ๓ สร้างสรรค์ต้นแบบ วันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

วัตถุประสงค์

๑) ผู้วิจัยร่วมกันสร้างสรรค์ต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้จากแบบที่ชาวบ้านเลือก

กิจกรรมที่ ๔ ร่วมกันเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ครั้งที่ ๔ วันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๖

วัตถุประสงค์

๑) แยกนำชุมชนร่วมเรียนรู้และสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

๒) มอบพระพุทธรูปดอกไม้ให้กับแกนนำชุมชน

๓) ให้ผู้ร่วมกิจกรรมทำแบบทดสอบความสุขของกรมสุขภาพจิต

กิจกรรมที่ ๕ ถวายพระพุทธรูปดอกไม้ วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๖

วัตถุประสงค์

๑) เพื่อฉลองและมอบพระพุทธรูปดอกไม้ให้กับวัดใน อ. พริ้ว จ. เชียงใหม่

๒) เพื่อสนทนาจุดเด่นจุดด้อยของโครงการ

๓) เพื่อทำแบบทดสอบสุขภาพจิตภายหลังการเสร็จสิ้นโครงการ

๓.๒ พื้นที่และองค์กรในการศึกษาวิจัย

พื้นที่และองค์กรในการศึกษาวิจัย เป็นชุมชนและวัดป่าต๋มดอน อ. พริ้ว จ. เชียงใหม่ ซึ่งมีลักษณะที่โดดเด่นดังนี้

๑) เมืองพริ้ว เป็นเมืองที่อยู่ห่างไกลเมืองเชียงใหม่ ตัวเมืองตั้งอยู่ภายในหุบเขา จึงทำให้การคมนาคมไม่สะดวก ซึ่งมีข้อดี คือ ทำให้ผู้คนยังรักษาขนบธรรมเนียมโบราณไว้ได้ รวมถึงศาสนสถาน ศาสนวัตถุภายในวัด รวมถึงพระพุทธรูปดอกไม้ในวัดป่าต๋มดอน

๒) ชุมชนป่าต๋มดอน เป็นชุมชนไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๕ มีวัดป่าต๋มดอนที่เป็นวัดไทใหญ่หนึ่งในสองวัดของเมืองพริ้ว ภายในวัดพบพระพุทธรูปดอกไม้เป็นจำนวนมากถึง ๓๓ องค์ ซึ่งยังไม่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบ

๓) เป็นชุมชนที่มีประสบการณ์ในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ จากโครงการการพัฒนาองค์ความรู้และสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับพระปานปองโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ใน พ.ศ. ๒๕๖๒ นั้น ทำให้คนในชุมชนป่าต๋มดอนมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของพระพุทธรูปดอกไม้ระดับหนึ่งแล้ว เกิดการรวมตัวกันเพื่อช่วยกันอนุรักษ์พระโบราณของวัด

๔) คนในชุมชนมีความตื่นตัวที่จะได้มีส่วนร่วมในการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้

๕) ผู้วิจัยมีเครือข่ายการทำงานอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว จึงนำมาซึ่งความสะดวกในการเข้าไปในพื้นที่วิจัยและข้อมูล

๖) เป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-๑๙ หนึ่งในผลกระทบคือการขาดรายได้ เห็นได้จากการมีภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจที่คนจำนวนมาก ทั้งคนรุ่นใหม่ที่ยังออกไปทำงานนอกพื้นที่ได้กลับมาอยู่บ้านมากขึ้น

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

สำหรับการศึกษานี้ผู้วิจัยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัย ดังนี้

๓.๓.๑ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากสถาบันการศึกษาเกี่ยวกับศิลปะ พระสงฆ์ในวัด และคนในชุมชน ประกอบด้วย

๑) พระสงฆ์ ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับพระดอกไม้ในพื้นที่ อ. พร้าว จ. เชียงใหม่ จำนวน ๓ รูป

๒) ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปกรรม จำนวน ๒ คน

๓) ผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ จำนวน ๒ คน

๓.๓.๒ กลุ่มตัวแทนแกนนำต้นแบบในเชิงปฏิบัติการ แกนนำในชุมชนป่าต๋มดอน อ. พร้าว จ. เชียงใหม่ ที่ได้รับการคัดเลือกจากคนในชุมชน มีจำนวน ๒๐ คน เพื่อเป็นผู้นำในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ มีรายชื่อดังนี้

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ๑) แบบบันทึกข้อมูลในการสำรวจพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ ชุมชนบ้านป่าต๋มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ๒) การสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๓.๔.๑ แบบบันทึกข้อมูลในการสำรวจพระพุทธรูปดอกไม้ จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธรูปดอกไม้ที่ อ. พร้าว จ. เชียงใหม่ จากกลุ่มตัวอย่างวัดที่เก็บรักษาพระพุทธรูปดอกไม้ จำนวน ๒ วัด ได้แก่ วัดป่าต๋มดอน กับวัดสันขวาง มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของวัด ได้แก่ ชื่อวัด ที่ตั้ง สถานที่เก็บรักษาพระพุทธรูปดอกไม้

ตอนที่ ๒ ข้อมูลพระพุทธรูปดอกไม้ ได้แก่ การบันทึกภาพถ่าย การวัดขนาด รูปแบบ ประวัติความเป็นมา

๓.๔.๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการพูดคุยกันประเด็นสำคัญ เช่น องค์กรความรู้เกี่ยวกับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ประสบการณ์การศึกษา หรือสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ และวิธีแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

สำหรับการสร้างเครื่องมือการวิจัย ได้ดำเนินการดังนี้

- ๑) สืบหาหนังสือ รายงานการวิจัย ชุดความรู้ว่าด้วยการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้
- ๒) การนำข้อมูล ความรู้ที่รวบรวมไว้มารสร้างเป็นแบบบันทึกข้อมูลในการสำรวจพระพุทธรูปดอกไม้
 - ๓) ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยคณะนักวิจัย
 - ๔) ดำเนินการออกแบบ แบบบันทึกข้อมูลในการสำรวจพระพุทธรูปดอกไม้
 - ๕) ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ
 - ๖) การวิเคราะห์เครื่องมือก่อนนำไปใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
 - ๗) การนำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่กำหนดไว้

๓.๔.๔ แบบทดสอบความสุขของกรมสุขภาพจิต โดยให้แก่นำในชุมชนทั้ง ๒๐ คนทำแบบทดสอบก่อนและหลังการทำกิจกรรม เพื่อวัดความสุขที่ได้รับจากการทำกิจกรรม

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษาวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย ๒ ส่วนใหญ่ ๆ ดังนี้

ส่วนที่ ๑ เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะ เกี่ยวกับพระพุทธรูปดอกไม้ ทำการเก็บข้อมูลทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการจำแนกไปตามเรื่องราวและรูปแบบของงานศิลปะด้วยวิธีการพรรณนา รวมทั้งอธิบายตีความตามเนื้อหาสาระที่ปรากฏอยู่ในงานพุทธศิลป์เหล่านั้น เพื่อให้ได้ความรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติความสำคัญ กรรมวิธีการสร้าง และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้โดยทั่วไป ตลอดจนคติความเชื่อและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปดอกไม้ทั้งในภาพรวมและในวัฒนธรรมล้านนา

ส่วนที่ ๒ การสร้างสรรค์งานศิลปกรรมโดยประชาชนมีส่วนร่วม เป็นการนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยส่วนที่ ๑ มาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงาน รวมไปถึงการบันทึก รวบรวม ข้อมูล การค้นคว้าทดลอง ตลอดจนกระบวนการสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบโดยประชาชนมีส่วนร่วมในการทำวิจัยตั้งแต่ขั้นตอนแรกไปกระทั่งจบกระบวนการ

ทั้งนี้ มีขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

๑) การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปดอกไม้ โดยทำการศึกษาจากคัมภีร์ไบเบิล ปับสา ตำนาน จารึก บันทีก จดหมายเหตุ หนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการเตรียมข้อมูลขั้นพื้นฐานในส่วนของประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ คติความเชื่อและจารีตประเพณีล้านนา อันเป็นประโยชน์ต่อการเก็บข้อมูลภาคสนามและการวิเคราะห์ข้อมูล พร้อมกับค้นหาสถานที่ซึ่งจะลงไปสำรวจและสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

๒) การสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม พร้อมการติดต่อประสานงานกับบุคคล หน่วยงานและสถานที่ต่าง ๆ ที่จะทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม ตลอดจนการทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม

๓) การเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นการสำรวจ เพื่อบันทึกรายละเอียดทางกายภาพของพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าตุ้มดอน และวัดในเขตอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

๔) การประชุมคนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นกิจกรรมครั้งที่ ๑ สำหรับการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้และร่วมกันเก็บดอกไม้ตากแห้งเพื่อใช้เป็นวัสดุในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ และให้ผู้เข้าร่วมประชุมทำแบบทดสอบสุขภาพจิต

๕) การสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อนำมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบพระพุทธรูปดอกไม้

๕) การประชุมคนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นกิจกรรมครั้งที่ ๒ เพื่อคัดเลือกแบบพระพุทธรูปดอกไม้ที่ออกแบบ พร้อมช่วยกันนำดอกไม้ที่ตากแห้งมาบดให้ละเอียด

๖) การสร้างต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้ตามแบบที่ชุมชนได้คัดเลือกแล้ว ก่อนนำไปหล่อแม่พิมพ์ พร้อมทดลองหล่อ เป็นกิจกรรมครั้งที่ ๓

๗) การประชุมคนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นกิจกรรมครั้งที่ ๔ เพื่อร่วมกันหล่อพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าตุ้มดอน และมอบพระพุทธรูปที่สำเร็จแล้วให้กับผู้เข้าร่วมชุมชน

๘) การประชุมในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นกิจกรรมครั้งที่ ๕ เพื่อฉลองและถวายพระพุทธรูปที่สำเร็จแล้ว ให้กับวัดต่าง ๆ ใน อ. พรวัว จ. เชียงใหม่ พร้อมให้ผู้เข้าร่วมทำแบบทดสอบของกรมสุขภาพจิต

๙) วิเคราะห์องค์ความรู้ กระบวนการ และผลลัพธ์ของกระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยประชาชนมีส่วนร่วม

๑๐) จัดทำรายงาน

๑๑) เขียนบทความ

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งการวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) จากการลงพื้นที่สำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ดังนี้

๓.๖.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการจำแนกไปตามเรื่องราวและรูปแบบของงานศิลปะด้วยวิธีการพรรณนา รวมทั้งอธิบายตีความตามเนื้อหาสาระที่ปรากฏอยู่ในงานพุทธศิลป์เหล่านั้นเพื่อให้ได้ความรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ ประวัติความสำคัญ กรรมวิธีการสร้าง และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้โดยทั่วไป ตลอดจนถึงคติความเชื่อและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปดอกไม้ทั้งในภาพรวมและในวัฒนธรรมล้านนา

๓.๖.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

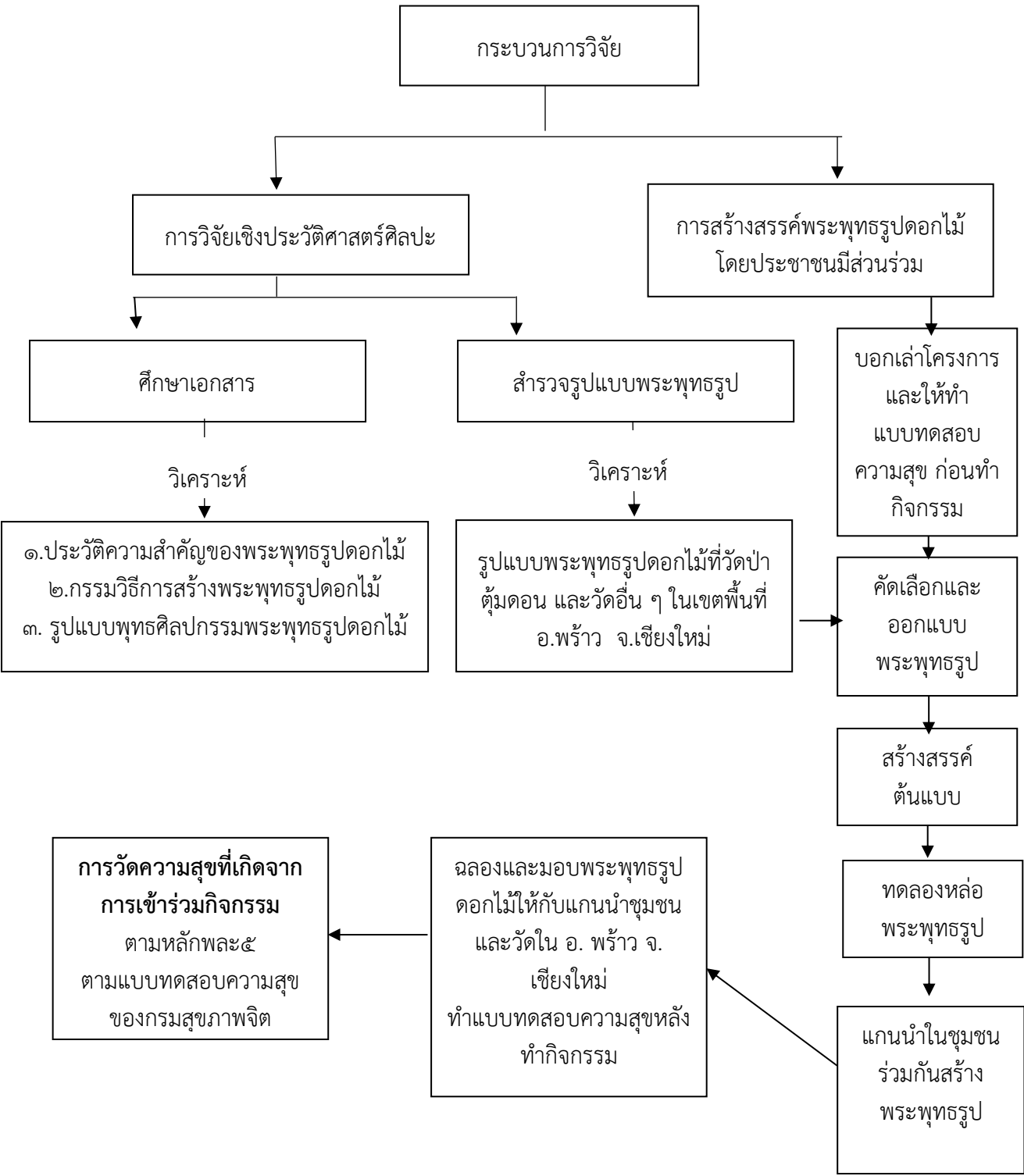
มุ่งเน้นการวิเคราะห์จากการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นการนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยส่วนที่ ๑ มาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงาน รวมไปถึงการบันทึก รวบรวม ข้อมูล การค้นคว้าทดลอง ตลอดจนกระบวนการสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบโดยประชาชนมีส่วนร่วมในการทำวิจัยตั้งแต่ขั้นตอนแรกไปกระทั่งจบกระบวนการ

๓.๖.๓ การวิเคราะห์แบบทดสอบความสุขของกรมสุขภาพจิต

วิเคราะห์ความสุขของแกนนำชุมชนที่ร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ โดยใช้แบบทดสอบความสุขของกรมสุขภาพจิต ทำการทดสอบก่อนและหลังการทำกิจกรรม

๓.๖.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักพละ ๕

เพื่อใช้เป็นเกณฑ์วัดความสุขของผู้เข้าร่วมกิจกรรม นอกเหนือจากการใช้แบบทดสอบความสุขของกรมสุขภาพจิต

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ในเชิงคุณภาพ ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยาย เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ในชุมชนป่าดุ่มดอน อ. พริ้ว จ. เชียงใหม่ โดยมีผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

- ๑) อธิบายแนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ในล้านนา
- ๒) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ใน อ.พริ้ว จ.เชียงใหม่
- ๓) เพื่อแสดงกระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ชุมชนป่าดุ่มดอน อ. พริ้ว จ. เชียงใหม่

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่องพุทธศิลปกรรมบำบัด: การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ในชุมชนบ้านป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ได้แก่ ๑) การอธิบายแนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ในล้านนา อันเป็นผลจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย ๒) การวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ใน อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ อันเป็นผลจากการลงภาคสนาม และ ๓) การสังเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ชุมชนป่าตุ่มดอน อ.พร้าว จ. เชียงใหม่

๔.๑ แนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ในล้านนา

๔.๑.๑ การบูชาพระพุทธรูปเจ้าด้วยดอกไม้

การบูชาพระพุทธรูปเจ้าอันเป็นบุคคลผู้มีคุณงามความดีและคุณธรรม เป็นสิ่งมงคลอย่างหนึ่งตามคติพระพุทธศาสนา เพราะได้บูชาคนที่ควรบูชา ดังที่ปรากฏเป็นพุทธสุภาษิตว่า บูชา จ พุชนียานิเอตมมคมลุตตมํ พุทธศาสนิกชนได้แสดงการบูชาไว้ ๒ ประการ คือ ๑) อามิสบูชา ได้แก่การบูชาด้วยสิ่งของอุปโภคบริโภค และ ๒) ปฏิบัติบูชา คือการบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธรูปเจ้า ทั้งนี้พระพุทธรูปองค์ทรงสรรเสริญปฏิบัติบูชาว่าเป็นการบูชาที่เลิศที่สุด^๑ ดังที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสกับพระพระอานนทเมื่อกำลังนิพนธ์ว่า อานนทต้นสาละทั้งคู่ ผลิดอกนอกฤดูบานสะพรั่งเต็มต้น ดอกสาละเหล่านั้นร่วงหล่นโปรยปรายตกต้องสรีระของตถาคตเพื่อบูชาตถาคต ดอกมณฑารพอันเป็นทิพย์ก็ร่วงหล่นจากอากาศโปรยปรายตกต้องสรีระของตถาคตเพื่อบูชาตถาคต จุณแห่งจันทร์อันเป็นทิพย์ก็ร่วงหล่นจากอากาศโปรยปรายตกต้องสรีระของตถาคตเพื่อบูชาตถาคต ดนตรีทิพย์ก็บรรเลงในอากาศเพื่อบูชาตถาคต ทั้งสังคีตทิพย์ก็บรรเลงในอากาศเพื่อบูชาตถาคต ตถาคตจะชื่อว่าอันบริษัทสักการะเคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ด้วยเครื่องสักการะเพียงเท่านี้ก็หาไม่ ผู้ใดไม่ว่าเป็น ภิกษุภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อมอย่างยอดเยี่ยม^๒

^๑ เจ้าอธิการสมร สณฺญจิตฺโต (จ่านงค์จิต), “ศึกษาวเคราะห์การบูชาพระรัตนตรัยของพุทธศาสนิกชนในอำเภอดูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐): หน้า บทคัดย่อ.

^๒ ชัยวัฒน์ อุตพัฒน, **หลักพุทธศาสนา**, (กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ม.ป.ป.): หน้า ๑๖๗-๑๖๘.

อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นอามิสบูชาหรือปฏิบัติบูชา ในพุทธปรัชญาเถรวาทได้แสดงผลหรืออานิสงส์ที่จะได้จากการบูชาบุคคลที่ควรบูชา มีพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และบิดามารดา เป็นต้น ว่าสามารถทำให้บรรลุผลนิพพานได้ หรือได้ตามควรแก่ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ หากยังไม่ถึงขั้นบรรลุธรรม เมื่อสิ้นชีวิตก็จะไปสู่สุคติโลกสวรรค์ หรือถ้าเกิดในโลกมนุษย์อีกก็จะได้ไปเกิดในตระกูลสูง ได้รับแต่ความสุขความเจริญ^๓

อามิสบูชาอย่างหนึ่งที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ การบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียนอาทิ ในสมัยเมื่อพระพุทธเจ้าโคดมเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์สุเมธดาบส ได้พบเห็นพระพุทธเจ้าที่ปึงกรกำลังเสด็จดำเนินไปบนถนนที่ยังแผ้วถางไม่เรียบร้อย จึงทอดกายนอนลงบนโคลนตมเพื่อเป็นสะพานให้พระพุทธเจ้าพร้อมสาวกเดินข้าม ขณะที่พระพุทธเจ้าที่ปึงกรกำลังเสด็จดำเนินมาบนทางนั้น คนเป็นอันมากประโคมกลองเกร์ เทพผู้อยู่ในอากาศต่างก็โปรยปรายดอกมณฑารพ ดอกปทุม ดอกปาริฉัตตกะอันเป็นทิพย์ลงมายังทิศน้อยทิศใหญ่ และโปรยปรายกระแจะจันทน์ และของหอมอย่างดี ล้วนแต่เป็นของทิพย์ลงมายังทิศน้อยทิศใหญ่ มนุษย์ทั้งหลายผู้อยู่บนพื้นดินต่างก็โปรยปรายดอกจำปา ดอกสน กระทุ่ม ดอกกากะทิง ดอกบุณนาค ดอกการะเกดลงมายังทิศน้อยทิศใหญ่^๔ นี่เป็นตัวอย่างการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ธูปเทียนอาทิของเทวดาและมนุษย์

การบูชาด้วยดอกไม้ในพระไตรปิฎกยังปรากฏอีกหลายเรื่อง อาทิ เมื่อพระสกจิตตนิยเถระประกาศประวัติในอดีตชาติของตน จึงกล่าวว่าข้าพเจ้าได้เห็นป่าใหญ่ดงทึบสงัดเงียบปราศจากอันตรายเป็นที่อยู่ของพวกฤๅษี ผู้สมควรรับเครื่องบูชา ข้าพเจ้าจึงนำไม้ไผ่มาทำเป็นสถูปแล้ว โปรยดอกไม้ต่าง ๆ ลง ได้ให้พระสถูปที่ข้าพเจ้าสร้างแล้ว เหมือนได้อภิวัตน์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเฉพาะพระพักตร์ ข้าพเจ้าได้เป็นพระราชาสมบุรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ เป็นใหญ่ในแว่นแคว้น พอใจกรรมของตน นี่เป็นผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้^๕ หรือเมื่อพระติณสุลกณาทนียเถระประกาศประวัติในอดีตชาติของตน จึงกล่าวว่า พระพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะผู้ทรงเป็นผู้นำขึ้นเลิศของโลกทรงทราบความดำริของข้าพเจ้า ประทับนั่งบนอาสนะของพระองค์แล้วได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า เราจักพยากรณ์ผู้ที่เลื่อมใส ถือนดอกไม้กัน (แดด) ให้เรา ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าวเถิด ผู้นั้นจักครองเทวสมบัติในเทวโลกตลอด ๒๕ ชาติ จักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ชาติ จักเป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์ับชาติไม่ถ้วน นี่เป็นผลแห่งการกระทำการบูชาด้วยดอกไม้^๖ เป็นต้น

ทั้งนี้พบดอกไม้ที่พุทธศาสนิกชนนำมาบูชาพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ดังนี้

๑) ดอกกรรณิการสีเหลือง ในพระไตรปิฎกเปรียบสีเหลืองของดอกกรรณิการเหมือนสีพระเนตรของพระพุทธเจ้าที่ประกอบด้วย ๕ สี คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง สีดำ และสีขาว^๗ ทั้งยังมี

^๓ อติศักดิ์ ละครเขต, “การศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์การบูชาในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วารสารธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๗ เล่ม ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐): ๑๔๗-๑๕๖.

^๔ ข.อป. (ไทย) ๓๓/๔๐-๕๐/๕๗๓.

^๕ ข.อป. (ไทย) ๓๒/๑-๓/๒๐๒.

^๖ ข.อป. (ไทย) ๓๓/๙๒-๙๕/๑๕.

^๗ ข.ม. (ไทย) ๒๙/๑๕๖/.๔๒๕.

การเปรียบกับสีรัศมีของพระพุทธเจ้า ดังเช่นประวัติในอดีตชาติของพระกาสุมาริผลทายกเถระที่กล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้า ผู้ปราศจากอภิลิขิตกิเลส โชติช่วงดังดอกกรรณิการ^๘ บางครั้งก็เปรียบสีเหลืองของดอกกรรณิการเหมือนผ้าเมืองพาราณสีอันมีเนื้อละเอียด^๙ และเมื่อพระอุปเสนวังคันตบุตรเถระจะประกาศประวัติในอดีตชาติของตน จึงกล่าวว่าข้าพเจ้าได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระนามว่าปทุมุตระ ครั้นนั้นเห็นดอกกรรณิการกำลังบานจึงเด็ดช่อดอกกรรณิการนั้นมาประดับฉัตรแล้วบูชาพระพุทธเจ้า^{๑๐} เป็นต้น

๒) ดอกกระพุ่ม ดังที่ปรากฏในประวัติในอดีตชาติของพระกัมพูปุณณเถระที่ได้เห็นพระวิปัสสีและได้ถวายดอกกระพุ่ม จึงไม่รู้จักทุกคติเลย^{๑๑} พระสัตตกัมพูปุณณเถระเองในอดีตชาติได้ไหว้พระพุทธเจ้าทั้ง ๗ พระองค์ด้วยดอกกระพุ่ม^{๑๒} เป็นต้น

๓) ดอกฟักทิพย์ ดังเมื่อพระกัณการุณปุณณเถระประกาศประวัติในอดีตชาติของตนจึงกล่าวว่า ข้าพเจ้าจากสวรรค์ชั้นยามาลงมายังมนุษยโลกนี้ได้ถือดอกฟักทิพย์มาบูชาพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม จึงไม่รู้จักทุกคติเลย^{๑๓} เป็นต้น

๔) ดอกหงอนไก่ ในพระไตรปิฎกเปรียบเทียบผิวพรรณของพระสารีบุตรว่าเหมือนดอกหงอนไก่^{๑๔} ดอกหงอนไก่ที่มีสีสวยแต่ไม่มีกลิ่น ถูกเปรียบเปรยกับผู้ที่ดีแต่พูดอ่อนหวาน แต่ไม่เสียสละ โภคทรัพย์ ทำให้ความสัมพันธ์ของผู้นั้นกับมิตรจิตจาง^{๑๕} พระติณณิกงกนิปุชกเถระได้เห็นผ้าบังสุกุลคล้องอยู่บนยอดไม้ที่ภูเขา ได้เลือกเก็บดอกหงอนไก่ ๓ ดอก มาบูชาผ้าบังสุกุล จึงไม่รู้จักทุกคติเลย^{๑๖}

๕) ดอกโมก ดังที่พระกุกกุชปุณณเถระได้บูชาพระพุทธเจ้าผู้สละด้วยดอกโมก^{๑๗} หรือที่พระกุกกุชปุณณเถระได้บูชาพระพุทธเจ้าผู้สละด้วยดอกโมกใหญ่^{๑๘} จึงไม่พบทุกคติเลย

๖) ดอกบัว เป็นดอกไม้ที่พบมากที่สุด แบ่งเป็น ๑) ดอกบัวหลวงหรือปทุม ดอกปทุมหมายเฉพาะเอาดอกสีแดงหรือชมพูแก่กลีบไม่ซ้อน ดอกบัวหลวงสีขาวกลีบไม่ซ้อนเรียกว่า ปุณทริก ถ้ากลีบซ้อนสีแดง เรียกว่า สัตตบงกช สัตตบุษย์ กับ ๒) ดอกบัวสายหรืออุบลสีเขียว บางทีก็เรียก กุมุท โกมุท มีสีแดง เช่นเดียวกับบัวสัตตบรรณที่มีสีแดง หากเป็นสีขาวอมชมพูอ่อนเรียก บัวจงกลนี บัวผันบัวเผื่อน ก็เป็นบัวสายชนิดหนึ่ง อาทิในวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงชื้อเปสวติอบอวลไปด้วยกลิ่นหอมระรื่นแห่งไม้ชั้น

^๘ ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๕๓/๕๖๐.

^๙ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖/๒๙๖.

^{๑๐} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๘๖-๘๗/๑๑๔.

^{๑๑} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๒๐-๒๓/๕๔๖.

^{๑๒} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๖๑/๔๐.

^{๑๓} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๕/๕๔๓.

^{๑๔} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๕๗/๕๖๓.

^{๑๕} ขุ.ชา.ฉก. (ไทย) ๒๗/๒๙-๓๐/๒๓๓.

^{๑๖} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๒๗-๒๘/๕๒๕.

^{๑๗} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๑/๓๔๗.

^{๑๘} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๓๗/๒๐๘.

เลิศนานาพันธุ์ ได้แก่ ดอกปทุม (บัวหลวงสีแดง) ดอกโกมุท (บัวสายสีแดง) ดอกอุบล (บัวสายมีหลากหลายสี) ดอกจกกลณี (บัวสายสีขาวอมชมพูอ่อน) เป็นต้น^{๑๙} หรือการประดับทับทรวงของเทพอัปสรด้วยดอกปทุมและดอกอุบล^{๒๐} เป็นต้น

พระกมุททหายกเถระนั้นได้หักดอกโกมุทซึ่งเกิดในน้ำแล้ว น้อมเข้าไปถวายพระพุทธเจ้า พระนามว่าปทุมุตตระ จึงไม่ไปเกิดยังทุกขิเลศตลอด ๑๐๐,๐๐๐ กัป และในกัปที่ ๑๑๖ นับจากที่ได้ถวายดอกโกมุทจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ชาติ มีพระนามว่าวรุณ มีพลานุภาพมาก^{๒๑} สำหรับพระอุปปลหัตถิยเถระได้ถวายดอกอุบลกำมือหนึ่งแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ เพราะอำนาจแห่งกรรมนั้น เมื่ออุบัติในภพใด ๆ ในภพนั้น ๆ ได้เสวยผลที่น่าปรารถนาที่ตนทำไว้ดีแล้วในปางก่อน แวดล้อมด้วยดอกไม้อย่างดี ไม่รู้จักทุกขิเลศ^{๒๒} เป็นต้น

๗) ดอกจำปา ดังที่พระจัมปกปุပ္ผิยเถระได้ยกดอกจำปา ๗ ดอกขึ้นไว้เหนือศีรษะบูชาพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระสยัมภู จึงไม่พบทุกขิเลศ^{๒๓}

๘) ดอกคุณ ดังที่พระอุททาลกปุပ္ผิยเถระได้ถือดอกคุณไปบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุชาตะ จึงไม่พบทุกขิเลศ^{๒๔}

๙) ดอกคล้า พระติกัณฐิปปุผิยเถระได้ประคองดอกคล้า ๓ ดอก บูชาพระพุทธเจ้าสู่มังคละ จึงไม่พบทุกขิเลศ^{๒๕}

๑๐) ดอกมะลิ พบมากที่สุดดอกหนึ่ง บัณฑิตยกย่องดอกมะลิว่าเป็นเลิศ แม้ฉันทิคำสั่งสอนของท่านพระโคตมกัณนนั้นเหมือนกัน จัดว่ายอดเยี่ยมกว่าอวัชธรรม ๒ ทั้งหลาย^{๒๖} พระมหาโมคคัลลานเถระได้ถามถึงสาเหตุที่ทำให้เทพธิดาคนหนึ่งมีผิวพรรณงาม เทพธิดาบอกว่าชาติก่อนดิฉันชื่อว่าสุมนาได้ถวายดอกมะลิตูม มีสีคล้ายงาช้างแด่ภิกษุผู้กำลังเที่ยวบิณฑบาตอยู่ในปณณกตนครซึ่งตั้งอยู่บนเนินเป็นเมืองที่รุ่งเรือง น่ารื่นรมย์ของแคว้นเอสิกา เพราะบุญนั้นดิฉันจึงมีผิวพรรณงามเช่นนี้^{๒๗} หรือที่พระกาฬทายีเถระประกาศประวัติในอดีตชาติของตนว่าได้ถือดอกปทุม ดอกอุบล และดอกมะลิซ้อนที่บ้านสะพรั่งและถือข้าว (สุก) ขึ้นดี มาถวายพระศาสดา^{๒๘} เป็นต้น

^{๑๙} ขุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๒๔๙/๗๒.

^{๒๐} ขุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๑๐๓๐/๑๒๘.

^{๒๑} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๕๑-๕๗/๓๒๖.

^{๒๒} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๑๓-๑๕/๒๕๑.

^{๒๓} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๔๐-๔๑/๕๒๗.

^{๒๔} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๒๔-๒๕/๕๔๗.

^{๒๕} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๔๗-๕๐/๓๖๖.

^{๒๖} ม.อ. (ไทย) ๑๔/ ๑๐๔/ ๘๔.

^{๒๗} ขุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๗๘๙-๗๘๐/๙๐.

^{๒๘} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๔๘-๔๙/๑๕๖

๑๑) ดอกดีหมี ดังที่พระติมิรูปุพิยเถระได้ถือดอกดีหมีมาโปรยเหนือพระเศียรของพระพุทธรูปเจ้าสิทธิตะ ไม่นานจึงเดินไปตามริมเหวตกลงไปตายในเหวนั้น นับจากนี้ไปจึงไม่พบทุกคติเลย^{๒๙}

๑๒) ดอกบุนนาค ดังที่พระปุนนาคปุพิยเถระ เมื่อจะประกาศประวัติในอดีตชาติของตน จึงกล่าวว่า ข้าพเจ้าเป็นนายพราน เข้าไปยังป่าดงที่บออาศัยอยู่ได้เห็นดอกบุนนาคบานสะพรั่งจึงหวนระลึกถึงพระพุทธรูปเจ้าผู้ประเสริฐที่สุดจึงเลือกเก็บดอกบุนนาคนั้น ซึ่งมีกลิ่นหอมยิ่งนักแล้ว ก่อสตูที่กองทรายบูชาพระพุทธรูปเจ้า ในกัปที่ ๙๒ นับจากกัปนี้ไป ข้าพเจ้าได้ใช้ดอกไม้บูชาไว้^{๓๐}

๑๓) ดอกประดู่ ดังที่พระปัตติปัพิยเถระใช้ดอกประดู่บูชาพระสรีระพระพุทธรูปเจ้าปทุมุตระจึงไม่พบทุกคติเลย^{๓๑}

๑๔) ดอกแควฝอย ดังที่พระปาฎลปัพิยเถระเมื่อจะประกาศประวัติตอนอุบัติเป็นบุตรเศรษฐีสุขุมลชาติ ได้นำดอกแควฝอยที่ห่อใส่ปาก ออกบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตีสสะ มีจิตรำเริงเบิกบาน บูชาพระองค์ด้วยดอกไม้ นอบน้อมพระพุทธรูปเจ้า จึงไม่พบทุกคติเลย^{๓๒} หรือพระปาฎลปัพิยเถระเมื่อจะประกาศประวัติในอดีตชาติของตนจึงกล่าวว่า พระผู้มีพระภาคพระนามว่าวิปัสสี ผู้เป็นพระสยัมภู เป็นบุคคลผู้เลิศ ทรงชนะมาร ห้อมล้อมด้วยพระสาวกของพระองค์ เสด็จเข้าไปยังกรุงพันธุมดี ข้าพเจ้าห่อดอกแควฝอย ๓ ดอกไว้ที่ชายพกประสงค์จะอาบน้ำด้าเกล้า จึงได้ไปยังฝั่งแม่น้ำ ข้าพเจ้าออกจากกรุงพันธุมดี ได้เห็นพระองค์ผู้ทรงเป็นผู้นำสัตว์โลก รุ่งเรืองดังดอกอุบลเขียว โชติช่วงเหมือนดวงไฟใหญ่ งามอาจจุพญาเสื่อโคร่ง ประเสริฐดุจไกรสรราชสีห์ผู้มีชาติสูง เลิศกว่าสมณะทั้งหลาย มีหมู่ภิกษุแวดล้อม กำลังเสด็จดำเนินไป ข้าพเจ้าเลื่อมใสพระสุคต ผู้ชำระมลทินคือกิเลสพระองค์นั้น จึงได้ถือดอกแควฝอย ๓ ดอกไปบูชาพระพุทธรูปเจ้าผู้ประเสริฐที่สุด^{๓๓}

๑๕) ดอกมะหาด ดังเมื่อพระปิยาลปัพิยเถระในชาติที่อุบัติเป็นพรานล่าเนื้อ เที้ยวอยู่ในป่าดงทึบ เห็นต้นมะหาดมีดอกบานสะพรั่งจึงเก็บมาโปรยลงที่ทางเดิน ข้าพเจ้ามีใจผ่องใส รับบาตรของพระพุทธรูปเจ้าซึ่งกำลังเสด็จดำเนินอยู่ที่หนทาง แล้วได้ถวายดอกมะหาดแด่พระองค์^{๓๔}

๑๖) ดอกอังกาบ ถูกใช้เปรียบเทียบกับความงามของผิพรรณเทวดามีรัศมีชานออกจากกาย เพราะได้บูชารอยพระพุทธรูป^{๓๕} พระวณโฏรัตนียเถระนั้น ในอดีตชาติได้ถือดอกอังกาบปามาบูชาพระผู้มีพระภาคพระนามว่าสิทธิตะจึงไม่รู้จักทุกคติเลย^{๓๖}

^{๒๙} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๗/๒๒๘.

^{๓๐} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๒/๓๒๕.

^{๓๑} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๒๓-๒๔/๕๕๕.

^{๓๒} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๗-๓๘/๒๒๒.

^{๓๓} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๑-๙/๕๕๑.

^{๓๔} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๒๗/๔๐๔.

^{๓๕} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๑๗-๒๒/๑๖๙. ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๖๘-๗๕/๔๑.

^{๓๖} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๓๒-๓๔/๙๖.

๑๗) ดอกมะกล่ำหลวง ดังที่พระพิมพิชาลีบุปผิยเถระได้รวบรวมดอกมะกล่ำหลวงบูชาพระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ^{๓๗}

๑๘) ดอกเข็ม ดังที่พระยฤทธิบุปผิยเถระได้ถือดอกเข็มเข้าเฝ้าพระมหามุนี มีจิตเลื่อมใส มีใจยินดี ได้บูชาพระพุทธเจ้า^{๓๘}

๑๙) ดอกคัตเค้า ดังที่พระยฤทธิบุปผิยเถระใช้มือทั้งสองประคองดอกคัตเค้าขึ้นบูชาพระพุทธเจ้าปทุมุตตระ ขณะเสด็จออกจากป่าใหญ่ดำเนินไปยังวิหาร^{๓๙}

๒๐) ดอกพิกุล ดังเมื่อพระวสุบุปผิยเถระเกิดเป็นมาณพชื่อนารทะ ได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี จึงยกประคองดอกพิกุลขึ้นบูชาพระพุทธองค์^{๔๐}

๒๑) ดอกสน ดังเมื่อพระกิมิลเถระเกิดเป็นพราหมณ์ ได้นำพวงมาลัยดอกสนไปให้ช่างทำมณฑปเมื่อพระพุทธเจ้ากฤษณะระดับชั้นปริณิพพาน ข้าพเจ้าไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้วิมานชั้นสูงสุด รุ่งเรืองล่งเทวดาเหล่าอื่น นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม ข้าพเจ้าเมื่อจงกรมและยืนอยู่ในเวลากลางวันหรือกลางคืนก็ตาม ก็มีดอกสนมุงบัง นี่เป็นผลแห่งบุญกรรม^{๔๑}

๒๒) ดอกช้านาว ดังที่พระสลหบุปผิยเถระประกาศประวัติในอดีตชาติของตนจึงกล่าวว่า ครั้งนั้น ข้าพเจ้าเป็นกษัตริย์อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทภาคา ขณะนั้นข้าพเจ้าได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้เป็นเทพยิ่งกว่าเทพทรงเป็นผู้องอาจกว่านรชน เสด็จจงกรมอยู่ จึงได้เลือกเก็บดอกช้านาวมาถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐที่สุด พระมหาวีรเจ้าทรงสดมภ์ดอกช้านาวซึ่งมีกลิ่นหอมดังดอกไม้ทิพย์ ขณะที่ข้าพเจ้าดูอยู่นั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสีผู้มีความเพียรมาก ทรงเป็นผู้นำสัตว์โลกทรงรับแล้วสดมภ์ ข้าพเจ้าเป็นผู้มีจิตเลื่อมใส มีใจยินดี ถวายอภิวาทพระองค์ผู้สูงสุดแห่งเทวดาและมนุษย์ ประคองอัญชลีแล้ว กลับขึ้นไปยังภูเขตามเดิม^{๔๒}

๒๓) ดอกสาละ ในเรื่องวิมานแก้วพลีสีแดนนั้น พระมหาโมคคัลลานเถระถามเทพธิดาองค์หนึ่งเกี่ยวกับกุศลที่ประกอบไว้ในอดีตชาติ เทพธิดาว่าเมื่อเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์เป็นหญิงรับใช้อยู่ในตระกูลเจ้านาย ได้เห็นพระพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่ จึงได้โปรยดอกสาละลง (รอบพระอาสน์) และมีจิตเลื่อมใส ได้นำพวงมาลัยดอกสาละซึ่งประดิษฐ์ไว้อย่างดีเข้าไปถวายพระพุทธเจ้าด้วยมือทั้งสองของตน ครั้นทำกุศลกรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญแล้วนั้นจึงสร้างโคก หมดโรคภัย มีความสุขรื่นเริง บันเทิงใจอยู่เป็นนิตย์^{๔๓}

^{๓๗} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๐-๓๓/๔๑๓.

^{๓๘} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๓-๓๔/๓๓๓.

^{๓๙} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๕๓-๕๔/๓๖๗.

^{๔๐} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๒๙-๓๐/๓๙๔.

^{๔๑} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๔๐-๔๔/๓๔๒.

^{๔๒} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๕-๓๙/๕๔๙.

^{๔๓} ขุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖๘๙-๖๙๘/๘๐.

๒๔) ดอกไม้ซีก ดังที่พระเสเรยกเถระเมื่อเกิดเป็นผู้คงแก่เรียนทรงมนตร์จบไตรเพทได้หยิบดอกไม้ซีกโยนขึ้นไป (บูชา) พระพุทธเจ้าในอากาศ ด้วยพุทธานุภาพดอกไม้ซีกทั้งหลายห้อมล้อมอยู่โดยประการทั้งปวง ดอกไม้ทั้งหลายก็กระจายเป็นเครื่องมุงบังดอกไม้บูชาพระนราสกะโดยรอบ ลำดับนั้นแผ่นดอกไม้นั้นมีข้าวอยู่ข้างใน มีหน้าอยู่ข้างนอกทำการมุงบังตลอด ๗ วัน ต่อแต่นั้นก็อันตรธานไป^{๔๔}

๒๕) ดอกอโศก ดังที่เทพธิดาองค์หนึ่งได้นำดอกอโศกซึ่งมีเกสรงามเลื่อมประภัสสร มีสีสด มีกลิ่นหอมพุ่ง ไปน้อมบูชาพระพุทธเจ้า ครั้นทำกุศลกรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญแล้วจึงสร้างโคกหมดโรครักข มีความสุข รื่นเริงบันเทิงใจอยู่เป็นนิตย์^{๔๕}

๒๖) ดอกผักตบสีเขี้ยวเข้มใช้เปรียบเทียบสีของเทพที่นามว่าโรชะ^{๔๖} พระอนุมาบุปผิยเถระได้บูชาต้นไทรซึ่งเป็นต้นไม้อันเป็นสถานที่ตรัสรู้ด้วยดอกผักตบ ในภพที่บัดนี้จึงไม่รู้จักทุกขติเลย^{๔๗}

๒๗) ดอกอ้อ ดังที่พระนพมาลียเถระได้ถวายพัดดอกอ้อกับพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ทรงรับพัดแล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า กายของเราสงบเย็น ความเร่าร้อนก็ไม่มีฉันใด จิตของท่านจงหลุดพ้นจากไฟทั้ง ๓ กอง ฉะนั้น^{๔๘}

๒๘) ดอกกากะทิง ดังที่พระนาคบุปผิยเถระได้นำดอกกากะทิงมาบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งกำลังเสด็จดำเนินไปตามถนน ในภพที่ ๙๑ นับจากภพนี้ไป ข้าพเจ้าได้ใช้ดอกไม้บูชาไว้จึงไม่รู้จักทุกขติเลย^{๔๙}

๒๙) ดอกมะกอก ดังที่พระอัมพาภูมิกเถระได้ใช้ดอกมะกอกบูชาพระผู้มีพระนามว่าเวสสภู ขณะประทับอยู่ในป่าไม้สาละซึ่งมีดอกบานสะพรั่ง ประทับนั่งอยู่ที่ชอกภูเขาตุงพญาราชสีห์มีชาติสูง ในภพที่ ๓๑ นับจากภพนี้ไปจึงไม่รู้จักทุกขติเลย^{๕๐}

ในเรื่องของการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ทั้งมวลนั้น มีเนื้อความอย่างหนึ่งเหมือนกัน คือ บูชาด้วยความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง มักปรากฏเป็นถ้อยคำว่า “ข้าพเจ้าได้โปรยดอกไม้ไว้ด้วยจิตที่เลื่อมใส” หรือ “ข้าพเจ้าได้ถักดอกเข็มเข้าเฝ้าพระมหายานี มีจิตเลื่อมใส มีเจตินดี ได้บูชาพระพุทธเจ้า” หรือ “ข้าพเจ้าได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลีคือกิเลส เสด็จไปในอากาศจึงคาบดอกสาละบูชาพระผู้มีพระภาคพระนามว่าวิปัสสี ผู้มีศรัทธาตั้งมั่นด้วยดีไม่หวั่นไหวไว้ในพระตถาคต” เป็นต้น การบูชาด้วยจิตที่ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว เลื่อมใสในพระพุทธเจ้านี้ ย่อมได้อานิสงส์คือไม่พบทุกขอีกต่อไป

^{๔๔} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๑-๖/๒๗๖.

^{๔๕} ขุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๖๘๗/๗๘

^{๔๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๔๐/๒๖๘

^{๔๗} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๓๑/๘๐.

^{๔๘} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๓๖-๔๑/๒๕๕.

^{๔๙} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๒๓/๒๐๕.

^{๕๐} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๓๖-๓๘/๘๑.

อานิสงส์การถวายดอกไม้แด่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย นอกจากจะไม่รู้จักทุกคติอีกต่อไปแล้ว พระพุทธเจ้ายังทรงตรัสถึงอานิสงส์อย่างอื่นไว้อีกในจุทเทราปทาน อันเป็นเรื่องราวของพระจุทเทระที่ได้ถวายดอกมะลิแด่พระพุทธเจ้านามสิทธัตถะ ในครั้งนั้นพระพุทธองค์ได้ตรัสพระคาถาว่า เราจักพยากรณ์ผู้ที่ถวายดอกไม้ซึ่งเป็นวัตถุควรบูชา ส่งกลิ่นทิพย์หอมฟุ้งแก่เรา ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าวเถิด บุคคลผู้นี้จุติจากโลกนี้แล้วจักไปเกิดยังเทวโลก มีหมู่เทวดาแวดล้อม มีดอกมะลิโปรยปราย เขาก็จักมีภพที่สูงและวิมาน ที่สำเร็จด้วยทองคำและแก้วมณี ที่เกิดด้วยบุญกรรมปรากฏขึ้น เขาก็จักครองเทวสมบัติ มีเหล่านางเทพอัปสรแวดล้อม ได้เสวยสมบัติอยู่ ๗๔ ขาติ เขาก็จักเป็นพระเจ้าแผ่นดินครองแผ่นดิน ๓๐๐ ขาติ และจักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ขาติ จักเป็นใหญ่กว่ามนุษย์มีนามว่าทุชชัย เสวยบุญนั้นประกอบด้วยกรรมของตน จักไม่ตกวิบาตุนรก ไปเกิดเป็นมนุษย์เขามีเงินที่สั่งสมไว้ตั้งร้อยโกฏิมีใช้น้อย เขาก็จักบังเกิดในกามินิ (มนุษย์) เป็นพราหมณ์ มีการศึกษามีปัญญาเป็นบุตรสุดที่รักของวงศ์คันทพราหมณ์กับนางสารีพราหมณ์ และภายหลังเขาก็จักบวชในศาสนาของพระอัสสิริสพุทธเจ้า มีนามว่าจุทนะ เป็นสาวกของพระศาสดา เขาก็จักได้เป็นพระชีนาสพ (สันอาสวกิเลส) ขณะเป็นสามเณรทีเดียว^{๕๑}

๔.๑.๒ การบูชาพระพุทธรูปด้วยดอกไม้

ภายหลังเมื่อพระพุทธเจ้าโคตมปรินิพพานแล้ว จึงมีการสร้างพระพุทธรูปหรือรูปเปรียบของพระพุทธเจ้า^{๕๒} ขึ้นแทน ในทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะ เชื่อว่าพระพุทธรูปถูกสร้างขึ้นครั้งแรกภายหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานไป ๗๐๐ ปี ปรากฏในสมัยของพระเจ้ากนิษกะ แห่งราชวงศ์กุษาณะ ที่แคว้นคันธารราฐ ราว พ.ศ. ๖๖๓ – ๗๐๕ มีลักษณะทางประติมากรรมคล้ายกับรูปเคารพของชาวกรีก โดยก่อนหน้านั้นเป็นการสร้างรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ แทนพระพุทธประวัติ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า อาทิสร้างรูปม้ามีฉัตรกางกั้นเป็นสัญลักษณ์แทนการเสด็จออกบวช สร้างรูปบัลลังก์และต้นโพธิ์เป็นสัญลักษณ์แทนการตรัสรู้ สร้างรูปธรรมจักรและกวางหมอบเป็นสัญลักษณ์แทนการแสดงปฐมเทศนา สร้างรูปพระสถูปเป็นสัญลักษณ์แทนการปรินิพพาน โดยที่ยังไม่ปรากฏรูปเคารพอย่างรูปคนหรือพระพุทธรูป^{๕๓}

เมื่อมีพระพุทธรูปขึ้นมา พุทธศาสนิกชนก็บูชาพระพุทธรูปอันเป็นรูปเปรียบของพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้นานาเช่นกันสืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน สำหรับคนล้านนาจะเลือกใช้ดอกไม้ที่หาได้ง่ายในจากท้องถิ่นออกดอกตามฤดูกาล มีกลิ่นหอม มีชื่อที่เป็นมงคลและมีความหมาย แต่ถ้าเป็นฤดูกาลที่ต้นไม้ยังไม่ออกดอก ชาวล้านนาจะใช้ใบไม้หรือดอกไม้ซึ่งตากแห้งแทนดอกไม้ที่ใช้ในเครื่องสักการะที่พบ ได้แก่ ๑) ดอกกรรณิการ ๒) ดอกกระดังงา (ดอกสบันงา) ๓) ดอกกาหลง (ดอกเสี้ยว

^{๕๑} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๑๒๕-๑๔๒/๑๘๖.

^{๕๒} โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, สารานุกรมไทยฉบับเยาวชน เล่มที่ ๒๙, (กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗), ๒๕๔๘), หน้า ๒๒. .

^{๕๓} ศักดิ์ชัย สายสิงห์, พระพุทธรูปในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย, (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖), หน้า ๓-๔.

ดอกขาว) ๔)ดอกกุหลาบ ๕) ดอกเกี้ยวเกล้า (ดอกไหมพรม) ๖) ดอกแก้ว (ดอกตะไพลแก้ว) ๗) ดอกขจร (ดอกสลิด) ๘)ดอกจำปา (ดอกจุมปา) ๙) ดอกจำปี (ดอกจุมปี) ๑๐) ดอกขมขนาด (ดอกอัมสาย)

๑๑) ดอกช้างเคียน (ดอกเคียน) ๑๒) ดอกช่อนกลั่น ๑๓) ดอกดาวเรือง (ดอกคำปู้जू) ๑๔) ดอกนมแมว ๑๕) ดอกบัว ๑๖) ดอกบัวสาย ๑๗) ดอกบานไม่รู้โรย (ดอกตะล่อม) ๑๘) ดอกบุญนาศ (ดอกสารภีดอย) ๑๙) ดอกเบญจมาศ ๒๐) ดอกปีบ (ดอกกาสะลอง)

๒๑) ดอกพวงทอง ๒๒) ดอกพิกุล (ดอกแก้ว) ๒๓) ดอกพุด (ดอกปู้ด) ๒๔) ดอกพุดซ้อน (ดอกเก็ดถวา) ๒๕) ดอกพุทธรักษา ๒๖) ดอกพุทธรักษา (ดอกบัวหลวง) ๒๗) ดอกมหาหงส์ (ดอกตาเหิน) ๒๘) ดอกมะลิ (ดอกละว้า) ๒๙) ดอกยี่หุบ (ดอกจีหุบ) ๓๐) ดอกรสสุคนธ์ (ดอกมะตาด)

๓๑) ดอกราชพฤกษ์ (ดอกคูณ ดอกกลมแล้ง) ๓๒) ดอกรัก (ดอกปานเถื่อน) ๓๓) ดอกราชวดี (ดอกหงสา) ๓๔) ดอกสร้อยทอง ๓๕) ดอกสารภี ๓๖) ดอกหงอนไก่ (ดอกด้าย) ๓๗) ดอกหม้อไก่ ๓๘) ดอกหางนกยูง (ดอกหอมพอ) ๓๙) ดอกอุณ ๔๐) ดอกเอื้องคำ ๔๑) ดอกเอื้องผึ้ง ๔๒) ดอกเอื้องสมปอย^{๕๔}

ชาวล้านนาเมื่อจะบูชาพระพุทธรูปด้วยดอกไม้ก็จะบรรจุในกรวยใบตอง หรือกรวยกระดาศ ที่เรียกกันว่าสวยดอก

สวยดอก คือ กรวยใส่ดอกไม้ต่าง ๆ บรรจุลงในใบตองที่ม้วนเป็นกรวยและตกแต่งขอบด้วยกลีบใบตองที่พับเป็นแบบต่าง ๆ หากเป็นสวยดอกที่ไม่ตกแต่งขอบ เป็นแบบเรียบง่าย เรียก สวยจิ้งหรีด แต่หากเป็นสวยที่ตกแต่งปากสวย ด้วยการพับใบตองเป็นกาบรูปแบบต่าง ๆ เรียกสวยกาบ^{๕๕} นอกจากชาวล้านนาจะใช้สวยดอกในการบูชาพระรัตนตรัยแล้ว ในประเพณี ๑๒ เดือนของล้านนาเกือบทุกพิธีกรรม ก็ใช้สวยดอกเป็นเครื่องบูชาแทบทั้งสิ้น สาเหตุเพราะชาวล้านนาเชื่อว่าดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมหากถวายให้เทพยดาจะนำมาซึ่งความร่มเย็น จึงนำดอกไม้มาห่อในใบตองเพื่อให้ดอกไม้อยู่ทนทานและมีความสวยงาม การใช้สวยดอกจะมีวิธีที่คล้ายกันคือใส่ในพานเครื่องสักการะ แต่มีบางพิธีที่ใช้สวยดอกในลักษณะอื่น เช่นพิธีสู่ขวัญควายจะใช้สวยดอกผูกติดเขาควายทั้ง ๒ ข้าง เป็นต้น^{๕๖}

การใช้ดอกไม้สีต่าง ๆ บูชาพระพุทธรูปนั้น ชาวล้านนาเชื่อว่าได้อานิสงส์แตกต่างกัน ดังที่ปรากฏในใบลานอานิสงส์ตานดอกไม้ทั้งหลาย ฉบับวัดปากเหมือง^{๕๗} จารเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้แจกแจงอานิสงส์ของการบูชาด้วยดอกไม้สีต่าง ๆ ดังนี้ หากบูชาด้วยดอกไม้สีขาวได้อานิสงส์ ๘ กับ แต่หาก

^{๕๔} จารุพันธ์ เชาว์นที ธัญญะ เตชะศีลพิทักษ์, “ดอกไม้ในเครื่องสักการะบูชาที่เกี่ยวข้องในประเพณีล้านนาไทย กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่”, วารสารวิทยาศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๑ ม.ค.-มิ.ย. ๒๕๕๔: หน้า ๑๖-๒๖.

^{๕๕} จารุพันธ์ เชาว์นที, “สวยดอกล้านนา”, รายงานการวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕: หน้า ๓๔-๓๖.

^{๕๖} มณี พะยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, (เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์. ๒๕๓๘): หน้า ๑๓๓-๑๓๔).

^{๕๗} กิรณา ลี (ปวีรรต), “อานิสงส์ตานดอกไม้ทั้งหลายต่าง ๆ”, (ม.ป.ท., ๒๕๖๔). (อัสสาเนา).

นำมาบูชาโดยไม่ได้ชำระล้างให้สะอาดจะได้านิสงส์เพียง ๖ กับ **ดอกไม้สี่เขียว**ชำระแล้วได้อานิสงส์ ๕ กับ ยังไม่ได้ชำระแล้วนำไปบูชาได้อานิสงส์ ๓ กับ **ดอกไม้สี่เหลือง**ชำระแล้วนำมาบูชาด้วยตนเองได้อานิสงส์ ๑๐ กับ ฝากผู้อื่นมาบูชาได้อานิสงส์ ๘ กับ บุคคลที่นำมาบูชาแทนได้อานิสงส์ ๒ กับ หากว่าเป็นดอกไม้ที่ยังไม่ได้ชำระ ฝากผู้อื่นนำมาบูชา คนเก็บดอกไม้ได้อานิสงส์ ๖ กับ คนรับฝากได้อานิสงส์ ๑ กับ **ดอกไม้สี่หม่น** หากเป็นดอกไม้ที่ชำระแล้ว นำมาบูชาคนเดียวได้อานิสงส์ ๕ กับ ฝากผู้อื่นมาบูชาได้อานิสงส์ ๒ กับ ผู้ที่รับฝากได้อานิสงส์ ๑ กับ หากเป็นดอกไม้ที่ยังไม่ได้ชำระ ฝากผู้อื่นมาบูชา คนที่เก็บดอกไม้ได้ ๑ กับ ส่วนคนรับฝากได้อานิสงส์ ๘ กานิดโย **ดอกไม้สีดำ**ที่ชำระแล้ว นำมาบูชาคนเดียวได้อานิสงส์ ๑ กับ ฝากผู้อื่นมาได้อานิสงส์ ๑ กับ ผู้รับฝากได้อานิสงส์ครึ่งกับ และ **ดอกไม้สีแดง**ชำระแล้วฝากผู้อื่นมาบูชา ตนเองได้อานิสงส์ ๒ กับ คนรับฝากได้อานิสงส์ ๑ กับ หากยังไม่ได้ชำระแล้วฝากผู้อื่นมาบูชา ตนเองได้อานิสงส์ ๑ กับ คนรับฝากได้อานิสงส์ครึ่งกับ มีรายละเอียดดังนี้

“...นโม ตสฺสตุ สาทโวฬิงรา โสตุชนสัปปุริสฺสทงฺหลาย สตถา อันทาสัพพัญฺญพระพุทฺธเจ้าวิหรนโต คีหากสฺสูตีสํารานอญฺในปาเชตวันอาราม แห่งนายอนาถปิณฑิกัสสมหาเสฏฺฐีหากถวยเปนทานแก่พระพุทฺธเจ้า ไว้เป็นที่สฺสูตืออยู่สํารานอันมีที่ปไกลเวียงสาวตธีราชธานี มีประมาณว่าได้ ๕๐๐ เช่นชาธนู คีมีหั้นแล

อล โข ในกาลเมื่อนั้น เจ้าภิกขุทั้งหลาย หมายมีมหาอนันตเถรเจ้าหากเปนประธาน คีให้วสาเชิงพระพุทฺธเจ้าตนเปนนายนำหมู่ นำสัทเข้าสู่นิพพานว่า ภนฺเต ภควา ข้าแต่พระพุทฺธเจ้า ผู้ข้าทั้งหลายมาประสมชุมนุมกัน เพื่จักหือเปนเหตุแก่ธรรมเทศนา

โส ภควา อันทว่าพระพุทฺธเจ้าตนเปนที่จั้งที่เพ็งแก่สัพพัตโลกทงหลาย พระพุทฺธเจ้าเทียรย่อมเทศนาธรรมสั่งสอนยังปณฺณสัตทงหลาย หือทานรักสาศิล เมตตาทาวนา แลให้วสักการบูชา แม่นว่าดอกไม้ดวง ๑ คีดี เข้าป็น ๑ คีดี หือปรารธนาเอาโลกุตตรธัมมเจ้าสิ่งเดียว บ่หือปรารธนาเอาโลกียธัมมเจ้านั้นแล

ปทุมปรักข ปุปฺผาชนา อมิสา ปฐฺมิบูชา สนตผลํ ภวนติ ดังนี้เปนต้นแล อัน รูปูป ปุปฺผารุกขา อันทว่าดอกไม้ทงหลาย อันมีโลกนี้จักหือเปนสันทผละอานิสงส์ จักหือเปนประโยชน์แก่คนทงหลาย มีฉนใดนั้นชา ภควา อันทว่าพระพุทฺธเจ้าตนมีประยา ประกอบไปด้วยมหากรุณา คีนำเอาธรรมเทศนาหือแจ้งแก่ภิกขุทงหลายว่า ภิกขเว ทูราภิกขุทงหลาย สุกุงตั้งโสตาปราสาทหุดาฬิง ตั้งเรจักปวตติเทศนาไปภายหน้านี้เทอะ รุกขผลามาติ เทศนาหวตตัตนติ ดังนี้ อันทว่าดอกไม้ทงหลาย อันมีฉนลกขณะรังสีต่าง ๆ กันแล มีดอกบ่เสมอกัน เมื่อดอกไม้มยมีฉนลกขณฉนใด ส่วนอันทว่าผละอานิสงส์แห่งการได้หือทานคีดี แลสักการะบูชาคีนัน เทียรย่อมมีสันทผละอานิสงส์ต่าง ๆ กันแล

ภิกขเว ทูราภิกขุทงหลาย ปุมพาลกขผลํ อันทว่า**ดอกไม้สี่ขาว**นั้น มีผละอานิสงส์อันกว้างขวางมากนักละ เมื่อปุคละผู้ใดเก็บเอาหือทานแลบูชา ควรช่วยขัดสียังมลมุนทึร หือหมตใสเวยยนัน มีผละอานิสงส์ ๘ กับแล คันว่าบ่ชำระมรมุนทึร บ่ช่วยขัดสียเสีย แลนำมาหือทานคีดี สักการะบูชาคีนัน คนผู้นันได้อานิสงส์ ๖ กับแล

ดูก่อนท่านทงหลาย มารภาโต โสติ ปทุมโม อันทว่า**ดอกไม้สี่เขียวนั้น** มีปุคละผู้ใดแลได้นำมาบูชาแลให้ หือทานพร้อมกบด้วย วัตถุทานคีดี หือช่วยชำระเสียยังมลมุนทึรอันติดอยู่กับดอกไม้

แล้วนำไปบูชาแลหื้อทาน ปุคละผู้นั้นได้เสวยอานิสงส์ ๕ กับแล คັນว่าบ่ชำระมุนทิตตอยุ่ นั้น แลบูชาคดียี้ หื้อเปนกับด้วยวัตถุทานคดียี้ ผู้นั้นได้เสวยอานิสงส์ ๓ กับแล

ปทุมโม มาเรติ จิวเร อันว่าดอกไม้อันมีสีเหลืองประดุจตั้งผ้ากาสาเยะ ปุคละผู้นั้นเก็บเอามาด้วยตนเองเดียวคดียี้ ได้หื้อท่านผู้อื่นเก็บเอามาหื้อคดียี้ เอามาหื้อทานแลหื้อสักการะบูชาตั้งอัน เอามาด้วยตนเองเดียว แลชำระขัตติด้วยดินนั้น ปุคละผู้นั้นได้เสวยอานิสงส์ ๑๐ กับ คັນว่าหื้อปุคละผู้อื่นเอามาหื้อ ได้เสวยอานิสงส์ ๘ กับ ปุคละผู้นำมาหื้อนั้น ได้อานิสงส์ ๒ กับ แล คันว่ายังบ่ได้ชำระขัตติมลมุนทิตตนั้น ผู้เปนเจ้าได้อานิสงส์ ๖ กับ ผู้เก็บเอามาหื้อได้อานิสงส์ กับ ๑ แล

ดูราสุทนต์ทั้งหลาย รุกขมाल์ ปทุมมิ อันมีสีหม่น ปุคละผู้ใดได้เอามาหื้อทาน พร้อมกับด้วยวัตถุทาน แลสักการะบูชา นั้น คันว่าหาเอามาด้วยตนเองเดียว ได้เสวยสันตผลบุญอานิสงส์ ๕ กับ คันว่าผู้อื่นเอามาหื้อ ได้อานิสงส์ ๒ กับ ปุคละผู้นำเอามาหื้อได้อานิสงส์ ๑ กับ คันบ่ชำระมุนทิตตนั้น ผู้เปนเจ้าหื้อทาน แลสักการะบูชา ได้อานิสงส์กับ ๑ ปุคละผู้นำมาได้อานิสงส์ ๘ กานิโย

บุคโคล ปุคละผู้ใดได้เอายังรุกขมालาดอกไม้อันมีสีดำ หามาด้วยตนเองแล้วชำระช่วยมลทิตต ขัตติด้วยดี แล้วคียี้หื้อทาน พร้อมกับด้วยวัตถุทานคดียี้ แลได้สักการะบูชา นั้น ได้เสวยอานิสงส์กับ ๑ แล คันว่าหื้อท่านผู้อื่นเอามาหื้อ ได้อานิสงส์กับ ๑ บุคละผู้นำมานั้น ได้ผลอานิสงส์ส่วนแห่งเก็งกับนั้นแล

ดูราสุทนต์ทั้งหลาย ปทุมมิ ปุผมิ มานเว อันว่าดอกไม้ทั้งหลาย อันปรากฏมีสีแดง ประดุจดังเลือดนั้น ปุคละผู้ใดได้นำมาด้วยตนเองเดียวคดียี้ ใช้หื้อผู้อื่นนำมากียี้ แล้วเอามาหื้อทานพร้อมกับด้วยวัตถุทานคดียี้ แลเอามาหื้อสักการะบูชาคดียี้ แลบ่ได้ชำระขัตติด้วยมลมุนทิตต ดอกไม้คดียี้ แล้วนำมาหื้อทาน แลสักการะบูชา นั้น ปุคละผู้นั้นนำเอามาด้วยตัวเองเดียว ได้เสวยผลอานิสงส์กับ ๑ แลคันว่าปุคละผู้นำเอามาหื้อนั้นได้เสวยเก็งกับ ๑ แล คันว่าชำระเสียยังมลมุนทิตตด้วยดินนั้น ปุคละผู้เปนเจ้าหื้อทานนั้น ได้เสวยอานิสงส์ ๒ กับ คันว่าปุคละผู้นำมานั้น ได้เสวยอานิสงส์กับ ๑ แล

โส ภิกขโว เมื่อนั้น เจ้าภิกขุทั้งหลาย เตน สุตวา สนมมลา ภวนติ ได้ยินยัง วจัน ยังคำแห่งพระพุทธเจ้ากล่าวยังสันตผลดอกไม้ทั้งหลายต่าง ๆ คัมมิใจชมชื่นยินดีมากนิก แล้วคียี้หื้อแจ้งพระพุทธเจ้าว่า ภนเต ภควา ข้าแต่พระพุทธเจ้า ปทุมโมลา ปุผวา มานโต ภโวลิต ตว อันว่าดอกไม้ทั้งหลาย อันปรากฏเปนสีแดงงาม ประดุจดังเลือดนั้น คียี้หากหันมาเป็นสีแดง ดูมีสีแสงรัศมีรังสีใสงามกว่าดอกไม้มีสีต่าง ๆ แล เหตุดังรฤแลพระพุทธเจ้าพ้อย กล่าวว่ ปุคละผู้ใดแลได้หื้อดอกไม้สีแดงหื้อทานคดียี้ สักการะบูชาคดียี้ มีสันตผลอันอ่อนนโยบกว่าดอกไม้สีอื่นอันชา ตว สุ ตวา ภควา อันว่าพระพุทธเจ้าได้ยินคำแห่งเจ้าภิกขุหากถามเชิงตนตั้งอัน พระพุทธเจ้าคียี้กล่าวเป็นคาถา มาน ปุณฺณ โลก หิต ภเว วิลาน โจริ ปทุมมา คลิ อจินตยี้ ดังนี้แล

ภิกขเว ดูราภิกขุทั้งหลาย ปทุมโม รุกขมาล์ อันว่าดอกไม้อันมีสีแดงนั้น คูตถาคตะกล่าวว่ามีอานิสงส์อันอ่อนนโยบนั้นสันโด หิต ด้วยมีแท้แล ปุพเพ อติเต กาเล ยังมีในกาลอันข้ามล่วงพ้นไป แล้ว ยังมีนางผู้ ๑ ปรากฏชื่อว่า “นางคำแดง ปจงค์” ลักษณะอันใหญ่สูงกว่ายิ่งทั้งหลายในโลกมีนามอิตถียิ บ่มีนางใดจักเปรียบเทียมนางผู้นั้นได้สักคนในโลกนี้ ตว อันว่านางผู้นั้นคียี้ประกอบไปด้วยรากตณหามากนิก คัมมิแล เตส อุพฺโภ ตโต ปถาย ภายหน้าแต่นั้น โส บุริโส ยังมีชายผู้ ๑ ปรากฏชื่อว่า

“ปลาเค” คือเป็นอันประกอบไปด้วยรูปลักษณะอันใหญ่กว่าชายทั้งหลายในโลกนี้ นาม บุริสโส บัมีชาย ไตแลจักเปรียบเทียมได้ในโลก ตัวเตน อุพโก ส่วนว่านางคำแดงกับที่ปลาเค คือมาสมสู่อยู่กับกัน บันนเท่าไตนางผู้นั้นคือทรงคัพพะใหญ่แกมาแล้ว นางผู้นั้นคือใครประสูติลูก หาทักจักประสูติได้ นางผู้นั้น แล่นหาที่ประสูติ จึงไปสู่ตอยลูก ๑ เป็นอันใหญ่มากนัก ก็จึงไปประสูติเสียที่ตอยที่นั่นแล

ภิกขเว ดูราภิกขุทั้งหลาย ในเมื่อนางผู้นั้นแล่นไปมานั้น อุทก โลหิต อันว่าน้ำโลหิต เลือดแห่งนางไหลตกที่ใดลวดเป็นสีแดงไปแล แม่นว่าไปถูกกับรุกขต้นไม้ทั้งหลายแล คือด้วยดอกสีแดงคื เหตุด้วยโลหิตแห่งนางนั้นติดแปด สิบ ๆ ตาม ๆ กันมาถึงกาลบัดนี้แลนา

ภควา พระพุทธเจ้ากล่าวเท่านั้นแล้ว เจ้าภิกขุทั้งหลายคืออัญชริให้พระพุทธเจ้าว่า ภนเต ภควา ข้าแต่พระพุทธเจ้า โส นาม ปทุมโม มาลาคนธโลกติ โลเก อันว่าดอกไม้ทั้งหลายอันเกิดมาในโลกนี้ อันมีลักษณะสีต่าง ๆ บปรากฏว่าสีใดสี ๑ คั่นว่าปุคละผู้ใดผู้ ๑ น้อมนำมาอันมีต่าง ๆ หมายถึงสี บันบว่าชื่อใดชื่อ ๑ นั้น นำมาหื้อเป็นทานคัถิ หื้อพร้อมด้วยวัตถุทานคัถิ ได้สักการะบูชาคัถิ จักมีผละ อานิสงส์เท่าใดชา

โส ภควา เมื่อนั้นพระพุทธเจ้าได้ยินแล้ว ยังคำแห่งเจ้าภิกขุทั้งหลาย หากถามดังอัน พระพุทธเจ้าคักกล่าวว่าภิกขเว ดูราภิกขุทั้งหลาย โส นาม ปทุมโม อันว่าดอกไม้ทั้งหลาย อันมีหลายสี ต่าง ๆ คือว่าเขียวคัถิ สีเหลืองคัถิ หม่น แสด สีว คัถิ เมื่อหากประสมกัน ขึ้นมีวิณสีต่าง ๆ เมื่อปุคละ ผู้นำมาแล้ว ชัดสีช่วยเสวยมลมูลทิล หื้อหมด ไสเวยดังามแล้วหื้อทาน ปุคละผู้นั้นได้เสวยอานิสงส์ ๓๖ กัปป์ คั่นว่าหื้อพร้อมด้วยวัตถุทานอันบวรวิสุทธิ ผู้นั้นค่อชได้เสวยอานิสงส์ ๖๐ กัปป์ คั่นว่าเอา หื้อสักการะบูชา ปุคละผู้นั้นได้เสวยอานิสงส์ ๓๒ กัปป์แล คั่นได้ชำระมูลทิลนั้น ได้เสวยอานิสงส์ ๖๔ กัปป์ หื้อพร้อมด้วยของทานได้เสวยอานิสงส์ ๓๒ กัปป์ได้เอาสักการะบูชา มีอานิสงส์ ๒๐ กัปป์แล คั่น ว่าปุคละผู้ใดหาได้มาแล้ว ควรชำระช่วยชัดสีหื้อหมดไสเวยด้วยดีเทอะ แม่นจักเอาหื้อทานคัถิ หื้อ พร้อมด้วยของทานคัถิ หื้อสักการะบูชาคัถิมีสันทผละอานิสงส์กว้างขวางมากนัก เปนดังภูพระตถาคต หากเทศนามาแล

โสภิกขโว ปติสุปณณทิวสานะ ปาปุณิสฺส ในเมื่อแล้วรสธรรมเทศนาแล้วยังสันทผละ อานิสงส์ดอกไม้ ส่วนจตุปริสัททัง ๔ คือภิกขุ แลภิกขุณี อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย หล้าพร่องก็ได้ถึง ธรรมมีประเพศว่าโสตา สกิทาคา อนาคา อรหันตา ตามบุญสมพารอันได้ กตตาทิการ พ้าเพ็งมาแต่ก่อน คัถิมีวันนั้นแลนา กรียาอันกล่าวกลัไยยังอานิสงส์สันทผละหื้อดอกไม้เป็นทานคัถิบังคมสมเรจสระเตจ แล้วกลัข้า

พ่อนานอภิชัย เรือร สิงห์คำผู้เชียรแล้วแล บถมมูลสัทธาหมายมีพ่อนานแดง แลแม่ เม้าเปนเคล้า ถ้อมกับด้วยลูกเต้าชู้คน ๆ คัถิได้ริลาสร้างจ้างท่านเชียรยังธรรมรส รสธรรมเทศนาตัว ดวงชื่อว่าอานิสงส์หื้อดอกไม้เป็นทานเอามาถบับนถวายเป็นทานไว้อย่าชู้ไขฏกวลพุทธศาสนาเสาะ เพื่อว่าจักถวายเป็นทานไพหายังแม่แห่งตนอันจติตายไพนันมีนามกรชื่อว่าแม่อุยใจ ขอน้านบุญไพ ลอดไฟถึงไฟเทิงจิมเทอะ ทานเมื่อเดือรยี่ ขึ้น ๑๔ คำ วันพุทธ จุฬสักราช ๑๓๒๖ ตัวปัสกาสี พุทธ สักราช ๒๕๐๗ วันนั้นแลธวัธจิมเทอะ...”

เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าดอกไม้สีแดงนั้นมีอานิสงส์น้อยที่สุด คือ ๑ กับ โดยอธิบายสีแดงให้เกี่ยวข้องกับเลือดของผู้หญิงที่คลอดบุตร เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความไม่นิยมในดอกไม้สีแดงของคนล้านนา สอดคล้องกับปัจจุบันที่บางพื้นที่ของล้านนา ผู้คนไม่นิยมนำดอกไม้สีแดงไปบูชาพระรัตนตรัยที่วัดเพราะเชื่อว่าสีแดงเป็นสีที่คล้ายระดูของผู้หญิง^{๕๘}

นอกจากนี้ในปัจจุบันยังพบความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของดอกไม้ชนิดต่าง ๆ ที่นำมาบูชาพระพุทธรูป^{๕๙} ได้แก่ ๑) การบูชาด้วยดอกบัวทำให้พบแต่ความสำเร็จ สิ่งที่ตั้งใจไว้ ที่อธิษฐานไว้ จะได้ตามปรารถนา ๒) การบูชาด้วยดอกดาวเรือง ส่งเสริมให้พบแต่ความรุ่งเรือง เสริมชีวิตให้เจริญก้าวหน้า มีเงินมีทอง ๓) การบูชาด้วยดอกพุท ส่งผลให้เรามีความเจริญ มีความมั่นคง แข็งแรง มีความสมบูรณ์ในชีวิต ๔) การบูชาด้วยดอกมะลิ ทำให้พบแต่ความสุขความสดชื่น มีความรักที่บริสุทธิ์ ๕) การบูชาด้วยดอกกรัก ทำให้ได้พบกับความรักที่เปี่ยมไปด้วยความสุข ๖) การบูชาด้วยดอกกุหลาบ มีเสน่ห์แก่ผู้ที่พบเห็น ผู้คนอยากเข้ามาทำความรู้จัก ๗) การบูชาด้วยดอกกล้วยไม้ ทำให้ได้พบกับมิตรภาพทั้งดงาม ความสำเร็จในชีวิต ๘) การบูชาด้วยดอกจำปี ทำให้ชีวิตรุ่งเรือง การงานมีความก้าวหน้า ๙) การบูชาด้วยดอกแก้ว ทำให้เรามีจิตใจที่แจ่มใสเบิกบาน มีสมาธิ มีความคิด ๑๐) การบูชาด้วยดอกบานไม่รู้โรย ทำให้คู่รักผูกพันมั่นคงต่อกัน ๑๑) การบูชาด้วยดอกจำปา ทำให้มีโชคมีลาภ มีเงินมีทอง ๑๒) การบูชาด้วยดอกเข็ม ทำให้มีสติปัญญาที่ดี มีสมองว่องไว และ ๑๓) การบูชาด้วยดอกพุทตาน ทำให้มีเกียรติ มียศถาบรรดาศักดิ์ เป็นต้น

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาอานิสงส์การบูชาพระพุทธรูปด้วยดอกไม้ในใบลานนั้น มักจะระบุเป็นจำนวนกับที่จะได้ เช่น บูชาด้วยดอกไม้สีต่าง ๆ จะได้อานิสงส์เท่านั้นเท่านั้นกับ มินัยถึงการไม่ไปตกในชั่ว คือ ทุกติเลยในจำนวนกับที่ระบุไว้ แต่เมื่อพิจารณาอานิสงส์การบูชาด้วยดอกไม้ชนิดต่าง ๆ ที่ปรากฏในปัจจุบัน กลับเป็นเรื่องในชาตินี้ทั้งหมด เช่น มีความเจริญรุ่งเรือง ก้าวหน้า ในหน้าที่การงานและความรักในปัจจุบัน ไม่ได้กล่าวไปถึงชาติหน้าอย่างที่ปรากฏในใบลาน ซึ่งสะท้อนจิตใจของคนปัจจุบันที่ต้องการอะไรแบบเร่งด่วน แม้ผลบุญที่กระทำไว้ก็ก่อให้เกิดในชาตินี้ บัดนี้ ทันทีเลย ความอดทนในการรอและความพยายามในการสะสมบุญกุศลจึงมีน้อยในคนปัจจุบัน

๔.๑.๓ การสร้างพระพุทธรูปดอกไม้

เมื่อดอกไม้ที่บูชาขึ้นเหยวแห้งไป พุทธศาสนิกชนก็นำดอกไม้เหล่านั้นมาตากแห้งเพื่อใช้เป็นมวลสารในการปั้นพระพุทธรูป เรียกพระพุทธรูปที่มีส่วนผสมของดอกไม้เป็นหลักนี้ว่าพระพุทธรูปดอกไม้ หรือพระพุทธรูปมุกดอกไม้ หรือพระพุทธรูปมุกเกสร หรือพระพุทธรูปมุก เป็นต้น บางครั้งก็นำมาผงดอกไม้มาผสมกับข้าวเหนียวตากแห้ง โดยข้าวเหนียวนี้จะเป็นข้าวที่ภิกษุผู้กำลังเจริญกัมมัฏฐานในพรรษาคายออกมาภายหลังที่เคี้ยวแล้ว รู้สึกถึงรสชาติข้าวค่านั้นว่าอร่อย หรือเป็นข้าวมือ

^{๕๘} จารุพันธ์ เขาวนดี ธัญญะ เตชะศีลพิทักษ์, “ดอกไม้ในเครื่องสักการบูชาที่เกี่ยวข้องเนื่องในประเพณีล้านนาไทย กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่”, หน้า ๑๖-๒๖.

^{๕๙} อานิสงส์ของการถวายดอกไม้บูชาพระแต่ละชนิด, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://dharayath.com> [๑๒ กันยายน ๒๕๖๕].

ที่ท่านอธิฐานว่าจะฉันเพียง ๕ คำ ที่เหลือนอกจากนั้นจึงนำไปตากแห้งเพื่อทำมวลสาร เรียก พระพุทธรูปที่เกิดจากข้าวเหนียวตากแห้งนี้ว่าพระพุทธรูปข้าวคูชีวิต^{๖๐}

การสร้างพระพุทธรูปด้วยผงดอกไม้นี้ คัมภีร์อานิสงส์ล้านนา ระบุว่า ได้อานิสงส์มากกว่า การสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุอย่างอื่น ยกเว้นสร้างด้วยทองคำ หรือแก้วมณีที่มีอานิสงส์มากกว่า ดังที่ ปรากฏในใบลานอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูป วัดบ้านท้อ จังหวัดเชียงใหม่^{๖๑} ว่า **พระพุทธรูปที่สร้าง ด้วยเกสรดอกไม้จะได้เสวยอานิสงส์ ๕๕ กัป** มากกว่าพระพุทธรูปที่สร้างด้วยใบตอง ใบตาล ใบลาน ที่ได้อานิสงส์ ๕ กัป สร้างด้วยแผ่นผ้าได้อานิสงส์ ๑๐ กัป สร้างด้วยดินเหนียวได้อานิสงส์ ๑๕ กัป สร้างด้วยไม้ได้อานิสงส์ ๒๐ กัป สร้างด้วยงา เขา ได้อานิสงส์ ๒๕ กัป สร้างด้วยดินและดินก็ได้ อานิสงส์ ๓๐ กัป สร้างด้วยศิลา หิน ได้อานิสงส์ ๓๕ กัป สร้างด้วยชิน (ดีบุก) ได้อานิสงส์ ๔๐ กัป สร้างด้วยทองแซ ทองเหลือง ทองแดง เหล็ก ได้อานิสงส์ ๔๕ กัป สร้างด้วยเงินได้อานิสงส์ ๕๐ กัป แต่ จะได้อานิสงส์น้อยกว่าพระพุทธรูปสร้างด้วยทองคำที่ได้อานิสงส์ ๖๐ กัป สร้างด้วยแก้วมณีได้อานิสงส์ ๖๕ กัป สร้างด้วยไม้จันทน์และไม้มหาโพธิ์ได้อานิสงส์ ๗๐ กัป

อานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ ยังปรากฏในใบลานอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูป วัดป่าบางจันจว้า จังหวัดเชียงราย^{๖๒} ระบุว่า พระพุทธรูปที่เขียนบนไม้ มีอานิสงส์ ๕ กัป สลักหิน หยก ไม้จันทน์ มีอานิสงส์ ๑๓ กัป สร้างจากท่อนไม้ต่าง ๆ มีอานิสงส์ ๑๗ กัป หล่อด้วยทองแดงหรือ ทองเหลือง มีอานิสงส์ ๑๙ กัป หล่อด้วยครั่ง มีอานิสงส์ ๒๐ กัป สลักจากงาช้าง มีอานิสงส์ ๒๕ กัป ก่ออิฐถือปูน มีอานิสงส์ ๓๒ กัป สร้างจากหินและเงิน มีอานิสงส์ ๔๕ กัป **สร้างจากผงดอกไม้ผสม ยางรัก มีอานิสงส์ ๑๐๐ กัป** สร้างจากทองคำ มีอานิสงส์ ๑๒๐ กัป สร้างจากแก้วมณี มีอานิสงส์ อสง ษัยกัป

เมื่อพิจารณาการเรียงลำดับอานิสงส์ที่จะได้ภายหลังการสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุต่าง ๆ จะพบว่า การสร้างพระพุทธรูปจากผงดอกไม้ผสมยางรักมีอานิสงส์ค่อนข้างสูง รองจากการสร้าง พระพุทธรูปด้วยทองคำ แก้วมณี ไม้มหาโพธิ์ และไม้จันทน์

การเรียงลำดับอานิสงส์ที่พบในใบลานวัดควรม้า จังหวัดเชียงใหม่^{๖๓} ก็เป็นเช่นเดียวกับการเรียงลำดับอานิสงส์ที่ปรากฏในใบลานวัดบ้านท้อ เพียงแต่ในใบลานวัดควรม้า นั้น ไม่ระบุการสร้างพระพุทธรูปด้วยผงดอกไม้ผสมยางรัก แต่ส่วนอื่นได้เรียงลำดับอานิสงส์จากน้อยไปมาก เช่นเดียวกัน ดังนี้ อานิสงส์ที่ได้จากการสร้างพระพุทธรูปด้วยใบตอง ใบไม้ ใบลาน ได้อานิสงส์ ๕ กัป สร้างด้วย (แผ่นผ้า) ได้อานิสงส์ ๑๐ กัป สร้างด้วยดินเหนียวได้อานิสงส์ ๑๕ กัป สร้างด้วยไม้ได้

^{๖๐} สัมภาษณ์ พรศิลป์ รัตนชูเดช, อาจารย์สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๑๒ กันยายน ๒๕๖๕.

^{๖๑} วิลักษณ์ ศรีป่าซาง, **พระเจ้าไม้ล้านนา**, (เชียงใหม่: สีสันพรรณไม้, ๒๕๔๕): หน้า ๑๓๘.

^{๖๒} มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม ๘**, (กรุงเทพฯ: ไทยพาณิชย์, ๒๕๕๒): หน้า ๔๒๘๘.

^{๖๓} ชับนะ ปิ่นเงิน (บรรณาธิการ), **ปริวรรตและสารสังเขปของอานิสงส์ล้านนา**, (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘): หน้า ๓๔๖-๓๕๑.

อานิสงส์ ๒๐ กัป สร้างด้วยงา เขา ได้อานิสงส์ ๒๕ กัป สร้างด้วยดินเผาได้อานิสงส์ ๓๐ กัป สร้างด้วยหินได้อานิสงส์ ๓๕ กัป สร้างด้วยชิน (ดีบุก) ได้อานิสงส์ ๔๐ กัป สร้างด้วยทองเหลือง ทองแดง ได้อานิสงส์ ๔๕ กัป สร้างด้วยเงินได้อานิสงส์ ๕๐ กัป สร้างด้วยทองคำที่ได้อานิสงส์ ๖๐ กัป สร้างด้วยแก้วมณีได้อานิสงส์ ๖๕ กัป สร้างด้วยไม้จันทน์และไม้มหาโพธิ์ได้อานิสงส์นานเป็นอนันต์ ดังปรากฏตามตาราง

ตารางที่ ๒ ลำดับอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุต่าง ๆ จากใบลานล้านนา

ลำดับ อานิสงส์ น้อยไปมาก	วัดบ้านท้อ จังหวัดเชียงใหม่	วัดจันจว้า จังหวัดเชียงราย	วัดควรรค่า จังหวัดเชียงใหม่
๑	ใบทอง ใบลาน	เขียนบนไม้	ใบทอง ใบลาน
๒	แผ่นผ้า	หิน หยก ไม้จันทน์	แผ่นผ้า
๓	ดินเหนียว	ไม้	ดินเหนียว
๔	ไม้	ทองเหลือง ทองแดง	ไม้
๕	งา เขา	ครึ่ง	งา นอ เขา
๖	ดินและอิฐ	งาช้าง	ดินเผา
๗	ศิลา หิน	ก่ออิฐถือปูน	หิน
๘	ดีบุก	หินและเงิน	ตะกั่ว
๙	ทองแซ ทองเหลือง ทองแดง เหล็ก	ผงดอกไม้ผสมยางรัก	ทองเหลือง ทองแดง
๑๐	เงิน	ทองคำ	เงิน
๑๑	ผงดอกไม้ผสมยางรัก	แก้วมณี	ทองคำ
๑๒	ทองคำ		แก้วมณี
๑๓	แก้วมณี		ไม้โพธิ์ ไม้จันทน์
๑๔	ไม้มหาโพธิ์ ไม้จันทน์		

เมื่อพิจารณาวัสดุที่นำมาสร้างพระพุทธรูปตามที่ปรากฏในใบลาน สามารถจำแนกวัสดุต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑) วัสดุที่พบในธรรมชาติ เป็นวัสดุที่ใช้ในชีวิตประจำวันของคนสมัยก่อน เช่น ใบทอง ใบลาน ดินเหนียว (ดินดิบ) ไม้ งา นอ เขา เป็นต้น

๒) วัสดุที่มีขั้นตอนการผลิต ได้แก่ แผ่นผ้า ดินเผา หินมีค่า ตะกั่ว ทองเหลือง ทองแดง

๓) วัสดุที่มีค่ามีราคาสูง ได้แก่ เงิน ทองคำ แก้วมณี

๔) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับการบูชาพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก ได้แก่ ผงดอกไม้

๕) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระพุทธรูป ได้แก่ ไม้จันทน์ (พระเจ้าแก่นจันทน์)

๖) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ ได้แก่ ไม้โพธิ์

ทั้งนี้แนวคิดในการเรียงลำดับอานิสงส์ที่ได้รับจากการสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุต่าง ๆ ของคนโบราณ จากอานิสงส์น้อยไปมาก มีดังนี้ ๑) วัสดุที่พบในธรรมชาติ ๒) วัสดุที่มีขั้นตอนการผลิต ๓) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับการบูชาพระพุทธรูปเจ้าในพระไตรปิฎก ๔) วัสดุที่มีค่ามีราคาสูง ๕) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระพุทธรูป ได้แก่ ไม้จันทน์ ๖) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ

สำหรับผงดอกไม้นั้น เป็นวัสดุที่เกี่ยวข้องกับการบูชาพระพุทธรูปเจ้าที่ปรากฏเรื่องราวในพระไตรปิฎกจำนวนมากดังที่ได้ยกตัวอย่างไว้ข้างต้น แม้จะเป็นวัสดุที่พบได้ในธรรมชาติแต่ด้วยเหตุที่มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับพระพุทธรูปเจ้าจึงถูกจัดลำดับไว้ในอานิสงส์ที่ค่อนข้างสูงมาก

ด้วยเหตุนี้ในการศึกษาประเด็นประวัติความสำคัญของการบูชาพระพุทธรูปด้วยดอกไม้ จึงสรุปได้ว่า การบูชาพระพุทธรูปเจ้าด้วยดอกไม้จัดเป็นอามิสบูชา โดยพบดอกไม้ที่พุทธศาสนิกชนนำมาบูชาพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลาย มี ๒๙ ชนิด ดังนี้ ๑) ดอกกรรณิการ ๒) ดอกกระทุ่ม ๓) ดอกผักกาด ๔) ดอกหงอนไก่ ๕) ดอกโมก ๖) ดอกบัว ๗) ดอกจำปา ๘) ดอกคูณ ๙) ดอกคล้า ๑๐) ดอกมะลิ ๑๑) ดอกดีหมี ๑๒) ดอกบุปผา ๑๓) ดอกประดู่ ๑๔) ดอกแคฝอย ๑๕) ดอกมะหาด ๑๖) ดอกอังกาบ ๑๗) ดอกมะกล่ำหลวง ๑๘) ดอกเข็ม ๑๙) ดอกคัตเค้า ๒๐) ดอกพิกุล ๒๑) ดอกสน ๒๒) ดอกข่าน้าว ๒๓) ดอกสาละ ๒๔) ดอกไม้ซี้ก ๒๕) ดอกอโศก ๒๖) ดอกผักตบ ๒๗) ดอกอ้อ ๒๘) ดอกกาละมัง ๒๙) ดอกมะกอก

อย่างไรก็ตาม ดอกไม้ที่พบมากที่สุด คือ ดอกบัวกับดอกมะลิ อานิสงส์การถวายดอกไม้นี้จะทำให้ไม่รู้จักทุกข์เลย ภายหลังเมื่อมีการสร้างพระพุทธรูป พุทธศาสนิกชนก็บูชาพระพุทธรูปด้วยดอกไม้มานานาเช่นเดียวกับที่ในอดีตได้บูชาพระพุทธรูปเจ้าด้วยดอกไม้มานานาชนิด เมื่อดอกไม้ที่บูชาขึ้นเหี่ยวแห้งไป พุทธศาสนิกชนก็นำดอกไม้เหล่านั้นมาตากแห้งเพื่อใช้เป็นมวลสารในการปั้นพระพุทธรูปเรียกพระพุทธรูปดอกไม้ ในโบราณล้านนาระบุว่าได้อานิสงส์มากกว่าการสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุอย่างอื่น ยกเว้นสร้างพระพุทธรูปด้วยทองคำ หรือแก้วมณีที่มีอานิสงส์มากกว่า

๔.๑.๔ กรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้

ในปัจจุบันพบว่าการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้มีจำนวนลดน้อยลงมาก องค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปจึงค่อยสูญหายไป ด้วยเฉพาะกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ ซึ่งจะค้นพบได้ในเอกสาร และในพื้นที่ชาวไทใหญ่ที่ยังคงมีการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้อยู่ ปรากฏรายละเอียดที่ศึกษาดังนี้

ชาวไทใหญ่เรียกพระพุทธรูปดอกไม้ว่า เจ้าพาล้าปานปอง โดยคำว่าเจ้าพาล้า คือ พระพุทธเจ้าหรือพระพุทธรูป คำว่าปานหมายถึงดอกไม้เป็นภาษาพม่า^{๖๔} ส่วนคำว่าปองหมายถึงรวม^{๖๕} พระเจ้าพาล้าปานปอง คือ พระพุทธรูปที่สร้างจากดอกไม้นานาชนิด

กรรมวิธีการสร้างพระเจ้าพาล้าปานปองของไทใหญ่มี ๒ ลักษณะ^{๖๖} คือ

๑) หากเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก จะนำผงดอกไม้แห้งคลุกกับยางรักแล้วปั้นขึ้นรูปเป็นองค์พระเลย บางครั้งใช้ดินเหนียวละเอียดผสมผงดอกไม้ ชี้เลื้อย และยางรักปั้นเป็นองค์พระพุทธรูป^{๖๗} ล้านนาเรียก พระเจ้ามุก เป็นพระพุทธรูปที่สร้างจากผงชี้เถาที่ได้จากการเผาวัสดุต่าง ๆ เช่น ดอกไม้ หนัาคา ข้าว เป็นต้น นำมาผสมกับยางรักจนได้เนื้อสมุกที่มีลักษณะนุ่มไม่แข็งมากเกินไป เหมาะกับการนำไปปั้นพระพุทธรูป กรรมวิธีนี้ทำให้องค์พระทึบตัน มีน้ำหนัก

การสร้างพระเจ้ามุกในโบราณวัดบ้านเอี่ยม พ.ศ. ๒๔๗๘^{๖๘} เป็นการนำผงดอกไม้ผสมกับข้าวเหนียวตากแห้งและคั่วให้ไหม้ แล้วนำมาตำกับดินละเอียดผสมผงดอกไม้ คลุกกับรัก แล้วปั้นเป็นพระพุทธรูป ล้านนาเรียกพระเจ้าชีวิตเกสรดอกไม้ ดังมีรายละเอียดในโบราณต่อไปนี้

“... กล่าววิธีจักทานเข้าเจ้าชีวิตมีดังนี้แล

ที่นี้จักจากด้วยวิธีจักปูเข้าชีวิตตามวิธีแห่งพระอาจารย์หากแต่งตามคลองอันวิเศษเพื่อหื้อเป็นประโยชน์แก่ผู้มีสัทธาเลื่อมใสในคุณแก้วเจ้าท้าววร คีควรกทำหื้อเป็นที่เพ็งอันประเสริฐ เปนครูในชาตินี้แลชาติหน้านั้นแล

ฉิวจักกทำนั้นหื้อเอาเข้าอันเรากินอ้มคาบ ๑ แล้วควรเอาเข้าสุกมาซังเสียก่อน แล้วจึงกินเข้าอันนั้น คั้นเข้าเหลือเท่าโดยจิงซังเข้าอันนั้นหื้อรู้ยังอันเหลือเท่าใดคิดดูหื้อรู้แจ้งในวันอันจักปูจา นั้น หื้อเอาเข้ามาซังเท่าตนกินอ้มมันมาผ่าเป็น ๔ ส่วน หื้อมีชพะอะ ๔ ควักมาอย่าไว้วัยแล้วจึงเอาเข้าส่วน ๑ นั้นมาปรีเปนสับก้อน แล้วใส่ควักถั่วสอง แล้วซ้ำเอาเข้าส่วถั่ว ๓ นั้นมาปั้นเปนก้อน ๔ ก้อนแล้วใส่คักถั่ว ๓ นั้นแล้ว ซ้ำเอาเข้าถั่ว ๔ นั้นมาปั้นเปน ๘ ก้อนใส่ควักถั่ว ๔

แล้วหื้อเอาควักทั้ง ๔ นั้นใส่ขันเลี้ยงแล้วยอด้วยดีส่องหน้าพระเจ้าแล้วจึงเืองกาทว่าดังนี้ ว่า อิมชีวิตตวาทานสมมาทียามีฯ ๓ ทิฯ อิมหังนเตมตวามมอดตภาวีสชีวิตตมตตเนนชาติขราพยาธิ มรณมหาปริมุขิสามิ//๓ทิฯ แล้วว่าพุทธิชีวิตติ ยาวนิพพานคจนามิ ธมมชีวิตติ ยาวนิพพานคจนามิ สงฆชีวิตติ ยาวนิพพานคจนามิฯ ทูติ ตติฯ แล้ววางลง แล้วหื้อยกควักเข้า ๑๐ ก้อนนั้น ควัก ๑ ก้อนขึ้น

^{๖๔} อรณฺข นิยมธรรม และวิรัช นิยมธรรม, พม่า, (พิษณุโลก: ศูนย์พม่าศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐): หน้า ๙๖.

^{๖๕} อรณฺข นิยมธรรม และวิรัช นิยมธรรม, พจนานุกรมไทย-พม่า, (พิษณุโลก: ศูนย์พม่าศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐): หน้า ๑๘๙.

^{๖๖} ธรรม ศิริรัตนบัลล์, “พระพุทธรูปและตำแหน่งทางศาสนาในสังคมไทใหญ่”, หน้า ๒๘.

^{๖๗} สัมภาษณ์ ดร. พรศิลป์ รัตนชูเดช. อาจารย์สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๑๒ กันยายน ๒๕๖๕.

^{๖๘} กิรณา ลี (ปริวรรต), “วิธีบูชาข้าวคู่ชีวิต”, (ม.ป.ท., ๒๕๖๔). (อัสสัณนา).

บูชาพระเจ้าแล้วว่า นโม ๓ ทีฯ แล้วว่าอิติปิโสสุต ๓ ทีฯ แล้วว่าสาธุสาธุด้วยเดชกุศลบุรุษิสนทรวาย
สื่อนผู้ขามีเขเส็บก้อร์คี่เพื่อจักบูชาพระพุทธรูปเจ้า สิบดวงนิของจึ่งหื้อเป็นบรมกตอุปันิไสยประ
ใจต่ำชูเกล่ตนตัวผู้ข้าตราบต่อเท้าได้ยห้วยจอตลอดถึงวียงแก้วยอดเนรพารเกล้า ข้าแต่ทေး

แล้วเอาขึ้นเคนข้ามายกควักเข้าสิบก้อร์นั้นแล้วยอขึ้นแล้วว่า สาธุสาธุด้วยเดชกุศลบุร
ุษิสนทรวายสื่อนผู้ขามีเขเส็บก้อร์นิเพื่อจักบูชาพระพรหมหาชินธาตุเจ้า ๘ หมี่ ๙ พันดวง อันถบนนา
ตั้งไวยอยู่ในดาวดีสาแลเมิงพรหมอันตั้งอยู่ในชุมพูทวีปชู่แห่งชู่ที่ ผู้ข้าคี่ของจึ่งหื้อเป็นบรมกตอุปันิ
ไสยประใจต่ำชูเกล่ตนตัวผู้ข้าตราบต่อเท้าได้ยห้วยจอตลอดถึงวียงแก้วยอดเนรพารเกล้าข้าแต่
ทေး แล้วนบลง ๓ ที แล้วยกเคนที่ภธาดแล้วไหวว่าฯ วณทมิธธาตุโยหวนทมิธสิรสาฯ ๓ฯ ที

แล้วมาบูชาพระธัมมจิงเอาควักเข้า ๙ ก้อร์นั้น ยกขึ้นว่าฯ สาธุสาธุด้วยเดชกุศลละบุร
ุษิสนทรวายสื่อนผู้ขามีเข ๙ ก้อร์เพื่อจักบูชายังพระนวลโลกุตตรธัมมเจ้า ๙ ประการ สิบกับทั้งบริยต์
ติธัมม ๘ หมี่ ๙ พันชั้น ผู้ข้าคี่ของบูชาจ้องหื้อเป็นบรมกตอุปันิไสยประใจต่ำชูเกล่ตนตัวผู้ข้า
ตราบต่อเท้าได้ยห้วยจอตลอดถึงวียงแก้วยอดเนรพารเกล้าข้าแต่ทေး ฯ

แล้วยกขึ้นเคนนบลง ๓ ทีแล้วฯ สวาชาโต แล้วมาที่แท่นสงฆ ยกควักเข้า ๓ ก้อนขึ้นว่าสาธุ
สาธุด้วยเดชกุศลละบุรุษิสนทรวายสื่อนผู้ขามีเข ๓ ก้อร์เพื่อจักบูชายังพระอริยสงฆเจ้าทั้ง ๓ จำพวก
มีอณุตโตณทณญเป็นประธานแล เอตริหิสมุตติสงฆเจ้าทั้งมาวแล ผู้ข้าคี่จักบูชาของจ้องหื้อเป็นบรม
กตอุปันิไสยประใจต่ำชูเกล่ตนตัวผู้ข้าตราบต่อเท้าได้ยห้วยจอตลอดถึงวียงแก้วยอดเนรพ
ารเกล้าข้าแต่ทေး

แล้วยกขึ้นเคนแล้วนบลง ๓ ที แล้วว่า สุปนโน ๓ ทีแล้วเยยะคยยาตีทေး เป็นคนคี่หื้อ
เอาสีล ๕ สีล ๘ ก้อร์ คั่นภิกขุปางอบัติเสียก้อร์ ฯ สามเณรหื้อสมสีลเสียก้อร์จิงบอริสุต

คั่นว่ากทำแล้วหื้อบูชาเข้าอันนั้นที่พระธาตุเจ้ามาตากไว้อหื้อแห้ง แล้วเอามาข้าวหื้อไหม้
แล้วตำหื้ออ้อร์พันเอาดินรเอียดแล้วหื้อเอาไกรสรดอกไม้สัพพะ ว่าดอกไม้ทั้งมาวมาตากหื้อแห้ง แล้วจิง
ตำหื้อลเอียดแล้วเอาดอกจันใส่นักเกลือชื้ออัน แล้วสุ่มกับรัก แล้วหื้อแบ่งพุทธรูป หื้อเป็นพระเจ้าชีวิตโก
สอรดอกไม้ทေး วิเศษนักแล

แม้ว่าจักปรารณาเอาอันโดยคี่จักสมริทธิบวรมาวตั้งค้ำกขแล เมื่อเราวางอารมไพนัน
คำจักหันพระเจ้าชีวิตเราได้ยสำงไว้นั้นคี่จักมาประกศหันต่อหน้าเอาเราไปสู่ที่ติชแลฯ

ทานเข้าชีวิตแล้ว หื้อภาวนาอันนี้ทေး ธมมชีวิตต์ ชีวิตทานัน บรมสุขขัสรณคัจฉามิ พุทธิชี
วิตต์ ชีวิตทานัน บรมสุขขัสรณคัจฉามิ สงฆชีวิตต์ ชีวิตทานัน บรมสุขขัสรณคัจฉามิฯ พุติ ตติ ไปไฟทေး
หื้อได้ยร่ำเพิงไฟคุบทย่างเทียวอย่าให้ขาดทေးฯ

พระสิริราดได้ยจดบัลลิก ครุบาอินทเจ้าอธิกรณวัดเรีย มีอายุ ๗๘ ปี กับ ๑๐ เดือน ปาย
๑๕ วัน มีภัสสา ๔๗ ท่านมรณพายในเดือน ๖ ขึ้น ๕ ค่ำ เวลาเที่ยงคีน ภ.ศ. ๒๔๗๘ เอาไว้นาน ๔๕
วัน...”

พระเจ้าชีวิตเกสรดอกไม้หรือพระข้าวคูชีวิตนี้ พระภิกษุล้านนาผู้ปฏิบัติกัมมัฏฐานนิยมทำ
กันในวาระสำคัญเกี่ยวกับการปฏิบัติของตนเอง เป็นการสร้างสมบารมอย่างหนึ่ง กล่าวคือ จะนำข้าวที่

บิณฑบาตได้ในวันนั้นไปบูชาพระประธาน โดยถือสังฆะอธิษฐานว่าจะยอมอดข้าวอาหารในวันนั้น แล้วเอาข้าวไปตากจนแห้ง นำมาบดเป็นผง ผสมผงดอกไม้แห้งที่บูชาพระ ดินละเอียด โดยมียางรักเป็นตัวประสาน แล้วปั้นเป็นพระพุทธรูป ลงรักปิดทอง^{๖๙}

๒) หากเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ผู้สร้างจะขึ้นโครงพระพุทธรูปด้วยการใช้ไม้ไผ่สาน กรูทับด้วยผ้าฝ้ายดิบที่เรียกว่าผ้าห้วน หรือผ้ามัน หลังจากนั้นจึงนำผงดอกไม้มาผสมกับยางรักและสมุก ปั้นตกแต่งเป็นองค์พระพุทธรูป

เมื่อผ่านกรรมวิธีการปั้นและรอให้องค์พระแห้งดีแล้ว จึงลงรักปิดทองคำเปลวอีกชั้นหนึ่ง

ทั้งนี้เนื่องจากพระเจ้าพาล้ำปานปองขนาดใหญ่มีการขึ้นโครงด้านในด้วยไม้ไผ่ จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เจ้าพะล้าสาน” มักพบในตำนานเรียกว่าพระเจ้าอินทร์สาน หมายถึง ในขณะสานนั้นมีพระอินทร์มาช่วยสาน มินัยหมายถึงเป็นพระพุทธรูปที่ทำได้ยาก สร้างมาแล้วก็มีความงดงามมาก การสร้างพระเจ้าตอกสานนี้ มักจะแบ่งการสานขึ้นส่วนต่าง ๆ ขององค์พระ เช่น พระเศียร พระหัตถ์ พระระบาท และองค์พระ ก่อนจะนำมาเชื่อมต่อเข้าด้วยกัน

ทั้งนี้พุทธศาสนิกชนล้านนาในอดีตนิยมสั่งทำพระจำตอกสานจากเมืองหงสาวดี พม่า เพื่อมาประดิษฐานภายในวัดของชาวไทยใหญ่หรือพม่าที่อาศัยในล้านนา^{๗๐} ปัจจุบันใช้เหล็กเส้นเชื่อมเป็นโครงสร้างแทน ก่อนนำตอกที่เตรียมไว้มาสานขึ้นรูปทรงขึ้นส่วนพระพุทธรูป แล้วนำมาประกอบกันในภายหลัง^{๗๑}

ทั้งในขั้นตอนการเอาผ้าฝ้ายดิบหรือผ้าจิวรมากรูโครงไม้ไผ่นั้น ทำให้มีการเรียกชื่อพระเจ้าพาล้ำปานปองอีกชื่อหนึ่งว่า “เจ้าพะล้าห้วน” ซึ่งคำว่าห้วนนั้นเป็นคำเรียกผ้าฝ้ายดิบ^{๗๒}

ส่วนในขั้นตอนการใช้สมุกหรือผงถ่านมาผสมกับยางรักและผงดอกไม้แห้ง ทำให้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เจ้าพะล้าชาโล” คำว่าชาโลคือสมุกหรือผงถ่าน^{๗๓} ส่วนใหญ่ทำมาจากไม้พุทรา เป็นต้น

เหตุนี้เจ้าพะล้าปานปอง จึงมีการเรียกในชื่ออื่นตามกรรมวิธีการสร้างสรรค์ คือ เจ้าพะล้าสาน เจ้าพะล้าห้วน เจ้าพะล้าชาโล นั่นเอง เช่น พระเจ้าพะล้าปานปองวัดจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เจ้าพะล้าสาน วัดจองกลาง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น

^{๖๙} ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, **ข้อวินิจฉัยประวัติครุบาศรีวิชัย**, (เชียงใหม่: กลุ่มพุทธมัลย์, ๒๕๕๙): หน้า ๓๔๓.

^{๗๐} อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, **พระพุทธรูปในล้านนา**, (เชียงใหม่: ตะวันเหนือ, ๒๕๔๙): หน้า ๘๗.

^{๗๑} ทิพวรรณ ทังมั่งมี, “ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนาเพื่อการสร้างสรรคพระพุทธรูปมาร่วมสมัย”, หน้า ๒๑๓.

^{๗๒} มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, **พจนานุกรมภาษาไทยใหญ่-ไทย**, (เชียงใหม่: แสงศิลป์, ๒๕๕๖): หน้า ๓๗๐.

^{๗๓} ธรรมศ ศิริรัตนบัลล์, “พระพุทธรูปและตำแหน่งทางศาสนาในสังคมไทใหญ่”, หน้า ๒๙.

การใช้โครงไม้ไผ่สานด้านในก่อนใช้ผงดอกไม้ผสมสมุกและยางรักปั้นขึ้นรูปนี้ มีลักษณะคล้ายการสร้างสรรค์เครื่องเซินที่นำเครื่องจักรสานมาเคลือบด้วยยางรัก ก่อนเขียนลวดลายต่าง ๆ คุณสมบัติของยางรักนั้น นอกจากจะช่วยให้งานมีความงดงามแล้ว ยังสามารถป้องกันน้ำ ความชื้น รวมถึงแมลงต่าง ๆ ที่จะเข้าทำลายชิ้นงานได้ ด้วยกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปดังกล่าวทำให้องค์พระมีน้ำหนักเบาต่างออกไปจากการสร้างด้วยวัสดุอื่น การเคลื่อนย้ายจึงทำได้ง่าย พระพุทธรูปดอกไม้ส่วนหนึ่งในล้านนา เช่นที่วัดนันทาราม จังหวัดพะเยา หรือวัดม่อนสัณฐาน จังหวัดลำปางนั้น เชื่อนำมาจากเมืองมณฑลพายัพ เป็นต้น ส่วนพระเจ้าอินแสนพบที่วัดจอมสวรรค์ จังหวัดแพร่ วัดจองกลาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดพระพุทธรูปหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระธาตุดอยเวา จังหวัดเชียงราย เป็นต้น

นอกจากการใช้ไม้ไผ่สานเป็นโครงแล้ว ยังพบการใช้ดินเหนียวปั้นเป็นโครงด้านในอีกด้วย ทิพวรรณ ทังมั่งมี^{๗๔} ศึกษาพบว่า กระบวนการสร้างพระพุทธรูป โดยใช้ดินเหนียวปั้นเป็นโครงด้านใน เริ่มจากการปั้นหุ่นด้วยดินเหนียว ขณะที่กำลังหมาด ๆ จึงใช้กระดาษชุบน้ำฉีกปะให้ทั่วทั้งองค์ จากนั้นจึงใช้ผ้าพันให้ทั่ว เคลือบด้วยยางรักผสมผงดอกไม้เป็นชั้น ๆ ให้ได้ความหนาตามต้องการ จากนั้นจึงปล่อยให้ยางรักแห้ง แล้วกระทุ้งดินเหนียวหรือแช่น้ำให้ดินเหนียวละลายออกมา ซึ่งจะได้พระพุทธรูปที่มีโครงสร้างกลวงเป็นโพรง จากนั้นจึงตกแต่งผิวนอกด้วยเทคนิคการปั้นรัก ประดับกระจกสี หรือลงรักปิดทอง กรรมวิธีนี้จะช่วยให้รูปทรงพระพุทธรูปไม่ยุบหรือแตกร้าวจนเสียรูปทรง มีความแข็งแรง และมีน้ำหนักเบา เช่นเดียวกับกรรมวิธีการสร้างเจ้าพะลำผ้าห้วน ที่บางครั้งก็ใช้ดินเหนียวผสมกับขี้เถ้าและยางรัก ปั้นขึ้นรูปเป็นหุ่นพระพุทธรูป จากนั้นจึงนำผ้าที่ลงอักขรขุขยารักจนเปื่อยชุ่มน้ำมาพอกให้หนาพอสมควร จากนั้นจึงนำสมุกที่ได้จากดินเหนียวแห้ง ใบลานเผา ผงวาน ผงดอกไม้มาคลุกกับยางรัก ทาลงบนผ้าที่พอกไว้พร้อมปั้นรายละเอียดให้งดงาม นำใบข่อยแห้งมาขัดผิวจนเรียบ ทาด้วยรักน้ำเกลี้ยงเพื่อปิดทองคำเปลว เมื่อเรียบร้อยแล้วจึงใช้ของแหลมแทงกระทุ้งให้ดินเหนียวหลุดออกไป

สันนิษฐานว่าเทคนิคการใช้ไม้ไผ่เป็นโครงและพันด้วยผ้าหรือกระดาษนี้ อาจได้มาจากจีนก็ได้ เพราะพบในประเทศจีนมาก่อน เรียกว่า พระพุทธรูปชกซา^{๗๕} ตัวอย่างพระพุทธรูปของจีนในลักษณะเช่นนี้ในไทย เช่น พระพุทธรูปที่วัดเขื่อนขันธ์ วัดเทพพุทธาราม จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น

ในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ในปัจจุบันของทิพวรรณ ทังมั่งมี^{๗๖} ใช้การหล่อพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ด้วยแม่พิมพ์ยางซิลิโคน ๒ ซีก โดยนำผงดอกไม้ละเอียดผสมกับกาวผงด้วยน้ำสะอาดในอัตราส่วน ผงดอกไม้ ๕ ลิตร กาวผง ๕ ลิตร น้ำสะอาด ๒.๕ ลิตร นำส่วนผสมมาหล่อในแม่พิมพ์ยางซิลิโคน ๒ ซีก เมื่อถอดแม่พิมพ์แล้วจึงประกอบชิ้นงานทันที เนื่องจากป้องกันการหดตัวที่ไม่

^{๗๔} ทิพวรรณ ทังมั่งมี, “ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนาเพื่อการสร้างสรรค์พระพุทธรูปภูมิาร่วมสมัย”, หน้า ๒๑๐-๒๑๓.

^{๗๕} สัมภาษณ์ พรศิลป์ รัตนชูเดช, อาจารย์สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๑๒ กันยายน ๒๕๖๕.

^{๗๖} ทิพวรรณ ทังมั่งมี, “ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนาเพื่อการสร้างสรรค์พระพุทธรูปภูมิาร่วมสมัย”, หน้า ๓๔.

เท่ากัน ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาบริเวณรอยต่อที่ตลาดเคลื่อนไป จนไม่สามารถประกบกันได้ การประกบนั่นใช้การร้อยเป็นตัวเชื่อม แล้วจึงใช้ผงดอกไม้ผสมกาวอุดรอยต่อด้านในชิ้นงานและนำมาประสานด้านนอกอีกครั้ง เพื่อให้ชิ้นงานทั้งสองติดกันอย่างแข็งแรง กลมกลืน จากนั้นจึงนำเม็ดพระศกและรัศมี ที่หล่อด้วยกรรมวิธีเดียวกัน นำมาตกแต่งให้สมบูรณ์ ขัดผิวให้เรียบด้วยตะไบและกระดาษทราย ทายางรักดิบบาง ๆ เพื่อให้เนื้อรักซึมลงไปเนื้อผงดอกไม้เป็นตัวประสานวัสดุ หลังจากแห้งแล้วจึงทาลักสมุกที่ได้จากผงถ่านใบตองแห้งผสมรัก แห้งแล้วจึงขัดด้วยกระดาษทรายให้เรียบเพื่อเตรียมเช็ดรักบาง ๆ สำหรับการปิดทองต่อไป

ด้วยเหตุนี้ กรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ จึงพบ ๒ วิธีใหญ่ ๆ ตามขนาดพระพุทธรูป คือ ๑) หากเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก จะนำผงดอกไม้แห้งคลุกกับยางรักแล้วปั้นขึ้นรูปเป็นองค์พระ พบทั้งในวัฒนธรรมล้านนาและไทใหญ่ ๒) หากเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ผู้สร้างจะขึ้นโครงพระพุทธรูปด้วยการใช้ไม้ไผ่สาน กรูทับด้วยผ้าฝ้ายดิบที่เรียกว่าผ้าหั้น หรือผ้ามัน หลังจากนั้นจึงนำผงดอกไม้มาผสมกับยางรักและสมุก ปั้นตกแต่งเป็นองค์พระพุทธรูป พบในวัฒนธรรมไทใหญ่มากกว่า ในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ปัจจุบัน พัฒนาใช้การหล่อด้วยแม่พิมพ์ยางซิลิโคน ๒ ซีก แทนกรรมวิธีการสร้างแบบดั้งเดิม

๔.๑.๕ รูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้

พระพุทธรูปดอกไม้ นั้น พบทั้งในวัฒนธรรมล้านนาและพม่า-ไทใหญ่ มีรูปแบบทางพุทธศิลปกรรมที่แตกต่างออกไป สำหรับพระพุทธรูปดอกไม้ในวัฒนธรรมล้านนาที่พบในเอกสารมีดังนี้

หนังสือคำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่ ของฮันท์ เพนธ์^{๗๗} มีดังนี้ ๑) วัดหมื่นล้าน จังหวัดเชียงใหม่ ๒) วัดพันเตา จังหวัดเชียงใหม่ ๓) วัดดอกคำ จังหวัดเชียงใหม่ ๔) วัดกุเต้า จังหวัดเชียงใหม่

หนังสือข้อวินิจฉัยประวัติครุบาศรีวิชัย ของศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี^{๗๘} ได้แก่ พระข้าวคู่วิถีครุบาศรีวิชัย

หนังสือเรียงร้อยสืบสายสกุล ของวรเทวี (ณ ลำพูน) ชลวณิช^{๗๙} ได้แก่ พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ที่เจ้าหญิงแขกแก้ว ณ ลำพูน ถวายไว้ที่วัดมหาวัน ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ ปัจจุบันสูญหายแล้ว

ส่วนพระพุทธรูปดอกไม้ในวัฒนธรรมไทใหญ่ที่พบในวิทยานิพนธ์ของทิพวรรณ หังมั่งมี^{๘๐} มีดังนี้ ๑) วัดนันตาราม จังหวัดพะเยา ๒) วัดจองกลาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๓) วัดม่อนสันฐาน จังหวัด

^{๗๗} ฮันท์ เพนธ์, คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่, (กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๙).

^{๗๘} ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, ข้อวินิจฉัยประวัติครุบาศรีวิชัย, (เชียงใหม่: กลุ่มพุทธมัลย์, ๒๕๕๙).

^{๗๙} วรเทวี (ณ ลำพูน) ชลวณิช, เรียงร้อยสืบสายสกุล, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๗).

^{๘๐} ทิพวรรณ หังมั่งมี, “ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนาเพื่อการสร้างสรรค์พระพุทธรูปภูมิาร่วมสมัย”, หน้า บทคัดย่อ.

ลำปาง ๔) วัดศรีชุม จังหวัดลำปาง ๕) วัดพระธาตุคอกยงมู จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๖) วัดแม่ของ
จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๗) วัดก้าก่อ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๘) วัดจองคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๙) วัดหัวเวียง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในบทความของฐาปกรณ์ เครือระยา พบพระพุทธรูปดอกไม้ที่ ๑) วัดศรีชุม จังหวัดลำปาง
๒) วัดม่อนสัณฐาน จังหวัดลำปาง ๓) วัดท่ามะโอ จังหวัดลำปาง ๔) วัดไชยาทุ่งล้อม (วัดจู้ตทุ่ง)
จังหวัดลำปาง

พระพุทธรูปดอกไม้แต่ละองค์มีรายละเอียดทางพุทธศิลปกรรมดังต่อไปนี้

๑) พระพุทธรูปมุกเกสรวัดหมื่นล้าน จังหวัดเชียงใหม่

พระพุทธรูปสร้าง พ.ศ. ๒๓๖๐ สูง ๔๙ เซนติเมตร ลงรักปิดทอง องค์พระสร้างจากผง
ดอกไม้ สมุก ผสมยางรัก ฐานเป็นไม้แกะสลักมีจารึกที่ฐาน เป็นพระพุทธรูปล้านนาอิทธิพลสุโขทัย
ปางสมาธิ พระพักตร์รี พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกใหญ่และโด่ง พระโอษฐ์บาง แยมพระโอษฐ์
เล็กน้อย เม็ดพระศกเล็ก พระรัศมีเป็นกรวยสูง พระกรรณยาวแต่ไม่ติดกับพระอังสะ พระวรกายได้
สัดส่วน พระอังสะกว้างบั้นพระองค์คอด ครองจีวรห่มเฉียง สังฆาฏิเป็นแผ่นแบนใหญ่ปลายตัดตรง
วางเหนือพระนาภี ประทับบนฐานเชิงขนาดใหญ่ มีจารึกอักษรไทยวน ภาษาไทยวน ๓ บรรทัด ดังนี้
“...จ.ศ. ๑๑๗๙ ปีเมืองเป้า เดือนยี่ ขึ้น ๑๕ ค่ำ มอญ วัน ๑ ไทย วันดับเร้า ศรัทธนางแก้ววันณา ผู้
เป็นต้นคิด เป็นประธานสร้างพระพุทธรูปเจ้าองค์นี้ ทำด้วยละอองเกสรดอกไม้ ร่วมกับน้อยคันธิยและ
ภรรยาลูกหลานเหลนทุก ๆ คน เพื่อค้าบูชาศาสนา...”^{๘๑}

๒) พระพุทธรูปมุกเกสร วัดพันเตา จังหวัดเชียงใหม่

พระพุทธรูปสร้าง พ.ศ. ๒๔๑๐ สูง ๕๖ เซนติเมตร ลงรักปิดทอง องค์พระสร้างจากผง
ดอกไม้ สมุก ผสมยางรัก ฐานเป็นไม้แกะสลักมีชายผ้าทิพย์ด้านหน้าและมีจารึกที่ฐาน เป็นพระพุทธรูป
ล้านนาอิทธิพลรัตนโกสินทร์ ปางมารวิชัย ขัดสมาธิราบ พระพักตร์รี พระเนตรเหลือบต่ำ พระรัศมีเป็น
กรวยสูง พระวรกายได้สัดส่วน บั้นพระองค์คอด ครองจีวรห่มเฉียง สังฆาฏิเป็นแผ่นแบนใหญ่ปลายตัด
ตรงวางเหนือพระนาภี ประทับบนฐานบัวสูง มีชายผ้าทิพย์ตรงกลางด้านหน้า จารึกอักษรไทยวน
ภาษาไทยวน ๓ บรรทัด ดังนี้ว่า “...จ.ศ. ๑๒๒๙ ปีเมืองหม้า ศรัทธาเจ้าเสมิรา เป็นประธานสร้าง
พระพุทธรูปเจ้าเกสรองค์นี้ ร่วมกับพระบิดาพระมารดาและพี่น้องในโรงทุก ๆ คน เพื่อค้าชู
พระพุทธรูปศาสนาตราบ ๕,๐๐๐ พระวัสสา ขอจงเป็นเครื่องนำไปสู่มหานิพพานเทอญ...”^{๘๒}

๓) พระพุทธรูปมุกดอกไม้ วัดดอกคำ จังหวัดเชียงใหม่

พระพุทธรูปมุกดอกไม้วัดดอกคำมี ๒ องค์ องค์หนึ่งสร้าง พ.ศ. ๒๓๔๕ ปัจจุบันเก็บรักษา
ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ องค์หนึ่งสร้าง พ.ศ. ๒๓๙๐ ปัจจุบันเก็บรักษาที่วัดดอกคำ

^{๘๑} อันท์ เพนซ์, คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่, หน้า ๑๑๘.

^{๘๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๘.

๓.๑) พระพุทธรูปที่สร้าง พ.ศ. ๒๓๔๕ สูง ๑๙ เซนติเมตร ลงรักปิดทอง องค์พระทำจากผงดอกไม้ผสมสมุกกับยางรัก ฐานเป็นไม้แกะสลักปั้นรักประดับกระจกสี มีจารึกด้านหน้า เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ชัดสมาธิราบ ศิลปะล้านนาอิทธิพลไทใหญ่-พม่า องค์พระมีขนาดเล็กมากเมื่อเทียบกับฐานที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมสูง มีจารึกอักษรไทยวน ภาษาไทยวน ๙ บรรทัด ดังนี้ “...จ.ศ. ๑๑๗๓ ปีรุ่งเม็ต อุบาสกอุบาสิกาน้อยคันธีย นางดี พ่อแม่ลูกและพี่น้องทุก ๆ คน สร้างพระพุทธรูปเจ้าองค์นี้ ทำด้วยดอกไม้หอมเพื่อคำบูชาศาสนาของพระโคตมเจ้า และเพื่อเป็นที่ไหว้และสักการะแก่คนและเทวดาทั้งหลายเทอญ...”^{๘๓}

๓.๒) พระพุทธรูปที่สร้าง พ.ศ. ๒๓๙๐ สูง ๑๖ เซนติเมตร ลงรักปิดทอง องค์พระและฐานทำจากผงดอกไม้ผสมสมุกและยางรัก เป็นศิลปะล้านนาแบบพื้นถิ่น ปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบ พระพักตร์วงรี พระรัศมีเป็นกรวยสูง ครองจีวรห่มเฉียง สังฆาฏิเป็นแผ่นแบนยาวปลายตัดตรงวางเหนือพระนาภี ฐานบัวสูงตกแต่งด้วยการปั้นรักสมุกเป็นลายบัวคว่ำบัวหงายและลายประจายามหน้ากระดาน มีจารึกที่ฐานอักษรไทยวน ภาษาไทยวน ๒ บรรทัด ดังนี้ “...จ.ศ. ๑๒๐๙ ปีเมืองเม็ต เดือนยี่เพ็ญ มอຍ วัน ๒ ไทยวันรุ่งเช้า ศรีทธานางแดง ผู้เป็นต้นคิด เป็นประธานสร้างพระพุทธรูปเจ้าร่วมกับลูกทุก ๆ คน เพื่อคำชู้ตราบ ๕,๐๐๐ วัสสา...”^{๘๔}

๔) พระพุทธรูปมุก วัดกู่เต้า จังหวัดเชียงใหม่

ไม่ปรากฏ พ.ศ. ที่สร้าง พระพุทธรูปสูง ๑๓ เซนติเมตร องค์พระและฐานสร้างจากผงดอกไม้ ผสมสมุกและยางรัก เป็นศิลปะล้านนาแบบพื้นถิ่น ปางมารวิชัย ประทับนั่งสมาธิราบบนฐานเชิงสูง พระเศียรและพระกรรมใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระศอกสั้น พระรัศมีเป็นกรวยสูง ครองจีวรห่มเฉียง สังฆาฏิเป็นแผ่นแบนใหญ่ ปลายตัดตรง วางเหนือพระนาภี มีจารึกอักษรไทยวน ภาษาไทยวนที่ฐาน ๔ บรรทัด ความว่า “...ศรีทธาน้อยคันธีย สร้างพระพุทธรูปองค์นี้เพื่อเป็นที่ไหว้บูชา ขอจงเป็นเครื่องนำข้าพเจ้าทั้งหลายไปสู่นิพพานอย่างแน่นอน...”^{๘๕}

๕) พระพุทธรูปไสยาสน์ วัดหนองคำ จังหวัดเชียงใหม่

ไม่ปรากฏปี พ.ศ. ที่สร้าง แต่สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๕ องค์พระทำจากผงดอกไม้ผสมยางรัก พระพุทธรูปแตกชำรุดบริเวณส่วนฐานและด้านหลังของพระพุทธรูป ลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์ศิลปะมณฑลพายัพ ยกพระเศียรตั้งขึ้น ประคองไว้ด้วยพระกรซ้ายที่ตั้งฉากกับพื้น มีพระเขนย (หมอนหนุน) บริเวณพระกบโบริ (ข้อศอก) และพระกัจฉะ (รักแร้) พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระอุษณิষะเป็นต่อมมนสูงชันอย่างชัดเจนตามแบบศิลปะไทใหญ่-พม่า พระพักตร์มีกรอบพระพักตร์ พระขนิมโก่งเขียนด้วยสีดำ ล้อมดวงพระเนตร พระนาสิกใหญ่ และพระโอษฐ์หนาทาสีแดง พระกรรมที่ยาวเชื่อมติดกับพระพาหา พระศอกเป็นปล้อง ทรงวางพระกรด้านซ้ายแนบไปกับพระวรกายที่ทอดยาวไปบนฐานเชิงเตี้ย ๆ ทรงครองจีวรห่มเฉียง ปลายจีวรซ้อนทับกันเป็นริ้ว

^{๘๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔.

^{๘๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๒.

^{๘๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๖.

ตามแบบธรรมชาติ ตกแต่งด้วยแก้วกลมเรียงต่อกันเป็นแถว มองเห็นทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ผ้าสบง ทั้งชายไปบนฐานทบไปมาอย่างเป็นธรรมชาติ พระบาทเรียงซ้อนเสมอกัน องค์พระพุทธรูปปิดทองทั้ง องค์ ยกเว้นส่วนพระเศียรที่ทาสีดำ ส่วนฐานทาสีแดง ไม่พบจารึกใด

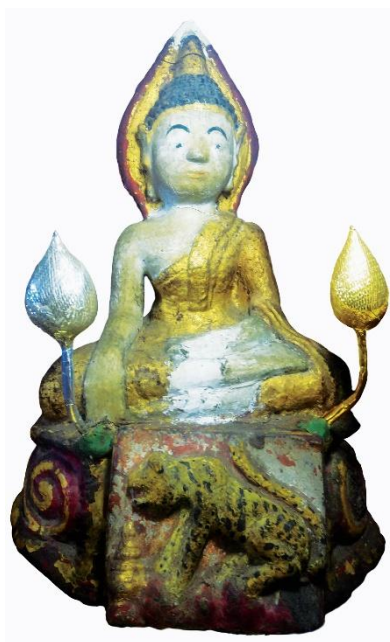

ภาพที่ ๑ พระพุทธรูปไสยาสน์ วัดหนองคำ จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา ผู้วิจัยและคณะวิจัย

๖) พระพุทธรูปข้าวคู่วิตครูบาศรีวิชัย

พระข้าวคู่วิตหรือพระเจ้าชีวิตเกษตรดอกไม้ครูบาศรีวิชัย ไม่ปรากฏ พ.ศ. ที่สร้าง ปัจจุบัน เก็บรักษาในพิพิธภัณฑวัดบ้านปาง จังหวัดลำพูน องค์พระและฐานสร้างจากข้าวเหนียวตากแห้ง ผง ดอกไม้ ดินละเอียด สมุก และยางรัก เป็นศิลปะล้านนาแบบพื้นถิ่น ปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานสี่เหลี่ยมสูงที่ตอนกลางแต่งเป็นรูปเสื่อ มีดอกบัวประดับทั้งสองข้างของฐาน เชื่อว่าเป็น พระพุทธรูปที่ครูบาศรีวิชัยปั้นเพื่อสร้างสมภารมีตามความเชื่อของชาวล้านนา กล่าวคือ จะนำข้าวที่ บิณฑบาตได้ในวันนั้นไปบูชาพระประธาน โดยถือสัจจะอธิษฐานว่าจะยอมอดข้าวในวันนั้น แล้วเอา ข้าวไปตากจนแห้ง นำมาเป็นมวลสารในการปั้นพระพุทธรูป

ภาพที่ ๒ พระพุทธรูปขาวคู่วิตครูบาศรีวิชัย พิพิธภัณฑสถานศรีวิชัย วัดบ้านปาง จังหวัดลำพูน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะวิจัย

๗) พระพุทธรูปดอกไม้วัดนันทาราม จังหวัดพะเยา

สร้างราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๖ พ่อเฒ่าผกาหัวอ่อน แม่เฒ่าป่อง สุมาลัยเจริญ สร้างถวายจากผงดอกไม้และไม้หอมนานาชนิดในเมืองตองกี้ ประเทศพม่า นำมาตากแห้งและบดให้ละเอียดผสมกับยางรัก ถ้ำปางเผาคลุกกับดินจอมปลวกหรืออิฐ^{๘๖} เป็นพระพุทธรูปศิลปะพม่าสกุลช่างมณฑลพะเยา ลงรักปิดทอง ประดับกระจกสี สูงประมาณ ๘๐ เซนติเมตร ปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร พระพักตร์ขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย วงพระพักตร์กลม พระเกตุมาลาสูง เม็ดพระศกเล็ก ไม่มีเปลวรัศมี กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่อย่างพระพุทธรูปมณฑลพะเยา พระโขนงโก่ง พระนาสิกโด่ง พระเนตรเรียว และพระโอษฐ์หันทั้งบนและล่าง พระกรรณยาวเชื่อมต่อกับพระอังสะ นิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเท่ากัน ครองจีวรห่มเฉียง จีวรเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ ประดิษฐานบัลลังก์ที่มีซุ้มเรือนแก้วด้านหลังซึ่งตกแต่งอย่างวิจิตรพิสดารตามอย่างศิลปะพม่า

^{๘๖} วัดนันทาราม เชียงคำ พะเยา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.oceansmile.com> [๑๓ กันยายน ๒๕๖๕].

ภาพที่ ๓ พระพุทธรูปดอกไม้วัดนันทาราม จังหวัดพะเยา

ที่มา www.oceansmile.com

๘) พระพุทธรูปดอกไม้วัดจองกลาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สร้างราวพุทธศตวรรษที่ ๒๕-๒๖ เป็นพระพุทธรูปตามแบบศิลปะพม่าสกุลช่างมัลทเลย์ สูงประมาณ ๗๙ เซนติเมตร เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร พระพักตร์รี มีกรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ พระเกตุมาลาสูง ไม่มีรัศมี พระเนตรโก่งทาสีดำ พระเนตรเล็ก พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์แย้มทาสีชมพู กระจกกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ พระพักตร์และพระวรกายทาสีขาว นิ้วพระหัตถ์ทั้ง ๔ ยาวเสมอกัน ครองจีวรห่มเฉียง จีวรเป็นริ้วอย่างธรรมชาติ ลงรักปิดทอง ประดิษฐานบัลลังก์ที่มีซุ้มเรือนแก้วด้านหลังซึ่งตกแต่งอย่างวิจิตรพิสดารตามอย่างศิลปะพม่า

๙) พระพุทธรูปดอกไม้วัดม่อนสันฐาน จังหวัดลำปาง

สร้างในพุทธศตวรรษที่ ๒๕-๒๖ สูง ๗๘ เซนติเมตร ลักษณะเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ตามแบบศิลปะพม่าสกุลช่างมณฑลเลย์ ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร พระเศียรใหญ่ เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลมมีกรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ และนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน สวมขุมางกุฎทรงสูง กรรเจียกจร กรองศอ อินทูลและพาหุรัด ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกายแขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร

ตกแต่งด้วยการปั้นรักเป็นลวดลายและประดับกระจกสีเป็นลวดลายผ้าอย่างสวยงาม ประทับนั่งบนฐานบัวเหลี่ยม

๑๐) พระพุทธรูปดอกไม้วัดศรีชุม จังหวัดลำปาง

สร้างในพุทธศตวรรษที่ ๒๕-๒๖ สูง ๗๕ เซนติเมตร ลักษณะเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อยตามแบบศิลปะพม่าสกุลช่างมณฑลพะเย่ย์ ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกายที่ผอมชะลูด พระพักตร์เรียวยาวไป ยังคงมีกรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ พระกรณยาวเชื่อมต่อกับพระอังสะ และมีนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน สวมขุมางกุฎทรงสูง กรรเจียกจร กรองศอ อินทนูและพาหุรัด ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกายแขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร สวมสังวาล ตกแต่งด้วยการปั้นรักเป็นลวดลายและประดับกระจกสีเป็นลวดลาย ประทับนั่งบนฐานบัวเหลี่ยมแบบเกลี้ยง ๆ มีชายผ้าทิพย์เล็ก ๆ กลางฐาน

๑๑) พระพุทธรูปดอกไม้วัดพระธาตุคอกยงมู จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สร้างในพุทธศตวรรษที่ ๒๕-๒๖ สูง ๙๒ เซนติเมตร ลักษณะเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อยตามแบบศิลปะพม่าสกุลช่างมณฑลพะเย่ย์ ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์เรียวยาวไป ยังคงมีกรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ พระกรณยาวเชื่อมต่อกับพระอังสะ และมีนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน สวมขุมางกุฎทรงสูง กรรเจียกจร กรองศอ อินทนูและพาหุรัด ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกายแขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร สวมสังวาล ตกแต่งด้วยการปั้นรักเป็นลวดลายและประดับกระจกสีเป็นลวดลาย ประทับนั่งบนฐานบัว

๑๒) พระพุทธรูปดอกไม้วัดแม่ของ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สร้างในพุทธศตวรรษที่ ๒๕-๒๖ สูง ๖๖ เซนติเมตร ลักษณะเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อยตามแบบศิลปะพม่าสกุลช่างมณฑลพะเย่ย์ ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์เรียวยาวไป ยังคงมีกรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ พระกรณยาวเชื่อมต่อกับพระอังสะ และมีนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน สวมขุมางกุฎทรงสูง กรรเจียกจร กรองศอ อินทนูและพาหุรัด ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกายแขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร สวมสังวาล ตกแต่งด้วยการปั้นรักเป็นลวดลายและประดับกระจกสีเป็นลวดลาย ประทับนั่งบนฐานเขียงเรียบ ๆ

๑๓) พระพุทธรูปดอกไม้วัดก้าก่อ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สร้างในพุทธศตวรรษที่ ๒๕-๒๖ สูง ๑๕๐ เซนติเมตร ลักษณะเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อยตามแบบศิลปะพม่าสกุลช่างมณฑลพะเย่ย์ ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกายที่ผอมสูง พระพักตร์เรียวยาวไป ยังคงมีกรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ พระกรณยาวเชื่อมต่อกับพระอังสะ และมีนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน สวมขุมางกุฎทรงสูง กรรเจียกจร กรองศอ อินทนูและพาหุรัด ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกายแขน

ทรงกระบอกรัตรูปถึงปลายพระกร สวมสังวาล ตกแต่งด้วยการปั้นรักเป็นลวดลายและประดับกระจกสีเป็นลวดลาย ประทับนั่งบนฐานเชิงสี่เหลี่ยม

๑๔) พระพุทธรูปดอกไม้วัดจองคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สร้างในพุทธศตวรรษที่ ๒๕-๒๖ สูง ๙๐ เซนติเมตร ลักษณะเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อยตามแบบศิลปะพม่าสกุลช่างมณฑลพะลีย์ ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์เรียวยาวรูปไข่ ยังคงมีกรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ พระกรณยาวเชื่อมต่อกับพระอังสะ และมีนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน สวมขุมางกุฎทรงสูงมีกระบังหน้าแต่งเป็นระยะ ๆ กรรเจียกจร กรองศอ อินทนูและพาหุรัด ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัตรูปถึงปลายพระกร สวมสังวาล ตกแต่งด้วยการปั้นรักเป็นลวดลายและประดับกระจกสีเป็นลวดลาย ประทับนั่งบนฐานบัวเชิงเตี้ย ๆ

๑๕) พระพุทธรูปดอกไม้วัดหัวเวียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สร้างในพุทธศตวรรษที่ ๒๕-๒๖ ลักษณะเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อยตามแบบศิลปะพม่าสกุลช่างมณฑลพะลีย์ ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์เรียวยาวรูปไข่ ยังคงมีกรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ พระกรณยาวเชื่อมต่อกับพระอังสะ และมีนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน สวมขุมางกุฎทรงสูง กรรเจียกจร กรองศอ อินทนูและพาหุรัด ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัตรูปถึงปลายพระกร สวมสังวาล ตกแต่งด้วยการปั้นรักเป็นลวดลายและประดับกระจกสีเป็นลวดลาย ประทับนั่งบนฐานเชิงเตี้ย ๆ

จากการศึกษาเอกสารพบว่ารูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้อันนา เป็นศิลปะพื้นถิ่นที่ได้รับอิทธิพลสุโขทัย รัตนโกสินทร์ และพม่า กำหนดอายุช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นต้นมา อันเป็นระยะเวลาที่ล้านนามีการสร้างพระพุทธรูปขนาดเล็กด้วยไม้ แก้ว หินสี และผงดอกไม้ผสมยางรัก เป็นต้น^{๘๗} แสดงปางมารวิชัย ขัดสมาธิราบ และแสดงปางสมาธิ ขัดสมาธิราบ มีการจารึกที่ฐานเป็นภาษาไทยวน อักษรไทยวน เนื้อหากล่าวถึงชื่อและคำปรารภของผู้สร้าง รวมถึงมีการบันทึกวันเดือนปีที่สร้าง

สำหรับรูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้วัดพะไทใหญ่ มีลักษณะโดยรวมดังนี้ แสดงปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร ประทับนั่งบนฐานที่มีลักษณะหลากหลาย พระพักตร์ถูกตกแต่งให้คล้ายใบหน้ามนุษย์ มีกรอบพระพักตร์แบนใหญ่ พระกรณยาวเชื่อมต่อกับพระอังสะ พระหัตถ์ขวาวางกึ่งกลางพระขงฆ์เสมอ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน ตามอย่างศิลปะพม่าสกุลช่างมณฑลพะลีย์ สร้างในพุทธศตวรรษที่ ๒๕-๒๖ จำแนกได้ ๒ ลักษณะ คือ

^{๘๗} ศักดิ์ชัย สายสิงห์, พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย, (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, ๒๕๕๔): หน้า ๑๐๑.

๑) พระพุทธรูปไม่ทรงเครื่องประทับบนบัลลังก์ที่มีซุ้มเรือนแก้วด้านหลัง ซึ่งบัลลังก์นี้สามารถแยกจากองค์พระได้ ทั้งขนาดของซุ้มเรือนแก้วก็ไม่สอดคล้องกับขนาดองค์พระ จึงเป็นไปได้ว่าบัลลังก์นี้น่าจะสร้างสำเร็จรูปแล้ว ก่อนประดิษฐานพระพุทธรูปในภายหลัง พระพุทธรูปไม่มีเปลวรัศมีแต่โดดเด่นด้วยพระเกตุมาลาที่เป็นต่อมหนุนขึ้นมาชัดเจน ครองจีวรห่มเฉียง จีวรมักทำเป็นริ้วตามธรรมชาติ เช่นเดียวกับสังฆาฏีที่ซ้อนทับกันอย่างริ้วผ้าตามธรรมชาติ บางองค์แสดงให้เห็นจีวรรูปครึ่งวงกลมคลุมไหล่ด้านขวา

๒) พระพุทธรูปทรงเครื่อง สวมขุทมาลมงกุฎทรงสูง กรรเจียกจร กรองศอ อินธนู และพาหุรัด ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกายแขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร สวมสังวาลทับบนฉลองพระองค์ ตกแต่งด้วยการปั้นรักเป็นลวดลายและประดับกระຈກສີเป็นลวดลาย นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูปทรงเครื่องที่ฉลองพระองค์แขนสั้นในศิลปะพม่า-ไทใหญ่ด้วย

ทั้งนี้การสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องปรากฏครั้งแรกในศิลปะอินเดีย ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ด้วยการเติมเครื่องทรงของกษัตริย์บางชิ้นให้กับพระพุทธรูปตามคติพุทธศาสนาหายานที่ถือว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงอยู่ในสภาวะเหนือมนุษย์และทรงเป็นจักรวาทีน คติและรูปแบบดังกล่าวได้แพร่หลายไปยังดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๒ กระแส คือ กระแสที่ ๑ ไปยังดินแดนพม่าเข้าสู่ดินแดนภาคเหนือของไทยที่อาณาจักรล้านนา และกระแสที่ ๒ ผ่านไปทางอาณาจักรเขมรเข้าสู่ดินแดนประเทศไทยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับคติและรูปแบบของพระพุทธรูปทรงเครื่องอยุธยา^{๔๘} สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ สมัย คือ ๑) สมัยอยุธยาตอนต้นได้รับอิทธิพลมาจากคติเทวราชาของเขมร ๒) สมัยอยุธยาตอนกลาง มักเป็นการจำลองรูปพระมหากษัตริย์ตามคติธรรมราชาจากศาสนาพุทธ ลัทธิลังกาวงศ์ ว่าพระมหากษัตริย์ที่ประพฤติธรรมจะได้รับการยกย่องเป็นจักรวาทีนมีฐานะเท่ากับพระพุทธรูป ทั้งยังนิยมสร้างพระศรีอารียเมตไตรยและพระยาขมภูบดี ๓) สมัยอยุธยาตอนปลาย มีการผสมผสานระหว่างลัทธิเทวราชากับความเชื่อไสยศาสตร์และความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย รูปแบบของพระพุทธรูปทรงเครื่องสมัยนี้จะสวมเครื่องทรงตามแบบกษัตริย์ จนดูเหมือนเป็นรูปฉลองพระองค์อย่างชัดเจน

ด้วยเหตุนี้ จากการศึกษาเอกสารพบว่าพระพุทธรูปดอกไม้จึงพบทั้งในวัฒนธรรมล้านนาและพม่า-ไทใหญ่ โดยพระพุทธรูปดอกไม้ในวัฒนธรรมล้านนากำหนดอายุช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นต้นมา เป็นศิลปะล้านนาแบบพื้นถิ่นที่ได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัย รัตนโกสินทร์ และพม่า แสดงปางมารวิชัย ขัดสมาธิราบ และแสดงปางสมาธิ ได้แก่ พระพุทธรูปดอกไม้วัดหมื่นล้าน จังหวัดเชียงใหม่ วัดพันเตา จังหวัดเชียงใหม่ วัดดอกคำ จังหวัดเชียงใหม่ วัดกุเต้า จังหวัดเชียงใหม่ พระข้าวคู่วิตครูบาศรีวิชัย และพระพุทธรูปเกษตรดอกไม้ที่เจ้าหญิงแขกแก้ว ณ ลำพูน ถวายไว้ที่วัดมหาวัน

^{๔๘} ศศิ ยุกตะนันท์, “คตินิยมในการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในสมัยอยุธยา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒), หน้าบทคัดย่อ.

ส่วนพระพุทธรูปดอกไม้ในวัฒนธรรมพม่า-ไทใหญ่ สร้างในพุทธศตวรรษที่ ๒๕-๒๖ แสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบ เช่น พระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดนันทาราม จังหวัดพะเยา วัดจองกลาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดม่อนสัณฐาน จังหวัดลำปาง วัดศรีชุม จังหวัดลำปาง วัดพระธาตุดอยกองมู จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดแม่ของ จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดก้าก่อ จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดจองคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดหัวเวียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และวัดไชยยาทุ่งล้อม (วัดจู้ดทุ่ง) จังหวัดลำปาง เป็นต้น พบทั้งพระพุทธรูปทรงเครื่องและไม่ทรงเครื่อง แสดงปางมารวิชัยประทับนั่งขัดสมาธิเพชร

นอกจากนี้พระพุทธรูปตามแบบศิลปะมณฑลพะเยาอีกลักษณะหนึ่งที่พบ คือ พระพุทธรูปไสยาสน์ พบที่วัดหนองคำ จังหวัดเชียงใหม่ ที่ยกพระเศียรตั้งขึ้น ประคองไว้ด้วยพระกรซ้ายที่ตั้งฉากกับพื้น มีพระขนง (หมอนหนุน) บริเวณพระกโบริ (ข้อศอก) และพระกัจฉะ (รักแร้) ทรงครองจีวรห่มเฉียง ปลายจีวรซ้อนทับกับเป็นริ้วตามแบบธรรมชาติ มองเห็นทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เช่นเดียวกับชายผ้าสบง ประทับไสยาสน์บนฐานเขียงเตี้ย ๆ ไม่ปรากฏบัลลังก์แต่อย่างใด.

๔.๒ รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ใน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

๔.๒.๑ การศึกษาพื้นที่และชุมชนที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

พื้นที่และชุมชนที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ชุมชนป่าต๋ม ต.ป่าต๋ม อ.พร้าว จ. เชียงใหม่

อำเภอพร้าว เดิมเรียกเมืองพร้าว ตั้งอยู่ในเขตแจ้สั๊ก พระยามังรายโปรดให้สร้างขึ้นระหว่างเดินทางไปตีเมืองหริภุญชัย ดังที่ปรากฏในพงศาวดารโยนกว่า “...ฝ่ายพระยาเมงรายครั้นได้ทราบความตามหนังสือที่อ้ายฟ้ามีมานั้นก็มีความยินดีนัก จึงกำหนดให้เกณฑ์จตุรงค์พลโยธาเป็นทัพใหญ่ ยกออกจากเวียงเชียงรายมาตั้งทัพไชยตำบลแจ้สั๊ก ที่ประชุมพลนั้นให้สร้างเวียงอันหนึ่งชื่อว่าเมืองพร้าว มาต่อเท่าบัดนี้ ยกจากเมืองพร้าวมาทางเมืองแกน ตั้งพักอยู่ ณ ที่ตำบลหนึ่ง ชาวเมืองเป็นอันมากพากันเอาของมาฝากถวายเจ้าพระยาเมงราย คนมากเบียดคับคั่งกันจนชาวพระพลาคัดต้องค้าเหตุผลนี้ที่ตำบลนั้นจึงได้ชื่อว่า บ้านคำขาน ภายหลังมากลายเป็น บ้านคำจาน^{๘๙}

พระยามังรายได้เมืองหริภุญชัยในจุลศักราช ๖๔๓^{๙๐} ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๒๔ ด้วยเหตุนี้เมืองพร้าวตามตำนานพงศาวดารโยนกจึงสร้างขึ้นโดยพระยามังราย ใน พ.ศ. ๑๘๒๔ เมืองพร้าวนี้นคงเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมาจนกระทั่งในสมัยพระยาสามฝั่งแกนครองเมืองเชียงใหม่ พระองค์มีโอรส ๑๐ องค์ ทรงให้ท้าวลกโอรสองค์ที่หกไปครองเมืองพร้าว ให้ที่แดนชาวพร้าววังหินห้าร้อยนา แต่ท้าวลกครองเมืองได้ไม่นาน กระทำผิดอาชญา พระยาสามฝั่งแกนจึงเนรเทศไปไว้เมืองยวม^{๙๑} ท้าวลกคือพระเจ้าติโลกราช ครองเมืองเชียงใหม่ต่อจากพระยาสามฝั่งแกน

จากเนื้อหาในพงศาวดารโยนกข้างต้นทำให้เราทราบชื่อเรียกของเมืองพร้าวอีกชื่อหนึ่งว่า เมืองพร้าววังหิน

^{๘๙} พระยาประชากรกิจกรจักร, พงศาวดารโยนก, (นนทบุรี: ศรีปัญญา, ๒๕๕๓), หน้า ๒๓๕.

^{๙๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๖.

^{๙๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๗.

ในสมัยของพระเจ้าติโลกราช ทรงยกทัพไปตีเมืองต่าง ๆ เช่น เมืองแพร่ เมืองน่าน เมืองสุโขทัย เมืองจันทบุรี เมืองกึ่ง เมืองลพบุรี เมืองจำปาศักดิ์ เมืองกุน เมืองยงห้วย เมืองหนองบอน เมืองสีป้อ ได้เลยครอบครัวเจียวมา ๑๒,๓๒๘ คน แบ่งครัวไทยเจียวนี้ไปอยู่ที่พระทะเลการเก้าช่อง และเวียงพร้าว โดยพระองค์ได้ส่งหมื่นมอกลงไปครองเวียงพร้าว และให้ผู้ที่พระองค์ไว้วางพระราชหฤทัยไปปกครองเมืองพร้าวต่อไป ปรากฏนามดังนี้ ๑) หมื่นแพง ๒) เจ้ายอดเมืองซึ่งเป็นราชันดดา ๓) หมื่นแก่งพร้าว ๔) หมื่นเงิน ๕) หมื่นเวียงพร้าว ๖) พันลำบุญ ดังปรากฏความว่า มีความว่า “...กองทัพหลวงพระบางยกทัพมาตีเมืองน่าน จึงโปรดให้หมื่นเงินเจ้าเมืองพร้าวเป็นแม่ทัพยกทัพไปช่วยเมืองน่าน ปรากฏว่ากองทัพหลวงพระบางแตกพ่ายไป...”^{๙๒}

สมัยพระยอดเชียงรายครองเมืองเชียงใหม่ ท่านได้ส่งโอรสบุญธรรมที่เป็นจีนฮ่อชื่อเพลาส่งไปครองเมืองพร้าว^{๙๓}

สมัยพระเมืองแก้วครองเมืองเชียงใหม่ ได้ส่งท้าวเชียงตุงมาครองเวียงพร้าว ๖ ปี เมื่อเจ้าเมืองเชียงทอง เจ้าเมืองน่าน พระยาเมืองกาย พากันอพยพเป็นข้าพระเจ้านครเชียงใหม่ พระองค์ให้เจ้าเมืองน่านไปปกครองเมืองฝาง ให้พระยาเมืองกายเจียวอยู่กับแสนฝาง ไว้ครัว ๑,๒๐๐ คน เหลือนั้นแจกจ่ายไปไว้พันทหารบ้าง เก้าช่องบ้าง เมืองพร้าวบ้าง เจ้าเมืองเชียงทองนั้นให้ไปกินเมืองคอง^{๙๔}

สมัยของพระนางเจ้ามหาเทวีจิริประภาได้ครองเมืองเชียงใหม่ ผู้ครองเวียงพร้าวขณะนั้นคือ พระยาเวียงพร้าว ครองเมืองตั้งแต่ พ.ศ. ๒๐๗๓-๒๑๐๑ ก่อนจะพาครอบครัวและไพร่พลหลบหนีทัพหงสาวดีจากเวียงพร้าวไปอยู่ที่นครเขลางค์^{๙๕} และเมื่อเชียงใหม่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าแล้ว ประวัติศาสตร์เมืองพร้าวในพงศาวดารก็ขาดหายไปเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ เมืองพร้าวเมื่อสร้างขึ้นแล้วจึงเป็นที่อาศัยของชาวไทยใหญ่มาดั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๙ อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ในพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ปัจจุบันเมืองพร้าวตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ ๑,๑๔๘.๑๘๖ ตร.กม. โดยทิศเหนือติดต่อกับอำเภอไชยปราการ และอำเภอแม่สรวย (จังหวัดเชียงราย) ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเวียงป่าเป้า (จังหวัดเชียงราย) ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอดอยสะเก็ด และทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอแม่แตงและอำเภอเชียงดาว แบ่งเขตการปกครองเป็น ๑๑ ตำบล ๑๐๙ หมู่บ้าน

สำหรับตำบลป่าต๋ม มี ๑๒ หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น ๕,๒๔๖ โดยชุมชนป่าต๋มเป็นชุมชนชาวไทยใหญ่มาดั้งแต่เริ่มก่อสร้างหมู่บ้านใหม่ในพุทธศตวรรษที่ ๒๔ โดยผู้คนอพยพมาจากเมืองหมอกใหม่ เมืองกลางเคอ เมียนมาร์ แล้วมาตั้งรกรากที่บ้านสันขวางและป่าต๋มตอน แต่ก่อนชาวบ้าน ๘๐% ในบ้านป่าต๋มเป็นชาวไทยใหญ่ ส่วน ๒๐% เป็นคนเมือง แต่ปัจจุบันตรงข้ามกันที่ คนไทยใหญ่ มีแค่ ๒๐% และไม่ค่อยพูดภาษาไทยแล้ว ปัจจุบันเหลือชาวบ้านเพียง ๒ คนในชุมชนที่อ่าน และเขียนภาษาไทย

^{๙๒} สงวน โชติสุขรัตน์, **คนตีเมืองเหนือ**, (นนทบุรี: ศรีปัญญา, ๒๕๕๙), หน้า ๗๗.

^{๙๓} พระยาประชาภิจักรจักร, **พงศาวดารโยนก**, หน้า ๓๕๔.

^{๙๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖๒.

^{๙๕} เวียงพร้าววังหิน <http://cmi.nfe.go.th>.

ใหญ่ได้ คือ พ่อคำ นันติ (พ่อมาศ) ซึ่งเป็นคนพ่อนไทใหญ่ที่สวยที่สุดในหมู่บ้าน และอีกท่าน คือ คนที่ย้ายมาจากรัฐฉาน^{๔๖}

ปัจจุบันผู้คนในชุมชนป่าต๋มดอนทำนาและทำสวนลำไยเป็นอาชีพหลัก แต่อาชีพที่นิยมในอดีต คือ การผลิตน้ำอ้อย เดิมใช้แรงควายในการหีบอ้อย มีเครื่องมือเรียกว่ากาวใช้หีบอ้อย โดยใน ๑ วัน สามารถทำน้ำตาลอ้อยได้ประมาณ ๒ กระทะใหญ่ ภายหลังชาวบ้านเปลี่ยนวิธีการผลิตมาเป็นการหีบอ้อยด้วยเครื่องจักรแทน ภายหลังเมื่อมีการส่งเสริมการเกษตรจากภาครัฐ ทำให้ชาวบ้านหันไปทำการเกษตรกันมากขึ้น การทำน้ำอ้อยก็ลดลง ทุกวันนี้เหลือเพียงคนในชุมชนป่าต๋มไม่กี่คนที่ยังผลิตน้ำอ้อย สำหรับผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของชุมชนป่าต๋ม คือ หนังกา ถั่วเน่าเอิบ แอ็บ ถั่วเน่าแค็บ (แผ่น) ซึ่งส่งขายไปหลายอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่

ในอดีตกิจกรรมยามว่างของคนในชุมชนป่าต๋ม คือ การฟังข่าว ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องราวต่าง ๆ เป็นคำร้องและมีทำนอง โดยคนเล่าข่าวต้องมีเสียงที่ไพเราะ ชาวบ้านจะนัดกันไปฟังที่บ้านคนเล่าข่าว การสืบสานวัฒนธรรมในชุมชนก็เป็นไปตามวัฒนธรรมไทใหญ่ เช่น การเล่นโต การพ่อนกยิงกะหล่ำ การทานแคร์หลวงในวันเดือนยี่ (วันลอยกระทง) ส่วนในวันปีใหม่ (สงกรานต์) จะมีการปักข่อตุง ตานขันข้าว (ถวายทาน) สรงน้ำพระพร้อมทำความสะอาดวัด โดยชาวบ้านจะหาบน้ำเป็นถัง ๆ เพื่อไปเพื่อการนี้ นอกจากนี้ยังมีประเพณีบูชาข้าวบูน ชาวบ้านจะนำเสื้อผ้าที่นุ่งใส่ในสะดวก เอาสายสิญจน์ความยาวเท่าวาของแต่ละคน (วาไครวามัน) ไปห้อยนอกพระวิหาร และจุดไฟที่สายสิญจน์เพื่อสะเดาะเคราะห์ ทั้งนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้มีการฟื้นฟูประเพณีปอยส่างลองขึ้นอีกครั้ง

การเดินทางไปจังหวัดเชียงใหม่ ต้องใช้เวลา ๒ วัน ๑ คืน โดยคนที่เดินทางไปเชียงใหม่จะไปพักที่วัดมหายันซึ่งเป็นวัดไทใหญ่ในตัวเมืองเชียงใหม่ เพราะมีรถโดยสารเพียงหนึ่งเที่ยวต่อหนึ่งวันเท่านั้น ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดมหายันกับคนใน อ. พร้าว ปรากฏมาเนิ่นชาแล้ว อย่างน้อยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๘ พระครูมุนีธรรมาภรณ์ (พระปลัดอินคำ ฐานงกโร) วัดมหายัน ได้มาเป็นเจ้าคณะอำเภอพร้าวรูปที่ ๕

^{๔๖} วัดป่าต๋มดอน “คว่ำกับวิถีชีวิตคนชุมชนป่าต๋มในอดีต” [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.glampatum.cmru.ac.th>. ค้นหา [๒๔ ก.ค. ๒๕๖๖]

ภาพที่ ๔ งานกรฐินวัดป่าต๋มดอน พ.ศ. ๒๕๖๓

ที่มา ผู้วิจัยและคณะวิจัย

วัดป่าต๋มดอน

วัดป่าต๋มดอน ตั้งอยู่ที่บ้านป่าต๋มดอน หมู่ที่ ๙ ต. ป่าต๋ม อ. พริ้ว จ. เชียงใหม่ ตาม
ละติจูด ๑๙.๓๕๑๓๐๑ ลองจิจูด ๙๙.๒๐๙๒๔๓ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๓ ไร่ ๑
งาน ๗๕ ตารางวา เสนาสนะประกอบด้วย วิหาร ๑ หลัง กุฏิ ๒ หลัง หอระฆังและศาลารายละ ๑ หลัง

วัดป่าต๋มดอนเป็นวัดที่ถูกเลือกใช้เป็นพื้นที่เป้าหมายของการศึกษาวิจัย เนื่องจากภายใน
วัดเก็บรักษาพระพุทธรูปดอกไม้ไม้เป็นจำนวนมาก อันเป็นผลจากการทำงานร่วมกันของชุมชนกับ
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๖๑ เป็นต้นมา

ผลจากการทำงานในชุมชนเป็นเวลานาน ก่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาวัดป่าต๋มดอน
ให้กลับมาเป็นวัดของชุมชนที่มีสวยงามอีกครั้ง พระพุทธรูปดอกไม้ไม้ที่ถูกทิ้งไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ ภายใน
วัด จึงถูกเก็บรวบรวม ทำความสะอาด และนำมาจัดอย่างเป็นระบบระเบียบอยู่ภายใต้พื้นที่ส่วนหนึ่ง
ในวิหาร ในลักษณะพิพิธภัณฑ์ของวัด ซึ่งส่งผลต่อการกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งสำคัญภายใน
วัดและบ้านของคนในชุมชนอย่างยิ่ง นอกเหนือจากการจัดเก็บรักษาพระพุทธรูปดอกไม้ของวัดแล้ว

ทางมหาวิทยาลัยราชภัฏยังได้ทดลองสร้างพระพุทธรูปดอกไม้องค์หนึ่ง ทำให้เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาเทคนิควิธีการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ด้วยวัสดุเชื่อมประสานในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม การจัดเก็บพระพุทธรูปดอกไม้ในลักษณะพิพิธภัณฑสถานนั้น ยังไม่ปรากฏการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ พร้อมกันนั้นการทดลองในการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ครั้งแรกยังคงพบอุปสรรคในการสร้างสรรค์พระพุทธรูป เพราะเกิดการโค้งงอของพระพุทธรูปเมื่อแห้งแล้ว การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการเติมเต็มองค์ความรู้โบราณ ทั้งในเรื่องรูปแบบพระพุทธรูป และเทคนิควิธีการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้

วัดป่าต๋มดอนสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. ๒๕๑๘^{๙๗} ความสำคัญของวัดป่าต๋มดอนในปัจจุบัน คือ เป็นวัดของชุมชนชาวไทยใหญ่ จากประวัติท้องถิ่นพบว่า คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนป่าต๋มดอนในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นผู้อพยพมาจากรัฐฉาน เมียนมาร์ มาตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ซึ่งตรงกับที่บ้านทีกไว้ในเอกสารราชการ คือ มีการสร้างวัดป่าต๋มดอนใน พ.ศ. ๒๓๗๕ คนไทยใหญ่เหล่านี้เมื่ออพยพเข้ามาในพื้นที่ อ. พะริ้วแล้ว ก็ได้ไปตั้งบ้านเรือนที่บ้านสันขวาง ต. น้ำแพร่ ก่อนที่ผู้คนส่วนหนึ่งจะแยกมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านป่าต๋มดอน ด้วยเหตุนี้ วัดของชาวไทยใหญ่ใน อ. พะริ้ว จึงมี ๒ วัดด้วยกัน คือ วัดป่าต๋มดอน กับวัดสันขวาง

เหตุที่ได้ชื่อว่า บ้านป่าต๋มดอน เพราะบริเวณหมู่บ้าน มีต้นไม้ขนาดใหญ่ ๒ ต้น คือ ต้นไม้ต๋ม กับต้นไม้รุ่ง (สูง) ซึ่งเจริญเติบโตขึ้นอยู่บนที่ดอนของหมู่บ้าน จึงเอานิมิตนี้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านป่าต๋มดอน มีพ่อสาธาง โพธิ เป็นผู้นำชุมชน และเมื่อสร้างวัดแล้วก็ตั้งชื่อตามหมู่บ้านว่า วัดป่าต๋มดอน มีครูบาอ้าย อภิวิโส เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ปัจจุบันต้นไม้ทั้งสองต้นตายแล้ว โดยต้นไม้ต๋มได้ตายก่อน ส่วนต้นไม้รุ่งที่อยู่หน้าวัดได้ตายลงในปลายปี พ.ศ. ๒๕๖๕ จากเหตุไฟไหม้ ปะทุออกจากด้านในต้น ซึ่งยังไม่ทราบสาเหตุของการเกิดไฟไหม้

หนังสือประวัติของวัดได้ให้รายละเอียดของเจ้าอาวาสวัดป่าต๋มดอนไว้ดังนี้ว่า^{๙๘}

พ.ศ. ๒๓๗๙ ครูบาเจ้าน้ำป่ามุง ซึ่งเป็นชาวไทยใหญ่ได้ธุดงค์มาปักกลดอยู่ใต้ต้นรูงหน้าวัด ได้ร่วมกับคนในชุมชนพัฒนาวัด ไม่นานครูบาเจ้าอินตะวงค์ซึ่งเป็นพระธุดงค์เช่นกันก็ได้มาจำพรรษา ร่วมกับพระสงฆ์ทั้งสองรูปที่วัดป่าต๋มดอน ครูบาอินตะวงค์นั้นได้เป็นเจ้าอาวาสรูปที่ ๒ ของวัดปกครองวัดป่าต๋มดอนนาน ๒๐ ปี ก่อนย้ายไปจำพรรษาที่วัดป่าตัน อ. เมือง จ. เชียงใหม่ และมรณภาพที่นั่น

ครูบาญาณสะหรีซึ่งเป็นลูกศิษย์จึงได้เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าต๋มดอนสืบต่อมาเป็นองค์ที่ ๓ ปกครองวัดได้ ๑๐ ปี ก่อนย้ายไปจำพรรษาที่วัดใน อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน ประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๙

^{๙๗} กรมการศาสนา, **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๙**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๓๒๑.

^{๙๘} พระครูวิวัฒน์สุภาคม (อาคม อภิวิพัฒน์), **ประวัติวัดป่าต๋มดอน**, (เชียงใหม่: วัดป่าต๋มดอน, ๒๕๖๕), หน้า ๖-๗.

ครูบาด้วงธุดงค์มาจากเมืองหมอกใหม่ลานเครือ เมียนมาร์ มาจำพรรษาและได้เป็นเจ้าอาวาสในเวลาต่อมา ท่านปกครองวัดได้ ๑๒ พรรษา จึงย้ายไปอยู่วัดทุ่งบกหม้อ อ. แม่แตง จ. เชียงใหม่ และลาสิกขาบทที่นั่น

ในขณะที่วัดป่าต๋มดอนว้างเว้นจากเจ้าอาวาส ๓ ปี มีแต่สามเณรตาและสามเณรอุ๊ดดูแลวัด กระทั่ง พ.ศ. ๒๔๒๔ คณะศรัทธาวัดป่าต๋มดอนได้นิมนต์ครูบาหุ่นเจ้าบุญจุ่ม สิริวิชัย วัดสันขวาง ต. น้ำแพร่ มาเป็นเจ้าอาวาส ซึ่งท่านเพ่งบวชได้เพียงพรรษาเดียวทั้งยังเป็นหนุ่ม คนไทใหญ่ในชุมชนจึงเรียกท่านว่า ขุนจางจุ่ม ในสมัยของท่านมีการพัฒนาวัดป่าต๋มดอนอย่างมากเนื่องมาจากความมีชื่อเสียงของท่าน ทั้งการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้วัดในวัด โดยองค์ที่เก่าที่สุดที่พบจารึก คือ ใน พ.ศ. ๒๔๓๘ การบูรณะวิหาร การสร้างพระประธานในวิหารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ การสร้างพิภสาดาราทิเขียนด้วยอักษรไทใหญ่และอักษรธรรมล้านนาจำนวนมาก ครูบาหุ่นเจ้าบุญจุ่ม สิริวิชัย มรณภาพใน พ.ศ. ๒๕๑๒ สิริอายุกาล ๑๐๘ ปี ๘๘ พรรษา

ในกาลนั้น ครูบาเจ้าส่าหว่าหริ่ง ญาณวโร ที่เป็นศิษย์ครูบาหุ่นเจ้าบุญจุ่ม สิริวิชัย จึงได้ปกครองวัดป่าต๋มดอนสืบต่อมา ๒ ปี เพราะใน พ.ศ. ๒๕๑๔ ที่มีการลากปราสาทเผาสรีระครูบาหุ่นเจ้าบุญจุ่ม สิริวิชัยแล้ว ครูบาเจ้าส่าหว่าหริ่ง ญาณวโร ก็ได้มรณภาพลงในคืนวันนั้น ด้วยโรคมะเร็งในกล่องเสียง สิริอายุกาล ๘๘ ปี ๖๖ พรรษา

ต่อมาจึงมีการแต่งตั้ง ครูบาอ่องคำ (หลู่) อินทวิโส ซึ่งเป็นลูกศิษย์ครูบาหุ่นเจ้าบุญจุ่ม สิริวิชัยเช่นกัน ขึ้นเป็นเจ้าอาวาสแทนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ จนถึง พ.ศ. ๒๕๓๕ จึงมรณภาพลง สิริอายุ ๗๓ ปี พรรษา ๕๒

ทางคณะศรัทธาจึงได้ไปนิมนต์ ครูบายวย อินทจกโก (พระครูอินทจักรวิมล) เจ้าคณะตำบลป่าต๋ม เจ้าอาวาสวัดป่าต๋มโห่ง ซึ่งเป็นศิษย์ของครูบาหุ่นเจ้าบุญจุ่ม สิริวิชัย มาเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าต๋มดอนใน พ.ศ. ๒๕๐๓ กระทั่ง พ.ศ. ๒๕๔๑ จึงมรณภาพลง สิริอายุย่าง ๘๐ ปี พรรษา ๕๗

พระอินสม กุสโล ที่อยู่กับครูบายวยได้ดูแลวัดป่าต๋มดอนต่อ แต่ไม่นานท่านก็อาพาธและกลับไปรักษาตัวที่วัดบ้านเกิด อ. เชียงดาว จ. เชียงใหม่ คณะศรัทธาจึงได้นิมนต์พระอินเหลา จิตตสวโร วัดหนองครก ต. สันทราย จ. เชียงใหม่ มาเป็นเจ้าอาวาสใน พ.ศ. ๒๕๕๓ ท่านมรณภาพลงใน พ.ศ. ๒๕๖๓ สิริอายุ ๖๕ ปี พรรษา ๒๙

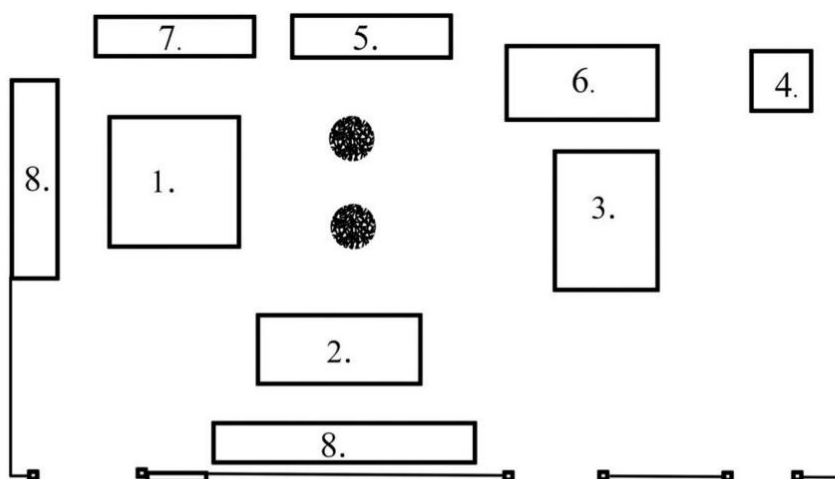
พระชัยอนันต์ ธมฺมสุนทโร เป็นเจ้าอาวาสแทน พ.ศ. ๒๕๖๓-๒๕๖๔ ก่อนลาสิกขาบท

ปัจจุบันเจ้าอาวาสวัดป่าต๋มดอน คือ พระครูสุวัฒน์สุภาคม ปกครองวัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๖๓ เป็นต้นมา ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าต๋มดอนใน พ.ศ. ๒๕๖๕

ด้วยเหตุนี้ลำดับนามเจ้าอาวาสของวัดป่าต๋มดอนจึงมีรายนามดังต่อไปนี้

๑. ครูบาอ้าย อภิวิโส พ.ศ. ๒๓๗๕-๒๓๗๙
๒. ครูบาน้ำปามุง พ.ศ. ๒๓๗๙-๒๓๘๒
๓. ครูบาอินต๊ะวงศ์ พ.ศ. ๒๓๘๒-๒๔๐๒

๔. ครูบาญาสะหรี	พ.ศ. ๒๔๐๒-๒๔๐๙
๕. ครูบาด้วง	พ.ศ. ๒๔๐๙-๒๔๒๑
๖. ครูบาหุ่่นเจ้าบุญจุ่ม สิริวิชัย	พ.ศ. ๒๔๒๔-๒๔๑๒
๗. ครูบาสละหว่าหรีง ญาณวโร	พ.ศ. ๒๔๑๒-๒๔๑๔
๘. ครูบาอ่องคำ อินทวโร	พ.ศ. ๒๔๑๔-๒๔๓๔
๙. พระครูอินทจักริมล (ครูบายวย อินทจกโก)	พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๔๒
๑๐. พระอธิการอินเหลา จิตตสวโร	พ.ศ. ๒๔๔๓-๒๔๖๓
๑๑. พระชัยอนันต์ ธมฺมสุนทร	พ.ศ. ๒๔๖๓-๒๔๖๔
๑๒. พระครูวิวัฒน์สุภาคม (อาคม อภิวิฑฒโน)	พ.ศ. ๒๔๖๔-ปัจจุบัน

แผนผังวัดป่าต๋มดอน

1. วิหาร	6. ห้องเก็บของ
2. อุโบสถ	7. โรงเก็บรถ
3. ศาลาการเปรียญ	8. ศาลา
4. กุฏิสงฆ์	
5. โรงครัว	

ภาพที่ ๕ แผนผังวัดป่าต๋มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภายในวัดป่าต๋มดอนประกอบด้วยศาสนสถานสำคัญ ได้แก่ วิหาร

จากคำสัมภาษณ์พ่อน้อยอภัย คื่นมาเมือง เล่าถึงวิหารวัดป่าต๋มดอนว่าเมื่อก่อนสร้างด้วยไม้แบบวิหารไทใหญ่ ปัจจุบันเปลี่ยนอาคารไม้เป็นปูนทั้งหมดแต่ทุกส่วนยังเชื่อมติดกันเหมือนเดิม^{๙๙} กล่าวคือ วิหารเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน หันหน้าไปทางทิศตะวันออก อยู่ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส ประกอบด้วย อาคารหลังกลางคือวิหารเรียกว่าจองพาราหรือที่อยู่ของพระพุทธรูป ในขณะที่ใช้พื้นที่นี้ในการทำบุญด้วยจึงเรียกจองตานคือที่สำหรับทำบุญอีกชื่อหนึ่ง อาคารด้านทิศใต้คือกุฏิสงฆ์หรือจองสังฆะ เดิมพื้นที่นี้ใช้เป็นห้องเจ้าอาวาส ปัจจุบันเป็นที่เก็บคัมภีร์ใบลาน โบราณวัตถุต่าง ๆ และอาคารด้านทิศเหนือคือหอฉันหรือจองหอม ปัจจุบันเป็นพิพิธภัณฑ์พระดอกไม้หรือพระปานปอง อาคารสามหลังมีพื้นที่เล่นเชื่อมต่อกันโดยตลอด ใช้ระดับพื้นอาคารในการจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ บริเวณที่เป็นอาสนสงฆ์และแท่นสำหรับประดิษฐานพระประธานที่อยู่ในวิหารจะยกพื้นสูงกว่าพื้นที่อื่น เรียกว่าข่าปาน ในส่วนของหลังคาเป็นสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่แบบสองคอสายชาย โดยพื้นที่ซึ่งประดิษฐานพระประธานจะสร้างให้สูงกว่าส่วนอื่น ๆ เเชิงชายประดับด้วยไม้สักฉลุลาย เรียกว่า ปานชอย

พระประธานเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น มี ๓ องค์ ตั้งอยู่บนฐานชุกชีเดียวกัน สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ สร้างสรรค์ตามแบบศิลปะมณฑลพะเยาและล้านนา เป็นพระพุทธรูปประทับนั่ง ปางมารวิชัย พระพักตร์กลม มีกรอบพระพักตร์เป็นแถบใหญ่ พระอุษณิষะเป็นต่อมขนุน เม็ดพระศกเล็กแบบหนามขนุน พระรัศมีเป็นเปลว พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสา พระวรกายค่อนข้างใหญ่ ครองจีวรห่มเฉียง จีวรเป็นริ้วตามธรรมชาติ ขอบจีวรแต่งด้วยการประดับกระจก ชายจีวรเหนือพระอังสาซ้ายทับทบกัน ยาวลงมาถึงพระนาภี พระหัตถ์ซ้ายวางด้านในพระขนุน คว่ำพระหัตถ์ลง นิ้วพระหัตถ์ทั้ง ๔ เสมอกัน พระพุทธรูปทั้ง ๓ ได้รับการบูรณะแล้วใน พ.ศ. ๒๕๖๓ โดยมีการปิดทองคำเปลวเฉพาะในส่วนจีวรและรัศมี สำหรับพระวรกายทาสีขาว พระโอษฐ์ทาสีแดง ขมวดพระเกศาและพระอุษณิষะทาสีดำ

พื้นที่ด้านขวามือของพระประธานเป็นส่วนพื้นที่ของเจ้าอาวาส โดยพื้นที่ส่วนหนึ่งใช้จัดเก็บพระธรรมคัมภีร์ในตู้คัมภีร์ และโบราณวัตถุของวัด เช่น เติงพระเจ้า เครื่องบวชพระเจ้า วิหารจำลอง และหุ่นจำลองพระแม่ธรณีแบบไทใหญ่ เป็นต้น ส่วนด้านซ้ายมือของพระประธานเป็นห้องเก็บพระพุทธรูปดอกไม้และพระพุทธรูปอื่น ๆ ของวัด

^{๙๙} วัดป่าต๋มดอน “คำวกับวิถีชีวิตคนชุมชนป่าต๋มในอดีต” [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.glampatum.cmru.ac.th>. ค้นหา [๒๔ ก.ค. ๒๕๖๖]

ภาพที่ ๖ วิหารวัดป่าต๋มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๗ พระประธานในวิหารวัดป่าต๋มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๘ พระพุทธรูปดอกไม้มะและพระพุทธรูปอื่น ๆ เก็บรักษาไว้ในวิหาร วัดป่าดุ่มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

วัดสันขวาง

วัดไทใหญ่ใน อ. พร้าว อีกวัดหนึ่ง คือ วัดสันขวาง ซึ่งเป็นวัดในพื้นที่แรกที่ชาวไทใหญ่อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนใน อ. พร้าว เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๒๕ วัดสันขวางสร้าง พ.ศ. ๒๔๑๘ โดยมีครูบาปัญญา ชาวไทใหญ่เป็นผู้ริเริ่มสร้างวัด^{๑๐๐}

ที่มาของคำว่าสันขวาง คือลักษณะคันดินที่มีทั้งเล็ก ใหญ่ ทั้งสั้นและยาวมาปิดกันถนนหรือเป็นคันกันลำน้ำไม่ให้ไหลผ่าน ในกรณีบ้านสันขวางในอดีตนั้น ไม่มีสันหรือคันดินที่มีลักษณะเป็นคันดินยาว เป็นลำขวางตั้งแต่ลำน้ำแม่จันยาวมาถึงบ้าน นัยหนึ่งอาจจะสันหรือคันดินที่กั้นระหว่างเมืองสองเมืองใหญ่ในสมัยนั้น หลังจากนั้นมาก็ถูกเลิกใช้ ชาวบ้านก็ช่วยกันเริ่มสร้างถนนสายใหม่ขึ้นมาแทน ปัจจุบันนี้ยังทิ้งร่องรอยของคันหรือคันดินให้เห็นอยู่ที่ทางทุ่งนาด้านทิศเหนือของถนน ก่อนจะถึงลำน้ำแม่จัน ดังที่ผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าสืบกันมา^{๑๐๑}

^{๑๐๐} กรมการศาสนา, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๙, หน้า ๕๖๙.

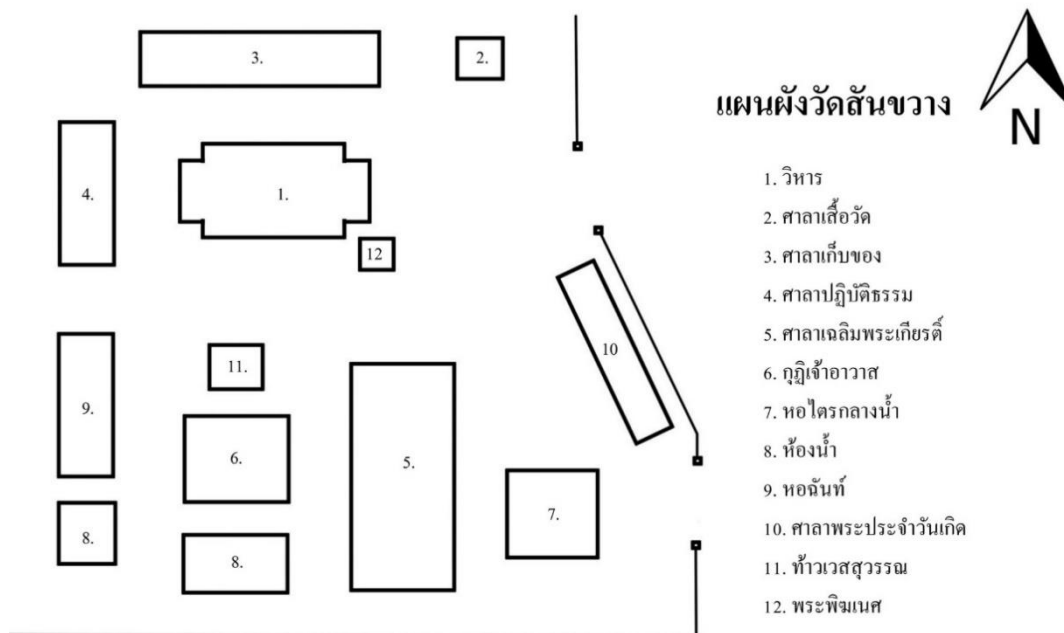
^{๑๐๑} สัมภาษณ์พระกัมปนาท สุทธิจิตโต, เจ้าอาวาสวัดสันขวาง, ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕.

การบริหารและการปกครองมีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม ดังนี้

๑) ครุบาปัญญา	พ.ศ. ๒๔๑๘-๒๔๗๐
๒) พระโธ	พ.ศ. ๒๔๗๑-๒๔๗๘
๓) พระคำมูล	พ.ศ. ๒๔๗๙-๒๔๘๐
๔) พระแก้ว	พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๒
๕) พระคำ	พ.ศ. ๒๔๘๓-๒๔๘๔
๖) พระอธิการชาย เปมโกโร	พ.ศ. ๒๔๘๕-๒๕๒๕
๗) พระสมศักดิ์	พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙
๘) พระเทียมจันทร์ ชนาสโก	พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๕
๙) พระกมล สิริวิชัย	พ.ศ. ๒๕๓๖-๒๕๓๙
๑๐) พระชัยชนะ สุธมโม	พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔
๑๑) พระแสงว ถาวโร	พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๘
๑๒) พระสมชาย มหาวิโร	พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๕๒
๑๓) พระกัมปนาท สุทนต์โต	พ.ศ. ๒๕๕๒-ปัจจุบัน

ครุบาปัญญา เจ้าอาวาสวัดสันขวงรูปแรก เป็นชาวไทใหญ่ มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับท่านในช่วง ไกล่ฆรรณภาพในหนังสือประวัติศาสตร์เมืองพร้าว^{๑๐๒} ว่า พ.ศ. ๒๔๖๒ ครุบาอินตา สารธ เจ้าอาวาส วัดหนองปลามันในขณะนั้น ได้ไปขอกุฏิวัดสันขวงของครุบาปัญญาซึ่งชาวบ้านจะเผาทิ้ง นำไปสร้าง วิหารเพื่อเป็นที่ประดิษฐานองค์พระเจ้าล้านทอง สาเหตุที่ชาวบ้านจะเผากุฏิของท่าน เนื่องจากกุฏิวัด สันขวงหลังนี้ ได้มาโดยพระยาเพชรและแม่เจ้านางแพ อุทิศบ้านไม้สักขนาดใหญ่ของตนเอง สร้าง เป็นกุฏิถวายแด่ครุบาไว้เป็นที่จำวัดและอาศัย ซึ่งท่านทั้งสองมีความศรัทธาเลื่อมใสในตัวท่านครุบา มาก แต่หลังจากได้สร้างกุฏิหลังใหม่ถวายได้ไม่นาน ท่านก็เกิดอาพาธ ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ชาวบ้านต่างก็ลงความเห็นว่าอาการเจ็บป่วยของท่านคงมาจากกุฏิหลังใหม่เป็นแน่ จึงคิดทำลายกุฏิ ด้วยการเผา ความทราบไปถึงครุบาอินตาจึงได้ไปขอกุฏิหลังนี้แล้วนำไปสร้างวิหาร ณ วัดพระเจ้าล้านทอง อ. พรวัว จ. เชียงใหม่

^{๑๐๒} พระครูโสภณกิตติญาณ, ประวัติศาสตร์เมืองพร้าว, (เชียงใหม่: มปป., มปป.), หน้า ๒.

ภาพที่ ๙ แผนผังวัดสันขวาง

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภายในวัดสันขวางประกอบด้วยศาสนสถานสำคัญ ได้แก่ วิหาร อุโบสถกลางน้ำ

สำหรับวิหารเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ขนาด ๗ ห้อง รวมโถงด้านหน้า ๒ ห้อง มีประตูทางเข้าด้านหน้ากับด้านข้าง หลังคาจั่ว ช้อนด้านหน้า ๑ ชั้น ต่อบัณเฑาะว์ด้านข้าง ภายในประดิษฐานพระประธานบนฐานชุกชีตามแบบศิลปะไทใหญ่ ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร พระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแผ่นใหญ่ ตกแต่งด้วยแถวของกระจกกกลมเล็ก ๆ ๔ แถว พระอุษณิษะนูน พระรัศมีเป็นเปลว ครองจีวรห่มเฉียง ชายจีวรทับซ้อนกันบนพระอังสาซ้าย จีวรทาสีทอง พระวรกายทาสีขาว ด้านหลังพระประธานเป็นซุ้มพระตามแบบศิลปะไทใหญ่

อุโบสถกลางน้ำวัดสันขวาง ออกแบบโดยครูบาประเสริฐ ปวโร ในขณะที่จำพรรษาอยู่ที่วัดสันขวาง ก่อนย้ายไปจำพรรษาวัดหนองปลามัน ใน พ.ศ. ๒๕๑๘ สร้างโดยครูบาชัยวงศาพัฒนา วัดพระบาทห้วยต้ม อ.ลี้ จ.ลำพูน ลักษณะเป็นอุโบสถไม้ ในผังสี่เหลี่ยม คล้ายศาลา ตั้งอยู่กลางน้ำ ด้านหน้าวัด มีสะพานเชื่อมจากฝั่งไปยังตัวอุโบสถ หลังคาแบบอาคารไทใหญ่ที่ยกคอสองซ้อนกัน โดยโครงสร้างหลักเป็นหลังคาปันทยา ยกคอสองซ้อนกัน ๒ ชั้น

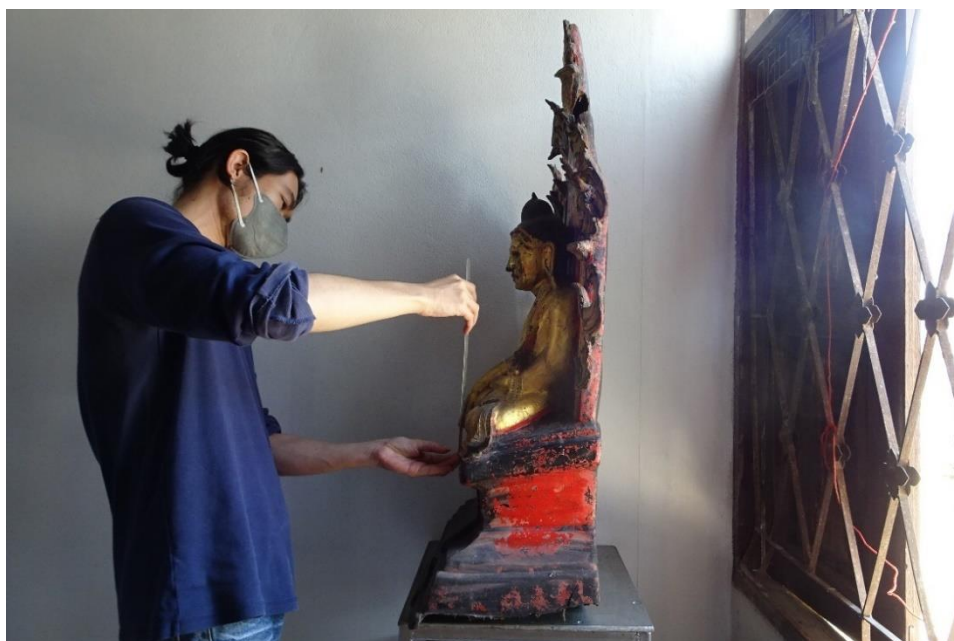
ภาพที่ ๑๐ วิหารวัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๑ พระประธานในวิหารวัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

สำหรับพระพุทธรูปดอกไม้ของวัดสันขวาง ได้รับมอบจากชาวบ้านในวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๔๕ จำนวน ๑๒ องค์ มีพระบัวเข็ม ๑๐ องค์ พระทองเหลือง ๑ องค์ และพระไม้จันทร์ ๑ องค์ ดังนี้ ๑) พระของแม่เฒ่าเป็น ๒) พระของน้อยจันะ ๓) พระของน้อยหม่อง ๔) พระของตะก่าขอ ๕) พระของน้อยคำตัน ๖) พระของลุงครอง ๗) พระของสำอางหมั่น ๘) พระของอ้ายหมั่น ๙) พระของปะก่าน้อยทำ ๑๐) พระของลุงปาน ๑๑) พระของน้อยเตมีละ (พระไม้จันทร์) ๑๒) พระทองเหลือง

ทั้งนี้การลงพื้นที่เก็บข้อมูลพระพุทธรูปดอกไม้ใน อ. พรวัว แบ่งเป็น การเก็บข้อมูลที่วัดป่าต๋มดอน ในวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ กับวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ และการเก็บข้อมูลที่วัดสันขวาง ในวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ กับวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

ภาพที่ ๑๒ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลพระพุทธรูปดอกไม้วัดป่าต๋มดอน อ. พรวัว จ. เชียงใหม่

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๓ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลพระพุทธรูปดอกไม้วัดสันขวาง อ. พริ้ว จ. เชียงใหม่
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

๔.๒.๒ พระพุทธรูปดอกไม้วัดป่าต๋มดอน

พระพุทธรูปดอกไม้วัดป่าต๋มดอนมีจำนวน ๓๓ องค์ เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานในวิหารวัดป่าต๋มดอน ดังนี้

ภาพที่ ๑๔ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑ วัดป่าต๋มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๑๕ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะล่าย ขนาดฐานกว้าง ๑๔ ซม. สูง ๒๒.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๑๑ ซม. สูง ๑๗ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชรบนฐานบัวที่แต่งด้วยลายใบไม้ฝรั่ง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์รี แสดงพระอุณาโลมเป็นเมื่อดกลมชัดเจน กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระชานูด้านใน ไม่แตะพื้น สวมสวมมงกุฎทรงเตี้ย ที่ตกแต่งด้วยรูปทรงสามเหลี่ยมเล็ก ๆ ตั้งขึ้น เรียงซ้อนสลับกันขึ้นไปคลุมพระอุษณิษะ โดยเผยให้เห็นยอดศรีษะ สวมกรเจียรกกรเรียบ สวมกรองศอที่แต่งเป็นรูปดอกไม้สี่กลีบและใบไม้ฝรั่ง สวมอินธนูและพาหุรัดหรือทองตันแขน ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ตกแต่งฉลองพระองค์ด้วยการขีดเส้นทแยงไขว้กันเป็นตาราง สวมสนับเพลาแนบพระวรกาย แต่งด้วยเส้นทแยงไขว้กัน ระหว่างข้อพระบาทตกแต่งด้วยใบไม้ฝรั่ง ๑ ใบ อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรไทใหญ่-พม่า อ่านได้ว่า “...ศักราช ๑๒๘๖ เจ้าเป็นมหาตมานะ จำตักก่ามะนางอ่อน เขาแม่ลูก ปุก หมู่จุม...” แปลว่า “...จุลศักราช ๑๒๘๖ เป็นมหาทาน โยมแม่นางอ่อนและครอบครัว...”

ภาพที่ ๑๕ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๒ วัดป่าต๋มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๒ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๓๖ พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลเยลเย่ ขนาดฐานกว้าง ๔๐ ซม. สูง ๒๒.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๒๔ ซม. สูง ๓๘ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานบัวเหลี่ยมที่มีซุ้มด้านหลัง ตกแต่งซุ้มด้วยใบไม้ฝรั่ง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย โดดเด่นด้วยพระอุษณิষะเป็นต่อมนูน พระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ประดับแก้วกลมเล็ก ๆ เรียงกันเป็นรูปดอกไม้ พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระชานุ ไม่แตะที่ฐาน ครองจีวรห่มเฉียง ชายจีวรที่ซ้อนทับกันบนพระอังสะซ้ายเป็นริ้วซ้อนทับกันอย่างเป็นธรรมชาติ เช่นเดียวกับชายจีวรที่พระชานุและข้อพระบาท ระหว่างข้อพระบาททั้งสองแผ่ชายจีวรเป็นครึ่งวงกลม ขอบจีวรประดับแก้วกลมเรียงต่อกันเป็นแถว ในบางจังหวะแต่งเป็นรูปดอกไม้ ส่วนฐานที่เป็นฐานบัวเหลี่ยมนั้น ตกแต่งด้วยรักกระหน่ำและประดับกระจกกลมเล็ก ๆ อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๑๖ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๓ วัดป่าต๋มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๓ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๒๑ พระสงฆ์ ศิลปะพม่า สกุลช่างมุนทะเลย์ ขนาดฐานกว้าง ๘ ซม. สูง ๒ ซม. องค์พระกว้าง ๗.๕ ซม. สูง ๑๐ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียงเตี้ย ๆ ที่เตรียมไว้สำหรับการจารึก พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์ไม่แสดงรายละเอียดใดของพระพักตร์ คงมีเพียงจุดกลมเล็ก ๆ กลางวงพระพักตร์ จุดกลมนี้ยังปรากฏที่พระอังสาทั้งสอง และพระขานทั้งสอง พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสา นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกันแต่ที่ฐาน ครองจีวรห่มคลุม มองเห็นชายจีวรเป็นริ้วทับบนข้อพระกรด้านซ้าย อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๑๗ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๔ วัดป่าต๋มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๔ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๒๒ พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑล
ทะเลย์ ขนาดฐานกว้าง ๘ ซม. สูง ๒ ซม. องค์พระกว้าง ๙ ซม. สูง ๑๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมาร
วิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียงเตี้ย ๆ ที่ฐานด้านหลังมีจารึก พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย
พระพักตร์กลม พระอุษณิষะสูง พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน ไม่แตะที่ฐาน
ครองจีวรห่มเฉียง จีวรแต่งเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ พลิ้วไหว ชายจีวรที่พาดบนอังสาซ้ายซ้อนทับกัน
หลายชั้น และปล่อยให้ยาวลงมาถึงข้อพระหัตถ์ พร้อมทั้งดึงชายจีวรขึ้นมาคลุมอังสาขวา ความโดดเด่น
ของชายจีวรที่พระอังสาทั้งสองข้างย้อยลงและแผ่ออกจากพระอังสาแต่งชายจีวรให้งอนขึ้น และ
ชายจีวรด้านล่างหยักพลิ้วคลุมพระขานและข้อพระบาท ชายจีวรบริเวณพระขานนั้นแต่งให้มีลักษณะ
คล้ายชายจีวรที่พระอังสา อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรไทใหญ่ประสมพม่า ด้านหลังพระพุทธรูป มี ๒ ส่วน ส่วนที่ ๑ อ่านได้ว่า “...สร้าง
บุญ พระพุทธรูปองค์นี้...” แปลว่า “...พระพุทธรูปองค์นี้ สร้างบุญ...” ส่วนที่ ๒ อ่านได้ว่า “...ต่อสู้น้ำใจ
เข้าเป็นตานะ ลุงมาและป่าหลี เขาป้อลูก/จุมก่อหลูไห่ว...” แปลว่า “...พระพุทธรูปองค์นี้ ลุงมาและ
ป่าหลี พร้อมครอบครัวถวาย...”

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๑๘ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๕ วัดป่าต๋มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๕ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๒๓ พระสงฆ์ ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลเยล
ขนาดฐานกว้าง ๘ ซม. สูง ๒ ซม. องค์พระกว้าง ๗ ซม. สูง ๑๐ ซม. ลงรักปิดทอง ปางสมาธิ ขัดสมาธิ
ราบ บนฐานเขียงที่ฐานเตี้ย ๆ มีจารึกโดยรอบ พระเศียรได้ขนาดกับพระวรกาย พระพักตร์กลม พระ
กรรมไม่เชื่อมกับพระอังสะ มีลูกประคำคล้องคอ ครองจีวรห่มเฉียง ดึงชายจีวรขึ้นมาคลุมไหล่ซ้าย
มองเห็นชายจีวรขนาดใหญ่ซ้อนทับกันยาวไปจนถึงข้อพระหัตถ์ จีวรแต่งเป็นริ้ว เฉพาะที่พระกัประ
(ข้อศอก) แต่งจีวรให้เป็นริ้วครึ่งวงกลมแสดงถึงรอยพับของจีวร พระกรทั้งสองทำในลักษณะประคอง
พระอุทร ไม่ได้หยายฝ่ามือในท่าสมาธิทั่วไป อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน อ่านได้ว่า “...ปถมมูลสธ ๙๙หมายมี ป้าสาเปนเกล้า พร้า
พร้อมกับด้วยลูกหลานเหลนชู้ชู้คน คีมาได้บูชาพระเจ้าองค์ ๑ เพื่อว่า... ไวยคล้าชูศาสนาไพพาย
หน้า ขอหื้อได้เข้าสู่เวียงแก้วเนรพานจิมแต่เทอะ...”

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๑๙ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๖ วัดป่าต๋มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๖ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๑๗ พระสงฆ์ ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเยา ขนาดฐานกว้าง ๕.๕ ซม. สูง ๑ ซม. องค์พระกว้าง ๕.๕ ซม. สูง ๘.๕ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียงเตี้ย ๆ ที่ฐานมีจารึกโดยรอบ พระเศียรมีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม ก้มเล็กน้อย กลางพระนลาฏมีปุ่มกลมขนาดเล็กนูนขึ้นเด่นชัด แต่ไม่ปรากฏที่พระอังสากับพระชานุ ลักษณะพิเศษคือมีใบบัวปรกบนพระเศียร พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสาคือพระหัตถ์ทั้งสองยาวเสมอกัน แต่ที่ฐาน ครองจีวรเฉียง ดึงชายจีวรวกกลับมาคลุมพระอังสาซ้ายปล่อยชายจีวรที่ดึงมาคลุมลงไปถึงข้อพระหัตถ์ จีวรแต่งเป็นริ้วโดยทั่วไป เฉพาะที่พระกัประ (ข้อศอก) แต่งจีวรให้เป็นริ้วครึ่งวงกลมให้แทนรอยพับของจีวร ด้านหลังแสดงชายจีวรเป็นริ้วเช่นกัน อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ที่ฐานมีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน อ่านได้ว่า “...สกุ ๑๒๘๙ ปีกาบใจเงิน ๙ เพ็ง เม็ง วัน ๑ ปณมุลลสธา หมายถึง พี่ต๋อยเป็นเค้า กับภริยา ลูกเต้า ชูคนขอเอาสุ ๓ ภากร มีนิพพานเพนยอดจิม...”

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๒๐ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๗ วัดป่าต๋มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๗ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๑๘ มีจารึก พระพุทธรูปศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเย่ย ขนาดฐานกว้าง ๘ ซม. สูง ๑.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๗.๕ ซม. สูง ๑๒ ซม. ลงรักปิดทองปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียงสี่เหลี่ยมเตี้ย ๆ พระเศียรมีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม ก้มลงเล็กน้อย มีกรอบพระพระนลาฏเป็นแผ่นใหญ่ เรียบ ๆ ไม่ตกแต่งลวดลายใด พระอุษณิষะเป็นต่อมหนุน กลางพระพระนลาฏเป็นปุ่มกลมหนุนเด่นชัด เช่นเดียวกับที่พระอังสาและพระขานทั้งสองข้าง ห่มจีวรคลุม ไม่แสดงรายละเอียดของริ้วจีวร ยกเว้นบริเวณข้อพระหัตถ์ซ้าย ฐานด้านหน้าแต่งด้วยกระจกกกลมเล็ก ๆ เรียงต่อกัน ส่วนฐานด้านหลังเป็นจารึก อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน อ่านได้ว่า “...สกุ ๑๒๘๙ ตัวปลีกาบใจ เข้ามาในเดือร ๙ เพ็ง เม็งวัน ๑ ปถมมูลสัทธาหมายมีพื่อน้อยแกว เปนเคล้ากับด้วยภริยาแลพื่อน้องชุนคณ คั่นว่า.... พุทธรูปองค์นี้จักทานไวยไพพายหน้า ขอเอา สู้(อ่านว่า สุข) ๓ ภการ มีนิพพานเปน ยอดแต่เทอะ...”

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๒๑ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๘ วัดป่าตุ่มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๘ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-xxx พระสงฆ์ ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลเลย ขนาดฐานกว้าง ๕.๕ ซม. สูง ๑ ซม. องค์พระกว้าง ๕.๕ ซม. สูง ๗.๕ ซม. ลงรักปิดทอง แสดงกิริยา ล้วงพระหัตถ์ขวาเข้าไปในบาตรที่ประคองไว้ด้วยพระหัตถ์ซ้าย ขัดสมาธิราบ บนฐานเชิงเตี้ย ๆ ที่ฐาน มีจารึกโดยรอบ พระเศียรมีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม เกยพระพักตร์ขึ้น เล็กน้อย สวมสร้อยลูกประคำ ครองจีวรห่มเฉียง ดึงชายจีวรวกกลับมาคลุมพระอังสาซ้าย ปล่อยชาย จีวรที่ดึงมาคลุมลงไปถึงข้อพระหัตถ์ จีวรแต่งเป็นริ้วโดยทั่วไป เฉพาะที่พระกัประ (ข้อศอก) แต่งจีวร ให้เป็นริ้วครึ่งวงกลมแทนรอยพับของจีวร อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนา และอักษรไทใหญ่ อ่านได้ว่า “....สกุกราช ๑๒๘๘ ธว่า....” นอกนั้นเป็นอักษรไทใหญ่จับใจความไม่ได้

ได้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๒๒ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๙ วัดป่าต๋มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๙ ทะเบียน ปตด.๒๕๖๑-๑๒๐ พระสงฆ์ ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑล
ทะเลย์ ขนาดฐานกว้าง ๕.๕ ซม. สูง ๑ ซม. องค์พระกว้าง ๕ ซม. สูง ๗.๕ ซม. ลงรักปิดทอง ปาง
สมาธิ ขัดสมาธิราบ บนฐานเขียงเตี้ย ๆ ที่ฐานมีจารึกโดยรอบ พระเศียรมีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับพระ
วรกาย พระพักตร์กลม ไม่สวมสร้อยลูกประคำ ครองจีวรห่มเฉียง ดึงชายจีวรวกกลับมาคลุมพระอังสา
ซ้าย ปล่อยชายจีวรที่ดึงมาคลุมลงไปถึงข้อพระหัตถ์ จีวรแต่งเป็นริ้วโดยทั่วไป เฉพาะที่พระกัประ.
(ข้อศอก) แต่งจีวรให้เป็นริ้วครึ่งวงกลมให้แทนรอยพับของจีวรแม้จะไม่ชัดเจน ชายจีวรคลุมพระหัตถ์
ทั้งสอง ที่ข้อพระหัตถ์ปรากฏชายจีวรพาดผ่านทั้งสองข้าง พระกรทั้งสองทำในลักษณะประคองพระ
อุทร ไม่ได้หงายฝ่ามือในท่าสมาธิทั่วไป อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน อ่านได้ว่า “....จุฬศกราชได้ ๑๒๘๙ ตัวปีกาบใจ เดือน ๙
เพ็งเม้งวัน ๑ ปถมมูลสัทธาหมายมี ๆ ว่า หลิ่ง ทานไว้กับศาสนา ๕๐๐๐ ภาวสสา ขอเอานิพพา...”

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๒๓ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๐ วัดป่าตุ่มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๐ ทะเบียน ปตด.๒๕๖๑-๑๑๙ พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมุนทะเลย์ ขนาดฐานกว้าง ๘ ซม. สูง ๒ ซม. องค์พระกว้าง ๙ ซม. สูง ๑๑.๕ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียงเตี้ย ๆ มีจารึกโดยรอบ พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม พระอุษณิষะสูง พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน ไม่แตะที่ฐาน ครองจีวรห่มเฉียง จีวรแต่งเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ พลิวไหว ชายจีวรที่พาดบนอังสาซ้ายซ้อนทับกันหลายชั้น และปล่อยให้ยาวลงมาถึงข้อพระหัตถ์ พร้อมทั้งดึงชายจีวรขึ้นมาคลุมอังสาขวา ความโดดเด่นของชายจีวรที่พระอังสาทั้งสองข้างย้อยลงและแผ่ออกจากพระอังสาแต่งชายจีวรให้งอนขึ้น และชายจีวรด้านล่างหยักพลิวคลุมพระชานุและข้อพระบาท ชายจีวรบริเวณพระชานุนั้นแต่งให้มีลักษณะคล้ายชายจีวรที่พระอังสา อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรไทใหญ่-พม่า ที่ฐานด้านหน้า อ่านได้ว่า “...ต่อพาราเป็นเจ้า นิปานะ ส๔ นัตหลู๋ขอเจตอ...” แปลว่า “...การได้ทำทานพระพุทธรูปองค์นี้ ขอให้ทั้งผีทั้งคน ขอสู่นิพพาน...” จารึกด้านหลังฐานพระพุทธรูป มี ๒ ส่วนที่ ๑ อ่านได้ว่า “...๑๒๘๖ ตะปองละเปียะ...” แปลว่า “...๑๒๘๖ เดือนสี่เป็ง...” ส่วนที่ ๒ อ่านได้ว่า “...โก่ต๋อสู๋ไ้จ๋า ตักก่า ลุงมาและลูก...” แปลว่า “...นามเจ้าภาพพระพุทธรูปองค์นี้ ลุงมาและลูก...”

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๒๔ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๑ วัดป่าต๋มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๑ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๑๑ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเยา ขนาดฐานกว้าง ๕๐ ซม. สูง ๒๘.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๔๐ ซม. สูง ๖๐ ซม. ลงรัก ปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานบัวเหลี่ยม ฐานส่วนล่างชำรุด พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับ พระวรกาย พระพักตร์กลม ก้มลงเล็กน้อย กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมเรียง ซ้อนกัน ๒ แถว สวมมงกุฎชฎายอดแหลมที่แต่งขึ้นเป็นชั้น ๆ เรียงลดหลั่นกันขึ้นไป คล้ายยอดเจดีย์ แต่ละชั้นประดับแก้วกลมเป็นแถวในลักษณะเดียวกับกรอบพระพักตร์ ยกเว้นด้านล่างสุดของ มงกุฎชฎาที่แต่งแก้วกลมเป็นรูปดอกไม้ พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ พระพักตร์ชัดเจน งดงาม นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระชานุ แต่ที่ฐาน สวมกรรเจียกจร กรองศอ อินธนู และรัดพระองค์ ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ตกแต่งฉลอง พระองค์ด้วยช่องตารางสี่เหลี่ยมทแยงมุม ที่พระอังสา พระกัประ และพระชานุแต่งเป็นปลายงอน แหลม พระสนับเพลาแนบพระวรกายรัดรูปถึงข้อพระบาท ตกแต่งพระสนับเพลาด้วยครึ่งวงกลมซ้อน กัน ระหว่างข้อพระบาทมีชายผ้ารูปครึ่งวงกลมาย้อยลงมาปิดส่วนฐานด้านบน ซึ่งมีจารึกข้อความอยู่ อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนา ที่ฐานพระพุทธรูป อ่านว่า “...จุลศักราชได้๑๒๘๙ ตัวป्ली ดับใต้ เเดิน ๗ ลง... คำ วัน ๑ ปณมุลลสัทธิธา หมายถึงของฮอง เปนเกล้า กราบพร้อมกันด้วยภะริยา

แลลูกเต้า หลานเหลนแห่งตน คืได้ยยกยอ เอายงพระพุทธรูปเจ้าได้หื้อทานไว้ยค้ำชูโชตฤก วรรณพทุธ
ศาสนา ๕๐๐๐ ภาสา ขอเอา.... เนรพพานเจ้าเปนยอด (แต่ สาธุ สาธุ)..."

ภาพที่ ๒๕ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๒ วัดป่าต๋มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๒ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๒๖ พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมอญ
ทะเลย์ ขนาดฐานกว้าง ๓๐ ซม. สูง ๗.๕ ซม. องค์พระสูง ๗๐ ซม. ลงรักปิดทอง ประทับยืนบนฐาน
ดอกบัวที่รับไว้ด้วยฐานสี่เหลี่ยม พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม กรอบพระ
พักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมเรียงกัน ๑ แถว พระอุษณิষะเป็นต่อมหนู พระกรรณยาว
เชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน โพล่ออกมาจากจีวร วางแนบข้างพระวรกาย พระหัตถ์ซ้าย
คว่ำลง พระหัตถ์ขวาหงายขึ้น จับวัตถุทรงกลมเล็ก ๆ ทรงครองจีวรห่มคลุม พาดชายจีวรบนพระอังสา
ซ้าย ทิ้งให้ชายจีวรลงมาด้านหน้าทับซ้อนเป็นริ้วอย่างสวยงาม ยาวถึงข้อพระบาท เฉพาะที่พระกัประ.
(ข้อศอก) แต่งจีวรให้เป็นริ้วครึ่งวงกลมให้แทนรอยพับของจีวร ตกแต่งขอบจีวรด้วยกระจกกลมเรียง
ต่อกัน ๒ แถว ส่วนบัวที่รองรับพระพุทธรูปนั้นเป็นกลีบบัวแบบใบไม้ฝรั่ง อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๒๖ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๓ วัดป่าต๋มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๓ ทะเบียน ปตด.๒๕๖๑-๑๓๐ พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมอญ ทะเล่ย์ ขนาดฐานกว้าง ๓๐ ซม. สูง ๑๗ ซม. องค์พระกว้าง ๒๔.๔ ซม. สูง ๓๐ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานสี่เหลี่ยมที่ขรุขระ พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย โดดเด่นด้วยพระอุษณิษะเป็นต่อมูนูน พระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ประดับกระจกสีกลมเล็ก ๆ เรียงต่อกัน เฉพาะในตอนกลางแต่งเป็นดอกไม้ พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระชานู แต่ะที่ฐาน ครองจีวรห่มเฉียง ชายจีวรที่ซ้อนทับกันบนพระอังสะซ้ายเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ ทั้งลงมาถึงพระนาภี ชายจีวรที่พระชานูทั้งสองข้างแผ่ออกและงอนขึ้น ระหว่างข้อพระบาททั้งสองไม่ปรากฏการแผ่ชายจีวร ขอบจีวรประดับแก้วกลมเรียงต่อกัน อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๒๗ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๔ วัดป่าต๋มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๔ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๕๕ พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมอญ ทะเลย่ ขนาดฐานกว้าง ๔๔ ซม. สูง ๒๖ ซม. องค์พระกว้าง ๓๒.๕ ซม. สูง ๔๗ ซม. ชู่ม ๓๒.๕ ซม. สูง ๗๗ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานสูงแบบฐานบัวเหลี่ยมย่อเก็จที่มีชู่มด้านหลัง ตกแต่งชู่มด้วยใบไม้ฝรั่ง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย โดดเด่นด้วยพระอุษณิษะเป็นต่อมูนูน พระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ประดับแก้วกลมเรียงต่อกันเป็นแถว พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระขานู ไม่แตะฐาน ครองจีวรห่มเฉียง ชายจีวรที่ซ้อนทับกันบนพระอังสะซ้ายเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ ยาวลงมาถึงพระนาภี ชายจีวรที่พระขานูทั้งสองข้างแผ่อกและงอนขึ้น ระหว่างข้อพระบาททั้งสองแผ่ชายจีวรเป็นครึ่งวงกลมเล็ก ๆ ขอบจีวรประดับแก้วกลมเรียงต่อกันเป็นแถว และตกแต่งด้วยรักกระหนะปั่นเป็นลวดลายบริเวณฐานหน้ากระดานตอนบนของฐานบัว อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๒๘ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๕ วัดป่าดุ่มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๕ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๓๒ พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมอญ ทะเลย่ ขนาดฐานกว้าง ๓๐ ซม. สูง ๑๘ ซม. องค์พระกว้าง ๒๕ ซม. สูง ๓๐ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย โดดเด่นด้วยพระอุษณีย์ษะเป็นต่อมนูน พระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ประดับกระจกสีกลมเล็ก ๆ ที่ตกแต่งเป็นดอกไม้เรียงต่อกันเว้นเป็นระยะ ๆ พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระขานู ไม่แตะฐาน ครองจีวรห่มเฉียง ชายจีวรที่ซ้อนทับกันบนพระอังสะซ้ายเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ พร้อมดึงจีวรมาปิดพระอังสาขวาในลักษณะครึ่งวงกลม ชายจีวรที่พระขานูทั้งสองข้างแผ่ออกและงอนขึ้น ระหว่างข้อพระบาททั้งสองปรากฏการแผ่ชายจีวรเป็นครึ่งวงกลม ขอบจีวรประดับแก้วกลมเรียงต่อกัน ส่วนฐานเป็นฐานสูง สีเหลี่ยมย่อเก็จ ตกแต่งด้วยการปั้นรักกระแหะ ประดับกระจก อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๒๙ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๖ วัดป่าตุ้มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๖ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๓๓ พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมอญ ทะเล่ย์ ขนาดฐานกว้าง ๓๐ ซม. สูง ๑๕.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๒๔.๕ ซม. สูง ๓๔ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชรบนฐานบัวสูง สีเหลือง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย โดดเด่นด้วย พระอุษณิষะเป็นต่อมูนูน พระพักตร์รี พระวรกายผอมสูง กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ประดับ กระจกสีกลมเล็ก ๆ เรียงต่อกัน เฉพาะในตอนกลางแต่งเป็นดอกไม้ พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระชานุ ไม่แตะพื้น ครองจีวรห่มเฉียง ชายจีวรที่ซ้อนทับกันบนพระอังสะซ้ายเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ ชายจีวรที่พระชานุทั้งสองข้างแผ่ออกและงอนขึ้น ระหว่างข้อพระบาททั้งสองไม่ปรากฏการแผ่ชายจีวรเป็นครึ่งวงกลม ขอบจีวรประดับแก้วกลมเรียงต่อกัน อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๓๐ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๗ วัดป่าตุ่มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๗ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๒๘ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกลช่างมุนทะเลย์ ขนาดฐานกว้าง ๔๐ ซม. สูง ๑๙ ซม. องค์พระกว้าง ๓๐ ซม. สูง ๔๐ ซม. ลงรัก ปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานสูง แบบฐานบัวเหลี่ยม พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์รี ก้มลงเล็กน้อย กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมเป็นรูปดอกไม้ สวมมงกุฎชฎายอดแหลม แต่ยอดชำรุดหักไป พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ พระพักตร์ชัดเจน พระเนตรเฉียง พระนาสิกใหญ่ และพระโอษฐ์ยาวปลายพระโอษฐ์วัดขึ้นรับกับดวงพระเนตร นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระชานู แต่ที่ฐาน สวมกรรเจียกจรในลักษณะปลายแหลมสูง สวมกรองศอ อินธนู และรัดพระองค์ ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอก รัตรูปถึงปลายพระกร ตกแต่งฉลองพระองค์เป็นช่องตารางสี่เหลี่ยมทะแยงมุม พระสนับเพลาแนบพระวรกายรัตรูปถึงข้อพระบาท ตกแต่งพระสนับเพลาเป็นริ้ว ที่พระอังสา พระกัประ และพระชานู แต่งเป็นปลายอนแหลม ระหว่างข้อพระบาทมีชายผ้ารูปครึ่งวงกลม อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๓๑ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๘ วัดป่าตุ้มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๘ ทะเบียน ปตด.๒๕๖๑-๑๒๙ พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมอญ ทะเล่ย์ ขนาดฐานกว้าง ๓๖ ซม. สูง ๑๘ ซม. องค์พระกว้าง ๓๐ ซม. สูง ๔๐ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชรบนฐานบัวย่อเก็จ พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย โดดเด่นด้วยพระอุษณิษะเป็นต่อมูนูน พระพักตร์รี พระวรกายผอมสูง กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ประดับกระจกสีกลมเล็ก ๆ เป็นรูปดอกไม้ ๓ ดอก พระกรรมฐานยาวเชื่อมกับพระอังสะ พระเนตรเรียวยาว ปลายพระเนตรชี้ขึ้นรับกับพระโอษฐ์ พระนาสิกใหญ่ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระชานู ไม่แตะที่ฐาน ครองจีวรห่มเฉียง ชายจีวรที่ซ้อนทับกันบนพระอังสะซ้ายเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ ชายจีวรที่พระชานูแต่งปลายงอนขึ้น ที่ข้อพระบาททั้งสองแสดงชายจีวรผาดผ่าน ระหว่างข้อพระบาททั้งสองปรากฏการแผ่ชายจีวรเป็นครึ่งวงกลม ขอบจีวรประดับแก้วกลมเรียงต่อกัน บางจังหวะตกแต่งเป็นดอกไม้ ส่วนฐานตกแต่งด้วยรักกระหนะอย่างสวยงาม อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๓๒ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๙ วัดป่าตุ้มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๙ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๓๙ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเยา ขนาดฐานกว้าง ๒๙ ซม. สูง ๑๕.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๒๐ ซม. สูง ๓๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานบัวเหลี่ยม พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมเป็นรูปดอกไม้ สวมมงกุฎชฎายอดแหลม ปลายชำรุด พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระชานุ ไม่แตะที่ฐาน สวมกรรเจียรกจรปลายแหลม กรองศอ อินทนู และรัดพระองค์ ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ไม่ตกแต่งฉลองพระองค์เช่นเดียวกับพระสนับเพลา ที่พระอังสา พระกัประ และพระชานุแต่งเป็นปลายงอนแหลม ระหว่างข้อพระบาทมีชายผ้ารูปครึ่งวงกลม อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๓๓ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๒๐ วัดป่าดุ่มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๒๐ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๓๑ พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑล
ทะเลย์ ขนาดฐานกว้าง ๓๓ ซม. สูง ๑๕.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๒๓ ซม. สูง ๓๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปาง
มารวิชัย ขัดสมาธิเพชรบนฐานบัวสี่เหลี่ยม พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย โดดเด่นด้วยพระ
อุษณิษะเป็นต่อมูนูน พระพักตร์รี พระวรกายผอมสูง กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ประดับ
กระจกสีกลมเล็ก ๆ เป็นรูปดอกไม้ พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้
พระชานุ ไม่แตะพื้น ครองจีวรห่มเฉียง ชายจีวรที่ซ้อนทับกันบนพระอังสะซ้าย บนพระชานุ และข้อ
พระบาท เป็นริ้วอย่างธรรมชาติ ระหว่างข้อพระบาททั้งสองไม่ปรากฏการแผ่ชายจีวรเป็นครึ่งวงกลม
ขอบจีวรประดับแก้วกลมเรียงต่อกันและรูปดอกไม้ อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๓๔ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๒๑ วัดป่าดุ่มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๒๑ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๔๒ พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑล
ทะเลย์ ขนาดฐานกว้าง ๖๐ ซม. สูง ๒๕.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๔๐ ซม. สูง ๕๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปาง
มารวิชัย ขัดสมาธิเพชร พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย โดดเด่นด้วยพระอุษณิษะเป็นต่อมนูน
พระพักตร์รี พระวรกายผอมสูง กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ประดับกระจกสีกลมเล็ก ๆ เป็น
รูปดอกไม้ พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระขาน ไม่แตะพื้น ครอง
จีวรห่มเฉียง ชายจีวรที่ซ้อนทับกันบนพระอังสะซ้ายและบนพระขานทั้งสองเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ
ชายจีวรที่พระขานแต่งปลายอนขึ้น ทั้งจีวรที่พระวรกายก็แสดงเป็นริ้ว ระหว่างข้อพระบาททั้งสองไม่
ปรากฏการแผ่ชายจีวรเป็นครึ่งวงกลม ขอบจีวรประดับแก้วกลมเรียงต่อกันและรูปดอกไม้ ส่วนฐาน
เป็นฐานสูง แบบสี่เหลี่ยมย่อเก็จ สอปูนด้านบน อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๓๕ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๒๒ วัดป่าต๋มตอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๒๒ ทะเบียน ปตด.๒๕๖๑-๑๓๘ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเยี ขนาดฐานกว้าง ๓๐ ซม. สูง ๑๕ ซม. องค์พระกว้าง ๒๔ ซม. สูง ๓๒ ซม. ลงรักปิดทองปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานบัว ๘ เหลี่ยม พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม ก้มลงเล็กน้อย กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมเรียงต่อกันเป็นแถว สวมมงกุฎชฎายอดแหลม ยอดมงกุฎหัก พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน กระจกนิ้วชี้ วางไว้ใกล้พระชานุ ไม่แตะที่ฐาน สวมกรรเจียรจระปลายแหลม กรองศอ อินธนู และรัดพระองค์ ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ไม่ตกแต่ง ฉลองพระองค์ เช่นเดียวกับพระสนับเพลา ที่พระอังสา พระกัประ และพระชานุแต่งเป็นปลายงอนแหลม ระหว่างข้อพระบาทมีชายผ้ารูปสี่เหลี่ยมปิดลงมาในส่วนฐานหน้ากระดานของฐานบัวด้านบนอายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน อ่านได้ว่า “....สกุกราชได้ย ๑๒๕๙ ตัวปสี เดิน ๖ เพ็ง เปนเคล้า ภริยาถูกเท้าแห่งตน ชุผู้ชคนคี่ได้ริร้ส้าง ไวยพุธรูปเจ้า เพื่อทานไวย (คำชูพุทธศาสนา แล....๕)๐๐๐วสา ผู้ข้าขอเอา สู้ (สกุ) ๓ ประการ มินิพพานเจ้าเปนยอดแต่เทอะ (สาธ) (.....)...”

ภาพที่ ๓๖ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๒๓ วัดป่าดุ่มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๒๓ ทะเบียน ปตด.๒๕๖๑-๑๓๔ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเยา ขนาดฐานกว้าง ๕๐ ซม. สูง ๒๕ ซม. องค์พระกว้าง ๔๑ ซม. สูง ๕๙ ซม. ลงรักปิดทองปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานบัวเหลี่ยม พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลมก้มลงเล็กน้อย กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมเป็นรูปดอกไม้ สวมมงกุฎชฎายอดแหลม พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ พระพักตร์ชัดเจน พระเนตรเฉียง พระนาสิกใหญ่ และพระโอษฐ์ยาวปลายพระโอษฐ์ตวัดขึ้นรับกับดวงพระเนตร นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน โดยทำนิ้วชี้ให้กระดกขึ้น วางไว้ใกล้พระชานู ไม่แตะที่ฐาน สวมกรเจียกจรปลายแหลม กรองศอ อินธนู และรัดพระองค์ ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร สนับเพลานแนบพระวรกายรัดรูปถึงข้อพระบาท ตกแต่งฉลองพระองค์และสนับเพลาเป็นช่องตารางสี่เหลี่ยม ทะแยงมุม ภายในช่องประดับด้วยกระจกกลมสีต่าง ๆ เป็นรูปดอกไม้เล็ก ๆ ที่พระอังสา พระกัประ และพระชานูแต่งเป็นปลายงอนแหลม ระหว่างข้อพระบาทมีชายผ้ารูปคล้ายหางปลา อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๓๗ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๒๔ วัดป่าดุ่มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๒๔ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๒๕ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเยา ขนาดฐานกว้าง ๓๒ ซม. สูง ๑๘ ซม. องค์พระกว้าง ๒๔ ซม. สูง ๓๒ ซม. ลงรัก ปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานบัวเหลี่ยมสูง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมเป็นรูปดอกไม้ สวมมงกุฎชฎายอดแหลม ไม่สูง พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน โดยทำนิ้วชี้ให้กระดกขึ้น วางไว้ใกล้พระชานุ ไม่แตะที่ฐาน สวมกรรเจียกจรปลายแหลม กรองศอ อินทน์ และรัดพระองค์ ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร สนับเพลารัดรูปถึงข้อพระบาท ไม่ตกแต่งฉลองพระองค์และสนับเพลา ที่พระอังสา พระกัประ และพระชานุแต่งเป็นปลายอนแหลม ระหว่างข้อพระบาทมีชายผ้าครึ่งวงกลม อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน อ่านได้ว่า “...สกุกราชได้ย ๑๒๕๙ ตัวปลีเม(อ....) ำ เติ่น คำ ๑ พร้าว่าได้วัน ๓.... มูลลสัทธาหมายมี..... เปน..... พร้าพร้อมกับด้วยลูกเทาแห่ง..... ไว้คำ ชุพุทธศาสนา.... พุทธ.....)ภวสา ข้าขอเอาสุ้ (สุก) ๓ ประกานมินิพพานเจ้า (เปนยอด.....)...”

ภาพที่ ๓๘ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๒๕ วัดป่าตุ้มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๒๕ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๑๒ พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมอญ ทะเลย่ ขนาดฐานกว้าง ๕๓ ซม. สูง ๒๕ ซม. องค์พระกว้าง ๓๓ ซม. สูง ๕๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย โดดเด่นด้วยพระอุษณิษะเป็นต่อมนูน พระพักตร์รี พระวรกายผอมสูง กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ประดับกระจกสีกลมเล็ก ๆ เป็นรูปดอกไม้ พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระขานู ไม่แตะที่ฐาน ครองจีวรห่มเฉียง ชายจีวรที่ซ้อนทับกันบนพระอังสะซ้าย พระขานูทั้งสอง และข้อพระบาทเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ ระหว่างข้อพระบาททั้งสองปรากฏการแผ่ชายจีวรเป็นหางปลา ขอบจีวรประดับแก้วกลมเรียงต่อกันและรูปดอกไม้ ส่วนฐานเป็นฐานบัวสี่เหลี่ยมย่อเก็จ ส่วนฐานตอนล่างกว้างกว่าฐานตอนบน ตกแต่งด้วยการปั้นรักกระหนะที่ขึ้นหน้ากระดานของฐานบัวชั้นบน บริเวณท้องไม้ประดับรูปนกยูง อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๓๙ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๒๖ วัดป่าตุ่มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๒๖ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๔๑ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกulptช่างมณฑลพะเยา ขนาดฐานกว้าง ๕๒ ซม. สูง ๒๕.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๓๐ ซม. สูง ๔๖ ซม. ชุ่มพระกว้าง ๓๐ ซม. สูง ๗๓ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานบัวเหลี่ยมสูง ย่อเก็จ มีชุ่มด้านหลัง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม ก้มลงเล็กน้อย กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมรูปดอกไม้ สวมมงกุฎชฎายอดแหลม ยอดมงกุฎชฎาหักหายไป พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ พระพักตร์ชัดเจน งดงาม นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน นิ้วชี้กระดกขึ้น วางไว้ใกล้พระขานู ไม่แตะที่ฐาน สวมกรรเจียรกปลายแหลม หยักเป็นริ้ว สวมกรองศอ อินชฎ และรัดพระองค์ ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ตกแต่งฉลองพระองค์เป็นช่องตารางสี่เหลี่ยมทแยงมุม ภายในตารางแต่งด้วยแก้วกลมเรียงต่อกันเป็นดอกไม้ สนับเพลารัดรูปถึงปลายข้อพระบาท แต่งสนับเพลาเป็นรูปครึ่งวงกลมซ้อนกันคล้ายเกล็ดปลาที่พระอังสา พระกัประ และพระขานูแต่งเป็นปลายงอนแหลม ระหว่างข้อพระบาทไม่มีชายผ้าย้อยลงมา ตกแต่งด้วยการปั้นรักกระแหนะ ชุ่มตกแต่งด้วยเครื่องใบไม้ฝรั่ง อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน อ่านได้ว่า “...สกุ ๑๒๕๗ ตัวปืเมืองร่ำ เดือน ๙ เพ็ง เม็ง วันจัน(มูลลสัทธา) หมายถึงลพพา เปนเกล้ากับพานิน แล.... (เทา) แห่งตนทั้งเสียง คืได้อิริส้าง พุทธรูปเจ้า เพื่อจ้ ทานไวยค้ำชูพุทธศาสนาพระพุทเจ้าต่อเท่า ๕๐๐๐พระวัสสา จุง.... (๙)ประกาน มี นิพพานเจ้าเปน(ซอ้น สันนี้)แต่เทอะ บูร....”

ภาพที่ ๔๐ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๒๗ วัดป่าคุ่มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๒๗ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๒๗ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเยา ขนาดฐานกว้าง ๓๐ ซม. สูง ๑๘ ซม. องค์พระกว้าง ๒๑ ซม. สูง ๓๒ ซม. ลงรัก ปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานบัวเหลี่ยม สูง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมรูปดอกไม้ สวมมงกุฎชฎายอดแหลม พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ พระพักตร์ชัดเจน งดงาม นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน นิ้วชี้กระดกขึ้น เล็กน้อย วางไว้ใกล้พระชานู ไม่แตะที่ฐาน สวมกรรเจียรกมลปลายแหลม กรองศอ อินทน์ และรัด พระองค์ ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร สนับ เพลารัดรูปถึงข้อพระบาท ไม่ตกแต่งทั้งฉลองพระองค์และสนับเพลา ที่พระอังสา พระกัประ และพระ ชานูแต่งเป็นปลายงอนแหลม ระหว่างข้อพระบาทมีชายรูปสี่เหลี่ยม ตกแต่งด้วยการปั้นรักกระหนะ อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน บรรทัดบน อ่านได้ว่า- นโมพุทธ...../ บรรทัดกลาง
อ่านได้ว่า - ไวยพระพุทธรูป.... ต่อเท้า..... สู้ (สุก) ๓ ประการ มินิพพาน / บรรทัดล่าง อ่านได้ว่า
เพนยอด..... บุร..../....”

ภาพที่ ๔๑ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๒๘ วัดป่าดุ่มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๒๘ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๔๐ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกulptช่างมณฑลเลย ขนาดฐานกว้าง ๔๐ ซม. สูง ๑๙.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๒๖.๕ ซม. สูง ๔๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานบัวเหลี่ยม สูง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมรูปดอกไม้ สวมมงกุฎชฎายอดแหลม ยอดมงกุฎหักหาย พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระชานุ ไม่แตะที่ฐาน สวมกรรเจียกจรปลายแหลม กรองศอ อินชูลู และรัดพระองค์ ฉลองพระองค์แขนยาว เป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ตกแต่งฉลองพระองค์เป็นช่องตาราง สีเหลี่ยมทะแยงมุมเช่นเดียวกับสนับเพลา ที่พระอังสา พระกัประ และพระชานุแต่งเป็นปลายงอนแหลม ระหว่างข้อพระบาทมีชายผ้ารูปหางปลา ตกแต่งด้วยการปั้นรักกระหนะ อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน อ่านได้ว่า สก ๑๒๕๗ ตัวปลีเมืองเจ้า เดือน ๙ เพ็ง เม็ง วันจัน(มูลลสัทธา) หมายถึงลุนพพา เพนเกล้ากับพานิน แล.... (เทา) แห่งตนทังเสียง คีได้อิร้สร้าง

พุทธรูปเจ้า เพื่อจ้ ทานไวยำค้าชูพุทธศาสนาพระพุทธรูปเจ้าต่อเท่า ๕๐๐๐ พระวัสสา จุง.... (๓) ประทาน
มินิพพานเจ้าเปน (ชอัน สันนี้) แต่เทอะ บุร (เ.....)

ภาพที่ ๔๒ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๒๙ วัดป่าต๋มตอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๒๙ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๑๓ พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑล
ทะเลย์ ขนาดฐานกว้าง ๓๗ ซม. สูง ๑๕ ซม. องค์พระสูง ๔๑ ซม. ซุ้มด้านหลังกว้าง ๒๕ ซม. สูง ๖๒
ซม. ลงรักปิดทอง ประทับยืนบนฐานดอกบัวที่รับไว้ด้วยฐานสี่เหลี่ยม พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระ
วรกาย พระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมรูปดอกไม้ พระอุษณิษะ
เป็นต่อมหนู พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน โผล่ออกมาจากจีวร พระกรผาย
ออกด้านข้างพระวรกาย พระหัตถ์ขวาหงายขึ้นใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลางคิ่วตฤทรวงกลม พระหัตถ์
ซ้ายคว่ำกระดกนิ้วชี้ ทรงครองจีวรห่มคลุม พาดชายจีวรบนพระอังสาซ้าย ทั้งให้ชายจีวรลงมาถึงข้อ
พระบาท พระกรซ้ายจับชายจีวรยกขึ้นเล็กน้อย ตกแต่งขอบจีวรด้วยกระจกกลมเรียงแถว ส่วนบัวที่
รองรับพระพุทธรูปนั้นเป็นกลีบบัวแบบใบไม้ฝรั่งอายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๔๓ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๓๐ วัดป่าตุ่มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๓๐ ทะเบียน ปตด.๒๕๖๑-๑๑๖ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกulptช่างมณฑลพะเยา ขนาดฐานกว้าง ๘ ซม. สูง ๑.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๘ ซม. สูง ๑๓ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานสี่เหลี่ยมเตี้ย ๆ พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม แสดงพระอุณาโลมเป็นเม็ดกลมชัดเจน กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระชานู แต่ที่ฐาน สวมมงกุฎทรงเตี้ย ที่ตกแต่งด้วยรูปทรงสามเหลี่ยมเล็ก ๆ ตั้งขึ้น เรียงซ้อนสลับกันขึ้นไปคลุมพระอุษณิษะ โดยเผยให้เห็นยอดรัศมี สวมกรรเจียกจรปลายแหลมหยักเป็นริ้ว กรองศอแต่งเป็นรูปดอกไม้สี่กลีบและใบไม้ฝรั่ง สวมอินธนู และรัดพระองค์ ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ตกแต่งฉลองพระองค์ด้วยการขีดเส้นทแยงไขว้กันเป็นตาราง เช่นเดียวกับพระสนับเพลาที่พระอังสา พระกัประ และพระชานูแต่งเป็นปลายงอนแหลม ระหว่างข้อพระบาทมีชายจีวรรูปหางปลา อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน อ่านว่า “...ปถมมูลสัทธาหมายมีแก่นน้อยชายเปนเกล้าพร้อมกับด้วยภริยาลูกเต้าแห่งตน คีได้ย ปู่จาเอายังพุทธรูปเจ้าองนี้ถวายเป็นทาน ขอเอานิพพานเปนยอดจิมเฑอะ...”

ภาพที่ ๔๔ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๓๑ วัดป่าดุ่มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๓๑ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๓๗ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลเย่ ขนาดฐานกว้าง ๒๖ ซม. สูง ๑๒ ซม. องค์พระกว้าง ๒๐ ซม. สูง ๓๐ ซม. ลงรัก ปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานสี่เหลี่ยมย่อเก็จ แบบฐานสูง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับ พระวรกาย พระพักตร์กลม แสดงพระอุณาโลมเป็นเม็ดกลมชัดเจน กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยกระจกกกลมเล็ก ๆ เรียงต่อกัน พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระขานู ไม่แตะที่ฐาน สวมมงกุฎทรงเตี้ย ที่ตกแต่งด้วยรูปทรงสามเหลี่ยมเล็ก ๆ ตั้งขึ้น เรียงซ้อนสลับกันขึ้นไปคลุมพระอุษณิষะ โดยเผยให้เห็นยอดรัศมี สวมกรรเจียกจรปลายแหลม หยัก เป็นริ้ว สวมกรองศอกที่แต่งเป็นรูปดอกไม้สี่กลีบและใบไม้ฝรั่ง สวมอินธนู ฉลองพระองค์แขนยาวเป็น เสื้อแบบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ตกแต่งฉลองพระองค์ด้วยการขีดเส้น ทแยงไขว้กันเป็นตารางเช่นเดียวสนับเพลา ที่พระอังสา พระกัประ และพระขานูแต่งเป็นปลายงอน แหลม ระหว่างข้อพระบาทมีชายจีวรหักโค้งตามธรรมชาติ อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๔๕ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๓๒ วัดป่าต๋มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๓๒ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๑๔ พระพุทธรูปนาคปรก ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเย่ย์ ขนาดฐานกว้าง ๑๕ ซม. สูง ๙ ซม. องค์พระกว้าง ๑๕ ซม. สูง ๒๑ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม ไม่มีพระอุษณิষะ เนื้อพระเศียรเป็นพระยานาคกำลังอ้าปาก ลำตัวนาคแสดงอยู่ด้านหลังองค์พระและส่วนฐาน พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระชานุ ไม่แตะที่ฐาน ครองจีวรห่มเฉียง ชายจีวรที่ซ้อนทับกันบนพระอังสะซ้ายเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ พร้อมดึงจีวรมาปิดพระอังสาขวา ชายจีวรที่พระอังสาและพระชานุแต่งปลายงอนขึ้น ระหว่างข้อพระบาททั้งสองปรากฏการแผ่ชายจีวรเป็นริ้วตามธรรมชาติ ส่วนฐานเป็นสี่เหลี่ยม สูง ตกแต่งด้วยการปั้นรักกระแหะ ประดับกระจก ตอนกลางของฐานแต่งเป็นลายดอกไม้ ๓ ดอก ในกรอบวงรี อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๔๖ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๓๓ วัดป่าต๋มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๓๓ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-xxx สร้างขึ้นใหม่ใน พ.ศ. ๒๕๖๔ ออกแบบ โดย อ. สมศักดิ์ พรหมจักร ตามแบบพระพุทธรูป ทะเบียน ปตด.๒๕๖๑-๑๔๑ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเยา ขนาดฐานกว้าง ๔๐ ซม. สูง ๒๙.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๓๓ ซม. สูง ๕๘.๕ ซม. ซุ้มพระกว้าง ๒๘.๕ ซม. สูง ๖๗ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานบัว เหลี่ยม ย่อเก็จ มีซุ้มด้านหลัง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม ก้มลงเล็กน้อย กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมรูปดอกไม้ สวมมงกุฎชฎายอดแหลม พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ พระพักตร์ชัดเจน งดงาม นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน นิ้วชี้กระดกขึ้น วางไว้ใกล้พระขานู ไม่แตะที่ฐาน สวมกรเจียรจระปลายแหลม กรองศอ อินทน์ และรัดพระองค์ ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ตกแต่งฉลองพระองค์เป็นช่องตารางสี่เหลี่ยมทะแยงมุมเช่นเดียวกับพระสนับเพลา ระหว่างข้อพระบาทไม่มีชายผ้าย้อยลงมา ตกแต่งด้วยการปั้นรักกระแหนะ ซุ้มตกแต่งด้วยเครือใบไม้ฝรั่ง กลางฐานแต่งด้วยดอกไม้ ๑ ดอก อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๖

๔.๒.๓ พระพุทธรูปดอกไม้วัดสันขวาง

พระพุทธรูปดอกไม้วัดสันขวางมีจำนวน ๑๗ องค์ เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานเจ้าอาวาสวัดสันขวาง ดังนี้

ภาพที่ ๔๗ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑ วัดสันขวาง

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑ ทะเบียน ๕ พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเย่ย์ ขนาดฐานกว้าง ๒๗ ซม. สูง ๑๘.๕ ซม. องค์พระสูง ๔๓ ซม. ชุ่มด้านหลังกว้าง ๒๗ ซม. สูง ๗๖ ซม. ลงรักปิดทอง ประทับยืนบนฐานดอกบัวเหลี่ยม พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมเรียงเป็นแถว พระอุษณิষะเป็นต่อมนูน พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน ฝ่ามือออกมาจากจีวร พระหัตถ์ขวาหงายขึ้นใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลางคิบัติอุทธรงกลม พระหัตถ์ซ้ายคว่ำกระดกนิ้วชี้ ครองจีวรห่มคลุม พาดชายจีวรบนพระอังสาซ้าย ทิ้งให้ชายจีวรลงมาถึงข้อพระบาท ตกแต่งขอบจีวรด้วยกระจกลมเรียงแถว ชุ่มด้านหลังตกแต่งด้วยใบไม้ฝรั่ง ส่วนฐานชั้นล่างแต่งด้วยกลีบบัวหงอนที่มุมทั้ง ๔ เหนือขึ้นมาเป็นฐานสี่เหลี่ยมมีจารึกเลื่อนกลาง ฐานบัวสี่เหลี่ยมขนาดเล็กที่แต่งกลีบบัวหงอนที่มุมเช่นเดียวกับฐานตอนล่างสุด อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕ องค์พระได้รับการบูรณะด้วยการทาสีทองสมัยใหม่ทับ

ภาพที่ ๔๘ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๒ วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๒ ทะเบียน - พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเย่ย์ ขนาดฐานกว้าง ๓๑ ซม. สูง ๑๗ ซม. องค์พระสูง ๖๒ ซม. ลงรักปิดทอง ประทับยืนบนฐานดอกบัวที่รับไว้ด้วยฐานสี่เหลี่ยม พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์รี กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมเรียงกัน ๒ แถว พระอุษณิষะเป็นต่อมมนูน เม็ดพระเกสากลม พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน โผล่ออกมาจากจีวร วางแนบข้างพระวรกาย พระหัตถ์ซ้ายจับชายจีวร พระหัตถ์ขวาหงายขึ้น ใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้บีบวัตถุทรงกลม ทรงครองจีวรห่มคลุม พาดชายจีวรบนพระอังสาซ้าย ทิ้งให้ชายจีวรลงมาถึงข้อพระบาท ตกแต่งขอบจีวรด้วยกระจกกลมเรียงต่อกัน ๒ แถว ส่วนบัวที่รองรับพระพุทธรูปนั้นเป็นกลีบบัวแบบใบไม้ฝรั่ง อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๔๙ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๓ วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๓ ทะเบียน - พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเย่
ขนาดฐานกว้าง ๒๐ ซม. สูง ๖ ซม. องค์พระกว้าง ๒๑ ซม. สูง ๒๘ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย
ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียงสี่เหลี่ยมเตี้ย ๆ พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม
กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่หักขึ้นบริเวณกลางพระพระนลาฏ พระกรณยาวเชื่อมกับพระ
อังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระขาน คว้าลงไม่แตะที่ฐาน สวมมงกุฎทรงเตี้ย ที่ตกแต่งด้วย
รูปทรงสามเหลี่ยมเล็ก ๆ ตั้งขึ้น เรียงซ้อนสลับกันขึ้นไปคลุมพระอุษณิษะ โดยเผยให้เห็นยอดรัศมี สวม
กรรเจียกจรปลายแหลมและหยักคล้ายใบไม้ฝรั่ง กรองศอที่แต่งเป็นรูปดอกไม้สี่กลีบ สวมอินธนู ฉลอง
พระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ตกแต่งฉลอง
พระองค์ด้วยการขีดเส้นทแยงไขว้กันเป็นตารางเช่นเดียวกับพระสนับเพลา ที่พระอังสา พระกัประ
และพระขานแต่งเป็นปลายงอนแหลม ระหว่างข้อพระบาทตกแต่งด้วยใบไม้ฝรั่ง ๑ ใบ ที่ฐานด้านหน้า
มีจารึก เลื่อนลง มีอายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๕๐ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๔ วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๔ ทะเบียน - พระพุทธรูปศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะโล่ ขนาดฐานกว้าง ๘ ซม. สูง ๒.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๗.๕ ซม. สูง ๑๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ชัดสมาธิเพชร บนฐานเขียงเตี้ย ๆ พระเศียรมีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย ก้มลงเล็กน้อย พระพักตร์กลม มีกรอบพระพระนลาฏเป็นแผ่นใหญ่ พระอุษณิষะเป็นต่อมมนูน กลางพระพระนลาฏเป็นปุ่มกลมมนเด่นชัด ทรงห่มเฉียง รายละเอียดของริ้วจีวรลบบเลือน รายละเอียดต่าง ๆ ลบบเลือนเนื่องจากชำรุดจากการทำลายของปลวก มีอายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน ลบบเลือน อ่านไม่ได้ใจความ

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๕๑ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๕ วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๕ ทะเบียน - พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะโล่ ขนาดฐานกว้าง ๘ ซม. สูง ๒ ซม. องค์พระกว้าง ๗.๕ ซม. สูง ๑๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียงเตี้ย ๆ พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม มีตุ้มกลมบนกลางพระนลาฏ พระอุษณิษะสูง พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน ครองจีวรห่มเฉียง จีวรแต่งเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ พลิ้วไหว ชายจีวรที่พาดบนอังสาซ้ายซ้อนทับกันหลายชั้น และปล่อยให้ยาวลงมาถึงข้อพระหัตถ์ ดึงจีวรขึ้นมาคลุมอังสาขวา ชายจีวรด้านล่างหยักพลิ้วคลุมข้อพระบาท ชายจีวรที่พระอังสาและพระชานุแต่งปลายงอนขึ้น ระหว่างข้อพระบาทชายจีวรแผ่เต็มพื้นที่แต่งเป็นริ้วเช่นกัน รายละเอียดต่าง ๆ ลบเลือนเพราะโดนทำลายโดยปลวก อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน ลบเลือน อ่านไม่ได้ใจความ

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๕๒ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๖ วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๖ ทะเบียน ๑๑ มีจารึก พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเย่ยน ขนาดฐานกว้าง ๘ ซม. สูง ๒.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๙ ซม. สูง ๑๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม มีตุ้มกลมบนกลาง พระพระนลาฏ พระอุษณิษะสูง พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน ครองจีวรห่มเฉียง จีวรแต่งเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ พลิ้วไหว ชายจีวรที่พาดบนอังสาซ้ายซ้อนทับกันหลายชั้น และปล่อยให้ยาวลงมาถึงข้อพระหัตถ์ ดึงจีวรขึ้นมาคลุมอังสาขวา ชายจีวรด้านล่างหยักพลิ้วคลุมข้อพระบาท ชายจีวรที่พระอังสาและพระขานูแต่งปลายอนขึ้น ระหว่างข้อพระบาทชายจีวรแผ่เต็มพื้นที่ แต่งเป็นริ้วเช่นกัน ที่ฐานสี่เหลี่ยมมีจารึกแต่ลบเลือน รายละเอียดต่าง ๆ ลบเลือนเพราะโดนทำลายโดยปลวก อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน ลบเลือน อ่านไม่ได้ใจความ

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๕๓ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๗ วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๗ ทะเบียน - พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเย่ย์ ขนาดฐานกว้าง ๘ ซม. สูง ๓ ซม. องค์พระกว้าง ๙ ซม. สูง ๑๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม มีตุ้มกลมบนกลางพระพระนลาฏ พระอุษณิษะสูง พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน ครองจีวรห่มเฉียง จีวรแต่งเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ พลั่วไหว ชายจีวรที่พาดบนอังสาซ้ายซ้อนทับกันหลายชั้น และปล่อยให้ยาวลงมาถึงข้อพระหัตถ์ ดึงจีวรขึ้นมาคลุมอังสาขวา ชายจีวรด้านล่างหยักพลั่วคลุมข้อพระบาท ชายจีวรที่พระอังสาและพระชานุแต่งปลายงอนขึ้น ระหว่างข้อพระบาทชายจีวรแผ่เต็มพื้นที่แต่งเป็นริ้วเช่นกัน รายละเอียดต่าง ๆ ลบเลือนเพราะโดนทำลายโดยปลวก อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน ลบเลือน อ่านไม่ได้ใจความ

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๕๔ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๘ วัดสันขวาง

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๘ ทะเบียน - พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะโล่ ขนาดฐานกว้าง ๘ ซม. สูง ๒.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๙ ซม. สูง ๑๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม มีตุ่มกลมบนกลางพระพระนลาฏ พระอุษณิষะสูง พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน ครองจีวรห่มเฉียง จีวรแต่งเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ พลิ้วไหว ชายจีวรที่พาดบนอังสาซ้ายซ้อนทับกันหลายชั้น และปล่อยให้ยาวลงมาถึงข้อพระหัตถ์ ดึงจีวรขึ้นมาคลุมอังสาขวา ชายจีวรด้านล่างหยักพลิ้วคลุมข้อพระบาท ชายจีวรที่พระอังสาและพระชานุแต่งปลายงอนขึ้น ระหว่างข้อพระบาทชายจีวรแผ่เต็มพื้นที่แต่งเป็นริ้วเช่นกัน รายละเอียดต่าง ๆ ลบเลือนเพราะโดนทำลายโดยปลวก อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน ลบเลือน อ่านไม่ได้ใจความ

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๕๕ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๙ วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๙ ทะเบียน - พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเย่ย์ ขนาดฐานกว้าง ๘ ซม. สูง ๒.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๙ ซม. สูง ๑๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม มีตุ้มกลมบนกลางพระพระนลาฏ พระอุษณิษะสูง พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน ครองจีวรห่มเฉียง จีวรแต่งเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ พลิ้วไหว ชายจีวรที่พาดบนอังสาซ้ายซ้อนทับกันหลายชั้น และปล่อยให้ยาวลงมาถึงข้อพระหัตถ์ ดึงจีวรขึ้นมาคลุมอังสาขวา ชายจีวรด้านล่างหยักพลิ้วคลุมข้อพระบาท ชายจีวรที่พระอังสาและพระขานแต่งปลายงอนขึ้น ระหว่างข้อพระบาทชายจีวรแผ่เต็มพื้นที่แต่งเป็นริ้วเช่นกัน ส่วนฐานเป็นฐานบัว รายละเอียดต่าง ๆ ลบเลือนเพราะโดนทำลายโดยปลวก อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน ลบเลือน อ่านไม่ได้ใจความ

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๕๖ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๐ วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๐ ทะเบียน - พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเย่ย์ ขนาดฐานกว้าง ๘ ซม. สูง ๒.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๙ ซม. สูง ๑๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม มีตุ้มกลมบนกลางพระพระนลาฏ พระอุษณิษะสูง พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน ครองจีวรห่มเฉียง จีวรแต่งเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ พลิ้วไหว ชายจีวรที่พาดบนอังสาซ้ายซ้อนทับกันหลายชั้น และปล่อยให้ยาวลงมาถึงข้อพระหัตถ์ ดึงจีวรขึ้นมาคลุมอังสาขวา ชายจีวรด้านล่างหยักพลิ้วคลุมข้อพระบาท ชายจีวรที่พระอังสาและพระขานแต่งปลายงอนขึ้น ระหว่างข้อพระบาทชายจีวรแผ่เต็มพื้นที่แต่งเป็นริ้วเช่นกัน ส่วนฐานเป็นฐานบัว รายละเอียดต่าง ๆ ลบเลือนเพราะโดนทำลายโดยปลวก อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน ลบเลือน อ่านไม่ได้ใจความ

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๕๗ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๑ วัดสันขวาง

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๑ ทะเบียน - พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะโล่ ขนาดฐานกว้าง ๘ ซม. สูง ๒.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๙ ซม. สูง ๑๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม มีตุ่มกลมบนกลางพระพระนลาฏ พระอุษณิষะสูง พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน ครองจีวรห่มเฉียง จีวรแต่งเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ พลั่วไหว ชายจีวรที่พาดบนอังสาซ้ายซ้อนทับกันหลายชั้น และปล่อยให้ยาวลงมาถึงข้อพระหัตถ์ ดึงจีวรขึ้นมาคลุมอังสาขวา ชายจีวรด้านล่างหักพลั่วคลุมข้อพระบาท ชายจีวรที่พระอังสาและพระขานูแต่งปลายงอนขึ้น ระหว่างข้อพระบาทชายจีวรแผ่เต็มพื้นที่แต่งเป็นริ้วเช่นกัน ส่วนฐานเป็นฐานสี่เหลี่ยม รายละเอียดต่าง ๆ ลบเลือนเพราะโดนทำลายโดยปลวก อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน ลบเลือน อ่านไม่ได้ใจความ

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๕๘ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๒ วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๒ ทะเบียน - พระพุทธรูปศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเย่ย์ ขนาดฐานกว้าง ๗.๕ ซม. สูง ๒.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๗ ซม. สูง ๑๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเตี้ย พระเศียรมีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย ก้มลงเล็กน้อย พระพักตร์กลม มีกรอบพระพระนลาฏเป็นแผ่นใหญ่ พระอุษณิষะเป็นต่อมนูน กลางพระพระนลาฏเป็นปุ่มกลมนูนเด่นชัด ทรงห่มเฉียง รายละเอียดของริ้วจีวรลบบเลือน รายละเอียดต่าง ๆ ลบบเลือนเนื่องจากชำรุดจากการทำลายของปลวก มีอายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน ลบบเลือน อ่านไม่ได้ใจความ

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๕๙ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๓ วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๓ ทะเบียน - พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเย่ย์ ขนาดฐานกว้าง ๑๔ ซม. สูง ๕ ซม. องค์พระกว้าง ๑๕ ซม. สูง ๑๙.๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม มีตุ้มกลมบนกลางพระพระนลาฏ พระอุษณิষะสูง พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน ครองจีวรห่มเฉียง จีวรแต่งเป็นริ้วอย่างเป็นธรรมชาติ พลิ้วไหว ชายจีวรที่พาดบนอังสาซ้ายซ้อนทับกันหลายชั้น และปล่อยให้ยาวลงมาถึงข้อพระหัตถ์ ดึงจีวรขึ้นมาคลุมอังสาขวา ชายจีวรด้านล่างหยักพลิ้วคลุมข้อพระบาท ชายจีวรที่พระอังสาและพระขานูแต่งปลายงอนขึ้น ระหว่างข้อพระบาทชายจีวรแผ่เต็มพื้นที่แต่งเป็นริ้วเช่นกัน ส่วนฐานเป็นฐานสี่เหลี่ยม ด้านหน้าทำเป็นช่องลูกฟักไว้ รายละเอียดต่าง ๆ ลบเลือนเพราะโดนทำลายโดยปลวก อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

มีจารึกอักษรธรรมล้านนาที่ฐาน ลบเลือน อ่านไม่ได้ใจความ

ใต้ฐาน มีสัญลักษณ์ปลา หอย และใบบัว

ภาพที่ ๖๐ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๔ วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๔ ทะเบียน - พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเย่
ขนาดฐานกว้าง ๑๗ ซม. สูง ๖.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๑๔ ซม. สูง ๑๙ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย
ขัดสมาธิเพชร บนฐานสี่เหลี่ยมย่อเก็จ พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม กรอบ
พระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระ
ชานู ไม่แตะที่ฐาน สวมมงกุฎทรงเตี้ย ที่ตกแต่งด้วยรูปทรงสามเหลี่ยมเล็ก ๆ ตั้งขึ้น เรียงซ้อนสลับกัน
ขึ้นไปคลุมพระอุษณิษะ ไม่มียอดรัศมี สวมกรรเจียกจร กรองศอที่แต่งเป็นรูปดอกไม้สี่กลีบ และอินธนู
ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ไม่ปรากฏ
รายละเอียด เพราะโดนทำลายโดยปลวก ที่พระอังสา พระกัประ และพระชานูแต่งเป็นปลายงอน
แหลม อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๖๑ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๕ วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๕ ทะเบียน ๗ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเย่
ขนาดฐานกว้าง ๑๙ ซม. สูง ๕.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๒๐ ซม. สูง ๒๗ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย
ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียงสี่เหลี่ยมเตี้ย ๆ พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม
กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่หักขึ้นบริเวณกลางพระพระนลาฏ พระกรณยาวเชื่อมกับพระ
อังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระชานู คอวางไม่แตะที่ฐาน สวมมงกุฎทรงเตี้ย ที่ตกแต่งด้วย
รูปทรงสามเหลี่ยมเล็ก ๆ ตั้งขึ้น เรียงซ้อนสลับกันขึ้นไปคลุมพระอุษณิষะ ไม่มียอดรัศมี สวมกรรเจียก
จรปลายแหลมและหักเป็นริ้ว กรองคอที่แต่งเป็นรูปดอกไม้สี่กลีบ สวมอินธนู ฉลองพระองค์แขนยาว
เป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ตกแต่งฉลองพระองค์ด้วยการขีดเส้น
ทแยงไขว้กันเป็นตารางเช่นเดียวกับพระสนับเพลา ที่พระอังสา พระกัประ และพระชานูแต่งเป็นปลาย
งอนแหลม ระหว่างข้อพระบาทตกแต่งด้วยชายจีวรเป็นริ้วคล้ายรูปพัด อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๖๒ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๖ วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๖ ทะเบียน - พระพุทธรูป ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเย่ย์ ขนาดฐานกว้าง ๓๑ ซม. สูง ๒๐ ซม. องค์พระสูง ๔๑.๕ ซม. ชุ่มด้านหลังกว้าง ๒๐ ซม. สูง ๕๙ ซม. ลงรักปิดทอง ประทับยืนบนฐานกลมที่รับไว้ด้วยฐานสี่เหลี่ยมย่อเก็จซ้อนกัน ๓ ชั้น พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมเรียงเป็นแถว พระอุษณิষะเป็นต่อมหนูน พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน โพล่ออกมาจากจีวร พระหัตถ์ขวาหงายขึ้นใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลางคิบัติอุทธรณกลม พระหัตถ์ซ้ายคว่ำกระดกนิ้วชี้ ครองจีวรห่มคลุม พาดชายจีวรบนพระอังสาซ้าย ทิ้งให้ชายจีวรลงมาถึงข้อพระบาท ตกแต่งขอบจีวรด้วยกระจกกลมเรียงแถว ชุ่มด้านหลังตกแต่งด้วยใบไม้ฝรั่ง อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ภาพที่ ๖๓ พระพุทธรูปดอกไม้องค์ที่ ๑๗ วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระดอกไม้องค์ที่ ๑๗ ทะเบียน ๑ พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลเยล ขนาดฐานกว้าง ๓๑ ซม. สูง ๑๘.๕ ซม. องค์พระกว้าง ๒๔ ซม. สูง ๓๗.๕ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานบัวเหลี่ยมสูง ที่ฐานตอนล่างมีขนาดใหญ่ พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมรูปดอกไม้ สวมมงกุฎชฎายอดแหลม พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน นิ้วชี้กระดกขึ้นเล็กน้อย วางไว้ใกล้พระชานุ แต่ที่ฐานโดยมีวัตถุเชื่อมระหว่างนิ้วพระหัตถ์กับฐาน สวมกรรเจียกจร กรองศอ อินธนู และพาหุรัด ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรูปถึงปลายพระกร พระสนับเพลารัดรูปถึงข้อพระบาท ไม่มีการตกแต่งทั้งฉลองพระองค์กับพระสนับเพลา ระหว่างข้อพระบาทไม่มีชายผ้า อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

๔.๒.๔ การวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ ใน อ. พรวัว จ. เชียงใหม่

รูปแบบพระดอกไม้ที่พบใน อ. พรวัว จ. เชียงใหม่ สามารถแบ่งได้เป็นพระพุทธรูปกับพระสงฆ์ มีรายละเอียดแตกต่างกันดังนี้

๑) พระพุทธรูป

จากการสำรวจพบพระดอกไม้ที่เป็นพระพุทธรูป แสดงสองอิริยาบถหลัก คือ ประทับยืน กับนั่ง

พระพุทธรูปยืน

แบ่งเป็นพระพุทธรูปมีซุ้มประกอบด้านหลัง จำนวน ๓ องค์ กับพระพุทธรูปยืนไม่มีซุ้มประกอบด้านหลัง จำนวน ๒ องค์

พระพุทธรูปทั้งสองแบบ ได้แสดงพระหัตถ์ในลักษณะเดียวกัน คือ พระหัตถ์ขวาหงายขึ้น ใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลางคืบ **วัตถุทรงกลม** พระหัตถ์ซ้ายคว่ำกระดกนิ้วชี้ คล้ายอาการกรีดนิ้ว การครองจีวรในลักษณะห่มคลุม โดยพระหัตถ์ทั้งสองแผ่ออกมาจากจีวรที่ถูกแหวกออก ตวัดชายจีวรไปพาดที่พระอังสาด้านหลังซ้ายก่อนทั้งชายจีวรเป็นริ้วซ้อนทับกันลงมาถึงข้อพระบาท ตกแต่งขอบผ้าจีวรด้วยแก้วกลมเล็ก ๆ เรียงกันเป็นแถว ซ้อนกัน ๒-๓ แถว ส่วนฐานนั้นจะประทับยืนบนฐานบัวกลมแต่งกลีบบัวที่รองรับไว้ด้วยฐานขนาดใหญ่ตอนล่าง และซุ้มตกแต่งกรอบซุ้มด้วยใบไม้ฝรั่ง

ตามคติเถรวาท วัตถุทรงกลมที่พระพุทธรูปทรงจับนั้น อาจหมายถึงผลสมอซึ่งเป็นทิพยโอสธ ที่แสดงพุทธประวัติปางฉันทสมอก็ได้

พุทธประวัติตอนนี้เป็นกรณียะบายเหตุการณ์ภายหลังการตรัสรู้ เมื่อพระพุทธรองค์เสด็จออกจากร่มไม้จิกแล้ว ก็เสด็จไปประทับเสวยวิมุตติสุข ณ ร่มไม้เกด ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของต้นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นเวลา ๗ วัน แล้วจึงทรงออกจากสมาธิ ท้าวสักกเทวราชทรงทราบว่่านับแต่พระพุทธรองค์ตรัสรู้มา ๗ สัปดาห์ รวม ๔๔ วัน มิได้เสวยภัตตาหารเลย จึงนำผลสมออันเป็นทิพยโอสธจากเทวโลกมาน้อมถวาย พระพุทธรองค์จึงทรงเสวยผลสมอทิพยนัน แล้วทรงบ้วนพระโอษฐ์ด้วยน้ำที่ท้าวสักกเทวราชถวาย จากนั้นเสด็จประทับ ณ ร่มไม้เกดตามเดิม

นอกจากพุทธประวัติตอนดังกล่าวแล้ว ยังมีชาดกเกี่ยวกับผลสมออีกเรื่องหนึ่ง คือ เมื่อครั้งพระพุทธรเจ้าโคตมะเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์พระหริตทิทายกเถระ ได้ถวายผลสมอเป็นเภสัชแด่พระสยัมภูพุทธเจ้า ทำให้พระพุทธรองค์ทรงบรรเทาอาการอาพาธลงและไม่ประชวรอีกเลย ด้วยสรรพคุณทางยาที่เอง ผลสมอจึงเป็นโอสธที่ได้รับพระบรมพุทธานุญาตจากพระพุทธรเจ้าให้ฉันหลังเพลได้ในเวลาจำเป็น^{๑๐๓}

^{๑๐๓} กรมศิลปากร, “ผลสมอกับเหตุการณ์ในพระพุทธศาสนา”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.finearts.go.th>, ค้นหา [๒๔ ก.ค. ๒๕๖๖]

ผลสมอในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท จึงมีนัยหมายถึงทิพยโอสถของพระพุทธเจ้า และเป็นยาที่ได้รับพุทธานุญาตให้พระสงฆ์ใช้รักษาโรคได้

ในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปปางฉันสมอของไทยนั้น นิยมแสดงในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หงายพระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาถือผลสมอ หงายพระหัตถ์ขวาทิ้งที่พระขานู ไม่นิยมทำพระพุทธรูปยืน ตามที่ปรากฏในหนังสือพระพุทธรูป ๔๐ ปาง ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส^{๑๐๔}

อย่างไรก็ตามหากเป็นคติมหายาน พระพุทธรูปที่พระหัตถ์ถือวัตถุทรงกลมเล็ก ๆ นั้น อาจเป็นตลับยาหรือหม้อยา ที่มีนัยหมายถึง พระโฆษชัยคุรุ คือ พระพุทธเจ้าสูงสุดทางการแพทย์และโอสถ

พระโฆษชัยคุรุ มีพระนามเต็มว่า พระโฆษชัยคุรุไวฑูรยประภา พระนามอื่น ๆ คือ เกษัษฐาชา โฆษชัยคุรุไวฑูรยประภาราชา เป็นพระพุทธรูปที่มีรัศมีสีน้ำเงินดั่งไฟฑูรย์ ทรงเป็นผู้ปลดปล่อยมนุษยจากความทุกข์อันเกิดจากโรคทางกายและโรคทางใจ นิยมในประเทศเนปาล จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม กัมพูชา และทิเบต มักพบทั้งในปางสมาธิ ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร ในพระหัตถ์ถือกิ่งสมอ หรือผลสมอระหว่างนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ และปางประทับยืน พระหัตถ์ขวาแสดงปางประทานอภัย พระหัตถ์ซ้ายถือขวดยา ขนาบด้วยพระโพธิสัตว์สุริยประภาและจันทรประภา นับถือกันว่า ผู้ที่บูชาจะหายจากโรคทั้งหลาย

ความเป็นแพทย์ของพระพุทธเจ้านี้ ปรากฏเป็นร่องรอยในคัมภีร์ศีลธรรมปุณทริกสูตร ที่กล่าวถึงพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรว่า พระองค์สามารถช่วยมนุษย์ให้พ้นจากความเจ็บปวดทรมานร่างกายได้^{๑๐๕} ความเชื่อนี้มีมาตั้งแต่สมัยคุปตะ^{๑๐๖} เช่นเดียวกับที่ในคัมภีร์ลลิตวิสระที่แต่งขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๕ ได้สรรเสริญพระพุทธเจ้าว่า ทรงเป็นแพทย์ผู้ยิ่งใหญ่ ดังว่า “พระองค์เป็นแพทย์ ประทานยา คืออมฤต พระองค์กล้าในการตรัสเจรจาแสดงลัทธิ ทำให้พวกมิถิฉาภิภูฏิเราร้อนไปตามกัน พระองค์เป็นพงศ์พันธุ์แห่งพระธรรม ทรงปราชญ์เปรี๊ยะในปรมัตถธรรม พระองค์เป็นผู้นำ เป็นผู้ชี้ทาง ไม่มีใครยิ่งกว่า”^{๑๐๗} พระพุทธเจ้ากับความเป็นแพทย์นั้น ปรากฏทั้งในการรักษาโรคทางกายและทางใจ

อย่างไรก็ตามชื่อของพระพุทธเจ้าผู้เป็นแพทย์ยิ่งใหญ่ ที่ระบุว่าเป็นพระโฆษชัยคุรุนี้ ปรากฏครั้งแรกในวิมลเกียรตินิทเทศสูตร ต้นฉบับเดิมของอินเดียสูญหาย แต่ถูกคัดลอกไว้ในรัชสมัยเจ้าชายโชโตกุ ประเทศญี่ปุ่น ราว พ.ศ. ๑๑๓๕ ระบุพระนามพระพุทธเจ้าแพทย์ว่า “...ดูก่อนท้าวราช

^{๑๐๔} กรมศิลปากร, พระพุทธรูปปางต่าง ๆ, (กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๘), หน้า ๓๔.

^{๑๐๕} ผาสุข อินทราวุธ, พุทธศาสนาและประติมานวิทยา, (กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี, ๒๕๔๓), หน้า ๖๒.

^{๑๐๖} ธนุถัม ธรรมพิทักษ์, “แนวคิด ความเชื่อ และพุทธปฏิมากรรมเฉพาะของพระโฆษชัยคุรุฯ โดยใช้ประมวลวิทยา”, รายงานการวิจัย, (ภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๖๓), หน้า ๒๐.

^{๑๐๗} แสง มนวิฑูร, ลลิตวิสระ, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๑๒), หน้า ๔๘๗.

ณ เบื้องอดีตภาคอสงไขยกับอันประมาณมิได้ ในสมัยพุทธบาทกาลแห่งพระผู้มีพระภาคผู้ทรงพระนามไภษัชยราชตถาคต พระองค์เป็นผู้ควรบูชา เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง...”^{๑๐๘}

ความเด่นชัดของพระไภษัชยคุรุ ปรากฏในคัมภีร์ไภษัชยคุรุไวฑูรยประภาตถาคตสูตร ที่หลวงจีนเหียนจิ่งหรือพระถังซำจั๋งนำกลับมาจากอินเดียและแปลเป็นภาษาจีน ในราว พ.ศ. ๑๑๙๓ ดังที่ปรากฏการสรรเสริญพระไภษัชยคุรุว่า “...ดูก่อนกุลบุตร จากที่นี่ไปทางทิศตะวันออก ผ่านโลกธาตุนั้นมีจำนวนดุจดั่งเม็ดทรายในกอง ๑๐ นาทันทีร่วมกัน ณ ที่นั่นมีโลกธาตุนั้นนามว่าวิสุทธิไพฑูรยโลกธาตุ ณ โลกธาตุนั้นมีพระพุทธเจ้าพระนามว่า**ไภษัชยคุรุไวฑูรยประภาตถาคต** พระองค์ถึงพร้อมด้วยพระภาคเป็นพระอรหันต์ เป็นผู้ตรัสรู้ดีชอบแล้วด้วยพระองค์เอง เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นผู้ยอดเยี่ยมไม่มีใครเปรียบ เป็นนายสารถิณีภิกษุ เป็นศาสดาแห่งเทวดาและมนุษย์ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรมกล่าวสอนสัตว์ ดูก่อนมัลลบุตร ณ เบื้องอดีตภาคเมื่อพระตถาคตเจ้าพระองค์นี้ ยังเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีอยู่ พระองค์ทรงตั้งมหาปณิธาน ๑๒ ประการ เพื่อยังความต้องการแห่งสรรพสัตว์ให้บรรลุ...”^{๑๐๙}

ต่อมาจึงมีพระไภษัชยคุรุไวฑูรยประภาสัปตพุทธปुरुषนิธานวิเศษสูตร ที่แปลในราชวงศ์ถัง ราว พ.ศ. ๑๒๕๐ โดยสมณเจ้เจ่ง เนื้อหากล่าวถึงพระพุทธเจ้า ๘ พระองค์ แต่ละพระองค์จะมีคำปณิธานไว้ว่าจะช่วยมนุษย์ที่อ่อนแอและทุกข์ทรมาน^{๑๑๐} ในปณิธานของพระไภษัชยคุรุข้อที่ ๖ และ ๗ ได้แสดงถึงปณิธานในความเป็นแพทย์ ดังนี้ว่า

“...ข้าฯ ขอตั้งปณิธานว่า เมื่อข้าฯ ได้จุติบนโลกและบรรลุนุตรสัมโพธิญาณแล้ว มวลมนุษย์ผู้อ่อนแอ พิกการ ง่ายเปลี่ยนเสียขา มีรูปร่างหน้าตาน่าเกลียด ไข้เขลา ตาบอด หูหนวก มือลีบ เท้าลีบ หลังค่อม เป็นไข้เรื้อรัง ภูมิจึง สติพินเพื่อนและมีโรคภัยต่าง ๆ จงหายกลับคืนสู่อาการปกติทั้งทางกายและใจ พันที่ได้ยินพระนามของข้าฯ อวัยวะทุกส่วนของร่างกายจงกลับคืนสู่ภาวะสมบูรณ์ โรคภัยทั้งหลายจะหายสิ้นเป็นปกติ...”^{๑๑๑}

“...ข้าฯ ขอตั้งปณิธานว่า เมื่อข้าฯ ได้จุติลงมาบนโลกและบรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว สรรพสัตว์ผู้ทนต์ทุกข์ทรมานอยู่ด้วยอาการป่วยไข้ทั้งปวง บุคคลผู้อนาถา ไร้ญาติขาดที่พึ่ง ปราศจากแพทย์หรือยารักษาโรค ไร้ที่พักพิง คนยากจนทั้งหลายเหล่านี้ จงหายจากโรคภัยทั้งปวง ประสบสุขทั้งกายและใจ ถึงพร้อมซึ่งญาติมิตรและโภคสมบัติและบรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่สุด...”^{๑๑๒}

^{๑๐๘} ธนุตม์ ธรรมพิทักษ์, “แนวคิด ความเชื่อ และพุทธปฏิมากรรมเฉพาะของพระไภษัชยคุรุฯ โดยใช้ประมาณวิทยา”, หน้า ๒๑.

^{๑๐๙} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **ธรรมลีลาจากศรีลังกาไปทิเบต**, (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๒๙), หน้า ๓-๔.

^{๑๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖-๑๒.

^{๑๑๑} ธนุตม์ ธรรมพิทักษ์, “แนวคิด ความเชื่อ และพุทธปฏิมากรรมเฉพาะของพระไภษัชยคุรุฯ โดยใช้ประมาณวิทยา”, หน้า ๒๗.

^{๑๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

เชื่อว่าจากนั้นความคิดเกี่ยวกับพระไภษัชยคุรุจึงได้แพร่หลายไปสู่ญี่ปุ่น ธิเบต กัมพูชา และไทย ตั้งแต่ช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ในลักษณะเรื่องเล่าที่แสดงอำนาจของพระองค์ท่านว่า สามารถช่วยเหลือมนุษย์ให้หายป่วยได้

ประติมากรรมพระไภษัชยคุรุที่พบในจีน มีทั้งที่เป็นพระพุทธรูปประทับนั่ง และยืน ถ้าเป็นพระพุทธรูปยืนจะยืนอยู่เหนือดอกบัวพระองค์เดียว พระหัตถ์ขวาหิ้วลงข้างพระวรกาย พระหัตถ์ซ้ายยกขึ้น ถือหมอน้ำมนต์หรือหม้อยา^{๑๓๓} แต่หากเป็นพระพุทธรูปนั่ง จะประกอบด้วยสุรยประภา (พระอาทิตย์) และ จันทรประภา (พระจันทร์) เป็นพระสาวกซ้ายขวา

ส่วนในธิเบต พระไภษัชยคุรุในธิเบต มักทำเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ พระหัตถ์ขวาทือผลสมอ หัตถ์ซ้ายทำปางสมาธิ แต่สถานะของพระองค์เป็นเพียงพระโพธิสัตว์เท่านั้น^{๑๓๔}

สำหรับในกัมพูชา พระไภษัชยคุรุนิยมสร้างเป็นพระพุทธรูปนาคปรก มีทั้งทรงเครื่องน้อย และไม่ทรงเครื่อง ประทับนั่งสมาธิ มีตลับหรือหม้อโอสถวางบนพระหัตถ์ ประดิษฐานในโอโรคยศาลา พบมากในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ เช่นที่พบข้อความในจารึกตาพรหม ดังว่า “...ข้าพเจ้าขอวันทนา พระชินะ ไภษัชยคุรุ ไพทุรยประการาชะ พระผู้ประสาธน์สันติแห่งดวงจิตและความสงบ แม้แต่เพียงได้ยินพระนามก็ยั่งรู้สึกชื่นชมเสียแล้ว สรวมซีพศรีสุริยไวโรจนะเจ้าแห่งดวงอาทิตย์ พระศรีจันทรไวโรจนะเจ้าแห่งดวงศศิธร ขอจงได้โปรดเปล่งรัศมีจัดความมัวเมาในกิเลสราคะและอกุศลมูลแห่งประชาสัตว์ให้ปราศไป และให้เบื้องพระเมรุไกรแห่งสมเด็จพระศรีศากยมุนีเป็นเจ้ามีแสงสว่างชนะกิเลสเหล่านี้...”^{๑๓๕}

รูปแบบของพระไภษัชยคุรุแบบกัมพูชาได้ส่งอิทธิพลในการสร้างพระพุทธรูปในประเทศไทย ตามที่ปรากฏในศิลปะลพบุรี (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘) มีทั้งที่เป็นพระพุทธรูปนาคปรก ทรงเครื่อง ไม่ทรงเครื่อง และมีที่เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย ไม่มีนาคปรก แต่ทั้งหมดมีวิธอุทเทสนบนฝ่าพระหัตถ์ที่คล้ายผอบหรือหม้อยา มีลักษณะเช่นเดียวกับพระไภษัชยคุรุสมัยสุโขทัย แต่เมื่อความนิยมในพุทธศาสนาหายาลดน้อยลง ความเชื่อเกี่ยวกับพระไภษัชยคุรุจึงลดน้อยลง

ต่อมาเมื่อถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาหายาลดน้อยลงแบบอนัมนิกายของเวียดนามและจีนได้เข้าสู่ประเทศไทย ทำให้มีการสร้างพระไภษัชยคุรุอีกครั้ง โดยสร้างสรรค์เป็นพระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง และบนฝ่าพระหัตถ์มีเจดีย์แบบกะแทนที่จะเป็นผลสมอหรือยา และมักพร้อมกับการสร้างพระประธานอีก ๒ องค์ โดยทำเป็นพระประธานเรียงกัน ๓ องค์ คือ พระอมิตาภะ ถือนดอกบัว พระศากยมุนีถือนูกแก้ว และพระไภษัชยคุรุถือนเจดีย์แบบกะ อย่างที่ปรากฏที่วัดทิพยวารี (วัดกัมโล่วยี่) กรุงเทพฯ

^{๑๓๓} ผาสุข อินทราวุธ, พุทธศาสนาและประติมานวิทยา, หน้า ๒๒๙.

^{๑๓๔} เสถียร พันธรังสี, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพฯ: แพรวิทยา, ๒๕๑๒), หน้า ๘๘.

^{๑๓๕} นิพนธ์ แยมเดช. “จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์: ศึกษาเปรียบเทียบในด้านเนื้อหา” วารสารมนุษยศาสตร์ ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๔๘-๗๐.

ในสมัยรัชกาลที่ ๙ ได้มีการสร้างพระไภษัชยคุรุขึ้นตามวัดต่าง ๆ ทั้งวัดในพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน ซึ่งมีรูปแบบที่ผสมผสานกับพุทธศิลป์ไทยมากขึ้น แต่ก็ยังคงถือหม้อยาในฝ่าพระหัตถ์ซ้าย โดยพระกริ่งในปัจจุบันก็เป็นรูปแบบหนึ่งของพระไภษัชยคุรุนั่นเอง

สำหรับ พระพุทธรูปดอกไม้ ประทับยืน พระหัตถ์ขวาหงายขึ้นใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลาง คีบวัตถุทรงกลม ไม่มีบริวารด้านข้าง สันนิษฐานไว้ ๒ นัย คือ

๑) พระพุทธเจ้าปางรับผลสมอ

๒) พระไภษัชยคุรุ

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์^{๑๑๖} และคนในชุมชนป่าตุ่มดอน^{๑๑๗} ให้ความหมายของ พระพุทธรูปดอกไม้ ประทับยืน พระหัตถ์ขวาหงายขึ้นใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลาง คีบวัตถุทรงกลม ตามที่ได้รับรู้มาในอดีตว่าหมายถึงพระพุทธรูปประทานยา คือ พระไภษัชยคุรุ มากกว่าพระพุทธเจ้าปางรับสมอ

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ พระครูวิวัฒน์สุภาคม เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาสวัดป่าตุ่มดอน อายุ ๕๔ ปี, ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ นายอภัย คื่นมาเมือง อายุ ๗๐ ปี นายดำรงค์ ลือชา อายุ ๕๘ ปี นายเดชา วัฒนุญ เลี้ยง อายุ ๖๓ ปี ชาวบ้านในหมู่บ้านป่าตุ่มดอน, ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕.

ภาพที่ ๖๔ พระพุทธรูปยืน ไม่ทรงเครื่อง วัดป่าดุ่มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระพุทธรูปประทับนั่ง

แบ่งเป็น ๑) พระพุทธรูปประทับนั่งทรงเครื่อง และ ๒) พระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง

พระพุทธรูปทรงเครื่อง

เครื่องทรงของพระพุทธรูปทรงเครื่องนั้น สามารถแยกได้ด้วยมงกุฎที่สวม มี ๒ ลักษณะ คือ สวมมงกุฎทรงสูง มียอดแหลมคล้ายขลุ่ย พบจำนวน ๘ องค์ และสวมมงกุฎทรงเตี้ย ที่ตกแต่งด้วยรูปทรงสามเหลี่ยมเล็ก ๆ ตั้งขึ้น เรียงซ้อนสลับกันขึ้นไปคลุมพระอุษณิษะ มีจำนวน ๖ องค์ ในจำนวนนี้มี ๒ องค์ ที่ไม่มียอดรัศมี

สำหรับเครื่องทรงอื่นมีลักษณะเช่นเดียวกัน คือ ทรงสามกรรเจียกเรียบ สวมกรองศอกที่ตกแต่งด้วยรูปดอกไม้ สวมอินทนู พาหุรัด สวมฉลองพระองค์ที่มีทั้งแขนสั้นและแขนยาวที่แนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ตกแต่งฉลองพระองค์ด้วยเส้นขีดทแยงมุมไขว้กัน บางองค์ก็ไม่ตกแต่ง สวมสนับเพลา และมีจำนวนเพียง ๒ องค์ ที่ด้านหลังทำซุ้มประกอบ โดยองค์หนึ่งสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ใน พ.ศ. ๒๕๖๔ จำลองจากองค์เดิม

พระพุทธรูปทรงเครื่องประทับนั่งที่มีซุ้มประกอบด้านหลังนั้น แสดงปางมารวิชัย ที่นิ้วทั้ง ๔ ยาวเสมอกัน ประทับนั่งบนฐานบัวสูง ซุ้มด้านหลังแต่งด้วยใบไม้แบบตะวันตก ที่มีขนาดใหญ่และปริมาตรหนา สำหรับองค์พระพุทธรูปทรงมงกุฎสูง กรอบพระพักตร์แต่งด้วยดอกไม้ กรรเจียกจรรยา และโค้งอย่างงดงาม ทรงสวมฉลองพระองค์แขนยาว แต่งด้วยเส้นทแยงมุม ภายในพื้นที่ว่างของเส้นที่ตัดกันแต่งลายดอกไม้ สวมอินทนู พาหุรัด สนับเพลา

ภาพที่ ๖๕ พระพุทธรูปนั่ง ทรงเครื่อง มงกุฎสูง วัดป่าต๋มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๖๖ พระพุทธรูปนั่ง ทรงเครื่อง สวมมงกุฎเตี้ย วัดป่าตุ่มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

พระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง

พระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง ประทับนั่ง แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ พระพุทธรูปประทับนั่งบนฐานเตี้ย พระพุทธรูปประทับนั่งบนฐานสูง พระพุทธรูปประทับนั่งบนฐานที่มีซุ้มด้านหลัง

พระพุทธรูป ไม่ทรงเครื่อง ประทับนั่งบนฐานเตี้ย

มีลักษณะโดยรวมมีพระพักตร์กลม พระอุษณิষะเป็นต่อมนูน ไม่มีพระรัศมี กรอบพระพักตร์เรียบ กลางพระพระนลาฏเป็นพระอุณาโลม พระกรรณยาว พระเนตรเรียวยาว พระนาสิกค่อนข้างใหญ่ พระโอษฐ์ล่างหนา ทรงแสดงปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานหน้ากระดานหรือฐานบัวเตี้ย ห่มจีวรเฉียง ปลายจีวรวัดขึ้นจากด้านหลังพาดไปบนพระอังสะซ้าย พร้อมทั้งซีกจีวรขึ้นมาปิดพระอังสะขวา ชายจีวรด้านล่างแผ่ออกและหยักโค้งขึ้นด้านบนบริเวณพระขานทั้งสองข้าง ส่วนตรงกลางระหว่างข้อพระบาทปล่อยจีวรแผ่เต็มพื้นที่ แสดงร่องรอยของการพาดจีวรผ่านข้อพระบาทเป็นเส้นคู่ จีวรเป็นริ้วพลิ้วไหวอย่างเป็นธรรมชาติ ที่ประทับนั่งบนฐานหน้ากระดานเตี้ยมี ๘ องค์ และที่ประทับนั่งบนฐานบัวเตี้ยมี ๒ องค์

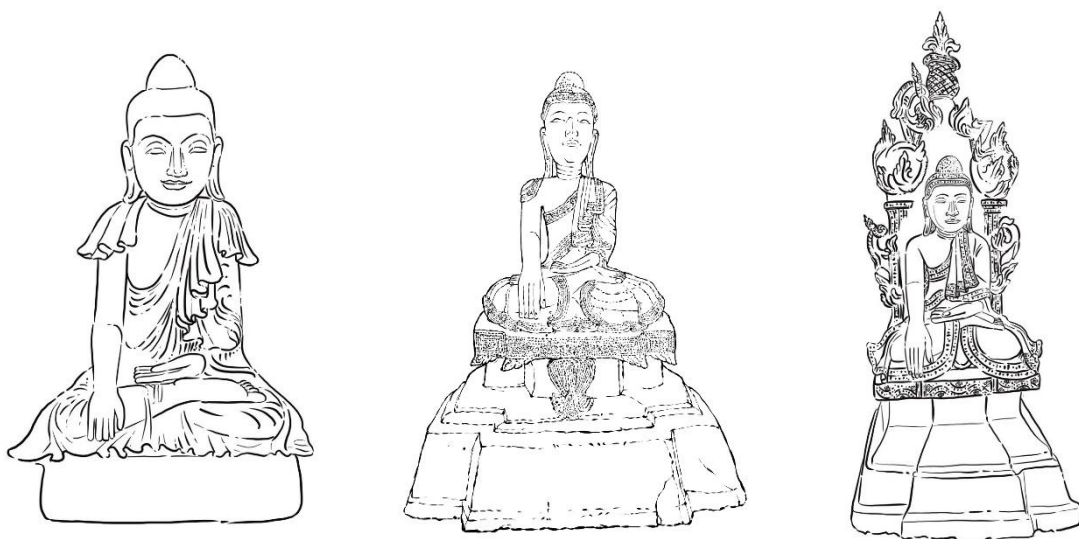
พระพุทธรูป ไม่ทรงเครื่อง ประทับนั่งบนฐานสูง

มีลักษณะโดยรวมเหมือนกับพระพุทธรูปไม่ทรงเครื่องประทับนั่งบนฐานเตี้ย ทั้งพระพักตร์และการห่มจีวร แต่พระพุทธรูปที่ประทับนั่งบนฐานสูงนั้น แต่งขอบจีวรทั้งผืนให้โดดเด่นแยกออกมา

จากจิ๋วอย่างชัดเจน ขอบแต่งด้วยดอกไม้และลายจุดไข่ปลา ที่สำคัญลักษณะจิ๋วถูกปรับให้เป็นรูปทรงเรขาคณิตมากขึ้น เช่น จีวรที่ตั้งขึ้นมาปิดพระอังสะขวานั้นก็ทำเป็นรูปครึ่งวงกลม เช่นเดียวกับระหว่างข้อพระบาท แม้จะแสดงความพลิ้วไหวของปลายจีวรที่พาดอังสะด้านซ้ายอยู่ แต่ก็มีการจัดให้เป็นระเบียบมากขึ้น ส่วนฐานที่สูงนั้นก็ตกแต่งด้วยลวดลายในรูปทรงเรขาคณิตเช่นกัน มีจำนวน ๒ องค์

พระพุทธรูป ไม่ทรงเครื่อง ประทับนั่งบนฐานที่มีซุ้มด้านหลัง

ลักษณะพระพุทธรูปคล้ายกับพระพุทธรูป ไม่ทรงเครื่อง ประทับนั่งบนฐานสูง ที่มีความโดดเด่นด้วยการแต่งจีวรให้มีลักษณะสมมาตร เป็นระเบียบในรูปทรงเรขาคณิตมากขึ้น แต่ก็ไม่ทิ้งความพลิ้วไหวของจีวรที่พาดบนอังสะซ้าย ความแตกต่างกันอยู่ที่พระพุทธรูป ไม่ทรงเครื่อง ประทับนั่งบนฐานที่มีซุ้มด้านหลัง ไม่ดึงจีวรขึ้นมาปกที่อังสะด้านขวา ฐานที่สูงเป็นฐานบัวที่เน้นบัวคว่ำ ซุ้มด้านหลังแต่งด้วยใบไม้ฝรั่ง

ภาพที่ ๖๗ พระพุทธรูปนั่ง ไม่ทรงเครื่อง วัดป่าดุ่มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

๒) พระสาวก

พระสาวกที่พบมี ๓ ประเภท คือ แสดงลักษณะแบบพระพุทธรูป พระสาวกที่มีใบบัวปรก ศรีษะ และแสดงลักษณะแบบพระสงฆ์

พระสาวกที่มีลักษณะแบบพระพุทธรูป

ลักษณะพระพักตร์กลม มองเห็นพระอุษณิษะชัดเจนอันเป็นลักษณะของพระพุทธรูปมากกว่า พระสงฆ์ กรอบพระพักตร์เรียบ พระกรณยาวติดพับพระอังสะ พระเนตรเรียว พระนาสิกโด่ง พระ

โอษฐ์หนา แสดงปางมารวิชัย มีทั้งที่ครองจีวรห่มคลุมและห่มเฉียง ไม่ปรากฏลดลายใด ขอบจีวรพาดผ่านข้อพระหัตถ์ด้านซ้ายที่วางราบบนพระเพล่า ที่สำคัญตามข้อพระวรกายปรากฏตุ่มนูนขึ้นเป็นเม็ดกลมขนาดเล็ก ได้แก่ บริเวณหน้าผาก หัวไหล่ทั้งสอง ข้อศอกทั้งสอง หัวเข่าทั้งสอง มีจำนวน ๓ องค์ สันนิษฐานว่า หมายถึงพระบัวเข็ม ไม่ใช่พระพุทธรูป

พระสาวกที่มีใบบัวปรกศรีษะ

ลักษณะพระพักตร์กลม แสดงปางมารวิชัย ที่โดดเด่น คือ บนพระเศียรมีใบบัวปิด หมายถึง พระอุปัศ

พระสาวกที่มีลักษณะแบบพระสงฆ์

ลักษณะที่โดดเด่น คือ พระเศียรไม่มีพระอุษณีย์เป็นต่อมหนุนขึ้นมา พระพักตร์กลม พระกรณไม่ยาว พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หนา ทรงครองจีวรห่มเฉียง แสดงขอบจีวรพาดข้อพระหัตถ์และข้อพระบาท สวมลูกประคำ มี ๔ องค์ ดังนี้

แสดงปางสมาธิ ๒ องค์ มีลักษณะเหมือนมนุษย์

แสดงกิริยาล้วงเข้าไปในบาตรที่ประคองไว้บนพระเพล่า ๑ องค์ ที่มีปุ่มเข็มบริเวณหัวไหล่ทั้งสองข้าง หมายถึง พระอุปัศ

แสดงปางมารวิชัย ๑ องค์ มีลักษณะพิเศษต่างออกไปจากองค์อื่น กล่าวคือ ไม่ปรากฏรายละเอียดของใบหน้า และไม่ตกแต่งรายละเอียดใด ๆ ทั้งยังมีปุ่มเข็มบริเวณหน้าผาก หัวไหล่ทั้งสองและเข่าทั้งสอง หมายถึง พระบัวเข็ม

จากรูปแบบพระสาวกข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่ามีนัยหมายถึง พระอุปัศกับพระบัวเข้มนักวิชาการในปัจจุบันเชื่อว่าหมายถึงพระสงฆ์รูปเดียวกัน

พระอุปัศ

ประวัติของพระอุปัศไม่ปรากฏในพระไตรปิฎก แต่มีในคัมภีร์บาลียุคหลัง ที่ชัดเจนที่สุด คือ คัมภีร์โลกบัญญัติ ปฐมสมโพธิกถา พระราชพิธีสิบสองเดือน คัมภีร์โอศกาวทานของสรวาสติวาทิน เป็นต้น ประวัติโดยสังเขปที่ปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ เล่าถึงชาติตระกูลของพระอุปัศเป็นพ่อค้าน้ำหอมเมืองมถุรา เมื่อยังไม่ได้บรรพชา ได้ช่วยบิดาทำการค้า มีสติปัญญาดี ได้ศึกษารวมกับพระสาณกวาสินเถระ ต่อมาได้บรรลุนาคามีตั้งแต่มิได้บวช และบรรลอรหัตผลหลังจากอุปสมบทแล้ว

อย่างไรก็ตามในตำนานท้องถิ่นล้านนาและภาคอีสาน มีการกล่าวถึงชาติกำเนิดของพระองค์ว่าเป็นลูกนางปลา หรือนางเงือก บางตำนานว่าเป็นโอรสของพระพุทธเจ้า^{๑๗๔}

^{๑๗๔} วัชรภรณ์ ดิษฐป้าน, “ตำนานอุปัศในสังคมไทย: การรับรู้ตำนานพระอุปัศและความสับสนกับประวัติของพระสาวกรูปอื่น”, *วรรณวิทัศน์* (พฤศจิกายน ๒๕๕๖): ๑-๒๘.

พระอุปัคตเป็นพระสงฆ์ที่พระเจ้าอโศกทรงเลื่อมใส ได้ช่วยปราบมารที่จะเข้ามารบกวนพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุบรรจุไว้ในพระเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ องค์ ที่พระเจ้าอโศกได้สร้างไว้^{๑๑๙}

ในคัมภีร์ปฐมสมโพธิกถา จะเน้นทางด้านอิทธิปาฏิหาริย์ของพระอุปัคต และกล่าวถึงที่อยู่ของพระอุปัคตว่าอยู่ในปราสาทใต้สะดือทะเล เมื่อจะฉนั้กแห่งนคอมองแสงตะวันที่ลอดลงมาใต้ทะเล ทำให้เกิดการสร้างพระพุทธรูปในลักษณะนั่งอัมบาตร มือข้างหนึ่งล้วงเข้าไปในบาตร และทำคอเอียงในลักษณะแหงนคอขึ้นมองด้านบน

อย่างไรก็ตาม ในคัมภีร์ต่าง ๆ เรื่องราวของพระอุปัคตมักเกี่ยวข้องกับน้ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่ของท่านใต้สะดือทะเล การปราบมารด้วยการป้องกันฝนของมารไม่ให้ตกลงในพิธี หรือในตำนานท้องถื่นอีสานและภาคเหนือที่เชื่อว่าพระอุปัคตเกิดจากน้ำ เป็นลูกของนางปลา นางเงือก ด้วยเหตุนี้พระอุปัคตจึงเป็นสัญลักษณ์ของน้ำ การควบคุมน้ำ การควบคุมฝน ซึ่งทั้งหมดเป็นเรื่องของความอุดมสมบูรณ์ เมื่อเกิดภัยแล้งในบางพื้นที่จึงมีการแห่พระอุปัคตขอฝน เป็นต้น ในพระราชพิธีสิบสองเดือนที่พระราชินีพินธิในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวถึงพระอุปัคตว่าเป็นพระขอฝน^{๑๒๐}

ด้วยเหตุนี้ รูปแบบของพระอุปัคต จึงอาจมีทั้งที่มีใบบัวปกคลุมศีรษะ แสดงกิริยามารวิชัย หรือนั่งสมาธิ หรือกำลังเอามือล้วงเข้าไปในบาตรที่ประคองไว้บนตัก

ภาพที่ ๖๘ พระอุปัคต วัดป่าดุ่มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

^{๑๑๙} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า พระปรมาณูชิตชินโนรส, ปฐมสมโพธิกถา, (กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๓๐), หน้า. ๒๗๑.

^{๑๒๐} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชพิธีสิบสองเดือน, (กรุงเทพฯ: ศิลปบรรณาคาร, ๒๕๒๖), หน้า ๕๕๒-๕๕๕.

พระบัวเข็ม

คำว่าบัวเข็ม เรียกตามปมบนที่ปรากฏตามส่วนสำคัญของร่างกาย ได้แก่ หน้าผาก ๑ หัวไหล่ ๒ ข้อศอก ๒ หัวเข่า ๒ และข้อเท้าหรือฝ่าเท้าอีก ๒ เชื่อว่า ภายในปมบนเหล่านี้ได้ฝังตะกรุด ของขลัง หรือเวทมนต์เอาไว้ พระบัวเข็มที่มีชื่อเสียงในประเทศไทยมา คือ พระบัวเข็มที่วัดกลางน้ำ ผ่องต่ออยู่กลางทะเลสาบอินเล มี ๕ องค์ ใช้แทนพระพุทธเจ้าทั้ง ๕ ในสมัยภัทรกัป สร้างจากผงดอกไม้เช่นกัน บางองค์นอกจากฐานจะเป็นดอกบัวแล้ว ยังมีลายหอย ลายปลา บ่งบอกถึงที่มาขององค์พระว่ามาจาก วัดกลางทะเลสาบ พระบัวเข็มที่อินเลนี้เป็นที่เคารพศรัทธาอย่างมาก จนทองที่ปิดทำให้ไม่สามารถมองเห็นรูปร่างเดิม

เชื่อกันว่าพระบัวเข็มเป็นองค์เดียวกับพระอุปคุต^{๑๒๑} จึงมีการสร้างพระสงฆ์หรือพระพุทธรูป ล้างบาตรแหงนคอตามประวัติพระอุปคุต แต่มีปมเข็มตามพระวรกายด้วย

ที่น่าสังเกต คือ พระบัวเข็มมักมีขนาดเล็ก และมีจำนวนมาก ทั้งยังมีหลากหลายรูปแบบ พระปัญญานันทมุนี^{๑๒๒} อธิบายถึงขนาด จำนวน และรูปแบบที่หลากหลายว่า พระเหล่านี้ ชาวพม่าสร้างขึ้นเพื่อแก้บนในลักษณะการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุ เช่นเดียวกับที่ชาวจีนสร้างพระเงินพระทององค์เล็ก ๆ ทำด้วยตะกั่วในการแก้บนต่ออายุ

ภาพที่ ๖๙ พระบัวเข็ม วัดป่าต๋มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

^{๑๒๑} ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, พระบัวเข็ม, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๒), หน้า ๑๙.

^{๑๒๒} พระปัญญานันทมุนี, พระบัวเข็ม, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๙), หน้า ๑๑-๑๒.

สัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่แสดงนัยว่าหมายถึง พระอุปัชฌาย์ คือ รูปปลา หอย หรือใบบัว ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องน้ำ หรือทะเล โดยหากพิจารณาจากพระพุทธรูปดอกไม้ในอำเภอพร้าว จะพบว่าที่วัดป่าตุ้มดอนมีประติมากรรมที่แสดงสัญลักษณ์ดังกล่าว ๙ องค์ และที่วัดสันขวางอีก ๑๐ องค์ ทั้งหมดมีขนาดเล็ก แต่มีรูปแบบที่หลากหลายทั้งที่เป็นพระสงฆ์และพระพุทธรูป บางองค์นอกจากมีสัญลักษณ์ปลา หอย ใบบัว ได้ฐานแล้ว ยังมีการแสดงใบบัวปกคลุมศีรษะอีกด้วย บางองค์แสดงคู่กับป้อนุนตามร่างกาย ดังนี้

ตารางที่ ๓ แสดงสัญลักษณ์ได้ฐานรูปปลา หอย ใบบัว

วัดป่าตุ้มดอน

จำนวน	หมายเลข	ลักษณะพระพุทธรูป
๑	ปตด. ๒๕๖๑-๑๒๑	พระสงฆ์ ไม่มีใบหน้า มีป้อนุนตามร่างกาย มารวิชัย
๒	ปตด. ๒๕๖๑-๑๒๒	พระพุทธรูป มารวิชัย
๓	ปตด. ๒๕๖๑-๑๒๓	พระสงฆ์ สวมประจำ นั่งสมาธิ
๔	ปตด. ๒๕๖๑-๑๑๗	พระสงฆ์ มีใบบัวคลุมศีรษะ มีป้อนุนตามร่างกาย มารวิชัย
๕	ปตด. ๒๕๖๑-๑๑๘	พระพุทธรูป มีป้อนุนตามร่างกาย มารวิชัย
๖	ปตด. ๒๕๖๑-XXX	พระสงฆ์ สวมลูกประจำ จกบาตร แหวนหน้า
๗	ปตด. ๒๕๖๑-๑๒๐	พระสงฆ์ นั่งสมาธิ
๘	ปตด. ๒๕๖๑-๑๑๙	พระพุทธรูป มารวิชัย
๙	ปตด. ๒๕๖๑-๑๑๔	พระพุทธรูป นาคปรก มารวิชัย

วัดสันขวาง

จำนวน	หมายเลข	ลักษณะพระพุทธรูป
๑	องค์ที่ ๔	พระพุทธรูป มีป้อนุนตามร่างกาย มารวิชัย
๒	องค์ที่ ๕	พระพุทธรูป มารวิชัย จีวรคลุมบ่าทั้งสองข้าง
๓	องค์ที่ ๖	พระพุทธรูป มารวิชัย จีวรคลุมบ่าทั้งสองข้าง
๔	องค์ที่ ๗	พระพุทธรูป มารวิชัย จีวรคลุมบ่าทั้งสองข้าง
๕	องค์ที่ ๘	พระพุทธรูป มารวิชัย จีวรคลุมบ่าทั้งสองข้าง
๖	องค์ที่ ๙	พระพุทธรูป มารวิชัย จีวรคลุมบ่าทั้งสองข้าง

๗	องค์ที่ ๑๐	พระพุทธรูป มารวิชัย จีวรคลุมบ่าทั้งสองข้าง
๘	องค์ที่ ๑๑	พระพุทธรูป มารวิชัย จีวรคลุมบ่าทั้งสองข้าง
๙	องค์ที่ ๑๒	พระพุทธรูป มีปุมตามร่างกาย มารวิชัย
๑๐	องค์ที่ ๑๓	พระพุทธรูป มารวิชัย จีวรคลุมบ่าทั้งสองข้าง

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากชื่อเรียกและที่มาของชื่อเรียกพระอุปคุตกับพระบัวเข็มนั้น จะพบจุดประสงค์ของการเรียกชื่อที่ต่างกัน กล่าวคือ พระอุปคุต ใช้เรียกประติมากรรมพระสงฆ์ตามที่ปรากฏประวัติในคัมภีร์ มีส่วนเกี่ยวข้องกับทะเล ส่วนพระบัวเข็ม ใช้เรียกประติมากรรมที่ปรากฏปุมนูนตามร่างกายจำนวน ๙ แห่ง ได้แก่ หน้าผาก ๑ หัวไหล่ ๒ ข้อศอก ๒ หัวเข่า ๒ และข้อเท้าหรือฝ่าเท้าอีก ๒ ซึ่งไม่ได้เจาะจงว่าหมายถึงพระสงฆ์รูปใดแน่นอน ปุมนูนนั้นอาจฝังพระธาตุ หรือตะกรุดตามที่กล่าว ดังนั้น รูปแบบของพระบัวเข็มจึงอาจปรากฏร่วมกับพระอุปคุตหรือพระพุทธรูปก็ได้ เพราะไม่ได้เน้นที่รูปแบบประติมากรรม แต่เน้นหน้าที่การใช้งานของปุมนูนนั้น ๆ

ทั้งนี้สามารถสรุปรูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าดุ่มดอนได้ดังนี้

ตารางที่ ๔ รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ วัดป่าดุ่มดอน

พระพุทธรูป ประทับยืน	มีซุ้มด้านหลัง	พระพุทธรูปยืน พระกรวางแนบพระวรกาย พระหัตถ์ขวา หงายขึ้นใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลางคืบวัดอุทรกรรม พระ หัตถ์ซ้ายคว่ำ กระดกนิ้วชี้ ห่มคลุม อาจหมายถึง พระพุทธเจ้าปางรับสมอ หรือพรโภชชยคุรุก็ได้	
	ไม่มีซุ้มด้านหลัง		
พระพุทธรูป ประทับนั่ง	มีซุ้มด้านหลัง	ทรงเครื่อง	สวมมงกุฎทรงสูง มียอดแหลมคล้ายขลุ่ย
	ไม่มีซุ้มด้านหลัง	ทรงเครื่อง	สวมมงกุฎทรงสูง มียอดแหลมคล้ายขลุ่ย
			สวมมงกุฎทรงเตี้ย ที่ตกแต่งด้วยรูปทรง สามเหลี่ยมเล็ก ๆ ตั้งขึ้น เรียงซ้อน สลับกันขึ้นไปคลุมพระอุษณิษะ
	มีซุ้มด้านหลัง	ไม่ทรงเครื่อง	พระพุทธรูปประทับนั่งบนฐานเตี้ย ห่ม จีวรเฉียง ปลายจีวรวัดขึ้นจากด้านหลัง พาดไปบนพระอังสะซ้าย พร้อมทั้งชัก จีวรขึ้นมาปิดพระอังสะขวา ชายจีวร ด้านล่างแผ่ออกและหยักโค้งขึ้นด้านบน บริเวณพระขานทั้งสองข้าง

			พระพุทธรูปประทับนั่งบนฐานสูง จีวรที่ ดัดขึ้นมาปิดพระอังสะขวานั้นก็ทำเป็น รูปครึ่งวงกลม
	ไม่มีซุ้มด้านหลัง		พระพุทธรูปประทับนั่งบนฐานที่มีซุ้ม ด้านหลัง ไม่ดัดจีวรขึ้นมาปกที่อังสะ ด้านขวา ฐานที่สูงเป็นฐานบัวที่เน้นบัว คว่ำ ซุ้มด้านหลังแต่งด้วยใบไม้ฝรั่ง
พระสงฆ์	ไม่มีซุ้มด้านหลัง	พระพุทธรูป	มีปุ่มนูน ๙ จุด คือ พระบัวเข็ม
		พระสาวกที่มี ใบบัวปรก ศรีษะ	พระอุปัฏฐ
		บุคคล	แสดงกิริยาล้วงเข้าไปในบาตรที่ประคอง ไว้บนพระเพลา ๑ องค์ ที่มีปุ่มเข็ม บริเวณหัวไหล่ทั้งสองข้าง หมายถึง พระ อุปัฏฐ
			ไม่ปรากฏรายละเอียดของใบหน้า และ ไม่ตกแต่งรายละเอียดใด ๆ ทั้งยังมีปุ่ม เข็มบริเวณหน้าผาก หัวไหล่ทั้งสอง และ เข้าทั้งสอง หมายถึง พระบัวเข็ม

๔.๒.๕ การวิเคราะห์จารึกที่ฐานพระพุทธรูปดอกไม้ ใน อ. พรวัว จ. เชียงใหม่

พระพุทธรูปดอกไม้ใน อ. พรวัว นั้น พบว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีจารึก และสามารถอ่านได้ อยู่
จำนวน ๑๕ องค์ ดังนี้

ตารางที่ ๕ จารึกที่ฐานพระพุทธรูปดอกไม้ วัดป่าต๋มดอน

จำนวน	หมายเลข	อักษรที่ จารึก	ปริวรรต	พ.ศ.
๑	ปตด ๒๕๖๑- ๑๑๑	อักษรธรรม ล้านนา	จุลศักราชได้ ๑๒๘๙ ตัวปัดบใส่ เดิน ๗ ลง... คำ วัน ๑ ปถมมูลลัทธิ หมายมีของฮอง เปนเคล้า กราบ พร้อมกับด้วยภะริยา แลลูกเต้า หลาน เหลนแห่งตน คืได้ยกยอ เอายังพระ	๒๔๗๐

			พุทธรูปเจ้าได้หื้อทานไว้ยักข์โชตทุก วรพุทธศาสนา ๕๐๐๐ ภาสา ขอเอา.... เนรพพานเจ้าเปนยอด (แต่ สาธุ สาธุ)	
๒	ปตด ๒๕๖๑- ๑๑๕	อักษรไท ใหญ่-พม่า	“...ศักราช ๑๒๘๖ เจ้าเป็นมหาทานะ จำตักกามะ นางอ่อน เขาแม่ลูก ปุก หมู่จุม...” แปลว่า “...จุลศักราช ๑๒๘๖ เป็นมหาทาน โยมแม่นางอ่อน และครอบครัว...”	๒๔๖๗
๓	ปตด ๒๕๖๑- ๑๑๖	อักษรธรรม ล้านนา	ปถมมูลสัทธาหมายมีแก่น้อยชาย เปนเกล้า พร้อมกับด้วยภริยาลูกเต้า แห่งตน คี่ได้ย ปู่จาเอายังพุทธรูปเจ้า องนี้ถวายเปนทาน ขอเอานิพพาน เปนยอดจิมเทอะ	-
๔	ปตด ๒๕๖๑- ๑๑๗	อักษรธรรม ล้านนา	สกก ๑๒๘๙ ปีกาบใจ์เดิน ๙ เพ็ง เม็ง วัน ๑ ปถมมูลสธา หมายถึง พี่ตอย เปนเค้า กับภริยา ลูกเต้า ชู้คนขอเอาสู้ ๓ ภการ มีนิพพานเปนยอดจิม	๒๔๗๐
๕	ปตด ๒๕๖๑- ๑๑๘	อักษรธรรม ล้านนา	สกก ๑๒๘๙ ตัวปสีกาบใจ์ เข้ามาใน เตือร ๙ เพ็ง เม็งวัน ๑ ปถมมูลสัทธา หมายมีพี่น้องแก้ว เปนเกล้ากับด้วย ภริยาแลพี่น้องชุน คนว่า.... พุทธรูป องค์นี้จักทานไว้ยักข์โชตหน้า ขอเอา สู้ (อ่านว่า สุข) ๓ ภการ มีนิพพานเป นยอดแต่เทอะ	๒๔๗๐
๖	ปตด ๒๕๖๑- ๑๑๙	อักษรไท ใหญ่-พม่า	จารึกด้านหน้า “...ต่อพาราเป็นเจ้า นิ พานะ ส๔ นัตหลู๋ ขอเจตอ...” แปลว่า “...การได้ทำทานพระพุทธรูปองค์นี้ ขอให้ทั้งผีทั้งคน ขอสู่นิพพาน...” จารึกด้านหลังฐานพระพุทธรูป มี ๒ ส่วนที่ ๑ อ่านได้ว่า “...๑๒๘๖ ตะปอง ละเปียะ...” แปลว่า “...๑๒๘๖ เดือนสี่ เป็ง...” ส่วนที่ ๒ อ่านได้ว่า “...โก่ต่อสู ไน้จ้า ตักก่า ลุงมาและลูก...” แปลว่า	

			“...นามเจ้าภาพพระพุทธรูปองค์นี้ ลุง มาและลูก...”	
๗	ปตด ๒๕๖๑- ๑๒๐	อักษรธรรม ล้านนา	พสกกราชได้ ๑๒๘๙ ตัวปีกาบใจี้ เตื่อร ๙ เพิ่งเม้งวัน ๑ ปถมมูลลสัทธาหมาย มี พุ ว่า หลั่ง ทานไว้กับศาสนา ๕๐๐๐ ภวัสสา ขอเอานิพพาน(น)	๒๔๗๐
๘	ปตด ๒๕๖๑- ๑๒๑	อักษรไท ใหญ่-พม่า	ส่วนที่ ๑ อ่านได้ว่า “...สร้างบุญ พระพุทธรูปองค์นี้...” แปลว่า “... พระพุทธรูปองค์นี้ สร้างบุญ...” ส่วนที่ ๒ อ่านได้ว่า “,,,ต่อสู้นี้จ้า เข้า เป็นตานะ ลุงมาและป่าหลี เขาป้อลูก/ จุมก่อหลูไหว...” แปลว่า “... พระพุทธรูปองค์นี้ ลุงมาและป่าหลี พร้อมครอบครัวถวาย...”	
๙	ปตด ๒๕๖๑- ๑๒๓	อักษรธรรม ล้านนา	ปถมมูลลสธ ฎาหมายมี ป้าสาเปนเคล้า พร้าพร้อมไปด้วยลูกหลานเหลนชู้ ชุกน คีมาได้บูชาพระเจ้าองค์ ๑ เพื่อ ว่า... ไวยคล้าชูศาสนาไพพายหน้า ขอ หื้อได้เข้าสู่เวียงแก้วเนรพานจิมแต่ เทอะ	-
๑๐	ปตด ๒๕๖๑- ๑๒๕	อักษรธรรม ล้านนา	สกุกราชได้ย ๑๒๕๙ ตัวปลีเม(อ.... ้า เดิน..... คำ ๑ พร้าว่าไต้หวัน ๓.... มูลล สัทธาหมายมี..... เปน..... พร้าพร้อม ไปด้วยลูกเทแห่ง..... ไวค้ำชูพุทธ ศาสนา.... พุทธ_.....)ภวสา ข้าขอเอาสู ๓ ประกานมินิพพานเจ้า(เปนยอด)	๒๔๔๐
๑๑	ปตด ๒๕๖๑- ๑๒๗	อักษรธรรม ล้านนา	บรรทัดบน อ่านได้ว่า- นโมพุทธ/ บรรทัดกลาง อ่านได้ว่า - ไวย พระพุทธรูป.... ต่อเท้า..... สู้ (สู้) ๓ ประกาน มินิพพาน / บรรทัดล่าง อ่านได้ว่า เปนยอด..... บุร..../	-
๑๒	ปตด ๒๕๖๑- ๑๓๘	อักษรธรรม ล้านนา	สกุกราชได้ย ๑๒๕๙ ตัวปลี เดิน ๖ เพ็ง เปนเคล้า ภริยาลูกเท้าแห่ง	๒๔๔๐

			ตน ชุผู้ชุนคืไ้รริส้าง ไ้วยพุธรูปเจ้า เพื่อทานไ้วย (ค้ำชูพุทศาสนาแล...๕) ๐๐๐ภวสา ผู้ข้าขอเอา สู้ ๓ ประการ มินิพพานเจ้าเปนยอตแต่เทอะ (สารุ) (.....)	
๑๓	ปตด ๒๕๖๑- ๑๔๐	อักษรธรรม ล้านนา	สกก ๑๒๕๗ ตัวปลีเมืองเร้า เดือน ๙ เพ็ง เม้งวันจัน(มูลลสัทธา) หมายถึง ลุงพพา เปนเคล้ากับพานิน แล.... (เทา) แห่งตนทังเสียง คืไ้ฮิรสังพุท รูปเจ้า เพื่อจ้ ทานไ้วยค้ำชูพุทศาสนา พระพุทเจ้าต่อเท้า ๕๐๐๐ พระวัสสา จุง.... (๓)ประกาน มินิพพานเจ้าเปน (ซอ้น สันนี้)แต่เทอะ บุร(เ.....)	๒๔๓๘
๑๔	ปตด ๒๕๖๑- ๑๔๑	อักษรธรรม ล้านนา-ไท ใหญ่	บรรทัดด้านบน ชำรุด บรรทัดที่ ๒-๓ เป็นอักษรไทใหญ่ บรรทัดล่างสุด จาร ด้วยอักษรธรรมล้านนา ดังนี้ “... ๑๒๙๗ ตัวปลีดับไส้ เติน ๘ แรม ๑๑ คำ....”	๒๔๗๘
๑๕	ปตด ๒๕๖๑-xxx	อักษรธรรม ล้านนา-ไท ใหญ่	สกกกราช ๑๒๘๙ ฐว่า....." นอกนั้นเป็น อักษรไทยใหญ่จับใจความไม่ได้	๒๔๗๐

จากการที่พบ พบว่าอักษรที่ใช้ในการจารึกมี ๓ ประเภท คือ อักษรธรรมล้านนา อักษร
ไทใหญ่ และอักษรพม่า โดยจำนวนอักษรธรรมล้านนาพบมากที่สุดและพบร่วมกับอักษรไทใหญ่ ส่วน
อักษรไทใหญ่พบร่วมกับอักษรพม่า จำนวน ๓ องค์

พ.ศ. ที่เก่าที่สุดในจารึก คือ พ.ศ. ๒๔๓๘ พบจำนวน ๑ องค์ ทะเบียน ปตด ๒๕๖๑-๑๔๐

พ.ศ. ๒๔๔๐ จำนวน ๒ องค์ ทะเบียน ปตด ๒๕๖๑-๑๒๕ ปตด ๒๕๖๑-๑๓๘

พ.ศ. ๒๔๖๗ จำนวน ๑ องค์ ทะเบียน ปตด ๒๕๖๑-๑๑๕

พ.ศ. ๒๔๗๐ จำนวน ๕ องค์ ทะเบียน ปตด ๒๕๖๑-๑๑๑ ปตด ๒๕๖๑-๑๑๗ ปตด
๒๕๖๑-๑๑๘ ปตด ๒๕๖๑-๑๒๐ ปตด ๒๕๖๑-xxx

พ.ศ. ๒๔๗๘ จำนวน ๑ องค์ ทะเบียน ปตด ๒๕๖๑-๑๔๑

สำหรับเนื้อหาในจารึก แสดงถึงคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ๒ คติความเชื่อ คือ

๑) คติความเชื่อเกี่ยวกับอายุพระพุทธศาสนา ๕,๐๐๐ ปี

๒) คติความเชื่อเกี่ยวกับนิพพาน ได้แก่ การขอให้ได้สุข ๓ ประการ โดยมีพระนิพพานเป็นยอด มีรายละเอียดพอสังเขปดังนี้

คติอายุพระพุทธศาสนา ๕,๐๐๐ ปี

พระศรีวิสุทธิวงศ์^{๑๒๓} ทรงชี้ให้เห็นร่องรอยของคตินี้ปรากฏในพระวินัยปิฎก จุลวรรค เรื่องที่พระนางมหาปชาบดีโคตมีซึ่งเป็นพระน้านางขบวชในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับพระอานนท์ว่า “ดูก่อนอานนท์ ถ้าผู้หญิงจักไม่ได้บวชในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว พรหมจรรย์จักตั้งอยู่ได้นาน พระสัทธิธรรมจักดำรงอยู่ได้ตลอด ๑,๐๐๐ ปี แต่หากเหตุที่ผู้หญิงบวชเข้ามาในพระธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศ พรหมจรรย์จักไม่ตั้งอยู่นาน พระสัทธิธรรมจักตั้งอยู่ได้เพียง ๕๐๐ ปี ความนี้เป็นเช่นเดียวกับที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก อัฐกนิบาต อังคุตรนิกาย

ต่อมามีการอธิบายความในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก โดยพระพุทธโฆสะว่า พระสัทธิธรรมจักดำรงอยู่ได้ ๑,๐๐๐ ปี แต่ด้วยความสามารถของพระชีนาสพผู้ถึงความแตกฉานในปฏิสัมภิทาญาณ พระปฏิเวธสัทธิธรรมจักมีอยู่ตลอด ๕,๐๐๐ ปี ด้วยสมารถแห่งการบรรลุมรรคผลลดหลั่นตามลำดับดังนี้

ภายในพินปีที่ ๑ ยังมีพระอรหันต์ชีนาสพผู้ได้บรรลุปฏิสัมภิทาญาณ

ภายในพินปีที่ ๒ ยังมีพระอรหันต์ชีนาสพประเภทสุกขวิปัสสกะ

ภายในพินปีที่ ๓ ยังมีผู้ได้บรรลุมรรคผลเป็นพระอนาคามี

ภายในพินปีที่ ๔ ยังมีผู้ได้บรรลุมรรคผลเป็นพระสกิทาคามี

ภายในพินปีที่ ๕ ยังมีผู้ได้บรรลุผลเป็นพระโสดาบัน

ด้วยอาการเช่นนี้พระพุทธศาสนาจึงอยู่ได้ ๕,๐๐๐ ปี ความนี้เป็นเช่นเดียวกับที่พระพุทธโฆสะได้อธิบายไว้ในคัมภีร์มโนรถปुरुณี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ต่อมาจึงพบการอ้างเรื่องราวพระพุทธศาสนาจักดำรงอยู่ได้ ๕,๐๐๐ ปี ในมิลินทปัญหา และพระบาลีกัสสปสังยุตต์ นิทานวรรค เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ แรกเริ่มนั้นพระพุทธองค์มิได้พยากรณ์ไว้ว่าพระพุทธศาสนาจะอยู่ได้ ๕,๐๐๐ ปี ตรัสเพียงว่าถ้าผู้หญิงไม่ได้บวช พระพุทธศาสนาจะอยู่ได้ ๑,๐๐๐ ปี ต่อมาพระโฆษาจารย์จึงได้อธิบายว่าด้วยความสามารถของพระอรหันต์จะยังคงรักษาพระพุทธศาสนาต่อไปได้อีกเป็น ๕,๐๐๐ ปี

คติความสุข ๓ ประการ

^{๑๒๓} พระศรีวิสุทธิวงศ์, พระพุทธศาสนาห้าพันปี, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑-

ความสุข คือ ความสบายกายและใจ เกิดจากการได้ส่วยอารมณ์ที่น่าปรารถนา ได้เห็น ได้ยิน ได้ดมกลิ่นที่ต้องการ เป็นการได้สนองความต้องการของร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้ในพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงความสุขชื่อต่าง ๆ จำนวนมา เช่นพระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสุข ๑๓ คู่^{๑๒๔} เป็นความสุขในประเภทและระดับเดียวกันบ้าง คาบเกี่ยวเกยกันในระดับต่าง ๆ บ้าง ซึ่งพระองค์ไม่ได้ทรงมุ่งแสดงในแง่จัดประเภท แต่ทรงแสดงให้เห็นความเข้าชุดกันเป็นคู่ ๆ ดังนี้

- ๑) คิหิสุข คือ สุขของคฤหัสถ์ กับ ปิพพัชชาสุข คือ สุขในชีวิตการบวช
- ๒) กามสุข คือ สุขที่เกิดจากกาม กับ เนกขัมมสุข คือ สุขที่เกิดจากเนกขัมมะ
- ๓) อุปนิสสุ คือ สุขที่มีอุปนิ (สุขกัลลวทุกข์ ได้แก่ สุขในไตรภูมิ หรือโลกียสุข) กับ นิรุปนิสสุ คือ สุขที่ไม่มีอุปนิ (สุขไม่กัลลวทุกข์ ได้แก่ โลกุตตรสุข)
- ๔) สาสวสุข คือ สุขที่มีอาสวะ กับ อนาสวสุข คือ สุขที่ไม่มีอาสวะ
- ๕) สามิสสุข คือ สุขที่อิงามิส กับ นิรามิสสุข คือ สุขที่ไม่อิงามิส
- ๖) อริยสุข คือ สุขของพระอริยะ กับ อนริยสุข คือ สุขของผู้ไม่ใช่พระอริยะ
- ๗) กายิกสุข คือ สุขทางกาย กับ เจตสิกสุข คือ สุขทางใจ
- ๘) สัปปัตติกสุข คือ สุขที่มีปัตติ (ได้แก่ สุขในฌานที่ ๑ และที่ ๒) กับ นิปปัตติกสุข คือ สุขที่ไม่มีปัตติ (ได้แก่ สุขในฌานที่ ๓ และที่ ๔)
- ๙) สาทสุข คือ สุขที่เกิดจากความยินดี (อรรถกถาอธิบายว่าได้แก่ สุขในฌาน ๓ ขั้นต้น) กับ อุเบกขาสุข คือ สุขที่เกิดจากอุเบกขา (ท่านว่าได้แก่สุขในฌานที่ ๔)
- ๑๐) สมานิสุข คือ สุขที่เกิดจากสมานิ (ไม่ว่าอุปจารสมานิ หรืออัปนาสมานิ ก็ตาม) กับ อสมานิสุข คือ สุขที่ไม่ได้เกิดจากสมานิ (สุขที่ไม่ถึงสมานิ)
- ๑๑) สัปปัตติการัมมณสุข คือ ความสุขที่เกิดจากฌานมีปัตติเป็นอารมณ์ (สุขเกิดแก่ผู้พิจารณาฌาน ๒ ขั้นแรกที่มีปัตติ) กับ นิปปัตติการัมมณสุข คือ ความสุขที่เกิดจากฌานไม่มีปัตติเป็นอารมณ์ (สุขเกิดแก่ผู้พิจารณาฌานที่ ๓ และที่ ๔ ซึ่งไม่มีปัตติ)
- ๑๒) สาทารัมมณสุข คือ ความสุขที่เกิดจากฌานมีความยินดีเป็นอารมณ์ (สุขเกิดแก่ผู้พิจารณาฌาน ๓ แรกที่มีรสชื่น) กับ อุเบกขารัมมณสุข คือ ความสุขที่เกิดจากฌานมีอุเบกขาเป็นอารมณ์ (สุขเกิดแก่ผู้พิจารณาฌานที่ ๔ ซึ่งมีอุเบกขา)
- ๑๓). รูปารัมมณสุข คือ ความสุขที่มีรูปฌานเป็นอารมณ์ กับ อรูปารัมมณสุข คือ ความสุขที่มีอรูปฌานเป็นอารมณ์

อย่างไรก็ตามเมื่อแบ่งระดับของความสุข แบ่งได้ ๓ ระดับ^{๑๒๕} คือ

^{๑๒๔} อ. เอก. (ไทย) ๒๐/๖๕-๗๗/๑๐๒-๑๐๕.

^{๑๒๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๙๐-๙๑/๙๒-๙๕.

๑) กามสุข คือ ความสุขเนื่องด้วยกาม ได้แก่ ความสุขที่เกิดจากกามคุณ ๕ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สัมผัสทางกาย) ที่น่าปรารถนาน่าใคร่ น่าพอใจ เป็นสุขทางวัตถุ บางครั้งเรียกสากามิสุข คือสุขอาศัย (วัตถุ) กามสุขนี้เป็นประโยชน์สุขในปัจจุบัน หรือประโยชน์ชั้นตาเห็น ที่ปรากฏอยู่ต่อหน้า มองเห็นประจักษ์ได้ ได้แก่ การมีสุขภาพดี มีร่างกายแข็งแรง เป็นอยู่สบาย มีเงินทอง มีอาชีพเป็นหลักฐาน พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ รวมถึงการมีสถานะในสังคม และมีครอบครัวที่ดี เป็นต้น

๒) ฌานสุข คือ ความสุขเนื่องด้วยฌาน ได้แก่ ความสุขที่เกิดจากฌาน โดยทั่วไปแบ่งเป็น ๒ ระดับใหญ่ และแบ่งย่อยออกไปอีก ระดับละ ๔ รวมเป็น ๘ อย่าง เรียกว่า ฌาน ๘ หรือสมาบัติ ๘ จัดเป็นนิรามิสุข แต่ก็ยังเป็นเหตุให้ติดให้ยึดเกิดความถือมั่น คืออุปาทานได้ อาจกลายเป็นเครื่องขัดขวางการบรรลุนิพพานได้เช่นกัน จึงเป็นสิ่งที่ต้องละเช่นเดียวกับกามสุข

๓) นิพพานสุข คือ สุขเนื่องด้วยนิพพาน เป็นการดับกิเลสและกองทุกข์ กล่าวโดยปริยายแห่งเหตุ (การณปริยาย) มี ๒ ประเภท หรือนิพพานธาตุ ๒^{๑๒๖} ได้แก่ ๑) สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ คือ นิพพานมีอุปาทิเหลือ ได้แก่ นิพพานยังมีเบญจขันธ์เหลือ ๒) อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ คือ นิพพานไม่มีอุปาทิเหลือ หรือนิพพานไม่มีเชื้อเหลือ ได้แก่ นิพพานไม่มีเบญจขันธ์เหลือ เป็นนิพพานของพระอรหันต์ ผู้ระงับการเสวยอารมณ์ทั้งปวงแล้ว

ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า ความสุขในทัศนะของพุทธศาสนามีอยู่หลายระดับ แต่สามารถย่อลงเหลือ ๓ ระดับ คือ ๑) กามสุข สุขเนื่องด้วยกาม ๒) ฌานสุข สุขเนื่องด้วยฌาน และ ๓) นิพพานสุข สุขเนื่องด้วยนิพพาน

ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบจารึกที่พบกับประวัติวัดป่าตุ่มดอน จะพบว่าช่วงจารึกที่พบบนฐานพระพุทธรูปนั้น อยู่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๓๘-๒๔๗๘ ตรงกับสมัยของครูบาหุ่ยเจ้าบุญจุ่ม สิริวิชัย ซึ่งท่านปกครองวัดป่าตุ่มดอน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๔-๒๕๑๒ ซึ่งเป็นช่วงพัฒนาวัดหลังจากวัดไม่ได้รับการดูแลรักษามาระยะหนึ่ง

ตามประวัติ ครูบาหุ่ยเจ้าบุญจุ่ม สิริวิชัย เดิมอยู่วัดสันขวาง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๒๔ คณะศรัทธาวัดป่าตุ่มดอนจึงได้ไปนิมนต์ท่านจากวัดสันขวาง เพราะขณะนั้นวัดป่าตุ่มดอนมีเพียงสามเณรตาและสามเณรอัฐดูแลวัด ไม่มีพระสงฆ์ ครูบาหุ่ยเจ้าบุญจุ่ม สิริวิชัย ท่านบวชได้เพียงพรรษาเดียว ทั้งยังเป็นหนุ่ม คนไทใหญ่ในชุมชนจึงเรียกท่านว่า ขุนจางจุ่ม

ตามประวัติ ในสมัยของท่านมีการพัฒนาวัดป่าตุ่มดอนอย่างมาก เนื่องมาจากความมีชื่อเสียงของท่าน ทั้งการบูรณะวิหาร การสร้างพระประธานในวิหารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ การสร้างพิภสาดาราทที่เขียนด้วยอักษรไทใหญ่และอักษรธรรมล้านนาจำนวนมาก ท่านมรณภาพใน พ.ศ. ๒๕๑๒ สิริอายุกาล ๑๐๘ ปี ๘๘ พรรษา

สำหรับการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้วัดป่าตุ่มดอนนั้น พบว่าอยู่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๓๘-๒๔๗๘ อยู่ในช่วงก่อนและหลังที่มีการสร้างพระประธานในวิหาร โดยก่อนที่มีการสร้างพระประธาน พบพระพุทธรูปดอกไม้วัด

^{๑๒๖} พ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๔๔/๓๔๒.

ที่มีจารึกที่ฐานจำนวน ๓ องค์ คือ พ.ศ. ๒๔๓๘ พบจำนวน ๑ องค์ ทะเบียน ปตด ๒๕๖๑-๑๔๐ และ พ.ศ. ๒๔๔๐ จำนวน ๒ องค์ ทะเบียน ปตด ๒๕๖๑-๑๒๕ ปตด ๒๕๖๑-๑๓๘

พระพุทธรูปทั้ง ๓ องค์นี้ มีลักษณะเช่นเดียวกัน กล่าวคือเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะโล่ย์ ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานบัวเหลี่ยม สูง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ สวมมงกุฎชฎา ยอดแหลม พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระขานู ไม่แตะที่ฐาน สวมกรรเจียกจรปลายแหลม กรองศอ อินทนู และรัดพระองค์ ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบ พระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ตกแต่งฉลองพระองค์เป็นช่องตารางสี่เหลี่ยม ทะแยงมุมเช่นเดียวกับสนับเพลา ที่พระอังสา พระกัประ และพระขานูแต่งเป็นปลายงอนแหลม ระหว่างข้อพระบาทมีชายผ้ารูปหางปลา ตกแต่งด้วยการปั้นรักกระหนะ อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

สำหรับพระพุทธรูป ๒ องค์หลัง ที่สร้างใน พ.ศ. ๒๔๔๐ มีลักษณะและขนาดเท่ากัน

ปตด ๒๕๖๑-๑๔๐

ปตด ๒๕๖๑-๑๒๕

ปตด ๒๕๖๑-๑๓๘

ภาพที่ ๗๐ พระพุทธรูปดอกไม้ที่มีจารึก พ.ศ. ๒๔๓๘-๒๔๔๐ ก่อนการสร้างวิหารวัดป่าตุ่มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ส่วนพระพุทธรูปดอกไม้ที่มีการถวายหลังการสร้างพระประธานจำนวน ๗ องค์ ที่มีจารึกที่ฐาน คือ พ.ศ. ๒๔๖๗ จำนวน ๑ องค์ ทะเบียน ปตด ๒๕๖๑-๑๑๕ พ.ศ. ๒๔๗๐ จำนวน ๕ องค์ ทะเบียน ปตด ๒๕๖๑-๑๑๑ ปตด ๒๕๖๑-๑๑๗ ปตด ๒๕๖๑-๑๑๘ ปตด ๒๕๖๑-๑๒๐ ปตด ๒๕๖๑-xxx และ พ.ศ. ๒๔๗๘ จำนวน ๑ องค์ ทะเบียน ปตด ๒๕๖๑-๑๔๑ ทั้งหมดมีรูปแบบและขนาดที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

พระพุทธรูปดอกไม้อสร้าง พ.ศ. ๒๔๖๗ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๑๕ เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะลีย์ ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชรบนฐานบัวที่แต่งด้วยลายใบไม้ฝรั่ง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์รี แสดงพระอุณาโลมเป็นเม็ดกลมชัดเจน กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระชานูด้านใน ไม่แตะพื้น สวมสวมมงกุฎทรงเตี้ย ที่ตกแต่งด้วยรูปทรงสามเหลี่ยมเล็ก ๆ ตั้งขึ้น เรียงซ้อนสลับกันขึ้นไปคลุมพระอุษณิษะ โดยเผยให้เห็นยอดศรีศรัศมีย สวมกรรเจียรกกรเรียบ สวมกรองคอที่แต่งเป็นรูปดอกไม้สี่กลีบและใบไม้ฝรั่ง สวมอินธนูและพาหุรัดหรือทองตันแขน ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ตกแต่งฉลองพระองค์ด้วยการขีดเส้นทแยงไขว้กันเป็นตาราง สวมสนับเพลาแนบพระวรกาย แต่งด้วยเส้นทแยงไขว้กัน ระหว่างข้อพระบาทตกแต่งด้วยใบไม้ฝรั่ง ๑ ใบ อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

พระพุทธรูปดอกไม้อสร้าง พ.ศ. ๒๔๗๐ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๑๑ เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะลีย์ ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานบัวเหลี่ยม ฐานส่วนล่างชำรุด พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม ก้มลงเล็กน้อย กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมเรียงซ้อนกัน ๒ แถว สวมมงกุฎชฎายอดแหลมที่แต่งขึ้นเป็นชั้น ๆ เรียงลดหลั่นกันขึ้นไป คล้ายยอดเจดีย์ แต่ละชั้นประดับแก้วกลมเป็นแถวในลักษณะเดียวกับกรอบพระพักตร์ ยกเว้นด้านล่างสุดของมงกุฎชฎาที่แต่งแก้วกลมเป็นรูปดอกไม้ พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ พระพักตร์ชัดเจน งดงาม นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน วางไว้ใกล้พระชานู และที่ฐาน สวมกรรเจียรกกรเรียบ กรองคอ อินธนู และรัดพระองค์ ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขนทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ตกแต่งฉลองพระองค์ด้วยช่องตารางสี่เหลี่ยมทแยงมุมที่พระอังสา พระกำพระ และพระชานูแต่งเป็นปลายงอนแหลม พระสนับเพลาแนบพระวรกายรัดรูปถึงข้อพระบาท ตกแต่งพระสนับเพลาด้วยครึ่งวงกลมซ้อนกัน ระหว่างข้อพระบาทมีชายผ้ารูปครึ่งวงกลมาย้อยลงมาปิดส่วนฐานด้านบน ซึ่งมีจารึกข้อความอยู่ อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

พระพุทธรูปดอกไม้อสร้าง พ.ศ. ๒๔๗๐ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๑๗ ลักษณะเป็นพระสงฆ์ มีนัยหมายถึงพระอุปัชฌาย์ ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะลีย์ ขนาดองค์พระกว้าง ๕.๕ ซม. สูง ๘.๕ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียงเตี้ย ๆ ที่ฐานมีจารึกโดยรอบ พระเศียรมีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม ก้มเล็กน้อย กลางพระนลาฏมีปุ่มกลมขนาดเล็กนูนขึ้นเด่นชัด แต่ไม่ปรากฏที่พระอังสากับพระชานู ลักษณะพิเศษคือมีใบบัวปรกบนพระเศียร พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน และที่ฐาน ครองจีวรเฉียง ดึงชายจีวรวกกลับมาคลุมพระอังสาซ้าย ปล่อยชายจีวรที่ดึงมาคลุมลงไปถึงข้อพระหัตถ์ จีวรแต่งเป็นริ้วโดยทั่วไป เฉพาะที่พระกำพระ (ข้อศอก) แต่งจีวรให้เป็นริ้วครึ่งวงกลมให้แทนรอยพับของจีวร ด้านหลังแสดงชายจีวรเป็นริ้วเช่นกัน อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

พระพุทธรูปดอกไม้อสร้าง พ.ศ. ๒๔๗๐ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๑๘ เป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก มีนัยหมายถึงพระบัวเข็ม ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะลีย์ องค์พระกว้าง ๗.๕ ซม. สูง ๑๒ ซม. ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานเขียงสี่เหลี่ยมเตี้ย ๆ พระเศียรมีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม ก้มลงเล็กน้อย มีกรอบพระพระนลาฏเป็นแผ่นใหญ่ เรียบ ๆ ไม่ตกแต่ง

ลวดลายใด พระอุษณีสะเป็นต่อมหนู กลางพระพระนลาฏเป็นปุ่มกลมหนูเด่นชัด เช่นเดียวกับที่พระ
อังกาและพระชานูทั้งสองข้าง ห่มจีวรคลุม ไม่แสดงรายละเอียดของริ้วจีวร ยกเว้นบริเวณข้อพระหัตถ์
ซ้าย ฐานด้านหน้าแต่งด้วยกระจกกกลมเล็ก ๆ เรียงต่อกัน ส่วนฐานด้านหลังเป็นจารึก อายุในพุทธ
ศตวรรษที่ ๒๕

พระพุทธรูปดอกไม้อ่าง พ.ศ. ๒๔๗๐ ทะเบียน ปตด.๒๕๖๑-๑๒๐ ลักษณะเป็นพระสงฆ์
หมายถึงพระอุปัชฌาย์ ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลเยลลี่ ลงรักปิดทอง ปางสมาธิ ขัดสมาธิราบ บนฐาน
เขียงเตี้ย ๆ พระเศียรมีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม ไม่สวมสร้อยลูกประคำ
ครองจีวรห่มเฉียง ตั้งชายจีวรวกกลับมาคลุมพระอังสาซ้าย ปลอยชายจีวรที่ติ่งมาคลุมลงไปถึงข้อพระ
หัตถ์ จีวรแต่งเป็นริ้วโดยทั่วไป เฉพาะที่พระกัประ.(ข้อศอก) แต่งจีวรให้เป็นริ้วครึ่งวงกลมให้แทนรอย
พับของจีวรแม้จะไม่ชัดเจน ชายจีวรคลุมพระหัตถ์ทั้งสอง ที่ข้อพระหัตถ์ปรากฏชายจีวรพาดผ่านทั้ง
สองข้าง พระกรทั้งสองทำในลักษณะประคองพระอุทร ไม่ได้ห้อยฝ่ามือในท่าสมาธิทั่วไป อายุในพุทธ
ศตวรรษที่ ๒๕

พระพุทธรูปดอกไม้อ่าง พ.ศ. ๒๔๗๐ ทะเบียน ปตด.๒๕๖๑-xxx พระสงฆ์ ศิลปะพม่า
สกุลช่างมณฑลเยลลี่ ลงรักปิดทอง แสดงกิริยาล้วงพระหัตถ์ขวาเข้าไปในบาตรที่ประคองไว้ด้วยพระ
หัตถ์ซ้าย ขัดสมาธิราบ บนฐานเขียงเตี้ย ๆ ที่ฐานมีจารึกโดยรอบ พระเศียรมีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับ
พระวรกาย พระพักตร์กลม เกยพระพักตร์ขึ้นเล็กน้อย สวมสร้อยลูกประคำ ครองจีวรห่มเฉียง ตั้งชาย
จีวรวกกลับมาคลุมพระอังสาซ้าย ปลอยชายจีวรที่ติ่งมาคลุมลงไปถึงข้อพระหัตถ์ จีวรแต่งเป็นริ้ว
โดยทั่วไป เฉพาะที่พระกัประ.(ข้อศอก) แต่งจีวรให้เป็นริ้วครึ่งวงกลมแทนรอยพับของจีวร อายุในพุทธ
ศตวรรษที่ ๒๕

พระพุทธรูปดอกไม้อ่าง พ.ศ. ๒๔๗๘ ทะเบียน ปตด. ๒๕๖๑-๑๔๑ ลักษณะเป็น
พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลเยลลี่ ลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บน
ฐานบัวเหลี่ยมสูง ย่อเก็จ มีซุ้มด้านหลัง พระเศียรใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระพักตร์กลม ก้มลง
เล็กน้อย กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ แต่งด้วยแก้วกลมรูปดอกไม้ สวมมงกุฎชฎายอดแหลม
ยอดมงกุฎชฎาหักหายไป พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ พระพักตร์ชัดเจน งดงาม นิ้วทั้งสี่ยาว
เสมอกัน นิ้วชี้กระดกขึ้น วางไว้ใกล้พระชานู ไม่แตะที่ฐาน สวมกรเจียรจระปลายแหลม หยักเป็นริ้ว
สวมกรองคอ อินธนู และรัดพระองค์ ฉลองพระองค์แขนยาวเป็นเสื้อแนบพระวรกาย แขน
ทรงกระบอกรัดรูปถึงปลายพระกร ตกแต่งฉลองพระองค์เป็นช่องตารางสี่เหลี่ยมทแยงมุม ภายใน
ตารางแต่งด้วยแก้วกลมเรียงต่อกันเป็นดอกไม้ สนับเพลารัดรูปถึงปลายข้อพระบาท แต่งสนับเพลา
เป็นรูปครึ่งวงกลมซ้อนกันคล้ายเกล็ดปลา ที่พระอังสา พระกัประ และพระชานูแต่งเป็นปลายงอน
แหลม ระหว่างข้อพระบาทไม่มีชายผ้าย้อยลงมา ตกแต่งด้วยการปั้นรักกระแหนะ ซุ้มตกแต่งด้วยเครือ
ใบไม้ฝรั่ง อายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

ปตต ๒๕๖๑-๑๑๕

ปตต ๒๕๖๑-๑๑๑

ปตต ๒๕๖๑-๑๑๗

ปตต ๒๕๖๑-๑๑๘

ปตต ๒๕๖๑-๑๒๐

ปตต ๒๕๖๑-xxx

ปตต ๒๕๖๑-๑๔๑

ภาพที่ ๗๑ พระพุทธรูปดอกไม้ มีจารึก พ.ศ. ๒๔๖๗-๒๔๗๘ หลังการสร้างวิหารวัดป่าตุ้มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

จากการสัมภาษณ์ครูบาประเสริฐ ปวโร^{๑๒๗} เจ้าอาวาสวัดหนองปลามัน ได้อธิบายตามที่ตนพบเห็นในอดีตว่า พระพุทธรูปดอกไม้กลุ่มนี้ ถูกนำเข้ามาจากพม่า ให้คนในพื้นที่ได้เช่าบูชา โดยพ่อค้าวัวต่าง ใช้เกวียนในการบรรทุก ด้วยน้ำหนักของพระพุทธรูปดอกไม้ที่เบา ทำให้การบรรทุกมาในแต่ละครั้งมีปริมาณมาก หลากหลายรูปแบบ และขนาด โดยเฉพาะขนาดเล็กจะมีการบูชาและนำไปถวายวัดกันมาก

ครูบาประเสริฐ ปวโร เกิด วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๙ ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๖) อายุ ๘๗ ปี พรรษา ๖๗ พรรษา พ่อเป็นชาวไทยใหญ่จากเมืองปัน ชื่อสร้างหลู แม่เป็นชาวไทยวน บ้านบวกเปา อำเภอสันกำแพง ชื่อจันทร์ดี มีพี่น้องรวมครูบาประเสริฐ ปวโร จำนวน ๗ คน ท่านเป็นคนที่ ๕ ท่านเกิดที่บ้านสันขวาง อำเภอฟัวว ตอนนั้นแม่ประกอบอาชีพค้าขายเปิดร้านของชำในหมู่บ้าน ส่วนพ่อเป็นช่างตัดเย็บเสื้อผ้า บวชเณรที่วัดสันขวาง ใน พ.ศ. ๒๔๙๓ อุปสมบทปี พ.ศ. ๒๔๙๙ ท่านมีชื่อเสียงด้านการเทศน์มหาชาติ ถิ่นหมากพวน เป็นพระสงฆ์ที่น่าเคารพนับถือรูปหนึ่งในปัจจุบัน^{๑๒๘}

เมื่อบูชาแล้วจึงได้ให้หมัคคทายกวัด หรือผู้รู้อักษรธรรม หรืออักษรไทใหญ่ หรืออักษรพม่าในหมู่บ้านจารึกชื่อ พ.ศ. พร้อมคำปรารภว่าไว้ที่ฐานทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ก่อนนำไปถวายวัดหรือนำไปบูชาที่บ้าน ตามที่ปรากฏในบันทึกของวัดสันขวางว่าพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดสันขวาง ส่วนหนึ่งเดิมไว้บูชาที่บ้าน โดยในวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ กำนันจาย รังษี เป็นตัวแทนของชาวบ้านได้เก็บรักษาพระพุทธรูปจำนวน ๑๒ องค์ เป็นพระพุทธรูปดอกไม้ (พระบัวเข็ม) จำนวน ๑๐ องค์ พระทองเหลือง ๑ องค์ และพระไม้จันทร์ ๑ องค์ เก็บรักษาไว้ที่วัด ดังมีรายชื่อต่อไปนี้ เป็นพระของแม่เต่าเป็น ๑ องค์ เป็นของน้อยจันนะ ๑ องค์ น้อยหม่อง ๑ องค์ ตะก่าซอ ๑ องค์ น้อยคำตัน ๑ องค์ ลุงครอง ๑ องค์ ส่างหมั่น ๑ องค์ อ้ายหมั่น ๑ องค์ ปะก่าน้อยนำ ๑ องค์ ลุงปาน (พระพุทธรูปขนาดใหญ่ ๑ องค์) น้อยเตมิละ (พระไม้จันทร์ ๑ องค์) ต่อมาในวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๕ จึงมีการนำพระพุทธรูปในบัญชีข้างต้นไปถวายวัดสันขวาง

การเข้ามาของพระพุทธรูปดอกไม้จำนวนมาก คงเป็นช่วงที่มีการบูรณะวิหาร โดยพระพุทธรูปที่พ่อค้าบรรทุกเกวียนมาให้ชุนั้น นอกจากพระพุทธรูปดอกไม้แล้ว ยังมีพระพุทธรูปแกะสลักจากหินอ่อน เรียกพระหินหน่อ ส่วนมากเป็นพระพุทธรูปนั่ง และมีการเจาะใต้ฐานพระพุทธรูปให้กลวง เพื่อลดน้ำหนักของพระพุทธรูปให้น้ำหนักเบา ขนย้ายได้สะดวก เช่นเดียวกับพระพุทธรูปดอกไม้ที่มีน้ำหนักเบา ด้วยเหตุนี้ในพื้นที่ป่าดุ่มดอน จึงไม่มีช่างฝีมือสร้างพระพุทธรูปดอกไม้หรือพระพุทธรูปหินหน่อ พระพุทธรูปหินหน่อนี้ สามารถพบเห็นได้ทั้งที่วัดป่าดุ่มดอน และวัดสันขวาง

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ครูบาประเสริฐ ปวโร เจ้าอาวาสวัดหนองปลามัน, ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

^{๑๒๘} เกริก อัครชินเรศ, “ครูบาและขนานหลวง” ในหนังสือครูฐาและขนานหลวง ที่ระลึกในการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องการแก้ไขความสับสนในการคำนวณฟ้าตีแฉ่งและวันเก่ากองแบบไทลื้อกับล้านนา ๓๐ เมษายน ๒๕๕๑ (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๐), หน้า ๓-๑๕.

๔.๓ การสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ชุมชนป่าต๋มดอน อ. พะริ้ว จ. เชียงใหม่

๔.๓.๑ กระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

การมีส่วนร่วมในงานวิจัยนี้ เป็นการที่ประชาชนในชุมชนเลือกตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนช่วยในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าต๋มดอน ตัวแทนเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาวัดป่าต๋มดอนและส่งเสริมพระพุทธศาสนาในชุมชนได้ เป็นการมีส่วนร่วมทางสังคมทั้งด้านจิตใจและอารมณ์ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม ทุกคนในชุมชนมีอิสระในการเลือกที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม และตัวแทนที่เข้าร่วมนี้ได้เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ทั้งมีสิทธิเท่าเทียมกันในการตัดสินใจ การแสดงออก และการสร้างสรรค์ และพระพุทธรูปที่จะร่วมกันสร้างสรรค์ก็ไม่ได้มีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน ทำให้ทุกคนสามารถเข้าร่วมได้ โดยแบ่งเป็น ๕ กิจกรรม ดังนี้

ตารางที่ ๖ กิจกรรมการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้

ลำดับที่	กิจกรรม	สถานที่	วัน เดือน ปี
๑.	บอกเล่าโครงการ (เก็บดอกไม้ในชุมชน)	วัดป่าต๋มดอน	๑๘/๒/๖๖
๒.	คัดเลือกและออกแบบงานพุทธศิลปกรรม	วัดป่าต๋มดอน	๑๘/๓/๖๖
๓.	สร้างสรรค์ต้นแบบ	มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่	๒๕/๓/๖๖
๔.	ชุมชนร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้	วัดป่าต๋มดอน	๒๒/๔/๖๖
๕.	ถวายพระพุทธรูปดอกไม้	วัดป่าต๋มดอน วัดสันขวาง วัดหนองปلامัน และสำนักสงฆ์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต	๒๘/๖/๖๖

กิจกรรมที่ ๑ บอกเล่าโครงการ (เก็บดอกไม้ในชุมชน)

วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อทำความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับการร่วมกันสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้
- ๒) เพื่อมอบหมายงานให้กับผู้เข้าร่วม ดังนี้

๒.๑) การคัดเลือกตัวแทนของชุมชนเพื่อเข้าร่วมกิจกรรม โดยให้คนในชุมชนช่วยกันคัดเลือกอย่างอิสระ

๒.๒) ขอความร่วมมือกันในการเก็บดอกไม้ พร้อมตากแห้ง เพื่อใช้เป็นวัสดุในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

๓) ให้ผู้เข้าร่วมทำแบบทดสอบสุขภาพจิตก่อนการทำกิจกรรมหล่อพระพุทธรูปดอกไม้

วิธีดำเนินการ

ผู้วิจัยได้นำเสนอและพูดคุยเกี่ยวกับโครงการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ที่วัดป่าต๋มดอน ในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖ มีเจ้าอาวาสวัดป่าต๋มดอนเป็นประธานในการพูดคุย

นอกจากนี้ยังได้ให้ผู้เข้าร่วมทำแบบทดสอบทางสุขภาพจิต

ผลจากกิจกรรมที่ ๑

จากการคัดเลือกของคนในชุมชน ได้ผู้ร่วมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้จำนวน ๒๐ ท่าน เดิมผู้วิจัยได้กำหนดตัวแทนเข้าร่วมสร้างสรรค์พระพุทธรูปจำนวน ๑๖ ท่าน แต่ในการคัดเลือกของชุมชน มีผู้ที่แสดงเจตจำนงในการร่วมสร้างสรรค์พระพุทธรูปเพิ่มเติมอีก ๔ ท่าน จึงรวมเป็น ๒๐ ท่าน

ในการเก็บดอกไม้พร้อมตากแห้ง นอกจากจะมีการเก็บดอกไม้ในชุมชนแล้ว ยังมีคนนอกชุมชนช่วยเก็บดอกไม้และนำไปตากแห้งเนื่องจากทราบข่าวการสร้างพระพุทธรูปครั้งนี้และมีความประสงค์จะร่วมสร้างสรรค์ด้วยการเก็บดอกไม้ จำแนกแหล่งที่มาของดอกไม้ตากแห้งได้เป็น

๑) ชุมชนป่าต๋มดอน

๒) วัดพระธาตุตอดคำ ต. แม่เหียะ อ. เมือง จ. เชียงใหม่ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ผู้คนจากหลากหลายพื้นที่นำดอกมะลิไปกราบไหว้บูชาพระเจ้าทันใจในวัดพระธาตุตอดคำกันมาก เนื่องจากมีความเชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถบันดาลโชคลาภให้ได้ ทางวัดได้อนุญาตให้คณะผู้วิจัยเก็บดอกมะลิที่ผู้คนนำมาสักการบูชาพระเจ้าทันใจ โดยคณะวิจัยได้ร่วมกับคนในชุมชนไปเก็บดอกมะลิในวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๖๕ นำไปตากให้แห้ง และเก็บไว้รอบดให้ละเอียดต่อไป

๓) สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดย อ. สมศักดิ์ พรหมจักร ผู้ร่วมวิจัยเป็นแกนนำในการเก็บดอกไม้จากงานพิธีกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏ ตั้งแต่ ธันวาคม ๒๕๖๕ ถึง กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

๔) ดอกไม้ในพิธีไหว้ครู สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๕) ประชาชนทั่วไป เช่น ดอกกุหลาบจากสวนกุหลาบของ อ. ฉวีวรรณ สุขพันธ์โพธาราม จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปัจจุบันเกษียณอายุแล้ว เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ดอกไม้ที่นำมาใช้สร้างสรรค์พระพุทธรูปในครั้งนี้ จึงมีความหลากหลาย เช่น ดอกมะลิ ดอกดาวเรือง ดอกกุหลาบ ดอกพุท ดอกเง็กฉวา ดอกบัว เป็นต้น เมื่อรวบรวมดอกไม้ตากแห้งได้จำนวนหนึ่ง ผู้วิจัยจึงได้นำไปดเป็นผงละเอียดพอควร โดยใช้เครื่องบดยาสมุนไพร ในวันที่ ๑๐ และ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖

ภาพที่ ๗๒ การร่วมกันตากดอกไม้ของคนในชุมชนป่าต๋มตอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๗๓ การร่วมกันเก็บดอกไม้ที่ได้มาจากวัดพระธาตุดอยคำ
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๗๔ การตากดอกไม้ของคนในชุมชน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๗๕ การร่วมกันเก็บดอกไม้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๗๖ ดอกกุหลาบตากแห้งจากการบริจาคของประชาชนทั่วไป
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๗๗ การบดดอกไม้แห้งด้วยเครื่องบด ที่โรงบดยา ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๗๘ ภายหลังการบดดอกไม้แห้ง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๗๙ ผงดอกไม้ที่นำไปใช้ในการสร้างสรรค์พระพุทธรูป
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

กิจกรรมที่ ๒ คัดเลือกและออกแบบงานพุทธศิลปกรรม

วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อคัดเลือกพระพุทธรูปดอกไม้สำหรับการออกแบบ
- ๒) เพื่อออกแบบพระพุทธรูปดอกไม้

วิธีการดำเนินงาน

ผู้วิจัยได้นัดแกนนำในชุมชน วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๖ เพื่อพูดคุยเกี่ยวกับการคัดเลือกพระพุทธรูปสำหรับการสร้างสรรค์ในครั้งนี้ โดยการคัดเลือกได้คัดเลือกมาจากพระพุทธรูปที่เก็บรักษาไว้ที่วัดป่าต๋มดอน กับวัดสันขวาง จำนวน ๑ แบบ จากนั้นคณะวิจัยจึงได้นำกลับไปให้แกนนำชุมชนพิจารณา เมื่อได้แก้ไขตามแล้วจึงจะได้จัดทำแม่พิมพ์ต่อไป

ผลการดำเนินการ

จากพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าต๋มดอน จำนวน ๓๓ องค์ และพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดสันขวาง จำนวน ๑๗ องค์ คณะวิจัยและแกนนำชุมชนได้ตกลงร่วมกันเลือกพระพุทธรูปประทับยืนบนฐานที่มีซุ้มพระพุทธรูปด้านหลัง มีลักษณะโดยรวมเป็นพระพุทธรูปที่มีพระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ พระอุษณิষะเป็นต่อมมนุ พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน โคล่ออกมาจากจีวรข้างพระวรกาย พระหัตถ์ขวาหงายขึ้นใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลางคีบวัตถุทรงกลม พระหัตถ์ซ้ายคว่ำกระดกนิ้วชี้ ครองจีวรห่มคลุม พาดชายจีวรบนพระอังสาซ้าย ทั้งให้ชายจีวรลงมาถึงพระนาภี ซุ้มด้านหลังตกแต่งด้วยใบไม้ฝรั่ง ซึ่งอายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕

พระพุทธรูปในลักษณะดังกล่าวปรากฏที่วัดป่าต๋มดอน จำนวน ๑ องค์ และที่วัดสันขวาง จำนวน ๒ องค์

เหตุผลที่แกนนำคัดเลือกพระพุทธรูปองค์ดังกล่าว สืบเนื่องจากการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ในชุมชนใน พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้สร้างสรรค์พระพุทธรูปประทับนั่งแล้ว ในครั้งนี้จึงต้องการได้พระพุทธรูปประทับยืน โดยรูปแบบพระพุทธรูปประทับยืนมี ๒ ลักษณะ คือ แบบไม่มีซุ้มด้านหลัง และแบบมีซุ้มด้านหลัง ทางแกนนำชุมชนประชุมกันแล้วตกลงว่าต้องการให้มีซุ้มด้านหลังพระพุทธรูป ในลักษณะพระพุทธรูปดอกไม้ตามทะเบียน ปตด.๒๕๖๑-๑๑๓ ที่เก็บรักษาไว้ที่วัดป่าต๋มดอน

เมื่อได้แบบแล้ว คณะวิจัยจึงนำมาออกแบบ โดยได้ปรับเปลี่ยนการวางพระหัตถ์ของพระพุทธรูปตามแบบที่พระหัตถ์ขวาหงายขึ้นใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลางคีบวัตถุทรงกลม พระหัตถ์ซ้ายคว่ำกระดกนิ้วชี้ในลักษณะพระพุทธรูปเจ้าโศกคิณคุรุ ให้เป็นพระหัตถ์ทั้งสองวางแนบพระวรกาย ในลักษณะพระพุทธรูปปางเสด็จจากดาวดึงส์

เมื่อร่างแบบในกระดาษแล้วจึงใช้สร้างแบบในคอมพิวเตอร์ และนำกลับไปให้แกนนำชุมชนพิจารณาความสวยงาม

ภาพที่ ๘๐ แบบพระพุทธรูปดอกไม้จากวัดป่าต๋มดอนและวัดสันขวางที่ได้รับการคัดเลือก
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๘๑ การออกแบบพระพุทธรูปดอกไม้สำหรับการสร้างสรรค์
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

กิจกรรมที่ ๓ การสร้างสรรค์ต้นแบบ

วัตถุประสงค์

สร้างต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้

วิธีการดำเนินการ

การสร้างแม่พิมพ์ต้นแบบพระพุทธรูป ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ได้แก่ การปั้นต้นแบบตามแบบร่าง การทำแม่พิมพ์ยางซิลิโคน และการทดลองหล่อต้นแบบ

๑) การปั้นต้นแบบด้วยดินน้ำมัน

ต้นแบบเป็นพระพุทธรูปสูง ๒ มิติ การสร้างสรรค์ประติมากรรมต้นแบบด้วยดินน้ำมันให้มีลักษณะและขนาดความกว้างความยาวตามแบบร่าง

วัสดุอุปกรณ์ สำหรับสร้างสรรค์ผลงานดังนี้

๑) ดินน้ำมันสำหรับการปั้นต้นแบบ

๒) กระดานไม้แผ่นรองปั้น

๓) เกรียงขนาดเล็ก

๔) ไม้ปาดดินน้ำมัน

๕) ไม้บรรทัด

๖) ที่ฉีบน้ำ

๗) ผ้าสะอาด

ขั้นตอนการทำงาน

๑) การขึ้นโครงพื้นรองรับรูปทรงพระพุทธรูป

๒) การขึ้นโครงพื้นรองรับรูปทรงพระพุทธรูปและรายละเอียดลวดลาย

๓) การขึ้นโครงรูปทรงพระพุทธรูปและโครงสร้างซุ้มเรือนแก้วและฐานบัว

๔) ขั้นตอนการเพิ่มปริมาตรของพื้นผิวรายละเอียดลวดลาย

๕) ผลงานประติมากรรมต้นแบบเสร็จสมบูรณ์

๒) การทำแม่พิมพ์ยางซิลิโคน

เมื่อสร้างสรรค์ต้นแบบประติมากรรมเรียบร้อยแล้ว จึงจัดทำแม่พิมพ์จากยางซิลิโคนต่อไป ดังมีรายละเอียดดังนี้

วัสดุอุปกรณ์ สำหรับสร้างสรรค์ผลงานดังนี้

- ๑) ผ้าก๊อซสำหรับใช้ทายางซิลิโคน
- ๒) ยางซิลิโคนและน้ำยาเร่งให้ซิลิโคนแห้ง สำหรับทำแม่พิมพ์ยางซิลิโคน
- ๓) ไยมะพร้าว และปูนพลาสติก สำหรับทำพิมพ์ครอบ

ขั้นตอนการทำงาน

- ๑) การทำแม่พิมพ์ยางซิลิโคน ทางยางซิลิโคน ๒ ชั้น และปูผ้าก๊อซผ้าขุมยางซิลิโคน
- ๒) การการทำพิมพ์ครอบด้วยปูนพลาสติกและเพิ่มความแข็งแรงชั้นที่ ๒ ด้วยการผสมไยมะพร้าวกับปูนพลาสติก
- ๓) การถอดแม่พิมพ์ซิลิโคน

๓) การทดลองหล่อต้นแบบ

การทดลองหล่อต้นแบบกระทำขึ้นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ เมื่อเสร็จแล้ว จึงนำไปทดลองหล่อเป็นตัวอย่างให้คนในชุมชน เพื่อเตรียมในการหล่อจริง

ผลการดำเนินกิจกรรมที่ ๓

ได้ต้นแบบดินน้ำมัน

ได้แม่พิมพ์ยางซิลิโคน

ได้ต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้

๑) การสร้างแม่พิมพ์ต้นแบบพระพุทธรูป

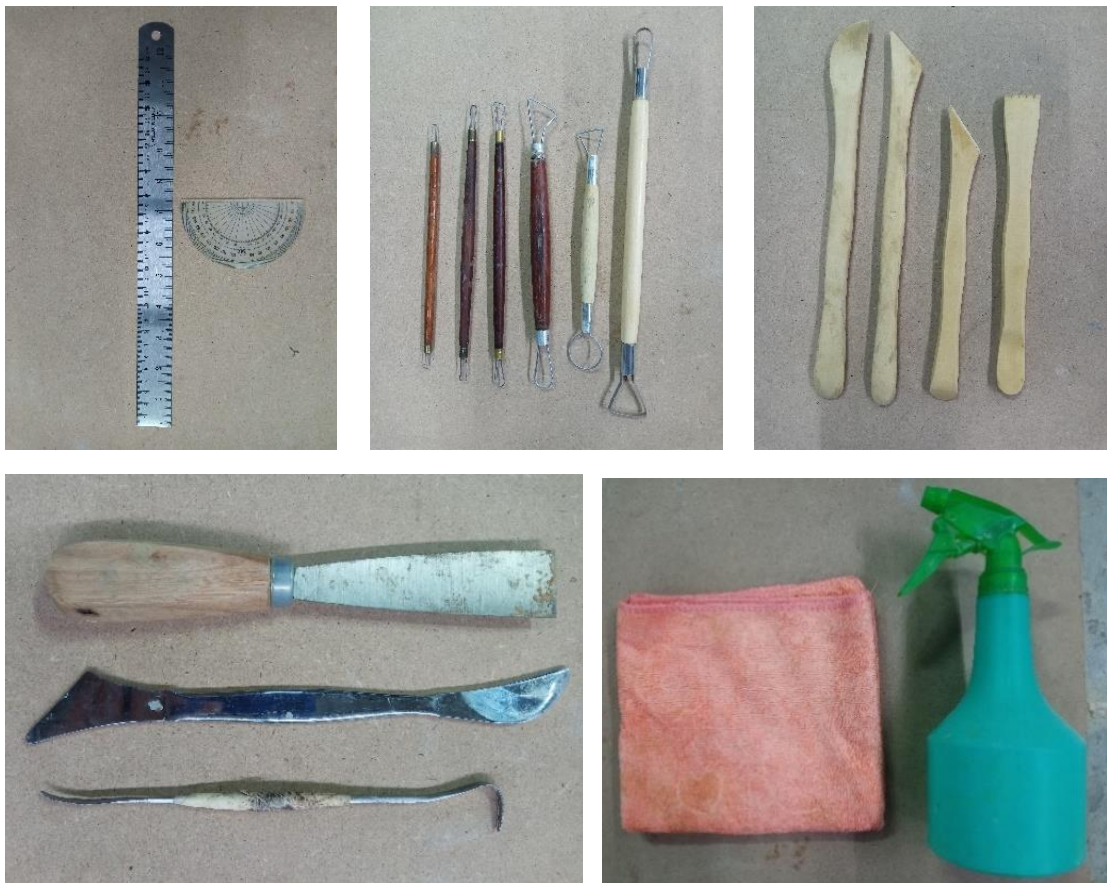
๑.๑) วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างต้นแบบ

ภาพที่ ๘๒ ดินน้ำมันสำหรับการสร้างสรรค์ประติมากรรมต้นแบบ
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๘๓ กระดานไม้แผ่นรองปั้น
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๘๔ อุปกรณ์สำหรับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปต้นแบบ
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

๑.๒) ขั้นตอนการสร้างต้นแบบ

ภาพที่ ๘๕ การขึ้นโครงพื้นรองรับรูปทรงพระพุทธรูป
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๘๖ การขึ้นโครงพื้นรองรับรูปทรงพระพุทธรูปและรายละเอียดลวดลาย
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๘๗ การขึ้นโครงรูปทรงพระพุทธรูปและโครงสร้างซุ้มเรือนแก้วและฐานบัว
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๘๘ ขั้นตอนการการเพิ่มปริมาตรของพื้นผิวรายละเอียดลดทอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๘๙ ผลงานประติมากรรมต้นแบบเสร็จสมบูรณ์
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

๒) การทำแม่พิมพ์ยางซิลิโคน

๒.๑) วัสดุอุปกรณ์ในการทำแม่พิมพ์ยางซิลิโคน

ภาพที่ ๙๐ ผ้าก๊อซสำหรับใช้ทายางซิลิโคน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๙๑ ยางซิลิโคนและน้ำยาเร่งให้ซิลิโคนแห้ง สำหรับทำแม่พิมพ์ยางซิลิโคน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๙๒ ไยมะพร้าว และปูนพลสเตอร์ สำหรับทำพิมพ์ครอบ
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

๒.๒) ขั้นตอนการสร้างแม่พิมพ์ยางซิลิโคน

ภาพที่ ๙๓ ขั้นตอนการการทำแม่พิมพ์ยางซิลิโคน ทางยางซิลิโคน ๒ ชั้น และปูผ้าก๊อซผ้าซุมยางซิลิโคน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๙๔ ขั้นตอนการการทำพิมพ์ครอบด้วยปูนพลาสติก
และเพิ่มความแข็งแรงชั้นที่ ๒ ด้วยการผสมใยมะพร้าวผสมปูนพลาสติก
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๙๕ การถอดแม่พิมพ์ซิลิโคน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ผลการดำเนินการ

ได้ต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้และแม่พิมพ์ยางซิลิโคน สำหรับการสร้างสรรค์พระพุทธรูป

ภาพที่ ๙๖ แม่พิมพ์ยางซิลิโคนสำเร็จสมบูรณ์
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

๑.๓) ขั้นตอนการทดลองหล่อต้นแบบ

วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อทดลองหล่อต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้
- ๒) เพื่อสอบถามความคิดเห็นชุมชนเกี่ยวกับต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้

วิธีการดำเนินงาน

ผู้วิจัยได้ทดลองหล่อต้นแบบขึ้นมา ๑ ชิ้น ที่สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่ เมื่อเป็นที่พอใจแล้ว จึงได้นำไปให้กับคนในชุมชนดู พร้อมกับให้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับต้นแบบที่หล่อ โดยทุกคนที่เข้าร่วมประชุมมีความเห็นชอบทั้งหมด

วัสดุในการหล่อพระพุทธรูปดอกไม้

- ๑) ผงขาว
- ๒) ผงดอกไม้
- ๓) น้ำสะอาด

ขั้นตอนการหล่อพระพุทธรูปดอกไม้

- ๑) นำผงดอกไม้ผสมกับผงขาวในอัตราส่วน ๑:๑
- ๒) ใส่ น้ำสะอาด ๑/๒ ส่วน
- ๓) คนให้เข้ากัน หากเหนียวเกินไปให้เติมน้ำสะอาดเข้าไปเล็กน้อย
- ๔) เตรียมแม่พิมพ์ยางซิลิโคน
- ๕) ใส่ผงดอกไม้ที่ผสมแล้วให้เต็มแม่พิมพ์ พร้อมกดให้แน่น ไม่ให้เกิดฟองอากาศ
- ๖) ทิ้งไว้ให้แห้งสนิท ประมาณ ๗-๑๐ วัน จึงแกะพิมพ์ออกมา
- ๗) ขัดตกแต่งผิวด้านข้างให้เรียบร้อย

ขั้นตอนการตกแต่งด้านหลังพระพุทธรูปดอกไม้

- ๑) เมื่อพระพุทธรูปแห้งพอสมควรแล้ว จึงนำไปติดกับไม้กระดานด้านหลังที่เตรียมไว้
- ๒) ใช้กาวแห้งเร็วติดพระพุทธรูปกับไม้กระดาน
- ๓) ด้านหลังไม้กระดานตกแต่งด้วยลายคำรูปหม้อปูลมขลุ่ย

ภาพที่ ๙๗ ผงขาว
ที่มาจากผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๙๘ ผงดอกไม้ ๔ ส่วน
ที่มาจากผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๙๙ ผงขาว ๔ ส่วน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๐๐ ใส่น้ำสะอาด ๒ ส่วน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๐๑ คนให้เข้ากัน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๐๒ การเตรียมแม่พิมพ์ยางซิลิโคน
ที่มาจากผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๐๓ ใส่ผงดอกไม้ให้เต็มแม่พิมพ์ยางซิลิโคน
และกดให้แน่นเพื่อไม่ให้เกิดฟองอากาศ
ที่มาจากผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

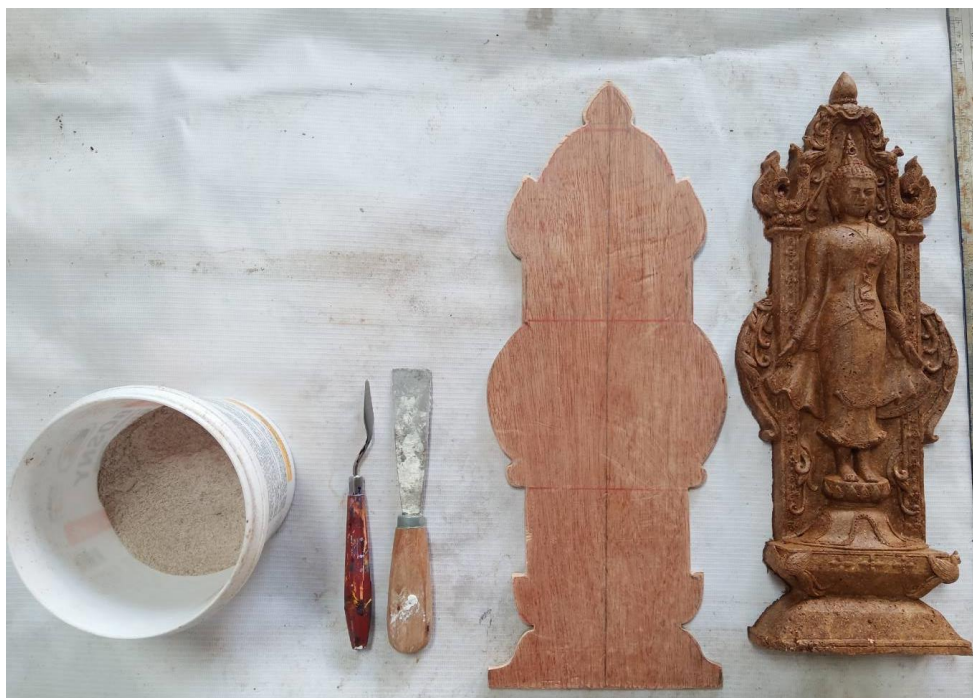
ภาพที่ ๑๐๔ การแกะแม่พิมพ์ยางซิลิโคน
ที่มาจากผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

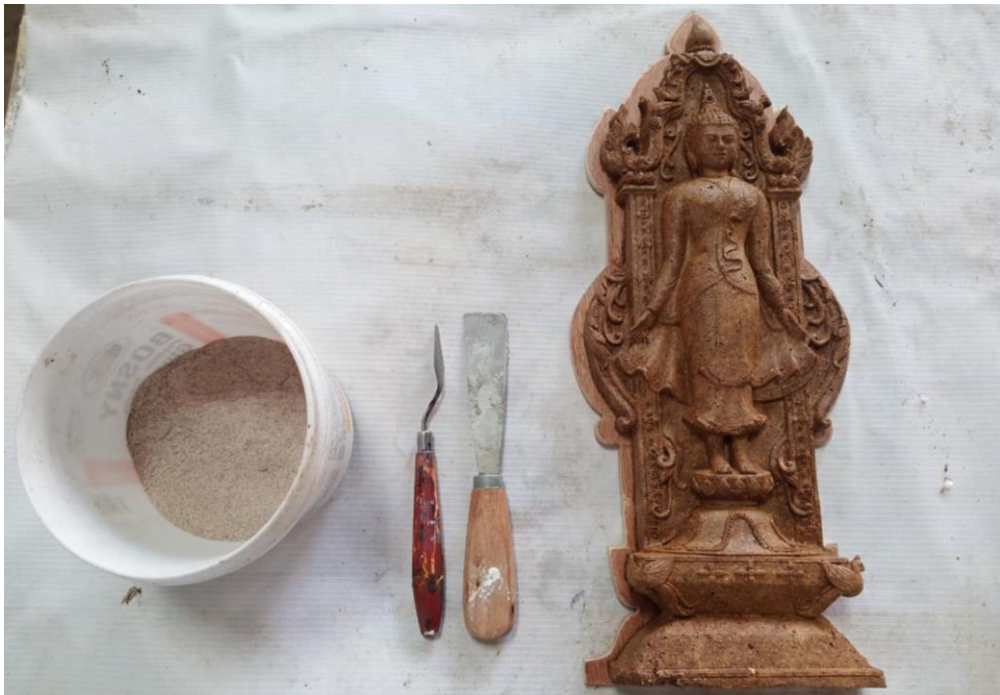
ภาพที่ ๑๐๕ การขัดตกแต่งผิวด้านข้างให้เรียบร้อย
ที่มาจากผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

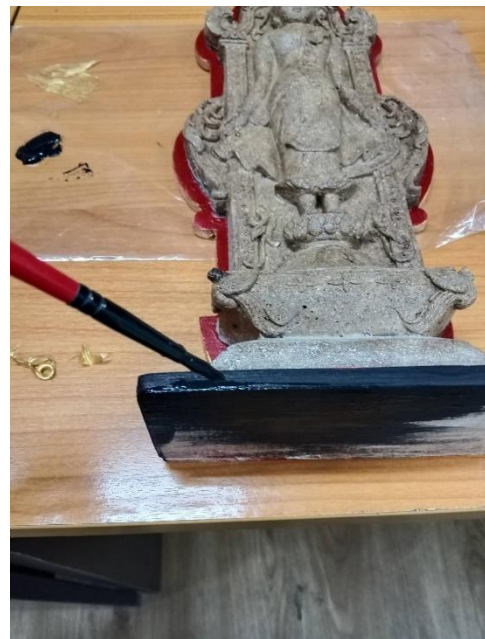
ภาพที่ ๑๐๖ การขูดด้านหลังพระดอกไม้ให้เรียบ
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๐๗ การเตรียมประกอบแผ่นไม้เข้ากับพระพุทธรูป
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๐๘ ภายหลังการประกบแผ่นไม้เข้ากับด้านหลังพระพุทธรูปแล้ว
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๐๙ การตกแต่งแผ่นไม้ด้วยสีทองบริเวณขอบด้านข้าง และสีดำที่ฐาน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๑๐ การตกแต่งแผ่นไม้ด้วยสีแดง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๑๑ การทำแม่แบบลายฉลุสำหรับการทำลายคำ
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

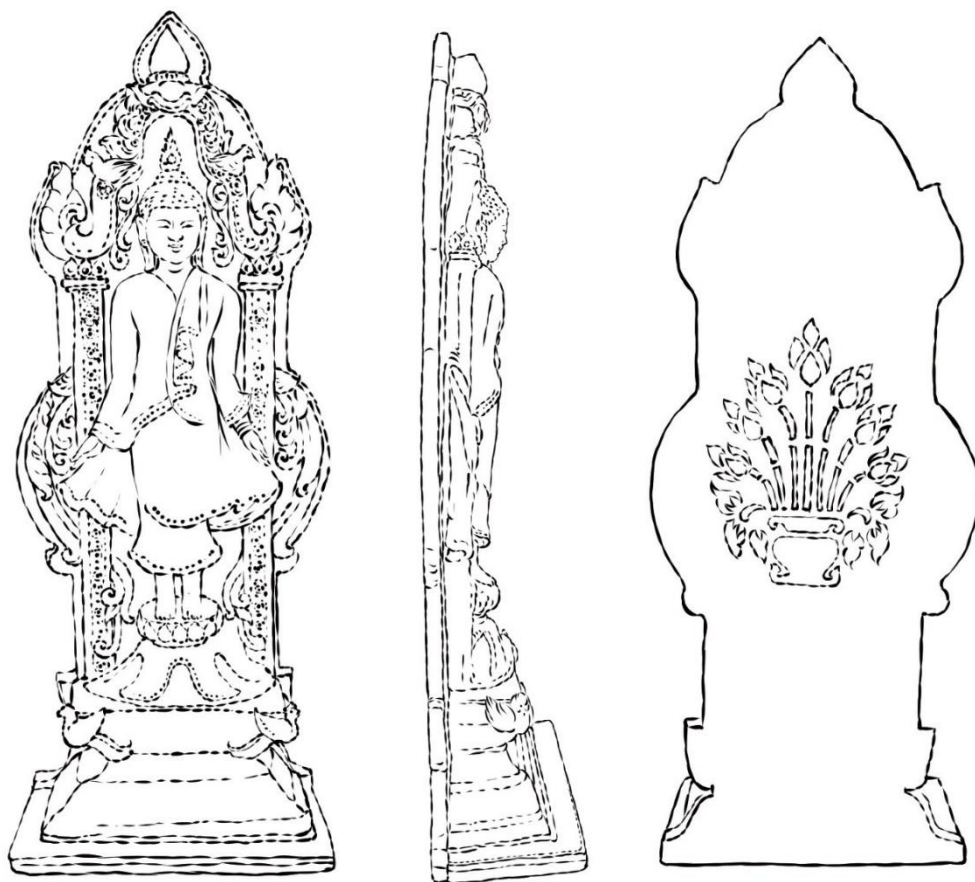
ภาพที่ ๑๑๒ การตกแต่งด้านหลังด้วยลายคำรูปหม้อปูลมพระ
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๑๓ ภายหลังการตกแต่งพระพุทธรูปดอกไม้
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๑๔ ต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้วัด
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๑๕ ลายเส้นต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

กิจกรรมที่ ๔ ร่วมกันเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

จุดประสงค์

๑) แขนงนำชุมชนจำนวน ๒๐ คน ร่วมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

วิธีดำเนินการ

การดำเนินงาน เริ่มด้วยการอธิบายคติความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ อานิสงส์ที่จะได้รับ จากนั้นจึงมีการอธิบายวิธีการหล่อและตกแต่งพระพุทธรูปดอกไม้ โดยในขั้นตอนสุดท้าย คนที่เข้าร่วมโครงการทุกคนจะได้รับพระพุทธรูปดอกไม้คนละ ๑ องค์ และแม่พิมพ์ยางซิลิโคนที่ใช้หล่อในครั้งนี้ ก็จะมีมอบไว้ให้กับวัดป่าต๋มดอน ผลการดำเนินการ คนในชุมชนมีความยินดีและความสนุกสนานในการทำงาน หลังจากนั้นจึงให้แกนนำในชุมชนทดลองหล่อและตกแต่งพระพุทธรูปกันเอง โดยมีท่านเจ้าอาวาสวัดป่าต๋มเป็นประธาน หล่อได้วันละ ๕ ชิ้นงาน ใช้เวลาหล่อประมาณ ๔ วัน หลังจากทั้งไว้จนพระพุทธรูปอยู่ตัวแล้ว จึงได้นำมาตกแต่ง ทั้งหมดใช้เวลาประมาณ ๒ สัปดาห์ จึงแล้วเสร็จ โดยภายหลังการถอดพิมพ์พระพุทธรูปแล้ว พบว่าพระพุทธรูปที่คนในชุมชนช่วยกันทำ ไม่โค้งงอ อาจเนื่องจากอากาศในวิหารและที่อำเภอร้าวเย็นกว่าอากาศในเมืองเชียงใหม่ จึงทำให้การหดตัวของวัสดุมีน้อยกว่า

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมี ๒๐ ท่าน ซึ่งจะเป็นแกนนำในการทำพระพุทธรูปดอกไม้ให้กับวัดป่าต๋มดอนต่อไป

ผลการดำเนินการ

ภายหลังจากที่แกนนำในชุมชนได้ช่วยกันสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้แล้ว จึงมีการเสนอให้ทำพระพุทธรูปดอกไม้จากแม่พิมพ์ในครั้งนี้เพิ่มเติมอีก ๑๐๘ องค์ เพื่อประดับที่คานและเสาของวิหาร โดยความร่วมมือระหว่างวัดกับชาวบ้านช่วยกันสร้างสรรค์พระพุทธรูป จากนั้นจึงให้คนในหมู่บ้านรวมถึงหมู่บ้านใกล้เคียงเข้าบูชา เพื่อนำเงินที่ได้ไปพัฒนาวัดต่อไป

โครงการวิจัยร่วมระหว่าง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

แผนงานวิจัยเรื่อง

พุทธศิลปกรรมบำบัด: บูรณาการศาสตร์และศิลป์สู่ชีวิตวิถีใหม่ในชุมชน

โครงการย่อยที่ ๕

พุทธศิลปกรรมบำบัด: การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ในชุมชนบ้านป่าตุ่มดอน

อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ ๑๑๖ ป้ายร่วมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ณ วัดป่าตุ่มดอน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๑๗ การจัดเตรียมสถานที่

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๑๘ การเรียนรู้วิธีการหล่อพระพุทธรูปดอกไม้ม้า
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๑๙ ผงดอกไม้ชนิดต่าง ๆ ในชุมชน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

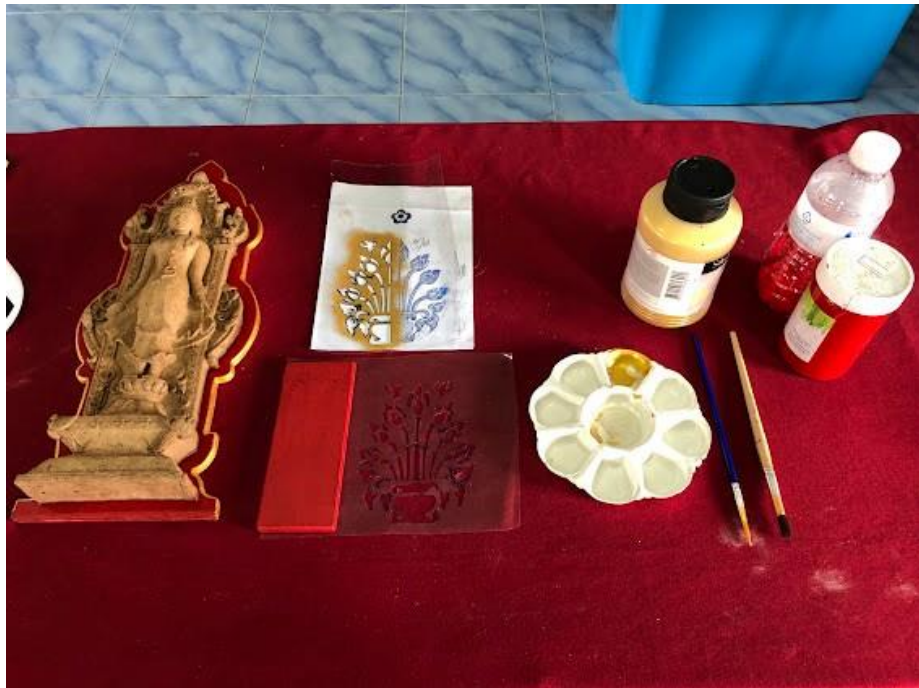
ภาพที่ ๑๒๐ การอธิบายขั้นตอนการหล่อพระพุทธรูปดอกไม้
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๒๑ ปฏิบัติการร่วมกันหล่อพระพุทธรูปดอกไม้
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๒๒ การตกแต่งพระพุทธรูปดอกไม้
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๒๓ วัสดุในการทำลายคำด้านหลังพระพุทธรูปดอกไม้
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๒๔ การทดลองทำลายคำประดับด้านหลังพระพุทธรูปดอกไม้
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๒๕ ผลงานการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ของคนในชุมชน

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๒๖ ร่วมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

กิจกรรมที่ ๕ ถวายพระพุทธรูปดอกไม้

วัตถุประสงค์

๑) คนในชุมชนร่วมกันถวายพระพุทธรูปดอกไม้ไว้กับวัดป่าตุ้มดอน วัดสันขวาง วัดหนองปลามัน และวัดป่าอาจารย์มั่น ภูริทัตโต

๒) สนทนาจุดเด่นจุดด้อยของโครงการ

๓) ให้ผู้ร่วมกิจกรรมทำแบบทดสอบความสุขของกรมสุขภาพจิต ภายหลังการทำกิจกรรม
วิธีดำเนินการ

คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดวัดที่จะไปถวายพระพุทธรูป โดยมีการเตรียมงานกันล่วงหน้า ๑ วัน ใช้รถของชาวบ้านและผู้วิจัย

ผลการดำเนินการ

ชาวบ้านได้นำพระพุทธรูปดอกไม้ที่สร้างไปถวายวัด ๔ วัด โดยเริ่มจากวัดป่าตุ้มดอนเป็นลำดับที่ ๑ วัดสันขวางเป็นลำดับที่ ๒ วัดหนองปลามันเป็นลำดับที่ ๓ และสำนักสงฆ์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นลำดับที่ ๔ ทั้งนี้การที่ชาวบ้านได้ติดต่อประสานงานกับเจ้าอาวาสของแต่ละวัดไว้ล่วงหน้า ทำให้ในวันที่ไปถวายจึงได้พบกับเจ้าอาวาสของแต่ละวัด และทางวัดก็ได้จัดเตรียมสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมไว้เป็นอย่างดี จากนั้นจึงร่วมรับประทานอาหารเที่ยงที่สำนักสงฆ์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต พูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับโครงการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ พบว่าข้อดีของโครงการ ๑) ช่วยให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคีเพราะอยู่ในช่วงที่บูรณะวัดป่าตุ้มดอน ๒) เพิ่มแนวทางในการตกแต่งเสาศาสนสถานด้วยพระพุทธรูปดอกไม้ ๓) ได้พระพุทธรูปดอกไม้ที่ตนเองมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ไว้บูชาที่บ้าน ๔) ได้บุญกุศลจากการร่วมถวายพระพุทธรูป เกิดความปิติยินดี ๕) ได้เชื่อมสัมพันธ์ภาพระหว่างวัดต่าง ๆ ในชุมชนให้กลมเกลียวมากขึ้น โดยเฉพาะวัดสันขวางที่ตั้งอยู่ในชุมชนไทใหญ่เช่นเดียวกัน เกิดโครงการใหม่ที่จะทำร่วมกันระหว่างชุมชนวัดป่าตุ้มดอนกับชุมชนสันขวาง คือ การปิดทองคำเปลวพระพุทธรูปดอกไม้ของวัดสันขวาง จำนวน ๒ องค์ สำหรับข้อด้อยของโครงการนี้ คือ ๑) คนในชุมชนมีระยะเวลาในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้สั้นเกินไป ควรจะจัดงานสัก ๒-๓ วัน โดยระหว่างจัดงานอาจมีการสวดมนต์ ทำวัตร ปฏิบัติกัมมัฏฐานร่วมด้วย ๒) บุญจากการได้สร้างและถวายพระพุทธรูปเป็นบุญใหญ่ ควรบอกกล่าวคนในชุมชนให้มากกว่านี้ เพราะมีคนต้องการร่วมบุญนี้อีกเป็นจำนวนมาก ๓) ควรให้เด็ก เยาวชน เข้าร่วมเป็นแกนนำด้วย เพราะจะได้มีความหลากหลายของแกนนำ และจะได้ปลูกฝังความรักในพระพุทธศาสนาให้กับเด็กและเยาวชนด้วย ๔) การจัดพิธีแห่พระพุทธรูปไปถวายตามวัดต่าง ๆ ควรให้ยิ่งใหญ่กว่านี้ อาจมีวงดนตรีพื้นเมือง หรือขบวนอย่างเป็นทางการ และจัดให้ตรงกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ภาพที่ ๑๒๗ การถวายพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าดุ่มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๒๘ คณะผู้วิจัยร่วมกับชาวบ้านในชุมชนป่าดุ่มดอนถวายพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าดุ่มดอน
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๒๙ การถวายพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๓๐ คณะผู้วิจัยร่วมกับชาวบ้านในชุมชนป่าต๋มดอนถวายพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดสันขวาง
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๓๑ การถวายพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดหนองปลาหมึก
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๓๒ เจ้าอาวาสวัดป่าต๋มดอน เจ้าอาวาสวัดสันขวาง ผู้วิจัย และชาวบ้าน
ร่วมกันถวายพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดหนองปลาหมึก
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๓๓ การถวายพระพุทธรูปดอกไม้ที่สำนักสงฆ์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๓๔ ชาวบ้านช่วยกันอัญเชิญพระพุทธรูปดอกไม้ พระไตรปิฎก และผ้าไตร
ไปถวายที่สำนักสงฆ์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๓๕ นักวิจัยมอบผลงานการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ให้กับ มจร. ในวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๖

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

๔.๓.๒ การวิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

ในการวิจัยนี้ ได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวคิดของโคเฮน และอัทฮอฟ (อ้างใน ณรงค์ ศรีโสภา ๒๕๕๓: ๒๔-๒๖) เป็นแนวคิดหลักในการดำเนินงาน

ทั้งนี้แนวคิดการมีส่วนร่วมของของโคเฮน และอัทฮอฟ ได้แบ่งกระบวนการในการมีส่วนร่วมเป็น ๔ รูปแบบ ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นการแสดงออก ด้านความคิด เกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เป็นการประเมินปัญหาหรือทางเลือกที่จะ สามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาโดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสาเหตุของ ปัญหา ซึ่งในขั้นตอนนี้ยังแบ่งย่อยออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่

๑.๑) การมีส่วนร่วมในขั้นต้น (Initial Decision) เป็นการค้นหาความต้องการที่แท้จริง ซึ่งเป็นวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมของโครงการ

๑.๒) การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ (Ongoing Decision) เป็นการหาโอกาสหรือ ช่องทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องดำเนินการ

๑.๓) การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ (Operation Decision) เป็นการหา บุคลากรเข้ามาปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัคร ผู้ประสานงาน หรือกลุ่มที่รวมตัวกันตามประเพณีเช่น

กลุ่มสตรี หรือกลุ่มหนุ่มสาว เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการเป็นสมาชิกร่วมดำเนินการคัดเลือกผู้นำและการสร้างพลังอำนาจให้แก่องค์กร

๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) เป็นการดำเนินงานตามโครงการและแผนงานและเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏ ในขั้นตอนนี้ยังแบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วน คือ

๒.๑) การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (Resource Contribution) ได้แก่ การมีส่วนร่วมสละแรงกายการสละเงิน การให้วัสดุอุปกรณ์และการให้คำแนะนำ ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้จะให้ความเต็มใจ

๒.๒) การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (Administration and Coordination) จะมีส่วนร่วมโดยวิธีการจ้างบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการการฝึกอบรม ผู้ที่จะเข้าปฏิบัติในโครงการ หรือการให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ และเป็นผู้ประสานงานในโครงการด้วย

๒.๓) การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ มักพบว่ามีลักษณะเป็นการบังคับให้เข้าปฏิบัติในโครงการมากที่สุด การมีส่วนร่วมโดยการบังคับให้ปฏิบัติจะต่างจากการให้ความร่วมมือเพราะการบังคับให้ทำนั้น ผลประโยชน์ (Benefits) จะไม่ใช่เป็นสิ่งที่สำคัญ แต่ถ้าเป็นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจนั้นจะมีการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหลังเกิดการมีส่วนร่วมด้วย

๓) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) ยังแบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วน คือ

๓.๑) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านวัตถุ (Material Benefits) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเพิ่มผลผลิต รายได้หรือทรัพย์สิน

๓.๒) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม (Social Benefits) ได้แก่ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคม เช่น โรงเรียน สถานที่สาธารณะ หรือส่วนกลางของชุมชน เช่น การเพิ่มคุณภาพชีวิต การเกิดระบบน้ำประปา

๓.๓) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล (Personal Benefits) ได้แก่ความนับถือตนเอง (Self-esteem) พลังอำนาจทางการเมือง (Political Power) ความคุ้มค่าของผลประโยชน์ (Sense of Efficacy)

๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวัดผลและวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการค้นหาข้อดีและข้อบกพร่อง เพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ในการวิเคราะห์กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนป่าดุ่มตอนในการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ร่วมกัน พบว่าการดำเนินโครงการการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ในชุมชนป่าดุ่มตอน มีการดำเนินการครบทั้ง ๔ กระบวนการ โดยกระบวนการที่ ๑ มีการดำเนินการ ๒ ใน ๓ ขั้นตอนย่อย กระบวนการที่ ๒ มีการดำเนินการ ๓ ใน ๓ ขั้นตอนย่อย กระบวนการที่ ๓ มีการดำเนินการ ๓ ใน ๓

ขั้นตอนย่อย และกระบวนการที่ ๔ มีการดำเนินการ ๑ ใน ๑ ขั้นตอนย่อย สามารถสรุปได้ตามตารางด้านล่างนี้

ตารางที่ ๗ วิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ของคนในชุมชนป่าดุ่มดอน ตามกระบวนการการมีส่วนร่วมของโคเฮน และอ็พฮอฟ

การมีส่วนร่วมของโคเฮน และอ็พฮอฟ	จุดประสงค์	การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนป่าดุ่มดอน
๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ		
๑.๑) การมีส่วนร่วมในขั้นต้น	การค้นหาความต้องการที่แท้จริง	คนในชุมชนร่วมรับฟังโครงการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ในกิจกรรมครั้งที่ ๑ โดยคนที่มีความประสงค์จะร่วมลงชื่อในโครงการจำนวน ๒๐ รูป/ท่าน การที่ผู้วิจัยได้เลือกไปก่อนว่าจะสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ เพราะเห็นว่าในชุมชนมีพระพุทธรูปดอกไม้เก็บรักษาไว้ส่วนหนึ่ง ทำให้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่จะค้นหาความต้องการที่แท้จริง ไม่ปรากฏ
๑.๒) การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ	การหาโอกาสหรือช่องทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องดำเนินการ	มีการบอกต่อโครงการให้คนอื่น ๆ ที่ไม่ได้มาร่วมรับฟังรับรู้ ทำให้โครงการได้จำนวนดอกไม้แห้งที่ใช้เป็นวัสดุในการทำงานเพิ่มมากขึ้น การที่ชุมชนร่วมกันบอกต่อโครงการ และหาโอกาสในการเข้าร่วมโครงการ แม้จำนวนแกนนำที่จะสร้างสรรค์พระพุทธรูปจะได้ครบ ๒๐ รูป/ท่านแล้ว แต่คนในชุมชนก็ได้หาโอกาสหรือช่องทางในการเก็บดอกไม้ ตากแห้ง และนำมาเข้าร่วมโครงการแทน ทั้งชุมชนยังมีส่วนในการช่วยกำหนดช่วงเวลาที่จะสร้างสร้งงานด้วย นับเป็นการมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการของชุมชน
๑.๓) การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ	การหาบุคลากรเข้ามาปฏิบัติการ	การที่ให้ชุมชนสมัครใจเป็นแกนนำในการสร้างสรรค์พระพุทธรูป โดยไม่ได้จำกัดอายุ เพศ วัย เป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนทุกคนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำโครงการครั้งนี้

๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ		
๒.๑) การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร	การมีส่วนร่วมสละแรงกาย เงิน วัสดุ อุปกรณ์ หรือการให้คำแนะนำ ความเต็มใจ	การดำเนินงานตามโครงการได้เปิดโอกาสให้ทุกคนช่วยกันเก็บดอกไม้ นำมาตากแดดให้แห้ง โดยกระบวนการนี้เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะต้องทำเก็บดอกไม้อย่างสม่ำเสมอ และค่อนข้างใช้เวลานาน ทั้งยังต้องมีความอดทน ระวังดอกไม้ที่ตากให้แห้งสนิท เป็นการเสียสละทั้งแรงกาย วัสดุ อุปกรณ์ และเงินของคนในชุมชนด้วยความเต็มใจ ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันของคนในชุมชน
๒.๒) การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน	มีส่วนร่วมในการฝึกอบรม หรือให้คำปรึกษาในการตัดสินใจ และเป็นผู้ประสานงานในโครงการ	คนในชุมชนร่วมกันกำหนดระยะเวลาในการสร้างสรรค์ ภายหลังจากที่ได้เรียนรู้การทำงานแล้ว ภายใต้อาการดูแลของเจ้าอาวาสวัดป่าตุ่มดอน ซึ่งเป็นหนึ่งในแกนนำที่เข้าร่วมอบรม ทั้งในการนำพระพุทธรูปไปถวายตามวัดต่าง ๆ ก็เป็นการกำหนดวัดและเตรียมการของคนในชุมชน และมีการประสานงานกับวัดที่จะไปถวาย จัดเตรียมรถ เครื่องสังฆทาน และอื่น ๆ ที่จะใช้ในการประกอบกรถวายพระพุทธรูป นับว่าเป็นการมีส่วนร่วมในการบริหารและประสานงาน
๒.๓) การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการอย่างเต็มใจ	ไม่มีการบังคับให้มีการเข้าร่วมโครงการ	การร่วมโครงการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้นี้ เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิ์ในการเข้าร่วมโครงการอย่างเป็นอิสระ ไม่มีการบังคับให้เข้าร่วมหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการ
๓) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์		
๓.๑) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านวัตถุ	การเพิ่มผลผลิต รายได้ หรือทรัพย์สิน	แกนนำที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับพระพุทธรูปดอกไม้ที่ตนร่วมสร้างคนละหนึ่งองค์ และวัดป่าตุ่มดอนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ได้รับพิมพ์ยางซิลิโคนที่ใช้ในการสร้างสรรค์ เพื่อนำไปใช้งานต่อไป นับว่าคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านวัตถุตามโครงการ
๓.๒) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม	ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคม	จากข้อดีที่คนในชุมชนให้ความเห็นไว้ เช่น การช่วยให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคี การได้ร่วมสร้างบุญกุศลจากการร่วมถวาย

		พระพุทธรูปด้วยกัน การได้เชื่อมสัมพันธ์ภาพระหว่างวัดต่าง ๆ ในชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคมของคนในชุมชน
๓.๓) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล	ความนับถือตนเอง พลังอำนาจทาง การเมือง ความคุ้มค่า ของผลประโยชน์	แกนนำที่เข้าร่วมโครงการเกิดความปิติ ภายหลังจากที่ได้ร่วมกันถวายพระพุทธรูป เป็นการก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ความมั่นใจว่าตนจะได้รับอานิสงส์จากการ ถวายพระพุทธรูปดอกไม้ โดยไม่ตกไปสู่ อบายภูมิอย่างแน่นอน
๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล		
	การมีส่วนร่วมในการ วัดผล และวิเคราะห์ผล ค้นหาข้อดีและ ข้อบกพร่อง เพื่อหา แนวทางแก้ไข และ ทำงานให้มี ประสิทธิภาพต่อไป	การได้สนทนากับข้อดีข้อเสียของโครงการ ในช่วงพักรับประทานอาหารที่สำนักสงฆ์หลวง ปู่มน เป็นการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มี ประสิทธิภาพต่อไป

๔.๔ การวิเคราะห์ความสุขผู้เข้าร่วมกิจกรรม (พุทธศิลป์ปรกมบำบัด)

๔.๔.๑ การวิเคราะห์แบบทดสอบความสุขกรมสุขภาพจิต

แบบทดสอบความสุขนี้ พัฒนาขึ้นจากกรมสุขภาพจิต เพื่อใช้ชี้วัดสุขภาพจิตคนไทย ฉบับสั้น เรียกว่า แบบสัมภาษณ์ดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตคนไทยฉบับสั้น (Thai Mental Health Indicator - ๑๕ (TMHI-๑๕))

เพื่อให้ได้แบบวัดที่มีประสิทธิภาพในเชิงโครงสร้างอำนาจการจำแนก และมีความเที่ยงตรงในการทดสอบแบบวัดฉบับนี้ กรมสุขภาพจิตได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น ๒ กลุ่มคือ (๑) กลุ่มศึกษานำร่องจำนวน ๖๐ ราย (๒) กลุ่มตัวอย่างสำรวจจำนวน ๗๐๐ ราย โดยกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๒ กลุ่มแยกเป็นกลุ่มคนปกติ กลุ่มผู้ป่วยจิตเวชนอก และผู้ป่วยจิตเวชใน เครื่องมือวัดสุขภาพจิตที่พัฒนาขึ้นสร้างตามเกณฑ์การวินิจฉัยของ DSM-IV ผลการศึกษาพบว่า แบบสอบถามที่ทำการพัฒนาขึ้นมีค่าอำนาจจำแนกระหว่างคนปกติและกลุ่มผู้มีปัญหาทางจิตเวชอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๐๑ มีความเที่ยงเชิงโครงสร้างจำแนกออกเป็น ๕ ด้าน คือ กลุ่มอาการทางกายเนื่องจากความผิดปกติทางจิต กลุ่มอาการซึมเศร้า กลุ่มอาการวิตกกังวล กลุ่มอาการโรคจิต และกลุ่มการปรับตัวทางสังคม ความ

เที่ยงตรงแบบแอลฟาของแบบทดสอบที่ทำการพัฒนาขึ้น มีค่าในแต่ละกลุ่มอาการ ระหว่าง ๐.๘๒ ถึง ๐.๙๔^{๑๒๙}

แบบวัดฉบับนี้ มีคำถาม ๑๕ ข้อ ในแต่ละข้อมีตัวเลือก ๔ ข้อย่อยตั้งแต่ไม่มีความสุขเลย มีความสุขเล็กน้อย มีความสุขมาก และมีความสุขมากที่สุด โดยให้เลือกเพียงข้อเดียว แต่ละข้อมีคะแนนที่ต่างกัน โดยมีคะแนนเต็ม ๖๐ คะแนน

การให้คะแนนแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ได้แก่ ข้อ ๑ ๒ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕

แต่ละข้อให้คะแนนดังต่อไปนี้ ไม่เลย ๑ คะแนน เล็กน้อย ๒ คะแนน มาก ๓ คะแนน มากที่สุด ๔ คะแนน

กลุ่มที่ ๒ ได้แก่ ข้อ ๓ ๔ ๕

แต่ละข้อให้คะแนนดังต่อไปนี้ ไม่เลย ๔ คะแนน เล็กน้อย ๓ คะแนน มาก ๒ คะแนน มากที่สุด ๑ คะแนน

เมื่อรวมคะแนนทุกข้อแล้ว นำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติที่กำหนดดังนี้

๕๑-๖๐ คะแนน หมายถึง สุขภาพจิตดีกว่าคนทั่วไป

๔๔-๕๐ คะแนน หมายถึง สุขภาพจิตเท่ากับคนทั่วไป

๔๓ คะแนนหรือน้อยกว่า หมายถึง สุขภาพจิตต่ำกว่าคนทั่วไป

ในการวิจัยนี้ ได้ให้แกนนำชุมชนที่ร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้จำนวน ๒๐ คน แบ่งเป็นผู้ชาย ๑๓ คน ในจำนวนนี้มีพระภิกษุจำนวน ๑ รูป เป็นผู้หญิง ๗ คน มีจำนวนผู้มีอายุ ตั้งแต่ ๗๑ ปีขึ้นไปมากที่สุด โดยแบ่งเป็น อายุตั้งแต่ ๓๑ - ๔๐ ปี จำนวน ๑ คน อายุตั้งแต่ ๔๑ - ๕๐ ปี จำนวน ๑ คน อายุตั้งแต่ ๕๑ - ๖๐ ปี จำนวน ๕ คน อายุตั้งแต่ ๖๑ - ๗๐ ปี จำนวน ๕ คน และ อายุตั้งแต่ ๗๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๘ คน ทำแบบทดสอบความสุขของกรมสุขภาพจิตก่อนและหลังการทำกิจกรรม เพื่อประเมินความสุขของแกนนำชุมชนในการร่วมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

แกนนำชุมชนที่ร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้จำนวน ๒๐ คน ทำแบบทดสอบก่อนการทำกิจกรรมในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖ พบว่า

๑) ได้คะแนนระหว่าง ๕๑-๖๐ คะแนน จำนวน ๕ คน คิดเป็น ๒๕ เปอร์เซ็นต์ เป็นกลุ่มคนที่มีสุขภาพจิตดีกว่าคนทั่วไป

๒) ได้คะแนนระหว่าง ๔๔-๕๐ คะแนน จำนวน ๑๐ คน คิดเป็น ๕๐ เปอร์เซ็นต์ เป็นกลุ่มคนที่มีสุขภาพจิตเท่ากับคนทั่วไป

^{๑๒๙} สุชีรา ภัทรายุทธวรรณ์, “การพัฒนาแบบวัดสุขภาพจิตคนไทย”, สารศิริราช. ปีที่ ๕๑, ฉบับที่ ๑๒, (ธันวาคม ๒๕๔๒): ๙๔๖-๙๕๒

๓) ได้คะแนนน้อยกว่า ๕๓ จำนวน ๕ คน คิดเป็น ๒๕ เปอร์เซ็นต์ เป็นกลุ่มที่มีสุขภาพจิตต่ำกว่าคนทั่วไป

แกนนำชุมชนที่ร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้จำนวน ๒๐ คน ทำแบบทดสอบหลังการทำกิจกรรมในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๖ พบว่า

๑) มีคนได้คะแนนระหว่าง ๕๑-๖๐ คะแนน จำนวน ๑๒ คน คิดเป็น ๖๐ เปอร์เซ็นต์ เป็นกลุ่มคนที่มีสุขภาพจิตดีกว่าคนทั่วไป

๒) ได้คะแนนระหว่าง ๔๔-๕๐ คะแนน จำนวน ๘ คน คิดเป็น ๔๐ เปอร์เซ็นต์ เป็นกลุ่มคนที่มีสุขภาพจิตเท่ากับคนทั่วไป

๓) ไม่มีใครได้คะแนนน้อยกว่า ๕๓ คะแนน คิดเป็น ๐ เปอร์เซ็นต์

เมื่อพิจารณาเป็นรายบุคคล พบว่า มีผู้ที่ได้คะแนนเพิ่มขึ้นจำนวน ๑๗ คน มีผู้ได้คะแนนเท่าเดิม ๑ คน และมีผู้ได้คะแนนน้อยกว่าเดิม ๒ คน เหตุที่ได้คะแนนลดลงอาจเกิดขึ้นจากการที่ทั้งสองคนได้ไปร่วมถวายพระพุทธรูปไม้ครบวัดตามที่กำหนดไว้ เนื่องจากติดภาระกิจเรื่องสุขภาพ แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่ามีคะแนนสุขภาพจิตโดยรวมมากขึ้น คิดเป็น ๘๕ เปอร์เซ็นต์

๔.๔.๒ การวิเคราะห์ความสุขจากการจัดกิจกรรมตามหลักพละ ๕

พละ ๕ ประกอบด้วย ๑) ศรัทธาพละ หมายถึงกำลังแห่งความเชื่อความศรัทธา ๒) วิริยะพละ หมายถึงกำลังแห่งความเพียรพยายาม ๓) สติพละ หมายถึงกำลังแห่งสติ ระลึกรู้ ๔) สมาธิพละ หมายถึงกำลังแห่งใจที่ตั้งมั่น และ ๕) ปัญญาพละ หมายถึงกำลังแห่งความรู้ที่เกิดจากปัญญาญาณ สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความสุขที่เกิดจากการทำกิจกรรมกับหลักพละ ๕ ได้ดังนี้

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนป่าดุ่มดอน	พละ ๕	การสร้างความสุข
๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ		
คนในชุมชนร่วมรับฟังโครงการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ในกิจกรรมครั้งที่ ๑ โดยคนที่มีความประสงค์จะร่วมลงชื่อในโครงการ จำนวน ๒๐ รูป/ท่าน	ศรัทธาพละ	การที่ผู้วิจัยเลือกจะสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ อันเป็นสมบัติภายในชุมชน ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความรู้สึกดีงามขึ้นภายในใจ ที่มีการนำพระพุทธรูปโบราณของชุมชนกลับมาสร้างขึ้นใหม่อีกครั้ง เป็นการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมไทใหญ่อย่างหนึ่ง ทำให้เกิดความเชื่อความศรัทธาในกระบวนการทำงานครั้งนี้ ทั้งการสร้างพระพุทธรูปเป็นการสร้างความศรัทธาในความฉลาดรอบรู้ของพระพุทธรองค์ที่ทรงหาทางแก้ปัญหาของความทุกข์ได้

		สำเร็จ เป็นความศรัทธาในต้นแบบที่ยิ่งใหญ่ของพุทธศาสนิกชน
๑.๒) การบอกต่อโครงการของคนในชุมชนให้คนอื่น ๆ ที่ไม่ได้มาร่วมรับฟังรับรู้ ทำให้โครงการได้จำนวนดอกไม้แห้งที่ใช้เป็นวัสดุในการทำงานเพิ่มมากขึ้น	ศรัทธาพละ	การที่ชุมชนช่วยกันบอกต่อโครงการ และหาโอกาสในการเข้าร่วมโครงการ แม้จำนวนแกนนำที่จะสร้างสรรค์พระพุทธรูปจะได้ครบ ๒๐ รูป/ท่านแล้ว แต่คนในชุมชนก็ได้หาโอกาสหรือช่องทางในการเก็บดอกไม้ ตากแห้ง และนำมาเข้าร่วมโครงการแทน ทั้งชุมชนยังมีส่วนในการช่วยกำหนดช่วงเวลาที่สร้างสรรค์งานด้วยทั้งหมดเป็นผลจากการเกิดศรัทธาในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ของคนในชุมชน
๑.๓) การที่ทำให้ชุมชนสมัครใจเป็นแกนนำในการสร้างสรรค์พระพุทธรูป โดยไม่ได้จำกัดอายุ เพศ วัย เป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนทุกคนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำโครงการครั้งนี้	ศรัทธาพละ	ความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมของคนทุกเพศ ทุกวัย เป็นผลจากความศรัทธาที่จะมีการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ในชุมชน
๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ		
๒.๑) การดำเนินงานตามโครงการได้เปิดโอกาสให้ทุกคนช่วยกันเก็บดอกไม้ นำมาตากแดดให้แห้ง	วิริยะพละ	กระบวนการนี้เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะต้องทำเก็บดอกไม้อย่างสม่ำเสมอ และค่อนข้างใช้เวลานาน ทั้งยังต้องมีความอดทน ระวังดอกไม้ที่ตากให้แห้งสนิท เป็นการเสียสละทั้งแรงกาย วัสดุ อุปกรณ์ และเงิน ของคนในชุมชนด้วยความเต็มใจก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันของคนในชุมชน
๒.๒) คนในชุมชนร่วมกันกำหนดระยะเวลาในการสร้างสรรค์ ภายหลังจากที่ได้เรียนรู้การทำงานแล้ว ภายใต้อาการดูแลของเจ้าอาวาสวัดป่าต๋มดอน ซึ่งเป็นหนึ่งในแกนนำที่เข้าร่วมอบรม	สติพละ ปัญญาพละ	การกำหนดรู้ในการทำงานของตน เป็นการเตรียมแผนงานในการทำงานทั้งโครงการ โดยคนในชุมชนเป็นผู้กำหนด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการมีสติ และปัญญาในการเตรียมงาน
๒.๓) การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการอย่างเต็มที่ การร่วมโครงการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิ์ในการเข้าร่วมโครงการอย่างเป็นอิสระ ไม่มี	ศรัทธาพละ วิริยะพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ	กระบวนการนี้สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้อย่างมีความสุขของคนในชุมชน ประกอบด้วยการมีศรัทธาในการสร้างพระพุทธรูป การมีความเพียรในการทำงานแต่ละขั้นตอนที่มี

การบังคับให้เข้าร่วมหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการอย่างเต็มที่		ความละเอียดและต้องเรียนรู้ใหม่ ใช้ความอดทนสูง การทำให้แต่ละขั้นตอนทำให้เกิดสติ สมาธิ และปัญญา ในการมองเห็นกระบวนการทำงาน ตลอดจนถึงการเข้าใจในความพยายามของพระพุทธรูปที่จะออกจากวัฏสงสารอันเป็นทุกข์นี้ ผ่านประวัติและรูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ที่สร้างขึ้น ทำให้เกิดความอึดอึ้งในการทำงาน
๒.๔) การนำพระพุทธรูปไปถวายตามวัดต่าง ๆ เป็นการกำหนดวัดและเตรียมการของคนในชุมชน และมีการประสานงานกับวัดที่จะไปถวาย จัดเตรียมรถ เครื่องสังฆทาน และอื่น ๆ ที่จะใช้ในการประกอบการถวายพระพุทธรูป	ปัญญาพละ	การถวายพระพุทธรูปตามวัดต่าง ๆ ในชุมชน หากมองในแง่สังคม กระบวนการนี้เป็นการเชื่อมสัมพันธ์ของคนต่างชุมชนในตำบลเดียวกัน โดยมีพระพุทธรูปดอกไม้ที่สร้างสรรค์ขึ้นเป็นสิ่งเชื่อมประสาน ซึ่งอาจทำให้เกิดความช่วยเหลือกันในภายภาคหน้า
๓) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์		
๓.๑) แก่นนำที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับพระพุทธรูปดอกไม้ที่ตนร่วมสร้างคนละหนึ่งองค์ และวัดป่าตุ่มดอนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ได้รับพิมพ์ยางซิลิโคนที่ใช้ในการสร้างสรรค์ เพื่อนำไปใช้งานต่อไป นับว่าคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านวัตถุตามโครงการ	ปัญญาพละ	กระบวนการทำงานนี้ เป็นการส่งมอบคืนสิ่งที่สร้างสรรค์และวัสดุสำหรับการสร้างสรรค์ให้คนในชุมชน ซึ่งการเรียนรู้ที่ผ่านมา จะทำให้คนในชุมชนเกิดปัญญาสามารถนำเอาสิ่งที่ได้รับมอบนี้ไปใช้ประโยชน์ในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ประดับเสาคานของวัดป่าตุ่มดอนต่อไป
๓.๒) จากข้อดีที่คนในชุมชนให้ความเห็นไว้ เช่น การช่วยให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคี การได้ร่วมสร้างบุญกุศลจากการร่วมถวายพระพุทธรูปด้วยกัน การได้เชื่อมสัมพันธ์ภาพระหว่างวัดต่าง ๆ ในชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคมของคนในชุมชน	ปัญญาพละ	การสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ทำให้คนชุมชนมองเห็นความสำคัญของผู้ร่วมชุมชนเดียวกันกับตน จึงได้จัดให้มีการถวายพระพุทธรูปตามวัดต่าง ๆ ในชุมชน
๓.๓) แก่นนำที่เข้าร่วมโครงการเกิดความปิติ ภายหลังจากที่ได้ร่วมกันถวายพระพุทธรูป เป็นการก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ความมั่นใจว่าตนจะได้รับอานิสงส์จากการถวายพระพุทธรูป	ปัญญาวิริยะ	เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับอานิสงส์ในการสร้างสรรค์และถวายพระพุทธรูปดอกไม้ตามแนวคิดพระพุทธศาสนาในล้านนา

ดอกไม้ โดยไม่ตกไปสู่อบายภูมิอย่าง แน่นอน		
๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล		
การได้สนทนาถึงข้อดีข้อเสียของโครงการ ในช่วงพักรับประทานอาหารที่สำนักสงฆ์ หลวงปู่มั่น เป็นการมีส่วนร่วมในการ ประเมินผล เพื่อหาแนวทางแก้ไขการ ทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป	สติวิริยะ สมาธิวิริยะ ปัญญาวิริยะ	การสนทนาถึงข้อดีข้อเสีย เป็นการทบทวน ตนเอง ทำให้มองเห็นการทำงานของตนเอง อย่างเป็นภาพรวม จึงเกิดการเสนอหนทาง แก้ไขการทำงานต่อไปในอนาคตของคนใน ชุมชน

กระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ของคนในชุมชนป่าต๋มดอน อำเภอฟ้า
จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดผล ๕ และนำไปสู่ความสุข ความพึงพอใจ ของคนใน
ชุมชนได้

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย จำแนกไปตามวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

๑) การศึกษาแนวคิด ประวัติความสำคัญ คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรม
พระพุทธรูปดอกไม้ที่ปรากฏในเอกสาร องค์ความรู้ใหม่ที่ได้เป็นองค์ความรู้ทางเอกสาร พบว่า
พระพุทธรูปดอกไม้พบทั้งในวัฒนธรรมล้านนาและพม่า-ไทใหญ่ ในวัฒนธรรมล้านนา กำหนดอายุช่วง
กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นต้นมา เป็นศิลปะล้านนาแบบพื้นถิ่นที่ได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัย
รัตนโกสินทร์ และพม่า พบทั้งพระพุทธรูปทรงเครื่องและไม่ทรงเครื่อง แสดงปางมารวิชัยประทับ
นั่งขัดสมาธิเพชร นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูปตามแบบศิลปะมณฑลพะเยาด้วย

๒) ในการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ใน อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ สามารถ
แบ่งได้เป็นพระพุทธรูปกับพระสงฆ์ โดยพระพุทธรูปนั้นแสดงสองอิริยาบถหลัก คือ ประทับยืนกับนั่ง
พระพุทธรูปยืนแบ่งเป็นพระพุทธรูปมีซุ้มประกอบด้านหลัง กับไม่มีซุ้มประกอบด้านหลัง พระพุทธรูป
ทั้งสองแบบ ได้แสดงพระหัตถ์ในลักษณะเดียวกัน คือ พระหัตถ์ขวาหงายขึ้นใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลาง
คือ **วิธัตถ์ทรงกลม** พระหัตถ์ซ้ายคว่ำกระดกนิ้วชี้ คล้ายอาการกรีดนิ้ว การครองจีวรในลักษณะห่มคลุม
โดยพระหัตถ์ทั้งสองโผล่ออกมาจากจีวรที่ถูกแหวกออก ตัวชายจีวรไปพาดที่พระอังสาด้านซ้ายก่อน
ทั้งชายจีวรเป็นริ้วซ้อนทับกันลงมาถึงข้อพระบาท ตกแต่งขอบผ้าจีวรด้วยแก้วกลมเล็ก ๆ เรียงกันเป็น
แถว ซ้อนกัน ๒-๓ แถว ส่วนฐานนั้นจะประทับยืนบนฐานบัวกลมแต่งกลีบบัวที่รองรับไว้ด้วยฐาน
ขนาดใหญ่ตอนล่าง และซุ้มตกแต่งกรอบซุ้มด้วยใบไม้ฝรั่ง พระพุทธรูปนี้อาจหมายถึง พระพุทธรูปปาง
รับผลสมหรือพระโภชชยคุรุก็ได้ แต่คนในพื้นที่ให้ความหมายว่าเป็นพระโภชชยคุรุ ส่วนพระพุทธรูป
ประทับนั่ง แบ่งเป็น ๑) พระพุทธรูปประทับนั่งทรงเครื่อง และ ๒) พระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง สำหรับ
พระสาวกที่พบมี ๓ ประเภท คือ พระสาวกที่มีลักษณะแบบพระพุทธรูป พระสาวกที่มีใบบัวปรกศีรษะ

หมายถึง พระอุปัคฺต และพระสาวกที่มีลักษณะแบบพระสงฆ์ ลักษณะที่โดดเด่น คือ พระเศียรไม่มีพระอุษณิষะเป็นต่อมขุนขึ้นมา อาจหมายถึง พระอุปัคฺต หรือพระบัวเข็มก็ได้ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากชื่อเรียกและที่มาของชื่อเรียกพระอุปัคฺตกับพระบัวเข้มนั้น จะพบจุดประสงค์ของการเรียกชื่อที่ต่างกัน กล่าวคือ พระอุปัคฺต ใช้เรียกประติมากรรมพระสงฆ์ตามที่ปรากฏประวัติในคัมภีร์ มีส่วนเกี่ยวข้องกับทะเล ส่วนพระบัวเข็ม ใช้เรียกประติมากรรมที่ปรากฏปุมขุนตามร่างกายจำนวน ๙ แห่ง ได้แก่ หน้าผาก ๑ หัวไหล่ ๒ ข้อศอก ๒ หัวเข่า ๒ และข้อเท้าหรือฝ่าเท้าอีก ๒ ซึ่งไม่ได้เจาะจงว่าหมายถึงพระสงฆ์รูปใดแน่นอน ปุมขุนนั้นอาจฝังพระธาตุ หรือตะกรุดตามที่กล่าว ดังนั้น รูปแบบของพระบัวเข็มจึงอาจปรากฏร่วมกับพระอุปัคฺตหรือพระพุทธรูปก็ได้ เพราะไม่ได้เน้นที่รูปแบบประติมากรรม แต่เน้นหน้าที่การใช้งานของปุมขุนนั้น ๆ โดยมีสัญลักษณ์รูปปลา หอย หรือใบบัว ใต้ฐาน

๓) ในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่าการมีส่วนร่วมในงานวิจัยนี้ เป็นการที่ประชาชนในชุมชนเลือกตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนช่วยในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าตุ้มดอน ตัวแทนเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาวัดป่าตุ้มดอนและส่งเสริมพระพุทธศาสนาในชุมชนได้ เป็นการมีส่วนร่วมทางสังคมทั้งด้านจิตใจและอารมณ์ ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม ทุกคนในชุมชนมีอิสระในการเลือกที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม และตัวแทนที่เข้าร่วมนี้ได้เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ทั้งมีสิทธิเท่าเทียมกันในด้านการคิด การแสดงออก และการสร้างสรรค์ และพระพุทธรูปที่จะร่วมกันสร้างสรรค์ก็ได้มีขั้นตอนที่ย่างยาก ซับซ้อน ทำให้ทุกคนสามารถเข้าร่วมได้

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องพุทธศิลปกรรมบำบัด: การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ในชุมชนบ้านป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (mixed methods research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีวัตถุประสงค์ ได้แก่ ๑) การอธิบายแนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ในล้านนา อันเป็นผลจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย ๒) การวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ใน อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ อันเป็นผลจากการลงภาคสนาม ๓) การสังเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ชุมชนป่าตุ่มดอน อ.พร้าว จ. เชียงใหม่ เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยที่มุ่งศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปดอกไม้เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์องค์ความรู้สำหรับการใช้เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรมร่วมกับคนในชุมชนป่าตุ่มดอน อ. พพร้าว จ. เชียงใหม่ การศึกษาเริ่มต้นจากการศึกษาเอกสาร เพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิด ประวัติความสำคัญ คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ในเอกสาร ก่อนลงพื้นที่เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากนั้นจึงนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษามาสังเคราะห์เพื่อประโยชน์ในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่วัดป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ แนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ที่ปรากฏในเอกสาร

การบูชาพระพุทธรเจ้าด้วยดอกไม้เป็นอามิสบูชาอย่างหนึ่งที่ปรากฏในพระไตรปิฎกหลายแห่ง อาทิ ในสมัยเมื่อพระพุทธเจ้าโคดมเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์สุเมธดาบสได้พบเห็นพระพุทธเจ้าที่ปึงกร กำลังเสด็จดำเนินไปบนถนนที่ยังแผ้วถางไม่เรียบร้อย จึงทอดกายนอนลงบนโคลนตมเพื่อเป็นสะพานให้พระพุทธเจ้าพร้อมสาวกเดินข้าม ขณะที่พระพุทธเจ้าที่ปึงกรกำลังเสด็จดำเนินมาบนทางนั้น คนเป็นอันมากประโคมกลองเกร์ เทพผู้อยู่ในอากาศต่างก็โปรยปรายดอกมณฑารพ ดอกปทุม ดอกปาริฉัตตเกอันเป็นทิพย์ลงมายังทิศน้อยทิศใหญ่ และโปรยปรายกระแจะ จันทน์ และของหอมอย่างดี ล้วนแต่เป็นของทิพย์ลงมายังทิศน้อยทิศใหญ่ มนุษย์ทั้งหลายผู้อยู่บนพื้นดินต่างก็โปรยปรายดอกจำปา ดอกสน กระทุ่ม ดอกกาเกทิง ดอกบุษราค ดอกการะเกดลงมายังทิศน้อยทิศใหญ่ เป็นต้น

ทั้งนี้ในพระไตรปิฎกปรากฏดอกไม้ที่นำมาบูชาพระพุทธเจ้า ดังนี้ ๑) ดอกกรรณิการ สีเหลือง ๒) ดอกกระทุ่ม ๓) ดอกฟักทิพย์ ๔) ดอกหงอนไก่ ๕) ดอกโมก ๖) ดอกบัว ๗) ดอกจำปา ๘) ดอกคูณ ๙) ดอกคล้า ๑๐) ดอกมะลิ ๑๑) ดอกดีหมี ๑๒) ดอกบุณนาค ๑๓) ดอกประดู่ ๑๔) ดอกแคฝอย ๑๕) ดอกมะหาด ๑๖) ดอกอังกาบ ๑๗) ดอกมะกล่ำหลวง ๑๘) ดอกเข็ม ๑๙) ดอกคัตเค้า ๒๐) ดอกพิบูล ๒๑) ดอกสน ๒๒) ดอกข่าน้ำ ๒๓) ดอกสาละ ๒๔) ดอกไม้ซึก ๒๕) ดอกอโศก ๒๖) ดอกผักตบสีเขียวเข้ม ๒๗) ดอกอ้อ ๒๘) ดอกกาเกทิง ๒๙) ดอกมะกอก

สำหรับชาวล้านนาได้บูชาพระพุทธรูปด้วยดอกไม้ที่หาได้ง่ายในจากท้องถิ่น ออกดอกตามฤดูกาล มีกลิ่นหอม มีชื่อที่เป็นมงคลและมีความหมาย แต่ถ้าเป็นฤดูกาลที่ต้นไม้ยังไม่ออกดอก ชาวล้านนาจะใช้ใบไม้หรือดอกไม้ซึ่งตากแห้งแทน ดอกไม้ที่ใช้ในเครื่องสักการะที่พบ ได้แก่ ๑) ดอกกรรณิการ ๒) ดอกกระดังงา (ดอกสบันงา) ๓) ดอกกาหลง (ดอกเสี้ยวดอกขาว) ๔) ดอกกุหลาบ ๕) ดอกเกี้ยวเกล้า (ดอกไหมพรม) ๖) ดอกแก้ว (ดอกตะไทรแก้ว) ๗) ดอกขจร (ดอกสลิด) ๘) ดอกจำปา (ดอกจุมปา) ๙) ดอกจำปี (ดอกจุมปี) ๑๐) ดอกขมนาด (ดอกอัมสาย) ๑๑) ดอกช้างเคียน (ดอกเคียน) ๑๒) ดอกซ่อนกลิ่น ๑๓) ดอกดาวเรือง (ดอกคำปู้จู้) ๑๔) ดอกนมแมว ๑๕) ดอกบัว

๑๖) ดอกบัวสาย ๑๗) ดอกบานไม่รู้โรย (ดอกตะล่อม) ๑๘) ดอกบุญนาค (ดอกสารภีดอย) ๑๙) ดอกเบญจมาศ ๒๐) ดอกปีบ (ดอกกาสะลอง) ๒๑) ดอกพวงทอง ๒๒) ดอกพิบูล (ดอกแก้ว) ๒๓) ดอกพุท (ดอกปู้ด) ๒๔) ดอกพุทซ้อน (ดอกเก็ดถวา) ๒๕) ดอกพุทธชาติ ๒๖) ดอกพุทธรักษา (ดอกบัวหลวง) ๒๗) ดอกมหาหงส์ (ดอกตาเหิน) ๒๘) ดอกมะลิ (ดอกละว้า) ๒๙) ดอกยี่หุบ (ดอกจีหุบ) ๓๐) ดอกรสสุคนธ์ (ดอกมะตาด)

๓๑) ดอกราชพฤกษ์ (ดอกคูณ ดอกลมแล้ง) ๓๒) ดอกรัก (ดอกป่านเถื่อน) ๓๓) ดอกราชวดี (ดอกหงสา) ๓๔) ดอกสร้อยทอง ๓๕) ดอกสารภี ๓๖) ดอกหงอนไก่ (ดอกด้าย) ๓๗) ดอกหมองไก่ ๓๘) ดอกหางนกยูง (ดอกหอมพอ) ๓๙) ดอกอุณ ๔๐) ดอกเอื้องคำ ๔๑) ดอกเอื้องผึ้ง ๔๒) ดอกเอื้องสมปอย

ดอกไม้เหล่านี้ ชาวล้านนาจะบรรจุในกรวยใบตองหรือกรวยกระต๊าก เรียกว่าสวดดอก อย่างไรก็ตาม ชาวล้านนาเชื่อว่าการบูชาด้วยดอกไม้สดต่าง ๆ จะได้านิสงส์แตกต่างกัน เช่นบูชาด้วยดอกไม้สีขาวได้อานิสงส์ ๘ กับ แต่หากนำมาบูชาโดยไม่ได้ชำระล้างให้สะอาดจะได้านิสงส์เพียง ๖ กับ ดอกไม้สีเขียวชำระแล้วได้อานิสงส์ ๕ กับ ยังไม่ได้ชำระแล้วนำไปบูชาได้อานิสงส์ ๓ กับ ดอกไม้สีเหลืองชำระแล้วนำมาบูชาด้วยตนเองได้อานิสงส์ ๑๐ กับ ฝากผู้อื่นมาบูชาได้อานิสงส์ ๘ กับ บุคคลที่นำมาบูชาแทนได้อานิสงส์ ๒ กับ หากว่าเป็นดอกไม้ที่ยังไม่ได้ชำระ ฝากผู้อื่นนำมาบูชา คนเก็บดอกไม้ได้อานิสงส์ ๖ กับ คนรับฝากได้อานิสงส์ ๑ กับ ดอกไม้สีหม่น หากเป็นดอกไม้ที่ชำระแล้วนำมาบูชาคนเดียวได้อานิสงส์ ๕ กับ ฝากผู้อื่นมาบูชาได้อานิสงส์ ๒ กับ ผู้ที่รับฝากได้อานิสงส์ ๑ กับ หากเป็นดอกไม้ที่ยังไม่ได้ชำระ ฝากผู้อื่นมาบูชา คนที่เก็บดอกไม้ได้ ๑ กับ ส่วนคนรับฝากได้อานิสงส์ ๘ กานิดโย ดอกไม้สดำที่ชำระแล้ว นำมาบูชาคนเดียวได้อานิสงส์ ๑ กับ ฝากผู้อื่นมาได้อานิสงส์ ๑ กับ ผู้รับฝากได้อานิสงส์ครึ่งกับ และดอกไม้สีแดง ชำระแล้วฝากผู้อื่นมาบูชา ตนเองได้อานิสงส์ ๒ กับ คนรับฝากได้อานิสงส์ ๑ กับ หากยังไม่ได้ชำระแล้วฝากผู้อื่นมาบูชา ตนเองได้อานิสงส์ ๑ กับ คนรับฝากได้อานิสงส์ครึ่งกับ

อย่างไรก็ตามความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของดอกไม้ชนิดต่าง ๆ ที่นำมาบูชาพระพุทธรูปในปัจจุบัน มีลักษณะที่ต่างออกไป ในลักษณะเน้นความสำเร็จในชาตินี้ทั้งหมด เช่น มีความเจริญรุ่งเรือง ก้าวหน้า ในหน้าที่การงานและความรักในปัจจุบัน ไม่ได้กล่าวไปถึงชาติหน้าอย่างที่ปรากฏในโบราณ ซึ่งสะท้อนจิตใจของคนปัจจุบันที่เร่งรีบ ส่วนหนึ่งคงเกิดจากความไม่เชื่อว่าชาติหน้ามีจริง

เมื่อดอกไม้ที่บูชานั้นเหี่ยวแห้ง พุทธศาสนิกชนก็นำดอกไม้เหล่านั้น มาตากแห้งเพื่อใช้เป็นมวลสารในการปั้นพระพุทธรูป เรียกพระพุทธรูปดอกไม้ ในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา ระบุว่าได้อานิสงส์มากกว่าการสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุอย่างอื่น ยกเว้นสร้างด้วยทองคำและแก้วมณี ดังที่ปรากฏในโบราณอานิสงส์การสร้างพระพุทธรูป วัดบ้านท้อ วัดป่าบางจันจว้า วัดควมคำม้า เป็นต้น เนื้อความในโบราณทำให้เห็นแนวคิดในการเรียงลำดับอานิสงส์ ที่ได้รับการสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุต่าง ๆ ของคนโบราณ จากอานิสงส์น้อยไปมาก มีดังนี้ ๑) วัสดุที่พบในธรรมชาติ ๒) วัสดุที่มีขั้นตอนการผลิต ๓) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับการบูชาพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก ๔) วัสดุที่มีค่ามีราคาสูง ๕) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระพุทธรูป ได้แก่ ไม้จันทน์ ๖) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ

สำหรับผงดอกไม้นั้น เป็นวัสดุที่เกี่ยวข้องกับการบูชาพระพุทธเจ้าที่ปรากฏเรื่องราวในพระไตรปิฎกจำนวนมาก แม้จะเป็นวัสดุที่พบได้ในธรรมชาติแต่ด้วยเหตุที่มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้าจึงถูกจัดลำดับไว้ในอานิสงส์ที่ค่อนข้างสูงมาก

ในปัจจุบันพบว่าการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้มีจำนวนลดน้อยลงมาก แต่ยังพบบ่อยมากในกลุ่มไทใหญ่ โดยมีวิธีการสร้าง ๒ ลักษณะ คือ

๑) หากเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก จะนำผงดอกไม้แห้งคลุกกับยางรักแล้วปั้นขึ้นรูปเป็นองค์พระเลย บางครั้งใช้ดินเหนียวละเอียดผสมผงดอกไม้ ชี้เลื้อย และยางรักปั้นเป็นองค์พระพุทธรูป

๒) หากเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ผู้สร้างจะขึ้นโครงพระพุทธรูปด้วยการใช้ไม้ไผ่สาน กรูทับด้วยผ้าฝ้ายดิบที่เรียกว่าผ้าห้วน หรือผ้ามัน หลังจากนั้นจึงนำผงดอกไม้มาผสมกับยางรักและสมุก ปั้นตกแต่งเป็นองค์พระพุทธรูป นอกจากการใช้ไม้ไผ่สานเป็นโครงแล้ว ยังพบการใช้ดินเหนียวปั้นเป็นโครงด้านในอีกด้วย

เมื่อผ่านกรรมวิธีการปั้นและรอให้องค์พระแห้งดีแล้ว จึงลงรักปิดทองคำเปลวอีกชั้นหนึ่ง ทั้งนี้เทคนิคการใช้ไม้ไผ่เป็นโครงและพันด้วยผ้าหรือกระดาษนี้ พบในประเทศจีนมาก่อน เรียกว่า พระพุทธรูปชกซา

สำหรับในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ในปัจจุบัน ใช้การหล่อด้วยแม่พิมพ์ยางซิลิโคน ๒ ซีก โดยนำผงดอกไม้ละเอียดผสมกับกาวผงด้วยน้ำสะอาดในอัตราส่วน ผงดอกไม้ ๕ ลิตร กาวผง ๕ ลิตร น้ำสะอาด ๒.๕ ลิตร นำส่วนผสมมาหล่อในแม่พิมพ์ยางซิลิโคน ๒ ซีก เมื่อถอดแม่พิมพ์แล้วจึงประกบชิ้นงานโดยกาวร้อน จากนั้นจึงนำเม็ดพระศกและรัศมีที่หล่อด้วยกรรมวิธีเดียวกัน นำมาตกแต่งให้สมบูรณ์ ขัดผิวให้เรียบด้วยตะไบและกระดาษทราย ทายางรักดิบบาง ๆ เพื่อให้เนื้อรักซึมลง

ไปในเนื้อผดดอกไม้เป็นตัวประสานวัสดุ หลังจากแห้งแล้วจึงทาร์กสมุกที่ได้จากผดถ่านใบตองแห้งผสมรัก แห้งแล้วจึงขัดด้วยกระดาษทรายให้เรียบเพื่อเตรียมเช็ดรักบาง ๆ สำหรับการปิดทองต่อไป

ทั้งนี้พระพุทธรูปดอกไม้พบทั้งในวัฒนธรรมล้านนาและพม่า-ไทใหญ่ ในวัฒนธรรมล้านนา กำหนดอายุช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นต้นมา เป็นศิลปะล้านนาแบบพื้นถิ่นที่ได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัย รัตนโกสินทร์ และพม่า แสดงปางมารวิชัย ขัดสมาธิราบ และแสดงปางสมาธิได้แก่ พระพุทธรูปดอกไม้วัดหมื่นล้าน จังหวัดเชียงใหม่ วัดพันเตา จังหวัดเชียงใหม่ วัดดอกคำ จังหวัดเชียงใหม่ วัดกุเต้า จังหวัดเชียงใหม่ พระข้าวคู่ชีวิตครูบาศรีวิชัย และพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ที่เจ้าหญิงแขกแก้ว ณ ลำพูน ถวายไว้ที่วัดมหาวัน ส่วนพระพุทธรูปดอกไม้ในวัฒนธรรมพม่า-ไทใหญ่ สร้างในพุทธศตวรรษที่ ๒๕-๒๖ แสดงปางมารวิชัยประทับนั่งขัดสมาธิราบ เช่น พระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดนันทาราม จังหวัดพะเยา วัดจองกลาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดม่อนสันฐาน จังหวัดลำปาง วัดศรีชุม จังหวัดลำปาง วัดพระธาตุดอยกองมู จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดแม่ของ จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดก้าก่อ จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดจองคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดหัวเวียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และวัดไชยาทุ่งล้อม (วัดจู้ดทุ่ง) จังหวัดลำปาง เป็นต้น พบทั้งพระพุทธรูปทรงเครื่องและไม่ทรงเครื่อง แสดงปางมารวิชัยประทับนั่งขัดสมาธิเพชร นอกจากนี้พระพุทธรูปตามแบบศิลปะมณฑลพะเยาด้วย

๕.๑.๒ รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ใน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

พื้นที่และชุมชนที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ชุมชนป่าต๋ม ต.ป่าต๋ม อ. พรวัว จ. เชียงใหม่

อ. พรวัว เดิมเรียกเมืองพร้าวหิน มีประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยพระยามังราย เป็นที่อาศัยของชาวไทใหญ่มากตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๙ ปัจจุบันเมืองพร้าวตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ แบ่งเขตการปกครองเป็น ๑๑ ตำบล ๑๐๙ หมู่บ้าน สำหรับตำบลป่าต๋ม มี ๑๒ หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น ๕,๒๔๖ โดยชุมชนป่าต๋มเป็นชุมชนไทใหญ่มากตั้งแต่เริ่มก่อสร้างหมู่บ้านใหม่ ในพุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นผู้คนอพยพมาจากเมืองหมอกใหม่ เมืองกลางเคอ เมียนมาร์ แล้วมาตั้งรกรากที่บ้านสันขวางและป่าต๋มดอน ปัจจุบันมีคนไทยเพียง ๒๐% และมีชาวบ้านเพียง ๒ คนในชุมชนที่อ่านและเขียนภาษาไทยได้ คือ พ่อคำ นันติ (พ่อมาศ)

วัดไทใหญ่ในชุมชนป่าต๋มดอนมี ๒ วัด คือ วัดป่าต๋มดอนและวัดสันขวาง

วัดป่าต๋มดอนสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ เจ้าอาวาส คือ พระครูสุวัฒน์สุภาคย์ ปกครองวัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นต้นมา ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าต๋มดอนใน พ.ศ. ๒๕๖๕ ภายในวัดป่าต๋มดอนประกอบด้วยศาสนสถานสำคัญ ได้แก่ วิหาร พระประธานในวิหารเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น มี ๓ องค์ ตั้งอยู่บนฐานชุกชีเดียวกัน สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ ภายในมีพระพุทธรูปดอกไม้จำนวน ๓๓ องค์

วัดสันขวางสร้าง พ.ศ. ๒๔๑๘ โดยมีครูบาปัญญา ชาวไทใหญ่เป็นผู้ริเริ่มสร้างวัด มีพระกัมปนาท สุทธิจิตโต เป็นเจ้าอาวาสในปัจจุบัน ปกครองวัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๒ ภายในวัดสันขวางประกอบด้วยศาสนสถานสำคัญ ได้แก่ วิหาร อุโบสถกลางน้ำ สำหรับวิหารเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน

ภายในประดิษฐานพระประธานบนฐานชุกชีตามแบบศิลปะไทใหญ่ ปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร ส่วนพระพุทธรูปดอกไม้ของวัดสันขวามีจำนวน ๑๗ องค์

ทั้งนี้รูปแบบพระดอกไม้ที่พบใน อ. พร้าว จ. เชียงใหม่ สามารถแบ่งได้เป็นพระพุทธรูปกับพระสงฆ์ มีรายละเอียดแตกต่างกันดังนี้

๑) พระพุทธรูป แสดงสองอิริยาบถหลัก คือ ประทับยืนกับนั่ง

พระพุทธรูปยืนแบ่งเป็นพระพุทธรูปมีซุ้มประกอบด้านหลัง กับไม่มีซุ้มประกอบด้านหลัง พระพุทธรูปทั้งสองแบบ ได้แสดงพระหัตถ์ในลักษณะเดียวกัน คือ พระหัตถ์ขวาหงายขึ้นใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลางคีบ **วัตถุทรงกลม** พระหัตถ์ซ้ายคว่ำกระดกนิ้วชี้ คล้ายอาการกรีดนิ้ว การครองจีวรในลักษณะห่มคลุม โดยพระหัตถ์ทั้งสองโผล่ออกมาจากจีวรที่ถูกแหวกออก ตัวชายจีวรไปพาดที่พระอังสาด้านซ้ายก่อนทั้งชายจีวรเป็นริ้วซ้อนทับกันลงมาถึงข้อพระบาท ตกแต่งขอบผ้าจีวรด้วยแก้วกลมเล็ก ๆ เรียงกันเป็นแถว ซ้อนกัน ๒-๓ แถว ส่วนฐานนั้นจะประทับยืนบนฐานบัวกลมแต่งกลีบบัวที่รองรับไว้ด้วยฐานขนาดใหญ่ตอนล่าง และซุ้มตกแต่งกรอบซุ้มด้วยใบไม้ฝรั่ง พระพุทธรูปนี้อาจหมายถึง พระพุทธรูปปางรับผลสมอหรือพระไภษัชยคุรุก็ได้ แต่คนในพื้นที่ให้ความหมายว่าเป็นพระไภษัชยคุรุ

พระพุทธรูปประทับนั่ง แบ่งเป็น ๑) พระพุทธรูปประทับนั่งทรงเครื่อง และ ๒) พระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง

โดยเครื่องทรงของพระพุทธรูปทรงเครื่องนั้น สามารถแยกได้ด้วยมงกุฎที่สวม มี ๒ ลักษณะ คือ สวมมงกุฎทรงสูง มียอดแหลมคล้ายชฎา และสวมมงกุฎทรงเตี้ย ที่ตกแต่งด้วยรูปทรงสามเหลี่ยมเล็ก ๆ ตั้งขึ้น เรียงซ้อนสลับกันขึ้นไปคลุมพระอุษณิษะ

ส่วนพระพุทธรูปไม่ทรงเครื่อง ประทับนั่ง แบ่งเป็น ๓ รูปแบบ ดังนี้

พระพุทธรูป ไม่ทรงเครื่อง ประทับนั่งบนฐานเตี้ย มีลักษณะโดยรวมมีพระพักตร์กลม พระอุษณิษะเป็นต่อมหนู ไม่มีพระรัศมี กรอบพระพักตร์เรียบ กลางพระนลาฏเป็นพระอุณาโลม พระกรณยาว พระเนตรเรียว พระนาสิกค่อนข้างใหญ่ พระโอษฐ์ล่างหนา ทรงแสดงปางมารวิชัย ขัดสมาธิเพชร บนฐานหน้ากระดานหรือฐานบัวเตี้ย ห่มจีวรเฉียง ปลายจีวรตัวขึ้นจากด้านหลังพาดไปบนพระอังสะซ้าย พร้อมทั้งชักจีวรขึ้นมาปิดพระอังสะขวา ชายจีวรด้านล่างแผ่ออกและหยักโค้งขึ้นด้านบนบริเวณพระขานทั้งสองข้าง ส่วนตรงกลางระหว่างข้อพระบาทปล่อยจีวรแผ่เต็มพื้นที่ แสดงร่องรอยของการพาดจีวรผ่านข้อพระบาทเป็นเส้นคู่ จีวรเป็นริ้ว พลิ้วไหวอย่างเป็นธรรมชาติ ที่ประทับนั่งบนฐานหน้ากระดานเตี้ยมี ๘ องค์ และที่ประทับนั่งบนฐานบัวเตี้ยมี ๒ องค์

พระพุทธรูป ไม่ทรงเครื่อง ประทับนั่งบนฐานสูง มีลักษณะโดยรวมเหมือนกับพระพุทธรูปไม่ทรงเครื่องประทับนั่งบนฐานเตี้ย ทั้งพระพักตร์ และการห่มจีวร แต่พระพุทธรูปที่ประทับนั่งบนฐานสูงนั้น แต่งขอบจีวรทั้งผืนให้โดดเด่นแยกออกมาจากจีวรอย่างชัดเจน ขอบแต่งด้วยดอกไม้และลายจุดไข่ปลา ที่สำคัญลักษณะจีวรถูกปรับให้เป็นรูปทรงเรขาคณิตมากขึ้น เช่น จีวรที่ดึงขึ้นมาปิดพระอังสขวานั้นก็ทำเป็นรูปครึ่งวงกลม เช่นเดียวกับระหว่างข้อพระบาท แม้จะแสดงความ

พริ้วไหวของปลายจีวรที่พาดอังสะด้านซ้ายอยู่ แต่ก็มีการจัดให้เป็นระเบียบมากขึ้น ส่วนฐานที่สูงนั้นก็ ตกแต่งด้วยลวดลายในรูปทรงเรขาคณิตเช่นกัน มีจำนวน ๒ องค์

พระพุทธรูป ไม่ทรงเครื่อง ประทับนั่งบนฐานที่มีซุ้มด้านหลัง ลักษณะพระพุทธรูป คล้ายกับพระพุทธรูป ไม่ทรงเครื่อง ประทับนั่งบนฐานสูง ที่มีความโดดเด่นด้วยการแต่งจีวรให้มี ลักษณะสมมาตร เป็นระเบียบในรูปทรงเรขาคณิตมากขึ้น แต่ก็ไม่ได้ทิ้งความพริ้วไหวของจีวรที่พาดบน อังสะซ้าย ความแตกต่างกันอยู่ที่พระพุทธรูป ไม่ทรงเครื่อง ประทับนั่งบนฐานที่มีซุ้มด้านหลัง ไม่ได้ จีวรขึ้นมามากที่อังสะด้านขวา ฐานที่สูงเป็นฐานบัวที่เน้นบัวคว่ำ ซุ้มด้านหลังแต่งด้วยใบไม้ฝรั่ง

๒) พระสาวก

พระสาวกที่พบมี ๓ ประเภท คือ

พระสาวกที่มีลักษณะแบบพระพุทธรูป ลักษณะพระพักตร์กลม มองเห็นพระ อุษณิษะชัดเจนอันเป็นลักษณะของพระพุทธรูปมากกว่าพระสงฆ์ กรอบพระพักตร์เรียบ พระกรรม ยาวติดกับพระอังสะ พระเนตรเรียวยาว พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หนา แสดงปางมารวิชัย มีทั้งที่ครองจีวร ห่มคลุมและห่มเฉียง ไม่ปรากฏลวดลายใด ขอบจีวรพาดผ่านข้อพระหัตถ์ด้านซ้ายที่วางราบบนพระ เพลา ที่สำคัญตามข้อพระวรกายปรากฏตุ่มนูนขึ้นเป็นเม็ดกลมขนาดเล็ก ได้แก่ บริเวณหน้าผาก หัวไหล่ทั้งสอง ข้อศอกทั้งสอง หัวเข่าทั้งสอง มีจำนวน ๓ องค์ สันนิษฐานว่า หมายถึงพระบัวเข็ม ไม่ใช่ พระพุทธรูป

พระสาวกที่มีใบบัวปรกศีรษะ ลักษณะพระพักตร์กลม แสดงปางมารวิชัย ที่โดดเด่น คือ บนพระเศียรมีใบบัวปิด หมายถึง พระอุคุต

พระสาวกที่มีลักษณะแบบพระสงฆ์ ลักษณะที่โดดเด่น คือ พระเศียรไม่มีพระ อุษณิษะเป็นตุ่มนูนขึ้นมา พระพักตร์กลม พระกรรมไม่ยาว พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หนา ทรงครอง จีวรห่มเฉียง แสดงขอบจีวรพาดข้อพระหัตถ์และข้อพระบาท สวมลูกประคำ มี ๔ องค์ แสดงปาง สมาธิ ๒ องค์ มีลักษณะเหมือนมนุษย์ แสดงกิริยาล้วงเข้าไปในบาตรที่ประคองไว้บนพระเพลา ๑ องค์ ที่มีปุ่มเข็มบริเวณหัวไหล่ทั้งสองข้าง หมายถึง พระอุคุต และแสดงปางมารวิชัย ๑ องค์ มีลักษณะ พิเศษต่างออกไปจากองค์อื่น กล่าวคือ ไม่ปรากฏรายละเอียดของใบหน้า และไม่ตกแต่งรายละเอียดใด ๆ ทั้งยังมีปุ่มเข็มบริเวณหน้าผาก หัวไหล่ทั้งสอง และเข่าทั้งสอง หมายถึง พระบัวเข็ม

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากชื่อเรียกและที่มาของชื่อเรียกพระอุคุตกับพระบัว เข็มนั้น จะพบจุดประสงค์ของการเรียกชื่อที่ต่างกัน กล่าวคือ พระอุคุต ใช้เรียกประติมากรรม พระสงฆ์ตามที่ปรากฏประวัติในคัมภีร์ มีส่วนเกี่ยวข้องกับทะเล ส่วนพระบัวเข็ม ใช้เรียกประติมากรรม ที่ปรากฏปูนูนตามร่างกายจำนวน ๙ แห่ง ได้แก่ หน้าผาก ๑ หัวไหล่ ๒ ข้อศอก ๒ หัวเข่า ๒ และข้อ เท้าหรือฝ่าเท้าอีก ๒ ซึ่งไม่ได้เจาะจงว่าหมายถึงพระสงฆ์รูปใดแน่นอน ปุ่มนูนนั้นอาจฝังพระธาตุ หรือ ตะกรุดตามที่กล่าว ดังนั้น รูปแบบของพระบัวเข็มจึงอาจปรากฏร่วมกับพระอุคุตหรือพระพุทธรูปก็ได้ เพราะไม่ได้เน้นที่รูปแบบประติมากรรม แต่เน้นหน้าที่การใช้งานของปุ่มนูนนั้น ๆ โดยมีสัญลักษณ์ รูปปลา หอย หรือใบบัว ใต้ฐาน

ทั้งนี้ในจำนวนพระพุทธรูปดอกไม้ใน อ. พรวัว นั้น พบว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีจารึก และสามารถอ่านได้จำนวน ๑๕ องค์ โดยจากจารึกที่พบมี ๓ ประเภท คือ อักษรธรรมล้านนา อักษรไทใหญ่ และอักษรพม่า โดยจำนวนอักษรธรรมล้านนาพบมากที่สุดและพบร่วมกับอักษรไทใหญ่ ส่วนอักษรไทใหญ่พบร่วมกับอักษรพม่า จำนวน ๓ องค์ พ.ศ. ที่เก่าที่สุดในจารึก คือ พ.ศ. ๒๔๓๘ ส่วน พ.ศ. ที่พบมากที่สุด คือ พ.ศ. ๒๔๗๐ และพ.ศ. ที่พบใหม่ที่สุด คือ พ.ศ. ๒๔๗๘ สำหรับเนื้อหาในจารึกแสดงถึงคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ๒ คติความเชื่อ คือ ๑) คติความเชื่อเกี่ยวกับอายุพระพุทธศาสนา ๕,๐๐๐ ปี ๒) คติความเชื่อเกี่ยวกับนิพพาน ได้แก่ การขอให้ได้สุข ๓ ประการ คือ ๑) กามสุข สุขเนื่องด้วยกาม ๒) ฌานสุข สุขเนื่องด้วยฌาน และ ๓) นิพพานสุข สุขเนื่องด้วยนิพพาน โดยมีพระนิพพานเป็นยอด

จารึกที่พบนี้นั้นอยู่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๓๘-๒๔๗๘ ตรงกับสมัยของครูบาหุ่นเจ้าบุญจุ่ม สิริวิชัย ซึ่งท่านปกครองวัดป่าต๋มดอน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๔-๒๕๑๒ เป็นช่วงพัฒนาวัดหลังจากวัดไม่ได้รับการดูแลรักษามาระยะหนึ่ง สำหรับการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ อยู่ในช่วงก่อนและหลังที่มีการสร้างพระประธานในวิหาร โดยก่อนที่มีการสร้างพระประธาน พบพระพุทธรูปดอกไม้ที่มีจารึกที่ฐานจำนวน ๓ องค์ มีลักษณะเช่นเดียวกัน กล่าวคือเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะพม่า สกุลช่างมณฑลพะเยา ส่วนพระพุทธรูปดอกไม้ที่มีการถวายหลังการสร้างพระประธานจำนวน ๗ องค์ ที่ ทั้งหมดมีรูปแบบและขนาดที่แตกต่างกันออกไป

พระพุทธรูปดอกไม้กลุ่มนี้ ถูกนำเข้ามาจากพม่า ให้คนในพื้นที่ได้เช่าบูชา โดยพ่อค้าวัวต่าง ใช้เกวียนในการบรรทุก ด้วยน้ำหนักของพระพุทธรูปดอกไม้ที่เบา ทำให้การบรรทุกมาในแต่ละครั้งมีปริมาณมาก หลากหลายรูปแบบ และขนาด โดยเฉพาะขนาดเล็กจะมีการบูชาและนำไปถวายวัดกันมาก

๕.๑.๓ การสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมในงานวิจัยนี้ เป็นการที่ประชาชนในชุมชนเลือกตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนช่วยในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าต๋มดอน ตัวแทนเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาวัดป่าต๋มดอนและส่งเสริมพระพุทธศาสนาในชุมชนได้ เป็นการมีส่วนร่วมทางสังคมทั้งด้านจิตใจและอารมณ์ ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม ทุกคนในชุมชนมีอิสระในการเลือกที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม และตัวแทนที่เข้าร่วมนี้ได้เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ทั้งมีสิทธิเท่าเทียมกันในด้านความคิด การแสดงออก และการสร้างสรรค์ และพระพุทธรูปที่จะร่วมกันสร้างสรรค์ก็ไม่ได้มีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน ทำให้ทุกคนสามารถเข้าร่วมได้ โดยแบ่งเป็น ๕ กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ บอกเล่าโครงการ (เก็บดอกไม้ในชุมชน) มีวัตถุประสงค์ เพื่อทำความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับการร่วมกันสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ และเพื่อมอบหมายงานให้กับผู้เข้าร่วมในการคัดเลือกตัวแทนของชุมชนเพื่อเข้าร่วมกิจกรรม โดยให้คนในชุมชนช่วยกันคัดเลือกอย่างอิสระ ขอความร่วมมือกันในการเก็บดอกไม้ พร้อมตากแห้ง เพื่อใช้เป็นวัสดุในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ และให้ผู้เข้าร่วมทำแบบทดสอบสุขภาพจิตก่อนการทำกิจกรรมหล่อพระพุทธรูปดอกไม้ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอและพูดคุยเกี่ยวกับโครงการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ที่วัดป่าต๋ม

ตอน ในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖ มีเจ้าอาวาสวัดป่าต๋มดอนเป็นประธานในการพูดคุย นอกจากนั้นยังได้ให้ผู้เข้าร่วมทำแบบทดสอบทางสุขภาพจิต

ผลจากกิจกรรม จากการคัดเลือกของคนในชุมชน ได้ผู้ร่วมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้จำนวน ๒๐ ท่าน ทั้งนี้ในการเก็บดอกไม้พร้อมตากแห้ง นอกจากจะมีการเก็บดอกไม้ในชุมชนแล้ว ยังมีคนนอกชุมชนช่วยเก็บดอกไม้และนำไปตากแห้งเนื่องจากทราบข่าวการสร้างสรรคพระพุทธรูปครั้งนี้และมีความประสงค์จะร่วมสร้างสรรค์ด้วยการเก็บดอกไม้ จำแนกแหล่งที่มาของดอกไม้ตากแห้งได้เป็น ๑) ชุมชนป่าต๋มดอน ๒) วัดพระธาตุตอดคำ ต. แม่เหียะ อ. เมือง จ. เชียงใหม่ ๓) สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ๔) ดอกไม้ในพิธีไหว้ครู สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และ๕) ประชาชนทั่วไป

ด้วยเหตุนี้ดอกไม้ที่นำมาใช้สร้างสรรค์พระพุทธรูปในครั้งนี้ จึงมีความหลากหลาย เช่น ดอกมะลิ ดอกดาวเรือง ดอกกุหลาบ ดอกพุท ดอกเก็จถวา ดอกบัว เป็นต้น เมื่อรวบรวมดอกไม้ตากแห้งได้จำนวนหนึ่ง ผู้วิจัยจึงได้นำไปดเป็นผงละเอียดพอควร โดยใช้เครื่องบดยาสมุนไพร ในวันที่ ๑๐ และ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖

กิจกรรมที่ ๒ คัดเลือกและออกแบบงานพุทธศิลปกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อคัดเลือกพระพุทธรูปดอกไม้สำหรับการออกแบบและออกแบบพระพุทธรูปดอกไม้ โดยผู้วิจัยได้นัดแกนนำในชุมชน วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๖ เพื่อพูดคุยเกี่ยวกับการคัดเลือกพระพุทธรูปสำหรับการสร้างสรรค์ในครั้งนี้ โดยการคัดเลือกได้คัดเลือกมาจากพระพุทธรูปที่เก็บรักษาไว้ที่วัดป่าต๋มดอน กับวัดสันขวาง จำนวน ๑ แบบ จากนั้นคณะวิจัยจึงได้นำกลับไปให้แกนนำชุมชนพิจารณา เมื่อได้แก้ไขตามแล้วจึงจะได้จัดทำแม่พิมพ์ต่อไป

ผลการดำเนินการ จากพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าต๋มดอน จำนวน ๓๓ องค์ และพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดสันขวาง จำนวน ๑๗ องค์ คณะวิจัยและแกนนำชุมชนได้ตกลงร่วมกันเลือกพระพุทธรูปประทับยืนบนฐานที่มีขุมพระพุทธรูปด้านหลัง มีลักษณะโดยรวมเป็นพระพุทธรูปที่มีพระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ พระอุษณิষะเป็นต่อมหนู พระกรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน โผล่ออกมาจากจีวรข้างพระวรกาย พระหัตถ์ขวาหงายขึ้นใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลางคิ่ววัตถุทรงกลม พระหัตถ์ซ้ายคว่ำกระดกนิ้วชี้ ครองจีวรห่มคลุม พาดชายจีวรบนพระอังสาซ้าย ทั้งให้ชายจีวรลงมาถึงพระนาภี ขุมด้านหลังตกแต่งด้วยใบไม้ฝรั่ง ซึ่งอายุในพุทธศตวรรษที่ ๒๕ พระพุทธรูปในลักษณะดังกล่าวปรากฏที่วัดป่าต๋มดอน จำนวน ๑ องค์ และที่วัดสันขวาง จำนวน ๒ องค์

เมื่อได้แบบแล้ว คณะวิจัยจึงนำมาออกแบบ โดยได้ปรับเปลี่ยนการวางพระหัตถ์ของพระพุทธรูปตามแบบที่พระหัตถ์ขวาหงายขึ้นใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลางคิ่ววัตถุทรงกลม พระหัตถ์ซ้ายคว่ำกระดกนิ้วชี้ในลักษณะพระพุทธรูปเจ้าโศกขัยคุรุ ให้เป็นพระหัตถ์ทั้งสองวางแนบพระวรกาย ในลักษณะ**พระพุทธรูปปางเสด็จจากดาวตึงส์** ภายหลังการร่างแบบในกระดาษแล้ว จึงใช้สร้างแบบในคอมพิวเตอร์ และนำกลับไปให้แกนนำชุมชนพิจารณาความสวยงาม

กิจกรรมที่ ๓ การสร้างสรรค์ต้นแบบ มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้ โดยการสร้างแม่พิมพ์ต้นแบบพระพุทธรูป ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ได้แก่ การปั้นต้นแบบตามแบบร่าง การทำแม่พิมพ์ยางซิลิโคน และการทดลองหล่อต้นแบบ

ผลการดำเนินกิจกรรม ได้ต้นแบบดินน้ำมัน แม่พิมพ์ยางซิลิโคน และต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้

กิจกรรมที่ ๔ ร่วมกันเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ มีจุดประสงค์ เพื่อให้แกนนำชุมชนจำนวน ๒๐ คน ได้ทดลองร่วมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ โดยการดำเนินงาน เริ่มด้วยการอธิบายคติความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ อานิสงส์ที่จะได้รับ จากนั้นจึงมีการอธิบายวิธีการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ และทดลองทำดู จากนั้นจึงให้แกนนำทั้ง ๒๐ คน สร้างสรรค์พระพุทธรูป ให้เวลาประมาณ ๒ สัปดาห์ โดยในขั้นตอนสุดท้าย คนที่เข้าร่วมโครงการทุกคนจะได้รับพระพุทธรูปดอกไม้คนละ ๑ องค์ และแม่พิมพ์ยางซิลิโคนที่ใช้หล่อในครั้งนี้ ก็จะมอบไว้ให้กับวัดป่าดุ่มดอน

ผลการดำเนินการ ภายหลังจากที่แกนนำในชุมชนได้ช่วยกันสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้แล้ว จึงมีการเสนอให้ทำพระพุทธรูปดอกไม้จากแม่พิมพ์ในครั้งนี้เพิ่มเติมอีก ๑๐๘ องค์ เพื่อประดับที่คานและเสาของวิหาร โดยความร่วมมือระหว่างวัดกับชาวบ้านช่วยกันสร้างสรรค์พระพุทธรูป จากนั้นจึงให้คนในหมู่บ้านรวมถึงหมู่บ้านใกล้เคียงเข้าบูชา เพื่อนำเงินที่ได้ไปพัฒนาวัดต่อไป

กิจกรรมที่ ๕ ร่วมกันถวายพระพุทธรูปดอกไม้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชน ร่วมกันถวายพระพุทธรูปดอกไม้ไว้กับวัดป่าดุ่มดอน วัดสันขวาง วัดหนองปลามัน และวัดป่าอาจารย์มั่น ภูริทัตโต สนทนาจุดเด่นจุดด้อยของโครงการ และให้ผู้ร่วมกิจกรรมทำแบบทดสอบความสุขของกรมสุขภาพภายหลังการทำกิจกรรม โดยคนในชุมชนเป็นผู้กำหนดวัดที่จะไปถวายพระพุทธรูป โดยมีการเตรียมงานกันล่วงหน้า ๑ วัน ใช้รถของชาวบ้านและผู้วิจัย

ผลการดำเนินการ ชาวบ้านได้นำพระพุทธรูปดอกไม้ที่สร้างไปถวายวัด ๔ วัด ได้แก่ วัดป่าดุ่มดอน วัดสันขวาง วัดหนองปลามัน และสำนักสงฆ์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต โดยเริ่มจากวัดป่าดุ่มดอนเป็นลำดับที่ ๑ วัดสันขวางเป็นลำดับที่ ๒ วัดหนองปลามันเป็นลำดับที่ ๓ และสำนักสงฆ์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นลำดับที่ ๔ จากนั้นจึงร่วมรับประทานอาหารเที่ยงที่สำนักสงฆ์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นอันเสร็จพิธี โดยชาวบ้านได้ติดต่อประสานงานกับเจ้าอาวาสของแต่ละวัดไว้ก่อนหน้าที่จะนำพระพุทธรูปไปถวายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทำให้ในวันที่ไปถวายจึงได้พบกับเจ้าอาวาสของแต่ละวัด และทางวัดก็ได้จัดเตรียมสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมไว้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้จากการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับโครงการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้นี้ พบว่าข้อดีของโครงการ ๑) ช่วยให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคีเพราะอยู่ในช่วงที่บูรณะวัดป่าดุ่มดอน ๒) เพิ่มแนวทางในการตกแต่งเสาและคานวิหารด้วยพระพุทธรูปดอกไม้ ๓) ได้พระพุทธรูปดอกไม้ที่ตนเองมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ไว้บูชาที่บ้าน ๔) ได้บุญกุศลจากการร่วมถวายพระพุทธรูป เกิดความปิติยินดี ๕) ได้เชื่อมสัมพันธ์ภาพระหว่างวัดต่าง ๆ ในชุมชนให้กลมเกลียวมากขึ้น โดยเฉพาะวัดสันขวางที่ตั้งอยู่ในชุมชนไทใหญ่เช่นเดียวกัน เกิดโครงการใหม่ที่จะทำร่วมกันระหว่างชุมชนวัดป่า

ตุ้มดอนกับชุมชนสันขวาง คือ การปิดทองคำเปลวพระพุทธรูปดอกไม้ของวัดสันขวาง จำนวน ๒ องค์ สำหรับข้อด้อยของโครงการนี้ คือ ๑) คนในชุมชนมีระยะเวลาในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ น้อยเกินไป ควรจะจัดงานสัก ๒-๓ วัน โดยระหว่างจัดงานอาจมีการสวดมนต์ ทำวัตร ปฏิบัติกัมมัฏฐานร่วมด้วย ๒) บุญจากการได้สร้างและถวายพระพุทธรูปเป็นบุญใหญ่ ควรบอกกล่าวคนในชุมชนให้มากกว่านี้ เพราะมีคนต้องการร่วมบุญนี้อีกเป็นจำนวนมาก ๓) ควรให้เด็ก เยาวชน เข้าร่วมเป็นแกนนำด้วย เพราะจะได้มีความหลากหลายของแกนนำ และจะได้ปลูกฝังความรักในพระพุทธศาสนาให้กับเด็กและเยาวชนด้วย ๔) การจัดพิธีแห่พระพุทธรูปไปถวายตามวัดต่าง ๆ ควรให้ยิ่งใหญ่กว่านี้ อาจมีวงดนตรีพื้นเมือง หรือขบวนอย่างเป็นทางการ และจัดให้ตรงกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๕.๑.๔ การวิเคราะห์ความสุขผู้เข้าร่วมกิจกรรม (พุทธศิลป์กรมบำบัด)

การวิเคราะห์แบบทดสอบความสุขกรมสุขภาพจิต

แบบทดสอบความสุขนี้ พัฒนาขึ้นจากกรมสุขภาพจิต เพื่อใช้วัดสุขภาพจิตคนไทย ฉบับสั้น เรียกว่า แบบสัมภาษณ์ดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตคนไทยฉบับสั้น (Thai Mental Health Indicator -๑๕ (TMHI-๑๕))

เมื่อพิจารณาเป็นรายบุคคล พบว่า มีผู้ที่ได้คะแนนเพิ่มขึ้นจำนวน ๑๗ คน มีผู้ได้คะแนนเท่าเดิม ๑ คน และมีผู้ได้คะแนนน้อยกว่าเดิม ๒ คน เหตุที่ได้คะแนนลดลงอาจเกิดขึ้นจากการที่ทั้งสองคนได้ไปร่วมถวายพระพุทธรูปไม่ครบวัดตามที่กำหนดไว้ เนื่องจากติดภารกิจเรื่องสุขภาพ แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่ามีคะแนนสุขภาพจิตโดยรวมมากขึ้น คิดเป็น ๘๕ เปอร์เซนต์

การวิเคราะห์ความสุขจากหลักพละ ๕

กระบวนการทำงานของคนในชุมชนที่มีลักษณะการมีส่วนร่วมนั้น เป็นไปตามหลักพละ ๕ ซึ่งเป็นการสร้างความสุขในการทำงานของคนในชุมชน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของคนในชุมชนเป็นไปตามหลักศรัทธาพละ ๕ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการเป็นไปตามหลัก ศรัทธาพละ วิริยะพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ เป็นไปตามหลักปัญญาวิริยะ และการมีส่วนร่วมในการประเมิณผล เป็นไปตามหลักสติวิริยะ สมาธิวิริยะ และปัญญาวิริยะ ทั้งหมดเป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความสุขของผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

พระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าตุ้มดอน และวัดสันขวาง ใน อ.พร้าว จ.เชียงใหม่ นั้น ยังไม่มีผู้วิจัยใดได้จัดทำรายละเอียด จัดหมวดหมู่ พร้อมกับอ่านและวิเคราะห์จารึก การวิจัยครั้งนี้จึงเป็นครั้งแรกที่ได้ทำกระบวนการดังกล่าว

สำหรับพระพุทธรูปดอกไม้ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากงานวิจัยครั้งนี้ เกิดขึ้นจากความร่วมมือของคนในชุมชนอย่างแท้จริง ตั้งแต่เริ่มต้นคัดเลือกแบบจนกระทั่งรวมกันไปถวายพระพุทธรูปที่สร้างสรรค์แล้ว ให้กับวัดในชุมชนของตนและใกล้เคียง จึงเป็นการวิจัยที่เน้นให้เห็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกขั้นตอน ทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการทำงานนั้น และเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม คือ ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมิณผล ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ มีผลโดยตรงต่อขั้นตอนอื่น ๆ

๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการประสานขอความร่วมมือ

๓) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ทางด้านต่าง ๆ ประกอบไปด้วยผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล

๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เกี่ยวกับการควบคุมและการตรวจสอบการดำเนินงานทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

ทั้งนี้ตามกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวคิดของโคเฮน และอัทซอพ พบว่า ในกระบวนการที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ๑.๑) ในส่วนของการค้นหาความต้องการที่แท้จริง การที่ผู้วิจัยได้เลือกไปก่อนว่าจะสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ เพราะเห็นว่าในชุมชนมีพระพุทธรูปดอกไม้เก็บรักษาไว้ส่วนหนึ่ง ทำให้ขั้นตอนนี้ไม่ปรากฏ ๑.๒) การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ ได้แก่ การที่ชุมชนร่วมกันบอกต่อโครงการ และหาโอกาสในการเข้าร่วมโครงการด้วยการเก็บดอกไม้ ตากแห้ง และนำมาเข้าร่วมโครงการ ๑.๓) การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ ได้แก่ การที่ให้ชุมชนสมัครใจเป็นแกนนำในการสร้างสรรค์พระพุทธรูป ๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ๒.๑) การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ทุกคนช่วยกันเก็บดอกไม้ นำมาตากแดดให้แห้งด้วยความเต็มใจ ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันของคนในชุมชน ๒.๒) การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน ได้แก่ การที่คนในชุมชนร่วมกันกำหนดระยะเวลาในการสร้างสรรค์ ภายหลังจากที่ได้เรียนรู้การทำงานแล้ว ทั้งการกำหนดวัด เตรียมการ การประสานงานกับวัดที่จะไปถวายพระพุทธรูป ๒.๓) การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการอย่างเต็มที่ ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิ์ในการเข้าร่วมโครงการอย่างเป็นอิสระ ไม่มีการบังคับให้เข้าร่วมหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการ ๓) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ๓.๑) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านวัตถุ ได้แก่ การที่แกนนำที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับพระพุทธรูปดอกไม้ และวัดป่าดุ่มดอนได้รับพิมพ์ยางซิลิโคน ๓.๒) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม ได้แก่ การเกิดความสัมพันธ์ การได้ร่วมสร้างบุญกุศลจากการร่วมถวายพระพุทธรูปด้วยกัน การได้เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างวัดต่าง ๆ ในชุมชน ๓.๓) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล ได้แก่ แกนนำที่เข้าร่วมโครงการเกิดความปิติ ภายหลังจากที่ได้ร่วมกันถวายพระพุทธรูป เป็นการก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ความมั่นใจว่าตนจะได้รับอานิสงส์จากการถวายพระพุทธรูปดอกไม้ โดยไม่ตกไปสู่อบายภูมิอย่างแน่นอน ๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ได้แก่ การได้สนทนากับข้อดีข้อเสียของโครงการในช่วงพักรับประทานอาหารที่สำนักสงฆ์หลวงปู่มั่น เป็นการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ให้ทุกคนที่เข้าร่วมมีอิสรภาพ หมายถึง มีอิสระที่จะเข้าร่วม หรือไม่ก็ได้การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วย ความสมัครใจ การถูกบังคับให้เข้าร่วมไม่ว่าจะในรูปแบบใดไม่ถือว่าเป็น

การมีส่วนร่วม มีความเสมอภาค บุคคลที่เข้าร่วมในกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมคนอื่น และบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมได้

ทั้งนี้กระบวนการทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักพระ ๕ ของงานวิจัยนี้ ซึ่งเป็นเหตุผลในการอธิบายความสุขที่เกิดขึ้นของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยผู้มีผล ๕ ย่อมจะถึงอิทธิบาท ๔ ด้วย คือทางให้ถึงความสำเร็จ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา การมีความสำเร็จในชีวิตได้เป็นความปรารถนาและความสุขอย่างหนึ่งของมนุษย์ ทั้งเป็นการเสริมสร้างสุขภาพกาย ใจ สังคม และสติปัญญาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เป็นปัจจัยทำให้เกิดการเสริมสร้างสุขภาวะทางกาย จิต สติปัญญา และสังคมของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

ด้วยเหตุนี้เมื่อกระบวนการทำวิจัยสิ้นสุดแล้ว จึงเกิดการวางแผนในอนาคตที่จะร่วมกันสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้จากแม่พิมพ์ยางซิลิโคนครั้งนี้ จำนวน ๑๐๘ องค์ เพื่อประดับบนคานในวิหารวัดป่าตุ้มดอน โดยทางวัดและชุมชนจะจัดหางบประมาณในการจัดสร้างด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตามพระพุทธรูปที่หล่อนั้น บางองค์เมื่อแห้งแล้วจะโค้งงอหรือแตกหัก เนื่องจาก การหดตัวของวัสดุ ทำให้ต้องแก้ปัญหาโดยการตรึงกับโต๊ะ และใช้วัสดุที่มีน้ำหนักทับลงบนพระพุทธรูปที่หล่อเสร็จใหม่ ๆ จากนั้นในแต่ละอาทิตย์จึงพลิกกลับหน้าหลังครั้งหนึ่ง ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากแบบที่มีความหนาไม่มากนัก และอากาศที่ร้อนจัดของเดือนเมษายน-พฤษภาคม อันเป็นช่วงที่มีการสร้างสรรค์พระพุทธรูป ทั้งนี้ต้องระวังการผสมกาวที่น้อยเกินไป ทำให้ผงดอกไม้จับตัวกันไม่แน่น จึงอยู่แตกง่าย แก้ปัญหาโดยการเพิ่มกาวให้เป็นอัตราส่วนของกาว ผงดอกไม้ และน้ำ เป็น ๑: ๑: ๑/๒ และการใช้ผงดอกไม้ที่ต่างชนิดกัน ทำให้สีของพระพุทธรูปดอกไม้ที่สร้างสรรค์มีความเข้มแตกต่างกัน แก้ปัญหาโดยใช้ผงดอกไม้ชนิดเดียวกัน หรือผสมผงดอกไม้หลายชนิด ๆ

ภาพที่ ๑๓๖ การโค้งงอและแตกหักของพระพุทธรูปดอกไม้
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๓๗ การแก้ปัญหาด้วยการยึดกับโต๊ะ ภาพที่ ๑๓๘ การแก้ปัญหาด้วยการใช้วัสดุที่มีน้ำหนักกดทับ
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๓๙ ก่อนและหลังการแก้ปัญหาการหดตัวของวัสดุ
ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลจากการทำวิจัยครั้งนี้ ทำให้มองเห็นได้ถึงกระบวนการสร้างสรรค์พุทธศิลปกรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมว่าสามารถเกิดขึ้นได้จริง โดยมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง ความศรัทธาในผู้นำชุมชน พระสงฆ์ และผู้วิจัยเป็นส่วนสำคัญที่รองลงมา ร่วมกับกิจกรรมที่สร้างขึ้นมาเพื่อผลประโยชน์ของพุทธศาสนาและประชาชนเป็นหลัก อาศัยผลการวิจัยดังกล่าว จึงได้เสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการสร้างชุมชนสร้างสรรค์และมีความสุข โดยใช้กิจกรรมการสร้างงานพุทธศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ ที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

ชุมชนสร้างสรรค์ไม่ใช่เรื่องของ การปรับปรุงหรือพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างเดียว แต่เป็นชุมชนที่มีพื้นที่และสภาพแวดล้อมซึ่งเอื้อให้เกิดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ โดยภาครัฐอาจต้องลงทุนในการเรียนรู้ของคนในชุมชนให้เข้าถึงหลักพระพุทธศาสนา สร้างความศรัทธาที่ถูกต้อง เพิ่มความมั่นใจในการนำหลักธรรมไปใช้ว่าสามารถทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้นได้ และต้องสนับสนุนด้านการเงินให้เอื้อต่อการสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรม

ทั้งในส่วนของวัดต่าง ๆ และพระสงฆ์ ต้องให้มีการศึกษาหลักธรรมอย่างถูกต้อง ส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับคนในชุมชนในลักษณะเอื้อประโยชน์ต่อกัน เพื่อสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น

ในส่วนของชุมชน ต้องสร้างกิจกรรมร่วมกัน ผ่านการสร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรม เรียนรู้คุณค่าของงานที่สร้างสรรค์ร่วมกันในเชิงคุณค่าแท้จริง มีใช้คุณค่าทางศิลปะ หรือคุณค่าที่มาจากภายนอก คุณค่าที่แท้จริงต้องเกิดขึ้นจากผู้คนภายในชุมชนเห็นพ้องต้องกันว่า สิ่งที่สร้างขึ้นมามีคุณค่าต่อคนในชุมชนทางจิตใจเพราะได้ร่วมกันสร้างขึ้น

สำหรับสถาบันการศึกษา ต้องให้ความรู้ในเรื่องการสร้างสรรค์งานพุทธศิลปะ ทั้งในเชิงองค์ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ เทคนิคการสร้าง และผลของการสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกับชุมชนโดยเน้นประโยชน์ของพุทธศาสนาและคนในชุมชนเป็นหลัก

ด้วยแนวคิดเชิงนโยบายที่มีจุดหมายนี้ จะทำให้เกิดชุมชนสร้างสรรค์และมีความสุขขึ้นได้

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ผลที่ได้จากการวิจัย นอกจากเกิดความร่วมมือในชุมชนแล้ว ยังได้พระพุทธรูปดอกไม้ที่สร้างจากแม่พิมพ์ยางซิลิโคน ซึ่งแม่พิมพ์ยางซิลิโคนที่สร้างสรรค์ขึ้นในครั้งนี้ ทางคณะวิจัยได้ถวายไว้กับวัดป่าดุ่มดอน ทั้งคนในชุมชนยังได้เรียนรู้วิธีการใช้งาน จนสร้างสรรค์งานขึ้นได้เอง ทำให้ผู้นำในชุมชนทั้ง ๒๐ คนที่เข้าร่วมโครงการ ได้เสนอความคิดเห็นว่า จะนำแม่พิมพ์ยางซิลิโคนนี้ไปใช้ในการสร้างพระผุดดอกไม้อีกจำนวน ๑๐๘ องค์ เพื่อประดับบนคาน และเสาของวิหารวัดป่าดุ่มดอน ตามคติความเชื่อเรื่องอดีตพุทธเจ้าที่มีจำนวนมากในอดีต เพื่อใช้บอกเล่าถึงการสั่งสมบารมีของพระพุทธเจ้า ก่อนที่พระองค์จะได้ตรัสรู้เป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บริเวณที่จะประดับพระพุทธรูปดอกไม้
จำนวน ๑๐๘ องค์ ในอนาคต

ภาพที่ ๑๔๐ ชื่อภายในวิหารวัดป่าต๋มดอน ที่คนในชุมชนวางโครงการว่าจะประดับพระพุทธรูปดอกไม้ซึ่งสร้าง
จากแม่พิมพ์ครั้งนี้

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

นอกจากนี้ จากการเผยแพร่งานให้กับนิสิต และประชาชนทั่วไป ทำให้เกิดการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ไปต่อยอดในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปจากผงดอกไม้และวัสดุธรรมชาติทางการเกษตรอื่น ๆ ของนักเรียนโรงเรียนทองผาภูมิวิทยา จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการเป็นนิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม มจร.ชม. เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้จากงานวิจัยไปสู่นักเรียน ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ นำไปสู่ความต้องการทดลองนำดอกไม้พร้อมวัสดุธรรมชาติอื่น ๆ มาเป็นวัสดุปั้นพระพุทธรูป โดยได้เพิ่มวัสดุนาโนซิงค์ออกไซด์ ซึ่งเป็นวัสดุทางวิทยาศาสตร์ในการช่วยเพิ่มความเงางาม ช่วยจัดความชื้น และป้องกันเชื้อรา ภายใต้โครงการชื่อ “นวัตกรรมนาโนซิงค์ออกไซด์สู่ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปภูมิธรรมร่วมสมัย” ได้ผ่านการคัดเลือกประกวดนวัตกรรมนาโนเทคโนโลยีระดับประเทศครั้งที่ ๑๑ ระดับมัธยมศึกษา เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

ภาพที่ ๑๔๑ ผงดอกไม้แห้งและวัสดุอื่น ๆ ในการทดลองสร้างสรรค์พระพุทธรูป
 ของนักเรียนโรงเรียนทองผาภูมิวิทยา จังหวัดกาญจนบุรี
 ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๑๔๒ นักเรียนโรงเรียนทองผาภูมิวิทยา กำลังปั้นพระพุทธรูปจากผงดอกไม้ผสมปูนหมัก
 ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

KMITP FUTURE INNOVATOR ระดับมัธยม ประกาศรายชื่อ โครงการผ่านการคัดเลือก ประกวดนวัตกรรมนาโนเทคโนโลยีระดับประเทศ ครั้งที่ 11

ลำดับ	โครงการ	หน่วยงาน
S71	โครงงานสบู่นาโนพรนาโนซิงค์ออกไซด์	โรงเรียนบางบ่อวิทยาคม
S72	ศึกษาการเพิ่มคุณภาพและปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อการใช้วัสดุ ปักชำแบบควบแบบจากเปลือกไม้ผสมเมือกเม็ดแมงลัก และนาโนซิงค์ออกไซด์	โรงเรียนท่าช้างพิทยาคม
S73	นวัตกรรมนาโนซิงค์ออกไซด์สู่ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการ สร้างสรรค์พระพุทธรูปปางธรรมารัมภ์	โรงเรียนทองนาหว้าวิทยา
S74	การพัฒนาแผ่นวัสดุสำหรับเก็บรักษาอุณหภูมิจากนาโนซิงค์ออกไซด์และเศษวัสดุเหลือใช้ในชุมชน (Development of the material for preservation and maintenance of temperature with nano zinc oxide and remaining materials used)	โรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล
S75	การศึกษาการสังเคราะห์เม็ดสีจากน้ำหมักด้วยอนุภาคนาโน ZnO และอนุภาคนาโน TiO ₂	โรงเรียนหนองแขวงวิทยาคม
S76	กังหันพลังงานแสงอาทิตย์	โรงเรียนวชิรวิทย์วิทยาสรรค์ สตรีวิทยา ๒
S77	การพัฒนาแผ่นกรองอากาศจากเส้นใยโพลีเอสเตอร์และเสริมประสิทธิภาพด้วยสารอนุภาคนาโนไทเทเนียมไดออกไซด์	โรงเรียนสตรีพัทลุง
S78	การพัฒนาแผ่นรองขับปัสสาวะของผู้ป่วยติดเตียงจากเส้นใยดิน คอนและกบมะพร้าว ด้วยสารอนุภาคนาโนซิงค์ออกไซด์และอนุภาคนาโนคาร์บอนแบล็ค	โรงเรียนสตรีพัทลุง
S79	การพัฒนาสูตรกำจัดศัตรูพืชแบบปากก้า ด้วยอนุภาคนาโน ZnO	โรงเรียนหนองแขวงวิทยาคม
S80	การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าไหม Eco print	โรงเรียนหนองแขวงวิทยาคม

ข้อมูลการเข้าร่วม ภายในวันที่ 10 ส.ค. ๕๖

สวทช. Hana depa UWT trueLAB KMITP CMIT KLLC

ภาพที่ ๑๔๓ โครงการที่ ๕๓๗ เป็นโครงการที่ได้รับแรงบันดาลใจจากผลการวิจัย

ที่มา ผู้วิจัยและคณะผู้วิจัย

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ในการทำวิจัยครั้งต่อไป สามารถใช้ผงดอกไม้สร้างสรรค์งานพุทธศิลป์ประเภทอื่น ๆ อาทิ พระพิมพ์ พระแผงไม้ เป็นต้น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนอื่น ๆ ได้แก่ ชุมชนชาวกระเหรี่ยง ชุมชนไทลื้อ ชุมชนไทยอง เป็นต้น

ตัวอย่างงานวิจัย เช่น

การสร้างสรรค์พระพิมพ์จากผงดอกไม้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนไทยอง

ดอกไม้บูชาสู่การสร้างสรรค์พระแผงไม้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนไทลื้อ

การสร้างสรรค์พระพุทธรูปจากผงดอกไม้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวกระเหรี่ยง

ทั้งนี้อาจทำวิจัยในเชิงอนุรักษ์ โดยศึกษารูปแบบการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้แบบโบราณที่ยังคงปรากฏในชุมชนนอกพื้นที่ประเทศไทย เช่น ประเทศพม่า ลาว กัมพูชา เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลมาถึงกรรมวิธีที่ถูกต้องและสามารถทำได้จริง

ตัวอย่างงานวิจัยเช่น

การวิเคราะห์กระบวนการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ในพม่า

การสร้างสรรคพระพุทธรูปดอกไม้ตามกรรมวิธีดั้งเดิมที่ปรากฏในชุมชนชาวลาว
การวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ในประเทศกัมพูชา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยศิลปากร. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยศิลปากร.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมศิลปากร. **เขียนใหม่ปัญญาชาดก**. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร,
๒๕๔๑.

กรมศิลปากร. **ตำนานพระแก้วมรกต**. กรุงเทพฯ: เอส บี เค การพิมพ์, ๒๕๖๔.

กรมศิลปากร. **พระพุทธรูปปางต่าง ๆ**. กรุงเทพฯ: โรงศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๘.

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

สารานุกรมไทยฉบับเยาวชน เล่มที่ ๒๙. กรุงเทพฯ: โรงศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗), ๒๕๔๘.

เจริญ ตันมหาราน. **พระบรมธาตุกรุงสยาม**. นนทบุรี: ชาร์ปแอนด์, ๒๕๔๒.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. **ธรรมลีลาจากศรีลังกาไปอินเดีย**. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๒๙.

ฉัตรชัย อรรถปักษ์. **องค์ประกอบศิลป์**. กรุงเทพฯ: วิทยาพัฒน์, ๒๕๔๘.

ชลูด นิ่มเสมอ. **องค์ประกอบของศิลปะ**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑.

ชั้นปะ ปิ่นเงิน (บรรณาธิการ). **ปริวรรตและสาระสังเขปของอานิสถ์ล้านนา**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัย
สังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘.

ชัยวัฒน์ อุตพัฒน. **หลักพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง. ม.ป.ป.

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. **การวิจัยทางศิลปะ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๔๘.

ชูวิทย์ รัตนพลแสนย์. **ผลของการใช้ศิลปกรรมบำบัดที่มีต่อภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุของชมรม
ผู้สูงอายุโรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยดุสิต, ๒๕๕๑.

ณัฐพร สุทธิสงคราม. **พระบัวเข็ม**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๒.

ทวีเดช จีวบาง. **ความคิดสร้างสรรค์ศิลปะ**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙.

ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา และสมจิตร ไกรศรี. **โปรแกรมศิลปกรรมบำบัด สถาบันราชานุกูล**. กรุงเทพฯ:
คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๑.

ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา. **ศิลปะบำบัด ศาสตร์และศิลป์ แห่งการบำบัด**. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
๒๕๕๐.

เทียนชัย ตั้งพรประเสริฐ. **องค์ประกอบศิลป์ ๑**. กรุงเทพฯ: เพ็ญฟ้า, ๒๕๔๐.

นิยะดา เหล่าสุนทร. **ปัญญาสาตก: ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย**.

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ ภาควิชาวรรณคดี, ๒๕๓๘.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. “กลวิธีแนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน”

ใน ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**.

กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.

ปฐม หงส์สุวรรณ. **ตำนานพระพุทธรูปล้านนา**. กรุงเทพฯ: กองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๔.

ผาสุข อินทรารุช. **พุทธศาสนาและประติมานวิทยา**. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี, ๒๕๔๓.

พระติฎฐกฤฬากัณฑ์. **มิลินทปัญหา**. ฉบับแปลชำระของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระนันทาจารย์. **พระสารสังคหะ**. พระนคร: ดำรงธรรม, ๒๓๙๓.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ,

๒๕๒๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก, ๒๕๖๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ:

เอส อาร์ พรินต์แมสโปรดักส์, ๒๕๕๑.

พระพุทโธโฆษจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๑,

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๖๑.

พระปัญญานันทมุนี. **พระบัวเข็ม**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๙.

พระมหาสมปอง มุทีโต. **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

พระศรีวิสุทธิวงศ์. **พระพุทธศาสนาห้าพันปี**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระสิริมงคลาจารย์. **คัมภีร์มงคลทีปนิแปล**. เรียบเรียงโดย พระครูสิริปัญญามุนี (อ่อน). พระนคร:

โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๐๖.

พัทธยา สายหู. **กลไกของสังคม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

มณี พะยอมยงค์. **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย**. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๘.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๒ ตอน ๑**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. **พจนานุกรมภาษาไทยใหญ่-ไทย**. เชียงใหม่: แสงศิลป์, ๒๕๕๖.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม ๘**.

กรุงเทพฯ: ไทยพาณิชย์, ๒๕๕๒.

ยิ่งยง เทาประเสริฐ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว (บรรณาธิการ). **ภูมิปัญญาล้านนาในมิติวัฒนธรรม**.

กรุงเทพฯ: คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๔๒.

รัตนปัญญาเถระ. **ชินกาลมาลีปกรณ์**. แปลโดย ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร,

๒๕๐๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด,

๒๕๕๖.

เลิศศิริ บวรกิตติ. ศิลปะเพื่อการบำบัด โดย อธิธ เครเมอร์. กรุงเทพฯ: เวชสาร, ๒๕๕๒.

วรเทวี (ณ ลำพูน) ชลวณิช. เรียงร้อยสี่สายสกุล. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๗.

วิลักษณ์ ศรีป่าซาง. พระเจ้าไม้ล้านนา. เชียงใหม่: สีสันพรรณไม้, ๒๕๔๕.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. พระพุทธรูปในประเทศไทย รูปแบบ พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย.

กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, ๒๕๕๔.

ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. ข้อวินิจฉัยประวัติครุฑาศรีวิชัย. เชียงใหม่: กลุ่มพุทธมลายู, ๒๕๕๙.

เสถียร พันธรังสี. ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ: แพรววิทยา, ๒๕๑๒.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์. ตำนานพระพุทธเจดีย์. กรุงเทพฯ: เจริญธรรม, ๒๕๓๘.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า พระปรมาภิไธยชิโนรส. ปฐมสมโพธิกถา. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๓๐.

สร้อยดี อ่องสกุล (ปวิวรรต). หลักฐานประวัติศาสตร์ล้านนา จากเอกสารคัมภีร์ใบลานและพับสา.

เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๔.

สวนศรี ศรีแพ่งพงษ์. สุนทรียะทางทัศนศิลป์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.

สุชาติ เกาทอง และคณะ. คู่มือครูทัศนศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๔.

แสง มนวิฑูร. สถิติวิริยะ. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๑๒.

อรนุช นิยมธรรม และวิรัช นิยมธรรม. พจนานุกรมไทย-พม่า. พิษณุโลก: ศูนย์พม่าศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐.

อรนุช นิยมธรรม และวิรัช นิยมธรรม. พม่า. พิษณุโลก: ศูนย์พม่าศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. พระพุทธรูปในล้านนา. เชียงใหม่: ตะวันเหนือ, ๒๕๔๙.

อันส์ เพนธ์. คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปนครเชียงใหม่. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๙.

(๒) คุชฌินิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

ขวัญฤทัย อัมสมโภชน. “ผลของศิลปะบำบัดต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ บ้านบางแค” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขภาพจิต ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์. บัณฑิตศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

เจ้าอธิการ สมร สมณจิตโต (จ่านงค์จิต). “ศึกษาวิเคราะห์การบูชาพระรัตนตรัยของพุทธศาสนิกชนในอำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

ชลิดา รัชตะพงศ์ธร. “สี่และปัจจัยเกี่ยวเนื่องในศิลปะบำบัดที่มีอิทธิพลต่อการลดภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาการออกแบบนิเทศศิลป์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๔.

ชัยนรินทร์ อีร์ไชยพัฒน์. “การศึกษาตัวแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่าง พละ ๕ และพฤติกรรมด้านคุณธรรมในมิติของสังคหวัตถุ ๔ ของผู้ปฏิบัติกรรมฐานในพุทธศาสนาเถรวาท และความสามารถเชิงปัญญาของผู้นำเชิงกลยุทธ์ในธุรกิจธนาคารพาณิชย์ไทย”. **วิทยานิพนธ์การจัดการดุขภูภันทิต วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีปทุม ๒๕๕๗.

ทานตะวัน อินทร์จันทร์. “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อยในเขตเทศบาลเมืองลำพูน”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

ทิพวรรณ ทั้งมั่งมี. “ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนาเพื่อการสร้างสรรค์พระพุทธรูปภูมิาร่วมสมัย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุขภูภันทิต** สาขาวิชาลุ่มแม่น้ำโขงและสาละวินศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๖.

ธฤชิตา แก้วภราดัย. “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพละ ๕ กับอิทธิบาท ๔” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธรศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

ธนวัฒน์ คำภิลานนท์. “การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๐.

ธนวัฒน์ คำภิลานนท์. “การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๐.

นฤมล อินทหมื่น. “ผลของศิลปะบำบัดต่อการลดระดับภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านธรรมปกรณ์ เชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาวิชาสุขภาพจิต ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์. บัณฑิตศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระนคร ปณฺญาวชิโร (ปรังฤทธิ์). “การวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระพุทธรเจ้าในสังคมวัฒนธรรมล้านนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุขภูภันทิต** สาขาวิชาพระพุทธรศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๑.

พระมหาบุญนำ ปรงโกโม (คนหมั่น). การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาพระธาตุของชาวพุทธในล้านช้าง. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุขภูภันทิต** สาขาวิชาพระพุทธรศาสนา. บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พระมหาสิงห์คำ รักป่า. “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อานิสสัลลันนา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓.

พระมหาสุทิตย อาภากรโ (อบอู่่น). “การศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏใน
วรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่าง ๆ ของล้านนา”

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ยุพิน ระพิพันธุ์. “ความรู้ ทักษะและการจัดการที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนใน
การจำแนกประเภทมูลฝอยที่ใช้ในชีวิตประจำวันก่อนทิ้งในเขตเทศบาลเมืองพนัส อำเภอก
พนสนิม จังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต** สาขาพัฒนาชุมชน. บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

ศศิ ยุกตະนันท์. “คตินิยมในการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในสมัยอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปะ
ศาสตรมหาบัณฑิต** ภาควิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, ๒๕๓๒.

(๓) รายงานวิจัย:

จารุพันธ์ เขาวนดี. “สวยดอกล้านนา”. **รายงานการวิจัย** คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๕๕.

ธนุตม์ ธรรมพิทักษ์. “แนวคิด ความเชื่อ และพุทธปฏิมากรรมเฉพาะของพระไภษัชยคุรุฯ โดยใช้
ประมาณวิทยา”, **รายงานการวิจัย**. ภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
กรุงเทพ, ๒๕๖๓.

ธรรศ ศรีรัตนบัลล์. “พระพุทธรูปและตำแหน่งทางศาสนาในสังคมไทใหญ่”. **รายงานการวิจัย** กรม
ส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๙.

(๔) บทความ:

จารุพันธ์ เขาวนดี ธัญญะ เตชะศิลปพิทักษ์. “ดอกไม้ในเครื่องสักการบูชาที่เกี่ยวข้องในประเพณี
ล้านนาไทย กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่”. **วารสารวิทยาลัยเกษตรศาสตร์** สาขา
สังคมศาสตร์ ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน, ๒๕๕๔): ๑๖-๒๖.

ญาณภัทร ยอดแก้ว แพรภัทร ยอดแก้ว. “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าแท้และคุณค่าเทียมของการบูชา
พระพุทธรูปในสังคมไทย”. **การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขต
กำแพงแสน ครั้งที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๕๓**.

ณัฐอร เจือจันทร์, อภิชาติ เหม้อยโสสง, พระครูวินัยธรรวชิต ปยุตโต, วาริณี โพธิราช. “การเสริมสร้าง
สุขภาพด้วยหลักพละ ๕ สำหรับชุมชนริมทางรถไฟในจังหวัดขอนแก่น” **Journal of
Buddhist Education and Research** ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๔).

นิพนธ์ แยมเดช. “จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์: ศึกษาเปรียบเทียบในด้าน
เนื้อหา” **วารสารมนุษยศาสตร์** ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๔๘-๗๐

พระมหาคณาวิศุคคปญโญ (บารุงทรัพย์), พระมหานพพรอภิพนโ (ศรีวัฒนสกุลชัย), พระสุรพล
อาภรณ์ (ไกรรอด). “หลักพละ ๕ ช่วยพัฒนาชีวิตสู่ความสำเร็จในยุคไทยแลนด์ ๔.๐”.

วารสารศึกษาศาสตร์ มมร คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๗
ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒).

รุ่งอรุณ กุลธำรง. “ดอกไม้วิจิตร: มรดกศิลปวัฒนธรรมในงานช่างสิบหมู่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์.

วารสารไทศึกษา ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (กุมภาพันธ์-กรกฎาคม ๒๕๕๗): ๙๐-๑๒๖.

วัชรภรณ์ ดิษฐปาน. “ตำนานอุปัชฌาย์ในสังคมไทย: การรับรู้ตำนานพระอุปัชฌาย์และความสับสนกับประวัติของพระสาวกรูปอื่น”. **วรรณวิทัศน์** (พฤศจิกายน ๒๕๕๖): ๑-๒๘.

อดิศักดิ์ ละครเขต. “การศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์การบูชาในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วารสารธรรม**
ทรรศน์ ปีที่ ๑๗ เล่ม ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐).

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

กิริณา ลี (ปริวรรต). “วิธีบูชาข้าวคู่วีต”. (ม.ป.ท., ๒๕๖๔). (อัดสำเนา).

กิริณา ลี (ปริวรรต). “อานิสงส์ทานดอกไม้ทั้งหลายต่าง ๆ”. (ม.ป.ท., ๒๕๖๔). (อัดสำเนา).

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กรมศิลปากร, “ผลสมอกับเหตุการณ์ในพระพุทธศาสนา”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://www.finearts.go.th> [๒๔ ก.ค. ๒๕๖๖]

พระมหาสมจินต์ สมมาปญญ.ผศ.ดร.. กำเนิดและพัฒนากการแห่งพระพุทธรูป. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://www.mcu.ac.th> [๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๕].

วัดนันทาราม เชียงคำ พะเยา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.oceansmile.com> [๑๓

กันยายน ๒๕๖๕].

อานิสงส์ของการถวายดอกไม้บูชาพระแต่ละชนิด. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://dharayath.com>

[๑๒ กันยายน ๒๕๖๕].

(๗) สัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม:

สัมภาษณ์ ดร. พรศิลป์ รัตนชูเดช. อาจารย์สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่, ๑๒ กันยายน ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ พระครูวิวัฒน์สุภาคม เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาสวัดป่าดุ่มดอน, ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ.
๒๕๖๕.

สัมภาษณ์พระกัมปนาท สุทธิจิตโต. เจ้าอาวาสวัดสันขวาง, ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นายอภัย คีนมาเมือง อายุ ๗๐ ปี ชาวบ้านในหมู่บ้านป่าดุ่มดอน, ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ.
๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นายดำรงค์ ลือชา อายุ ๕๘ ปี ชาวบ้านในหมู่บ้านป่าดุ่มดอน, ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ.
๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ นายเดชา วัฒนุญเลี้ยง อายุ ๖๓ ปี ชาวบ้านในหมู่บ้านป่าดุ่มดอน, ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ.
๒๕๖๕.

๒. ภาษาอังกฤษ

๑. Secondary Sources

(I) Books:

Cathy A. Malchiodi, **Handbook of art therapy**, (New York: Guilford, 2012).

(II) Electronics:

American Art Therapy Association, (2013), **A guide to conducting art therapy**

research, mundelegein IL: American art therapy association. Retrieved from <http://www.arttherapy.org>. [7/9/2565]

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

เครื่องมือวิจัย

แบบบันทึกข้อมูล

พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ ชุมชนบ้านป่าต๋มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

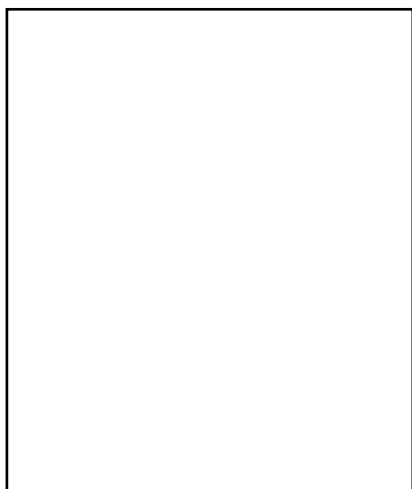
ชื่อโครงการ: พุทธศิลปกรรมบำบัด: การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ ในชุมชนบ้านป่าต๋มดอน
อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์:

๑. เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญ กรรมวิธีการสร้าง และรูปแบบพุทธศิลปกรรม
พระพุทธรูปดอกไม้โดยทั่วไป
๒. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ในล้านนา
๓. เพื่อสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

นักวิจัย: ดร. ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี หัวหน้าโครงการ และคณะนักวิจัย

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

วัด

ที่ตั้ง

รหัสภาพ

สถานที่เก็บรักษา

.....

ขนาด

เทคนิคการสร้าง

ปีที่สร้าง

ความโดดเด่นของพระพุทธรูป

.....

.....

.....

.....

ผู้บันทึก

วันเดือนปีที่บันทึก

สัมภาษณ์เชิงลึก

พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ ชุมชนบ้านป่าต๋มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

ชื่อโครงการ: พุทธศิลปกรรมบำบัด: การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ ในชุมชนบ้านป่าต๋มดอน
อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์:

๑. เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญ กรรมวิธีการสร้าง และรูปแบบพุทธศิลปกรรม
พระพุทธรูปดอกไม้โดยทั่วไป
๒. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ในล้านนา
๓. เพื่อสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

นักวิจัย: ดร. ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี หัวหน้าโครงการ และคณะนักวิจัย

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พุทธศิลปกรรมบำบัด: การร่วมสร้างพระพุทธรูป
ดอกไม้ ในชุมชนบ้านป่าต๋มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

แบบสัมภาษณ์มี ๓ ส่วนสำคัญคือ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (ตอบได้มากกว่า ๑ ตัวเลือก)

ส่วนที่ ๒ ประวัติความเป็นมาของชุมชน วัด พระพุทธรูปเกสรดอกไม้

ส่วนที่ ๓ เทคนิคการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย (ตอบได้มากกว่า ๑ ตัวเลือก)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕๖๕

ชื่อ-สกุล.....

อายุ.....

๑. ตำแหน่ง ☐ เจ้าอาวาส ☐ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ☐ ผู้นำชุมชน ☐ คนในชุมชน

☐ นักวิชาการด้านงานพุทธศิลปกรรม ☐ ช่างฝีมือด้านการสร้างงานพุทธ

ศิลปกรรม

๒. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

๓. อายุ ☐ ต่ำกว่า ๒๐ ☐ ๒๑-๓๐ ปี ☐ ๓๑-๔๐ ปี ☐

๔๑ ปีขึ้นไป

๔. วุฒิการศึกษา ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

๕. อาชีพ ☐ พระสงฆ์ นักบวช ☐ ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ข้าราชการ นักเรียน ประชาชนและกลุ่ม

ชาวบ้านในพื้นที่ ☐ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ

☐ อื่น ๆ.....

ส่วนที่ ๒ ประวัติความเป็นมาของชุมชน วัด พระพุทธรูปเกสรดอกไม้

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของชุมชนเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒.๒ ประวัติความเป็นมาของวัดเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒.๓ ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปเกสรดอกไม้เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๒.๔ ในชุมชนป่าต๋มดอน มีพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ที่วัดใดบ้าง

.....

.....

.....

๒.๕ ในชุมชนป่าต๋มดอน ยังมีช่างที่สามารถสร้างสรรค์พระพุทธรูปเกสรดอกไม้หรือไม่

.....

.....

.....

ส่วนที่ ๓ เทคนิคการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้

๓.๑ ท่านมีองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปเกสรดอกไม้อย่างไร

.....

.....

.....

๓.๒ จากประสบการณ์การศึกษา หรือสร้างสรรค์พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ของท่าน มีปัญหาและอุปสรรคใดบ้าง

.....

.....

.....

๓.๔ ท่านมีวิธีแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการสร้างสรรค์พระพุทธรูปเกสรดอกไม้หรือไม่

.....

.....

.....

๓.๕ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

ขอบพระคุณที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม
คณะผู้วิจัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๕๐๐/๒๕๖๕

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: พุทธศิลป์กรรมบำบัด : การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ในชุมชนบ้านป่าดุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
(Buddhist Art Therapy : Co-Building a Buddha Flower of Ban Pa Tun Don Community, Phrao District, Chiang Mai Province)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: -

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ผู้วิจัยหลัก: ดร.ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

เอกสารที่พิจารณาพบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๕
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๕
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๕
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองประธานคณะกรรมการฯ ปฏิบัติหน้าที่แทน
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

หมายเลขใบรับรอง: ว.๕๐๐/๒๕๖๕
วันที่ให้การรับรอง: ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๕
วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่-อว ๘๐๐๗/ว.๕๐๐

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เจริญพร ดร.ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี / นักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำการวิจัยในเรื่อง “พุทธศิลป์กรรมบำบัด : การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ในชุมชนบ้านป่าต๋มดอน อำเภอฟ้าหลวง จังหวัดเชียงใหม่” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเจริญพรมาทราบและดำเนินการต่อไป.

ขอเจริญพร

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองประธานคณะกรรมการฯ ปฏิบัติหน้าที่แทน
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข.
หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ

ที่ อว ๘๐๒๔.๑(๑๐)/ว ๐๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

๑๓๕ วัดสวนคอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๖ ๘๖๖๗, ๐ ๕๓๒๖ ๕๑๔๕,
๐ ๕๓๒๖ ๐๔๕๑, โทรสาร ๐ ๕๓๒๖ ๐๔๕๒
เว็บไซต์ <http://www.cm.mcu.ac.th> อีเมล cm@mcu.ac.th

๑๑ มีนาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน รศ.ดร.สัญญา สะสอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิจัย จำนวน ๑ ชุด
๒. แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ดร.ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และคณะ ได้รับการสนับสนุนงานวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “พุทธศิลป์กรรมบำบัด : การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ในชุมชนบ้านป่าดุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่” เพื่อให้การดำเนินงานด้านงานวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์

ดังนั้น ทางบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้รู้ เป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตเคราะห้ตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัย และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเคราะห้ในการตรวจเครื่องมือวิจัยและขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่

ที่ อว ๘๐๒๔.๑(๑๐)/ ว ๐๑๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ
อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๖ ๘๕๖๗, ๐ ๕๓๒๖ ๕๑๔๕,
๐ ๕๓๒๖ ๐๔๕๑, โทรสาร ๐ ๕๓๒๖ ๐๔๕๒

เว็บไซต์ <http://www.cm.mcu.ac.th> อีเมล cm@mcu.ac.th

๑๑ มีนาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขออนุมัติโครงการในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ผศ.ดร.สมหวัง แก้วสุพงษ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิจัย จำนวน ๑ ชุด
๒. แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ดร.ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และคณะ ได้รับการสนับสนุนงานวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “พุทธศิลป์กรรมบำบัด : การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ในชุมชนบ้านป่าต๋มดอน อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่” เพื่อให้การดำเนินงานด้านงานวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์

ดังนั้น ทางบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้รู้ เป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว จึงขออนุมัติโครงการตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัย และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขออนุมัติโครงการในการตรวจเครื่องมือวิจัยและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่

ที่ อว ๘๐๒๔.๑(๑๐)/ ว ๐๑๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

๑๓๘ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ

อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๗ ๘๘๖๗, ๐ ๕๓๒๗ ๕๑๔๕,

๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๑, โทรสาร ๐ ๕๓๒๗ ๐๔๕๒

เว็บไซต์ <http://www.cm.mcu.ac.th> อีเมล cm@mcu.ac.th

๑๑ มีนาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขออนุญาตเคราะหในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน รศ.ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิจัย จำนวน ๑ ชุด
๒. แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ตามที่ ดร.ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และคณะ ได้รับการสนับสนุนงานวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “พุทธศิลปกรรมบำบัด : การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้นในชุมชนบ้านป่าต๋มตอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่” เพื่อให้การดำเนินงานด้านงานวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์

ดังนั้น ทางบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้รู้ เป็นผู้เชี่ยวชาญในงานวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตเคราะหตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัย และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตเคราะหในการตรวจเครื่องมือวิจัยและขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่

ที่ อว ๘๐๒๔.๑ (๓๐) / ว ๒๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

๑๓๕ โขสมณคฤหาสน์บรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร

ถ้ำผาเงา เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๒๖ ๘๕๖๖, ๐ ๕๓๒๒๖ ๕๕๕๕,

๐ ๕๓๒๒๖ ๐๕๕๕, โทรสาร ๐ ๕๓๒๒๖ ๐๕๕๕๒

เว็บไซต์ <http://www.cm.mc.ac.th> อีเมล cm@cmu.ac.th

๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลงานวิจัย

นมัสการ พระครูวิวัฒน์สุภาคม (อาคม อภิวิฑฺฒโน) เจ้าอาวาสวัดป่าดุ่มดอน

ตามที่ ดร. ศิริศักดิ์ อภิกัณฑ์มนตรี หัวหน้าโครงการ และคณะนักวิจัย ได้รับการสนับสนุนงานวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง พุทธศิลปกรรมบำบัด: การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ ในชุมชนบ้านป่าดุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ วัดอุปประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญ กรรมวิธีการสร้าง และรูปแบบพุทธศิลปกรรม พระพุทธรูปดอกไม้โดยทั่วไป

๒. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ในล้านนา

๓. เพื่อสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

เพื่อให้การดำเนินงานด้านงานวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์

ดังนั้น บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่ จึงขอความอนุเคราะห์ให้คณะผู้วิจัยเข้าไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยดังกล่าว ในวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๖ หวังว่าคงได้รับเมตตาความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

นมัสการด้วยความเคารพ

(ดร.พิสิญธ์ โคตรสุโพธิ์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่

ดร.ศิริศักดิ์ อภิกัณฑ์มนตรี ผู้ประสานงาน เบอร์โทรติดต่อ ๐๖๔-๙๕๔๔๒๙๔

ที่ อว ๘๐๒๔.๑ (๑๐) / ว ๒๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

๑๓๕ วัดสวนดอกพระอารามหลวง ต.สุเทพ

อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๕๓๒๒๗ ๘๕๖๗, ๐ ๕๓๒๒๗ ๕๑๔๕,

๐ ๕๓๒๒๗ ๐๔๕๑, โทรสาร ๐ ๕๓๒๒๗ ๐๔๕๒

เว็บไซต์ <http://www.cmu.mcu.ac.th> อีเมล cmu@mcu.ac.th

๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลงานวิจัย

นมัสการ พระอธิการกัมปนาท สุทธิจิตโต เจ้าอาวาสวัดสันขวาง

ตามที่ ดร. ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี หัวหน้าโครงการ และคณะนักวิจัย ได้รับการสนับสนุนงานวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง พุทธศิลปกรรมบำบัด: การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ ในชุมชนบ้านป่าคุ้มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ วัดอุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาประวัติความสำคัญ กรรมวิธีการสร้าง และรูปแบบพุทธศิลปกรรม พระพุทธรูปดอกไม้ โดยทั่วไป

๒. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ในล้านนา

๓. เพื่อสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

เพื่อให้การดำเนินงานด้านงานวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์

ดังนั้น บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่ จึงขอความอนุเคราะห์ให้คณะผู้วิจัยเข้าไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยดังกล่าว ในวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๖ หวังว่าคงได้รับเมตตาความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดียิ่ง และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาเขตเชียงใหม่

ดร.ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี ผู้ประสานงาน เบอร์โทรติดต่อ ๐๖๔-๙๕๔๔๒๙๔

ภาคผนวก ค
ภาพกิจกรรมลงพื้นที่

ภาพที่ ๑๔๔ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลพระพุทธรูปดอกไม้วัดป่าต๋มตอน อ. พร้าว จ. เชียงใหม่
ที่มา ผู้วิจัยและคณะวิจัย

ภาพที่ ๑๔๕ การร่วมกันเก็บดอกไม้เป็นวัสดุหลักในการทำพระพุทธรูปดอกไม้
ที่มา ผู้วิจัยและคณะวิจัย

ภาพที่ ๑๔๖ การร่วมกันสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้
ที่มา ผู้วิจัยและคณะวิจัย

ภาพที่ ๑๔๗ การร่วมกันถวายพระพุทธรูปดอกไม้
ที่มา ผู้วิจัยและคณะวิจัย

ภาคผนวก ง.

การรายงานผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ตารางวิเคราะห์ Output Outcome Impact โครงการวิจัย

ผลผลิต (Output) = สิ่งที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลลัพธ์ (Outcome) = สิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินการวิจัยหรือหลังงานวิจัยเสร็จไม่นาน ซึ่งไม่ได้คาดหวังไว้ล่วงหน้า

ผลกระทบ (Impact) = สิ่งที่เกิดขึ้นหลังงานวิจัยไปแล้วระยะหนึ่ง (ความยั่งยืน - การจัดการต่อ) ซึ่งไม่ได้คาดหวังไว้ล่วงหน้า

โครงการ	ประเด็น	ตัวชี้วัด/ตัวบ่งชี้		
		Output	Outcome	Impact
พุทธศิลปกรรมบำบัด: การร่วมสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ ในชุมชนบ้านป่าตุ่มดอน อำเภอฟ้า จังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์: ๑. เพื่อศึกษาแนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปดอกไม้ในล้านนา	องค์ความรู้	เข้าใจประวัติความสำคัญ กรรมวิธีการสร้าง และรูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ในล้านนา เข้าใจประวัติวัดและชุมชนป่าตุ่มดอน ชุมชนสันขวาง อำเภอฟ้า จังหวัดเชียงใหม่ เข้าใจรูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ในอำเภอฟ้า จังหวัดเชียงใหม่	มีการขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปในชุมชนป่าตุ่มดอนที่มีมาก่อนหน้านี้ โดยเฉพาะเรื่องรูปแบบพระพุทธรูป และจารึกที่ฐานพระพุทธรูป	องค์ความรู้ที่ได้จากการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ นำไปสู่งานวิจัยเรื่องพระพุทธรูปไม้ล้านนาในปี ๒๕๖๗ โดยพระพิมพ์ที่ประดับบนพระพุทธรูปไม้เป็นพระพิมพ์จากผงดอกไม้ ซึ่งใช้เทคนิคเดียวกันกับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

๒. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ พระพุทธรูปดอกไม้ในล้านนา ๓. เพื่อสร้างสรรค์พระพุทธรูป ดอกไม้โดยการมีส่วนร่วมของ ประชาชน	คน	คณะศรัทธาและคนในชุมชนป่าตุ่ม ดอน เจ้าอาวาสวัดป่าตุ่มดอน รวม ๒๐ รูป/คน ได้ร่วมกันทำกิจกรรม สร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ จำนวน ๕ ครั้ง	ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธรูป ดอกไม้ของคนในชุมชนป่าตุ่มดอน ทำให้การเห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนมี และต้องการที่จะอนุรักษ์ พระพุทธรูปดอกไม้	คนในชุมชนต้องการสร้าง พระพุทธรูปดอกไม้ในชุมชนเพิ่ม มากขึ้น
	กลไกการ จัดการ	กระบวนการสร้างความสุขให้กับคน ในชุมชนป่าตุ่มดอน การพัฒนาและสร้างสรรค์ พระพุทธรูปดอกไม้	เกิดการประชุมของคนในชุมชน เพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยน ในการ จัดการดูแลรักษามรดกวัฒนธรรม ของชุมชน	จัดให้มีการประชุมในการจัดสร้าง พระพุทธรูป หรือพระพิมพ์จากผง ดอกไม้
	เครือข่าย/การ ขยายผล	กิจกรรมการสร้างสรรค์ครั้งนี้ นำไปสู่การสร้างสรรค์พระพุทธรูป ดอกไม้ประดับในวิหารวัดป่าตุ่ม ดอน	นำไปสู่การสร้างสรรค์พระพุทธรูป รูปร่วมสมัยของนักเรียนโรงเรียน ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี	นำไปสู่การสร้างสรรค์พระพิมพ์ จากผงดอกไม้โดยการมีส่วนร่วม ของคนในชุมชนวัดแสนคำ อำเภอ แม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

ประวัตินักวิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ – ชื่อสกุล	ดร.ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี
วัน เดือน ปี เกิด	๓ สิงหาคม ๒๕๑๘
ที่อยู่ปัจจุบัน	๓๕ หมู่ ๑ ตำบลร้องต้นขาม อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
ที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำสาขาวิชาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๖๑	พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๔๘	ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๔๑	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ประวัติศาสตร์ศิลปะ) มหาวิทยาลัยศิลปากร
ทุนการศึกษา	ทุนวิจัยรัฐบาลญี่ปุ่น ณ มหาวิทยาลัยชิเกะ ประเทศญี่ปุ่น ระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๔๗ วิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ ระหว่างนักศึกษาไทยกับนักศึกษาญี่ปุ่น

งานวิจัย

- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี “ฐานคิด ฐานความรู้ และหลักปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมมัจฉลาจารย์ วิ. (ทอง สิริมงคล) มหาเถระอัครมหากัมมัฏฐานาจารย์ วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่” รายงานการวิจัย. มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๔. (ร่วมวิจัย).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และคณะ. “หอไตรล้านนา”. รายงานการวิจัย. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๗. (หัวหน้าวิจัย)
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี พระครูธีรสุตพจน์ และธณิกานต์ วรธรรมานนท์. “กัมมัฏฐานล้านนา”. รายงานการวิจัย. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๘. (หัวหน้าวิจัย)
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธณิกานต์ วรธรรมานนท์. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระบรมสารีริกธาตุกับการสร้างบ้านเมืองบนที่ราบเชียงใหม่”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙. (หัวหน้าวิจัย)
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรีและคณะ. “วิหารชาติพันธุ์ไทในล้านนา”. รายงานการวิจัย. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๖๓. (หัวหน้าวิจัย)

บทความ

- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และคณะ. (๒๕๕๘) “ไม่เห็นคุณค่าก็กลายเป็นถังขยะ: บทวิเคราะห์คุณค่าหอไตรล้านนา”, วารสารดำรงวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๕๘).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และคณะ.. (๒๕๕๙) “อานิสงส์การสร้างหอไตร ฉบับวัดพระหลวง อำเภอสองเม่น จังหวัดแพร่”, วารสารดำรงวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๕๙).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธณิกานต์ วรรณมานนท์. (๒๕๖๐) “ความสัมพันธ์ระหว่างพระบรมสารีริกธาตุกับการสร้างบ้านเมืองบนที่ราบเชิงแสน. วารสารปริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๐).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. (๒๕๖๐) “การวิเคราะห์อัครคัมภีร์สูตร”. วารสารดำรงวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๐).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรีและคณะ. (๒๕๖๐) “กัมมัญฐานโบราณล้านนา: ที่มา ลักษณะเฉพาะ และการเสื่อมสูญ” วารสารโขงชีมูล ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๐).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. (๒๕๖๐) “การวิเคราะห์ตำนานมูลศาสนาฉบับวัดสวนดอก”. วารสารวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (เดือนมกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๐).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และคณะ. (๒๕๖๑) “พัฒนาการวรรณกรรมพุทธประวัติ”. วารสารปริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๑).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และคณะ. (๒๕๖๑). การตรวจสอบรูปแบบพระพุทธรูปที่มีพระมัสสุในวรรณกรรมพุทธประวัติ. วารสารวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๑).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธณิกานต์ วรรณมานนท์. (๒๕๖๑). การวิเคราะห์ภาพหนังสือไหว้พระถือนีลปฏิบัติกัมมัญฐาน พ.ศ. ๒๕๔๗ วัดขุนคอง อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (เดือนมกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธณิกานต์ วรรณมานนท์. (๒๕๖๓). ลักษณะกัมมัญฐานสมัยกรุงศรีอยุธยา. วารสารพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๑).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และคณะ. (๒๕๖๒) “กัมมัญฐานล้านนา: กระบวนการสังสมบุญบารมีและพัฒนาตน”. วารสารไทยศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๒).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และคณะ. (๒๕๖๒) “อิทธิพลวรรณกรรมพุทธประวัติในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมล้านนา” วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น (ฉบับบัณฑิตศึกษา) ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๒)
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. (๒๕๖๒) “วงศ์พระพุทเจ้าในชินกาลมาลีปกรณ์” วารสารวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๒).

- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธณิกานต์ วรธรรมานนท์. (๒๕๖๓). หน่อพุทธพงศ์และหน่อพระอรหันต์ในตำนานอุรังคธาตุ. วารสารพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (เดือน มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๒).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธณิกานต์ วรธรรมานนท์. (๒๕๖๒). ฎีกาพรา: ภูเขาศักดิ์สิทธิ์ตามคติพุทธศาสนา. วารสารพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๒).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. (๒๕๖๓) “ประวัติศาสตร์พระธาตุพนมเริ่มที่ พ.ศ. ๑ หรือ พ.ศ. ๘” วารสารวิจัยศิลปกรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๓).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และคณะ. (๒๕๖๓) “การตรวจสอบภาพจิตรกรรมวัดหลวงราชสันฐาน จังหวัดพะเยา จากวรรณกรรมพุทธประวัติ” วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๒ (เดือน พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๓).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. (๒๕๖๓) “ตำนานอุรังคธาตุ: นาคอยู่ในสุวรรณภูมิ ไม่มีนาที่พระธาตุพนม” วารสารปณิธาน ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธณิกานต์ วรธรรมานนท์. (๒๕๖๓). เหล่าเทวดาและผีที่รักษาพระธาตุพนม. วารสารพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (เดือน มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๓).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธณิกานต์ วรธรรมานนท์. (๒๕๖๓). มีธรรมซ่อนอยู่ในตำนานพระธาตุพนม. วารสารพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (เดือน กรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๓).
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี จตุพร แก้วนิ่ม. (๒๕๖๔). รูปแบบหอไตรล้านนา. วารสารวิจัยวัฒนธรรม ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (เดือน มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๔).
- ดร.ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และ ดร.สุชัย สิริวิกุล. (๒๕๖๔). Proceeding การประชุมวิชาการวิจัยและนวัตกรรมสร้างสรรค์ ครั้งที่ ๗ วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๔. เรื่อง “วิหารไถยองในล้านนา” ณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.
- ดร. ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. (๒๕๖๔). “แบบแผนสถาปัตยกรรมวิหารไถยวง” วารสารปณิธาน ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๔).
- ดร.ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธณิกานต์ วรธรรมานนท์. (๒๕๖๔). การวิเคราะห์มีลิตปัญหา. วารสารพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (เดือน มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๔).
- ดร.ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี และธณิกานต์ วรธรรมานนท์. (๒๕๖๔). วิหารไถลื้อในล้านนา. วารสารพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๔).

ดร. ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. (๒๕๖๖) “แบบแผนวิหารไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน” วารสาร
 วิจารณ์ศิลปมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๖)

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ – ชื่อสกุล	นายสมศักดิ์ พรหมจักร
วัน เดือน ปี เกิด	๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๑
ที่อยู่ปัจจุบัน	๙๙/๔๔๕ ตำบลสันทรายน้อย อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
ที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	ประธานหลักสูตรศิลปศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๕๒ ศป.ม. สาขาทัศนศิลป์ คณะวิจารณ์ศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 พ.ศ. ๒๕๕๕ ศป.บ. ประติมากรรม (เกียรตินิยมอันดับ ๒) คณะวิจารณ์ศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

งานวิจัย

สมศักดิ์ พรหมจักร. “พัฒนากระบวนการผลิตงานประติมากรรมดินเผาหมู่บ้านป่าตาล อำเภอหางดง
 จังหวัดเชียงใหม่” **รายงานการวิจัย** สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ประจำปี
 งบประมาณ ๒๕๕๙.

สมศักดิ์ พรหมจักร. “ประติมากรรมสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้พิการทางสายตาในสถาน
 สงเคราะห์เด็ก จังหวัดเชียงใหม่”. **รายงานการวิจัย** มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่} ๒๕๕๘

สมศักดิ์ พรหมจักร. Wการลดภาวะโลกร้อนตามโครงการรีไซเคิล โดยใช้ศิลปะสร้างสรรค์ อาศัยการมี
 ส่วนร่วมของสถานศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัย
 ราชภัฏเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๗)

บทความ

Somsak Phromchak. (2021). Tai Identity: Value in New Form King Kara Bird and Tua
 To Lion. In Department of Art Humanities and Social Sciences Chiang Mai
 Rajabhat University (Ed.), A COLLECTION OF INTERNATIONAL ART AND DESIGN
 ARTICLES (pp. 80-85). Chiang Mai : Fluke Graphic.

Somsak Phromchak. (2020). Nature: The Aesthetics of Life. In Department of Art
 Humanities and Social Sciences Chiang Mai Rajabhat University (Ed.), Circle
 ๒๐๒๐ The ๒nd International Exhibition of Arts and Design (pp. 76--85). Chiang
 Mai : Fluke Graphic.

หน้าที่บริการวิชาการ

สมศักดิ์ พรหมจักร โครงการ การสร้างสื่อการเรียนรู้และประติมากรรมสร้างสรรค์จากดอกไม้แห้ง (บริการวิชาการภายใต้ โครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงใหม่เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓)

สมศักดิ์ พรหมจักร โครงการ การวิเคราะห์เปรียบเทียบภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ ในตำบลปางหมู และพื้นที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างสรรค์งานประติมากรรมส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนไทใหญ่ (บริการวิชาการภายใต้ โครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงใหม่เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓)

สมศักดิ์ พรหมจักร. โครงการ การสร้างสรรค์พุทธศิลป์จากดอกไม้ประกอบศาสนพิธี เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนไทใหญ่ในพื้นที่ตำบลป่าต๋ม อำเภอรัว จังหวัดเชียงใหม่ (บริการวิชาการภายใต้โครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงใหม่เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๒)

ผลงานสร้างสรรค์

สมศักดิ์ พรหมจักร. (๒๕๖๕). เรืองรำนิทรรศการ MOU ๘ th นิทรรศการแสดงผลงานศิลปกรรม คณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏ, ๔- ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๕, หน้า ๑๕. RGB PRINTING HOUSE. ขอนแก่น

สมศักดิ์ พรหมจักร. (๒๕๖๔). พระปณิธานนิทรรศการอัตลักษณ์ศิลป์ถิ่นไทย ครั้งที่ ๗, ๒๓ กรกฎาคม - ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๔. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, หน้า ๑

Somsak Phromchak. (2021). Tho. Circle The ๓rd International Exchange Art Exhibition of 4 Universities 2021, Taiwan. P. 20.

Somsak Phromchak. (2020). New Life. Online International Exhibition : Circle 2020 of Arts and Design July ๒๐๒๐ - March 2021. Online : <https://www.facebook.com/CircleInterExhibition/photos/๑๐๗๔๓๑๗๗๔๖๕๒๕๒๓>

สมศักดิ์ พรหมจักร. (๒๕๖๓). ต้นแบบแห่งความศรัทธา. “MOU x RU ready” นิทรรศการอัตลักษณ์ศิลป์ถิ่นไทย ครั้งที่ ๖, ๒๖ - ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๓. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร, หน้า 36

Somsak Phromchak. (2019). CONSIDER. Circle International Exchange Art Exhibition in ๔ Universities 6-26 July ๒๐๑๙. Chiang Mai, Thailand. P.46

Somsak Phromchak. (2018). A Touch of Nature. 30 S Pro Chiang Mai International Sculpture Symposium ๘-๒๘ January ๒๐๑๘. Chiang Mai, Thailand. P.46

Somsak Phromchak. (๒๐๑๘). A Touch of Nature No.4. RMUTL International Art Workshop 2018 14-17 February ๒๐๑๘. Chiang Mai, Thailand. P.125

Somsak Phromchak. (๒๐๑๘). A Touch of Nature No.3. Chiang Mai Rajabhat University and Tokyo Gakugei University Exchange Art Exhibition 28-31 May ๒๐๑๘. Tokyo, Japan. P.11

- Somsak Phromchak. (2018). A Touch of Nature No.4. CRRU International Exhibition 2018 Lanna Identity Thai Identity & International Identity 14 June - 31 July 2018. Chiangrai, Thailand. P. 55.
- Somsak Phromchak. (2q17). A Touch of Nature. Thailand – Japan Contemporary Art Exhibition 5-18 August 2q17. Chiang Mai, Thailand. P.37